

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ ФОНД ЗА РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ
ИНВЕСТИРАМЕ ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ!

ДОГОВОР за възлагане на обществена поръчка за услуги № ОП-2018-021/01

Днес, 07.11.2018 г., в гр. Лясковец, между:

1. ОБЩИНА ЛЯСКОВЕЦ, с адрес: гр. Лясковец, пл. „Възраждане“ № 1, тел. 0619/2-20-55, факс: 0619/ 2-20-45, интернет адрес: www.lyaskovets.net, e-mail: obshtina@lyaskovets.net, с БУЛСТАТ 000133844 и номер по ЗДДС BG0001338444 представлявана от д-р Ивелина Гецова, в качеството си на Кмет на общината и Даниела Илиева – Иванова – Началник отдел „БФППО“, наричана за краткост **ВЪЗЛОЖИТЕЛ**, от една страна,

и

2. „СТИК“ ЕООД, със седалище и адрес на управление: гр. Варна, район Одесос, ул. „Парижка комуна“ № 2, ет. 2, ЕИК 103913366, представлявано от Христина ^{чл. 42, ал. 5} Недкова, в качеството на управител, наричано за краткост **ИЗПЪЛНИТЕЛ**, от друга страна,

(**ВЪЗЛОЖИТЕЛЯТ** и **ИЗПЪЛНИТЕЛЯТ** наричани заедно „Страните“, а всеки от тях поотделно „Страна“);

на основание чл. 112 от Закона за обществените поръчки (ЗОП) и Решение № 1931/15.10.2018 г. на **ВЪЗЛОЖИТЕЛЯ** за определяне на **ИЗПЪЛНИТЕЛ** на обществена поръчка с предмет: „Провеждане на професионални и езикови обучения по проект: „Мрежа за зелени работни места - насърчаване на екотуризма и биологичното земеделие, като иновативни механизми за заетост и устойчиво местно развитие в селските райони в трансграничната област Румъния - България“ по две обособени позиции,

се сключи този договор („Договора/Договорът“) за следното:

I. ПРЕДМЕТ НА ДОГОВОРА

Чл. 1. **ВЪЗЛОЖИТЕЛЯТ** възлага, а **ИЗПЪЛНИТЕЛЯТ** приема да предостави, срещу възнаграждение и при условията на този договор, следната услуга: **организиране и провеждане на професионални и езикови обучения по проект: „Мрежа за зелени работни места - насърчаване на екотуризма и биологичното земеделие, като иновативни механизми за заетост и устойчиво местно развитие в селските райони в трансграничната област Румъния – България по Обособена позиция 1. Организиране и провеждане**

www.interregrobg.eu

Проект съфинансиран от Европейския Съюз чрез Европейския фонд за регионално развитие в рамките на Програма Interreg V-A Румъния-България

на професионално обучение по определени тематични модули, наричана за краткост „услугата“.

Чл. 2. ИЗПЪЛНИТЕЛЯТ се задължава да предостави услугата в съответствие с Техническата спецификация, Техническото предложение на ИЗПЪЛНИТЕЛЯ и Ценовото предложение на ИЗПЪЛНИТЕЛЯ, и чрез лицата, посочени в Списък на персонала, който ще изпълнява поръчката, и/или на членовете на ръководния състав, които ще отговорят за изпълнението, съставляващи съответно Приложения № 1, 2, 3 и 4 към този договор („приложенията“) и представляващи неразделна част от него.

Чл. 3. В срок до 3 (три) дни от датата на сключване на договора, но най-късно преди започване на неговото изпълнение, ИЗПЪЛНИТЕЛЯТ уведомява ВЪЗЛОЖИТЕЛЯ за името, данните за контакт и представителите на подизпълнителите, посочени в офертата на ИЗПЪЛНИТЕЛЯ. ИЗПЪЛНИТЕЛЯТ уведомява ВЪЗЛОЖИТЕЛЯ за всякакви промени в предоставената информация в хода на изпълнението на договора в срок до 3 (три) дни от настъпване на съответното обстоятелство.

II. СРОК НА ДОГОВОРА. СРОК И МЯСТО НА ИЗПЪЛНЕНИЕ

Чл. 4. Договорът влиза в сила на посочената в началото му дата, на която е подписан от страните и е със срок на действие до изпълнение на всички поети от страните задължения по договора.

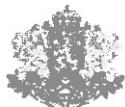
Чл. 5. Срокът за изпълнение на услугите е 120 (сто и двадесет) календарни дни, считано от датата на влизане в сила на настоящия договор.

Чл. 6. Мястото на изпълнение на договора в конферентната зала на Транс-граничния Бизнес инкубатор за екотуризъм и биологично земеделие в Община Лясковец, находяща се на адрес: гр. Лясковец, общ. Лясковец, обл. Велико Търново, ул. „Бузлуджа“ № 1.

III. ЦЕНА, РЕД И СРОКОВЕ ЗА ПЛАЩАНЕ

Чл. 7. (1). За предоставянето на услугата, ВЪЗЛОЖИТЕЛЯТ се задължава да плати на ИЗПЪЛНИТЕЛЯ обща цена в размер на 40 800,00 лв. (четиридесет хиляди и осемстотин лева) лева без ДДС и 48 960,00 лв. (четиридесет и осем хиляди деветстотин и шестдесет лева) с ДДС (наричана по-нататък „цената“ или „стойността на договора“), съгласно Ценовото предложение на ИЗПЪЛНИТЕЛЯ, съставляващо Приложение № 3

(2). В Цената по ал. 1 са включени всички разходи на ИЗПЪЛНИТЕЛЯ за

изпълнение на услугите, включително и разходите за персонала, който ще изпълнява поръчката, и/или на членовете на ръководния състав, които ще отговарят за изпълнението и за неговите подизпълнители, като **ВЪЗЛОЖИТЕЛЯТ** не дължи заплащането на каквито и да е други разноски, направени от **ИЗПЪЛНИТЕЛЯ**.

(3). Цената, посочена в ал. 1, е фиксирана/крайна за времето на изпълнение на договора и не подлежи на промяна, освен в случаите, изрично уговорени в този договор и в съответствие с разпоредбите на ЗОП.

Чл. 8. **ВЪЗЛОЖИТЕЛЯТ** плаща на **ИЗПЪЛНИТЕЛЯ** цената по този Договор, както следва:

а). авансово плащане в размер на 20 % (двадесет процента) от цената – в срок до 30 (тридесет) календарни дни, считано от датата на подписването на договора;

б). междинно плащане в размер на 30 % (тридесет процента) от цената – в срок до 30 (тридесет) календарни дни, считано от приемане на изпълнението на 3-ти модул от професионалното обучение.

в). окончателно плащане в размер на 50 % (петдесет процента) от цената – в срок до 30 (тридесет) календарни дни, считано от окончателното приемане на изпълнението по договора.

Чл. 9. (1) Всяко плащане по този договор, с изключение на авансовото плащане по чл. 8, б. „а” от договора, се извършва въз основа на следните документи:

1. отчет за предоставените услуги за съответната дейност, представен от **ИЗПЪЛНИТЕЛЯ** на **ВЪЗЛОЖИТЕЛЯ**;

2. приемо-предавателен протокол за приемане на услугите за съответната дейност, подписан от **ВЪЗЛОЖИТЕЛЯ** и **ИЗПЪЛНИТЕЛЯ** след получаване на отчета по т. 1, при съответно спазване на разпоредбите на Раздел VI. Предаване и приемане на изпълнението от договора и

3. фактура за дължимата сума за съответната дейност, издадена от **ИЗПЪЛНИТЕЛЯ** и представена на **ВЪЗЛОЖИТЕЛЯ**.

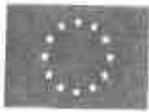
(2). Авансовото плащане по чл. 8, б. „а” от договора, се извършва въз основа на фактура за дължимата сума за услугата, издадена от **ИЗПЪЛНИТЕЛЯ**.

(3). **ВЪЗЛОЖИТЕЛЯТ** се задължава да извършва всяко дължимо плащане в срок до 30 (тридесет) календарни дни след получаването на фактура на **ИЗПЪЛНИТЕЛЯ**, при спазване на условията по ал. 1.

Чл. 10. (1) Всички плащания по този договор се извършват в лева чрез банков превод по следната банкова сметка на **ИЗПЪЛНИТЕЛЯ**:

Банка: „Уникредит Булбанк“ АД

BIC: UNCRBGSF
IBAN: BG79UNCR70001523177620

(2). ИЗПЪЛНИТЕЛЯТ е длъжен да уведомява писмено ВЪЗЛОЖИТЕЛЯ за всички последващи промени по ал. 1 в срок от 3 (три) дни, считано от момента на промяната. В случай че ИЗПЪЛНИТЕЛЯТ не уведоми ВЪЗЛОЖИТЕЛЯ в този срок, счита се, че плащанията са надлежно извършени.

IV. ГАРАНЦИЯ ЗА ИЗПЪЛНЕНИЕ

Чл. 11. При подписването на този договор, ИЗПЪЛНИТЕЛЯТ представя на ВЪЗЛОЖИТЕЛЯ гаранция за изпълнение в размер на 3% (три процента) от стойността на договора без ДДС, а именно 1 224,00 лв. (хиляда двеста двадесет и четири лева) („гаранцията за изпълнение“), която служи за обезпечаване на изпълнението на задълженията на ИЗПЪЛНИТЕЛЯ по договора.

Чл. 12. (1). В случай на изменение на договора, извършено в съответствие с този Договор и приложимото право, ИЗПЪЛНИТЕЛЯТ се задължава да предприеме необходимите действия за привеждане на гаранцията за изпълнение в съответствие с изменените условия на договора, в срок до 10 (десет) дни от подписването на допълнително споразумение за изменението.

(2). Действията за привеждане на гаранцията за изпълнение в съответствие с изменените условия на договора могат да включват, по избор на ИЗПЪЛНИТЕЛЯ:

1. внасяне на допълнителна парична сума по банковата сметка на ВЪЗЛОЖИТЕЛЯ, при спазване на изискванията на чл. 13 от договора; и/или

2. предоставяне на документ за изменение на първоначалната банкова гаранция или нова банкова гаранция, при спазване на изискванията на чл. 14 от договора и/или

3. предоставяне на документ за изменение на първоначалната застраховка или нова застраховка, при спазване на изискванията на чл. 15 от договора.

Чл. 13. Когато като гаранция за изпълнение се представя парична сума, сумата се внася по следната банкова сметка на ВЪЗЛОЖИТЕЛЯ:

Банка: „Банка ДСК“ ЕАД

BIC: STSABGSF

IBAN: BG63STSA93003300180001

Чл. 14. (1) Когато като гаранция за изпълнение се представя банкова гаранция, ИЗПЪЛНИТЕЛЯТ предава на ВЪЗЛОЖИТЕЛЯ оригинален екземпляр на банкова гаранция, издадена в полза на ВЪЗЛОЖИТЕЛЯ, която трябва да отговаря на следните изисквания:

Interreg

www.interregrobg.eu

1. да бъде безусловна и неотменяема банкова гаранция и да съдържа задължение на банката - гарант да извърши плащане при първо писмено искане от ВЪЗЛОЖИТЕЛЯ, деклариращ, че е налице неизпълнение на задължение на ИЗПЪЛНИТЕЛЯ или друго основание за задържане на гаранцията за изпълнение по този договор;

2. да бъде със срок на валидност за целия срок на действие на договора плюс 30 (тридесет) дни след прекратяването на договора, като при необходимост срокът на валидност на банковата гаранция се удължава или се издава нова.

(2). Банковите разходи по откриването и поддържането на гаранцията за изпълнение във формата на банкова гаранция, както и по усвояването на средства от страна на ВЪЗЛОЖИТЕЛЯ, при наличието на основание за това, са за сметка на ИЗПЪЛНИТЕЛЯ.

Чл. 15. (1) Когато като гаранция за изпълнение се представя застраховка, ИЗПЪЛНИТЕЛЯТ предава на ВЪЗЛОЖИТЕЛЯ оригинален екземпляр на застрахователна полица, издадена в полза на ВЪЗЛОЖИТЕЛЯ, която трябва да отговаря на следните изисквания:

1. да обезпечава изпълнението на този договор чрез покритие на отговорността на ИЗПЪЛНИТЕЛЯ;

2. да бъде със срок на валидност за целия срок на действие на договора плюс 30 (тридесет) дни след прекратяването на договора.

(2). Разходите по сключването на застрахователния договор и поддържането на валидността на застраховката за изисквания срок, както и по всяко изплащане на застрахователно обезщетение в полза на ВЪЗЛОЖИТЕЛЯ, при наличието на основание за това, са за сметка на ИЗПЪЛНИТЕЛЯ.

Чл. 16. (1) ВЪЗЛОЖИТЕЛЯТ освобождава гаранцията за изпълнение в срок до 30 (тридесет) дни след прекратяването на Договора, в пълен размер, ако липсват основания за задържането от страна на ВЪЗЛОЖИТЕЛЯ на каквато и да е сума по нея.

(2). Освобождаването на гаранцията за изпълнение се извършва, както следва:

1. когато е във формата на парична сума – чрез превеждане на сумата по банковата сметка на ИЗПЪЛНИТЕЛЯ, посочена в чл. 10 от договора;

2. когато е във формата на банкова гаранция – чрез връщане на нейния оригинал на представител на ИЗПЪЛНИТЕЛЯ или упълномощено от него лице;

3. когато е във формата на застраховка – чрез връщане на оригинала на застрахователната полица/застрахователния сертификат на представител на ИЗПЪЛНИТЕЛЯ или упълномощено от него лице/изпращане на писмено уведомление до застрахователя.

interreg

www.interregrobg.eu

(3). Гаранцията или съответната част от нея не се освобождава от ВЪЗЛОЖИТЕЛЯ, ако в процеса на изпълнение на договора е възникнал спор между страните относно неизпълнение на задълженията на ИЗПЪЛНИТЕЛЯ и въпросът е отнесен за решаване пред съд. При решаване на спора в полза на ВЪЗЛОЖИТЕЛЯ той може да пристъпи към усвояване на гаранциите.

Чл. 17. ВЪЗЛОЖИТЕЛЯТ има право да задържи съответна част и да се удовлетвори от гаранцията за изпълнение, когато ИЗПЪЛНИТЕЛЯТ не изпълни някое от неговите задължения по договора, както и в случаите на лошо, частично и забавено изпълнение на което и да е задължение на ИЗПЪЛНИТЕЛЯ, като усвои такава част от гаранцията за изпълнение, която съответства на уговорената в договора неустойка за съответния случай на неизпълнение.

Чл. 18. ВЪЗЛОЖИТЕЛЯТ има право да задържи гаранцията за изпълнение в пълен размер, в следните случаи:

1. ако ИЗПЪЛНИТЕЛЯТ не започне работа по изпълнение на договора в срок до 10 дни след датата на влизане в сила и ВЪЗЛОЖИТЕЛЯТ развали договора на това основание;

2. при пълно неизпълнение, в т.ч. когато услугите не отговарят на изискванията на ВЪЗЛОЖИТЕЛЯ, и разваляне на договора от страна на ВЪЗЛОЖИТЕЛЯ на това основание;

3. при прекратяване на дейността на ИЗПЪЛНИТЕЛЯ или при обявяването му в несъстоятелност.

Чл. 19. Във всеки случай на задържане на гаранцията за изпълнение, ВЪЗЛОЖИТЕЛЯТ уведомява ИЗПЪЛНИТЕЛЯ за задържането и неговото основание. Задържането на гаранцията за изпълнение изцяло или частично не изчерпва правата на ВЪЗЛОЖИТЕЛЯ да търси обезщетение в по-голям размер.

Чл. 20. Когато ВЪЗЛОЖИТЕЛЯТ се е удовлетворил от гаранцията за изпълнение и договорът продължава да е в сила, ИЗПЪЛНИТЕЛЯТ се задължава в срок до 10 (десет) дни да допълни гаранцията за изпълнение, като внесе усвоената от ВЪЗЛОЖИТЕЛЯ сума по сметката на ВЪЗЛОЖИТЕЛЯ или предостави документ за изменение на първоначалната банкова гаранция или нова банкова гаранция, съответно застраховка, така че във всеки момент от действието на договора размерът на гаранцията за изпълнение да бъде в съответствие с чл. 11 от договора.

Чл. 21. ВЪЗЛОЖИТЕЛЯТ не дължи лихва за времето, през което средствата по Гаранцията за изпълнение са престояли при него законосъобразно.

V. ПРАВА И ЗАДЪЛЖЕНИЯ НА СТРАНИТЕ

Чл. 22. Изброяването на конкретни права и задължения на страните в този раздел от договора е неизчерпателно и не засяга действието на други клаузи от договора или от приложимото право, предвиждащи права и/или задължения на която и да е от страните.

Чл. 23. ИЗПЪЛНИТЕЛЯТ има право:

1. да получи възнаграждение в размера, сроковете и при условията по чл. 7 – 10 от договора;

2. да иска и да получава от ВЪЗЛОЖИТЕЛЯ необходимото съдействие за изпълнение на задълженията по този договор, както и всички необходими документи, информация и данни, пряко свързани или необходими за изпълнение на договора.

Чл. 24. ИЗПЪЛНИТЕЛЯТ се задължава:

1. да предостави услугите и да изпълнява задълженията си по този договор в уговорените срокове и качествено, в съответствие с договора и приложенията;

2. да представи на ВЪЗЛОЖИТЕЛЯ отчетите/докладите/разработките/материалите и да извърши преработване и/или допълване в указания от ВЪЗЛОЖИТЕЛЯ срок, когато ВЪЗЛОЖИТЕЛЯТ е поискал това;

3. да информира своевременно ВЪЗЛОЖИТЕЛЯ за всички пречки, възникващи в хода на изпълнението на работа, да предложи начин за отстраняването им, като може да поиска от ВЪЗЛОЖИТЕЛЯ указания и/или съдействие за отстраняването им;

4. да изпълнява всички законосъобразни указания и изисквания на ВЪЗЛОЖИТЕЛЯ;

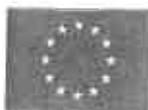
5. да пази поверителна конфиденциалната информация, в съответствие с уговореното в чл. 42 от договора;

6. да не възлага работата или части от нея на подизпълнители, извън посочените в офертата на ИЗПЪЛНИТЕЛЯ, освен в случаите и при условията, предвидени в ЗОП.

7. да участва във всички работни срещи, свързани с изпълнението на този договор;

8. да не променя състава на персонала, който ще отговаря за изпълнението на услугите, без предварително писмено съгласие от страна на ВЪЗЛОЖИТЕЛЯ;

9. да разработи учебен план и подробно структурирана учебна програма за провеждане на обучението;

10. да осигури и предостави на обучаващите се за своя сметка работни материали: учебни и информационни материали, в това число и на електронен носител.

11. да осигури квалифицирани преподаватели по всички обучителни модули;

12. да регистрира участниците в обучението чрез изготвяне на списъци за присъствие с оригинални подписи на участниците.

13. да осигури цялостно обезпечаване на провеждането на обучението за своя сметка както следва:

- техническо оборудване (мултимедия, екран, преносим компютър, флипчарт с консумативи; интернет връзка; електрозахранване за лаптопи, мултифункционално устройство за печат и/или други необходими);

- пакет с офис материали учебни за всеки обучаван (тетрадка/тефтер, химикал, бадж);

- осигуряване на минимум една кафе пауза (включваща кафе, чай и минерална вода) и един обяд (включващ кетърингов обяд и безалкохолна напитка) за всеки обучаван за всеки ден от проведеното професионално обучение;

14. да издаде сертификати на участниците за преминалото обучение;

15. да проведе анкета сред участниците в обучението с цел получаване на обратна връзка, анализ на постигнатите резултати и други;

16. да спазва изискванията за визуализация и публичност и осигуряване на снимков материал;

17. при необходимост да подsigури за собствена сметка транспорт на обучаващите до и от населеното място, в което ще се проведе обучението, но не повече от 60 км. от гр. Лясковец, както и настаняване в хотел минимум 2 звезди (нощувка и закуска) за не повече от 10% (десет процента) от включените в съответния модул от професионално обучение обучавани лица.

18. да разработи в електронен формат учебните и информационни материали за всяко от 6-те тематични обучения;

19. да поеме цялата отговорност към трети лица, в това число и отговорност за вреди и наранявания от всякакъв характер, понесени от тези лица по време на изпълнение на услугата или като последица от него;

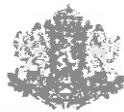
20. да предприеме всички необходими мерки за избягване на конфликт на интереси, както и да уведоми незабавно възложителя относно обстоятелство, което предизвиква или може да предизвика подобен конфликт;

21. да спазва поверителността на всички предоставени документи, информация или други материали, както и да спазва изискванията за защита на

МОНИТОРИНГ

личните данни съобразно разпоредбите на чл. 37 от Регламент на Комисията № 1828/08.12.2006 г. и приложимото национално законодателство;

22. да изпълнява мерките и препоръките, съдържащи се в докладите от проверки на място;

23. да изготви и представи приемно предавателни протоколи за изпълнение на всяка задача;

24. да спазва изискванията на възложителя и действащите нормативни изисквания за този вид дейност, както и Наръчника за изпълнение на проекти, публикуван на интернет страницата на следния интернет адрес: <http://interregrobg.eu/bg/rules-of-implementation/programme-rules.html>;

25. да спазва изискванията за визуализация на Програма Интеррег V-A Румъния - България, съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие и от националните бюджети на Република Румъния и Република България като всяка публикация на Изпълнителя, под каквато и да е форма и в каквото и да е средство за осведомяване, изготвена или свързана с настоящия договор, както и всички документи, изготвени във връзка с изпълнение на услугите по договора, трябва да съдържат всички задължителни елементи и изисквания за информиране и публичност в съответствие с Програма Interreg V-A Румъния - България, намиращи се в Анекс 21 от Наръчника за изпълнение на проекти, публикуван на интернет страницата на следния интернет адрес:

<http://interregrobg.eu/bg/rules-of-implementation/programme-rules.html>;

26. да издаде съответната/ите фактура/и, в които изрично посочва, че услугата е извършена по проект: „Мрежа за зелени работни места - насърчаване на екотуризма и биологичното земеделие, като иновативни механизми за заетост и устойчиво местно развитие в селските райони в трансграничната област Румъния-България”, № 16.4.2.070, изпълняван по Програма „Интеррег V-A Румъния – България”;

27. да пази търговската и професионална тайна на възложителя, които са му станали известни в процеса на изпълнение на настоящия договор. Изпълнителят няма право да разгласява, разпространява (възмездно и/или безвъзмездно, от свое и/или от чуждо име) информацията, до която има достъп във връзка с изпълнението на този договор;

28. да предприеме всички необходими мерки за избягване на конфликт на интереси, както и да уведоми незабавно бенефициента относно обстоятелство, което предизвиква или може да предизвика подобен конфликт;

29. да предостави възможност на органите на финансиращата институция да извършват проверки чрез разглеждане на документацията или чрез проверки на място, относно изпълнението на договора и да извършват пълен одит, ако е

Interreg

нужно, въз основа на оправдателни документи за отчитането, счетоводни документи и всякакви други документи, свързани с предмета на договора;

30. да съхранява документацията по предходната точка, указани в чл. 41 на Решение на Съвета 2007/435/ЕО от 25.06.2007 г. и чл. 15 на Решение на Комисията 2008/457/ЕО от 05.03.2008 година. Изпълнителят се задължава в срок от 3 години след приключване на Програма Interreg V-A Румъния - България за програмен период 2014-2020 да предостави възможност на органите на Финансиращата институция да извършват проверки, чрез разглеждане на документацията или чрез проверки на място, относно изпълнението на договора и да извършват пълен одит, ако е нужно, въз основа на оправдателни документи за отчетеното, счетоводни документи и всякакви други документи, свързани с изпълнението на този договор.

31. всички материали и дейности да са в съответствие с наръчника за визуална идентичност на програмата за Трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Румъния - България 2014-2020, намиращ се на сайта на Програмата: www.cbcrromaniabulgaria.eu.

32. Изпълнителят се задължава да сключи договор/договори за подизпълнение с посочените в офертата му подизпълнители в срок от 3 дни от сключване на настоящия договор. В срок до 3 (три) дни от сключването на договор за подизпълнение или на допълнително споразумение за замяна на посочен в офертата подизпълнител изпълнителят изпраща копие на договора или на допълнителното споразумение на възложителя заедно с доказателства, че са изпълнени условията по чл. 66, ал. 2 и 11 ЗОП.

Чл. 25. ВЪЗЛОЖИТЕЛЯТ има право:

1. да изисква и да получи услугите в уговорения срок, количество и качество;

2. да контролира изпълнението на поетите от ИЗПЪЛНИТЕЛЯ задължения, в т.ч. да иска и да получава информация от ИЗПЪЛНИТЕЛЯ през целия срок на договора, или да извършва проверки, при необходимост и на мястото на изпълнение на договора, но без с това да пречи на изпълнението;

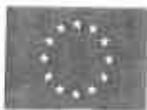
3. да изисква, при необходимост и по своя преценка, обосновка от страна на ИЗПЪЛНИТЕЛЯ на изготвените от него отчети/доклади/разработки/материали или съответна част от тях;

4. да изисква от ИЗПЪЛНИТЕЛЯ преработване или доработване на всеки от отчетите/докладите/разработките/материалите, в съответствие с уговореното в чл. 29 от договора;

5. да не приеме някои от отчетите/докладите/разработките/материалите, в съответствие с уговореното в чл. 28 от договора;

www.interregrobg.eu

Чл. 26. ВЪЗЛОЖИТЕЛЯТ се задължава:

1. да приеме изпълнението на услугите, когато отговаря на договореното, по реда и при условията на този договор;
2. да заплати на ИЗПЪЛНИТЕЛЯ цената в размера, по реда и при условията, предвидени в този договор;
3. да предостави и осигури достъп на ИЗПЪЛНИТЕЛЯ до информацията, необходима за извършването на услугите, предмет на договора, при спазване на относимите изисквания или ограничения съгласно приложимото право;
4. да пази поверителна конфиденциалната информация, в съответствие с уговореното в чл. 42 от договора;
5. да оказва съдействие на ИЗПЪЛНИТЕЛЯ във връзка с изпълнението на този договор, включително и за отстраняване на възникнали пречки пред изпълнението на договора, когато ИЗПЪЛНИТЕЛЯТ поиска това;
6. да освободи представената от ИЗПЪЛНИТЕЛЯ гаранция за изпълнение, съгласно клаузите на чл. 16 - 20 от договора.

VI. ПРЕДАВАНЕ И ПРИЕМАНЕ НА ИЗПЪЛНЕНИЕТО

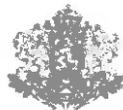
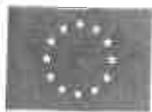
Чл. 27. Предаването на изпълнението на услугите се документира с протокол за приемане и предаване, който се подписва от представители на ВЪЗЛОЖИТЕЛЯ и ИЗПЪЛНИТЕЛЯ в два оригинални екземпляра – по един за всяка от страните („приемо-предавателен протокол“).

Чл. 28. (1). ВЪЗЛОЖИТЕЛЯТ има право:

1. да приеме изпълнението, когато отговаря на договореното;
2. когато бъдат установени несъответствия на изпълненото с уговореното или бъдат констатирани недостатъци, ВЪЗЛОЖИТЕЛЯТ може да откаже приемане на изпълнението до отстраняване на недостатъците, като даде подходящ срок за отстраняването им за сметка на ИЗПЪЛНИТЕЛЯ;
3. да откаже да приеме изпълнението при съществени отклонения от договореното и в случай, че констатираните недостатъци са от такова естество, че не могат да бъдат отстранени в рамките на срока за изпълнение по договора.

(2). Окончателното приемане на изпълнението на услугите по този договор се извършва с подписване на окончателен приемо-предавателен протокол, подписан от страните в срок до 5 (пет) дни след изтичането на срока на изпълнение по чл. 5 от договора. В случай, че към този момент бъдат констатирани недостатъци в изпълнението, те се описват в окончателния Приемо-предавателен протокол и се определя подходящ срок за отстраняването им или налагането на санкция, съгласно чл. 29– 33 от договора.

VII. САНКЦИИ ПРИ НЕИЗПЪЛНЕНИЕ

Чл. 29. При просрочване изпълнението на задълженията по този договор, неизправната страна дължи на изправната неустойка в размер на 0,5% (нула цяло и пет на сто) от цената за всеки ден забава, но не повече от 20% (двадесет процента) от стойността на договора.

Чл. 30. При констатирано лошо или друго неточно или частично изпълнение на отделните дейности или при отклонение от изискванията на ВЪЗЛОЖИТЕЛЯ, посочени в Техническата спецификация, ВЪЗЛОЖИТЕЛЯТ има право да поиска от ИЗПЪЛНИТЕЛЯ да изпълни изцяло и качествено съответния етап или дейност, без да дължи допълнително възнаграждение за това. В случай, че и повторното изпълнение на услугата е некачествено, ВЪЗЛОЖИТЕЛЯТ има право да задържи гаранцията за изпълнение и да прекрати договора.

Чл. 31. При разваляне на договора поради виновно неизпълнение на някоя от страните, виновната страна дължи неустойка в размер на 20% (двадесет процента) от стойността на договора.

Чл. 32. ВЪЗЛОЖИТЕЛЯТ има право да удържи всяка дължима по този договор неустойка чрез задържане на сума от гаранцията за изпълнение, като уведоми писмено ИЗПЪЛНИТЕЛЯ за това.

Чл. 33. Плащането на неустойките, уговорени в този договор не ограничава правото на изправната страна да търси реално изпълнение и/или обезщетение за понесени вреди и пропуснати ползи в по-голям размер, съгласно приложимото право.

VIII. ПРЕКРАТЯВАНЕ НА ДОГОВОРА

Чл. 34. (1). Този договор се прекратява:

1. с изтичане на срока на договора;
2. с изпълнението на всички задължения на страните по него;
3. при настъпване на пълна обективна невъзможност за изпълнение, за което обстоятелство засегнатата страна е длъжна да уведоми другата страна в срок до 5 (пет) работни дни от настъпване на невъзможността и да представи доказателства;
4. при прекратяване на юридическо лице – страна по договора без правоприемство, по смисъла на законодателството на държавата, в която съответното лице е установено;

5. при условията по чл. 5, ал. 1, т. 3 от Закона за икономическите и финансовите отношения с дружествата, регистрирани в юрисдикции с преференциален данъчен режим, контролираните от тях лица и техните действителни собственици;

6. в други случаи, предвидени в този договор или в действащото законодателство.

(2). Договорът може да бъде прекратен:

1. по взаимно съгласие на страните, изразено в писмена форма;
2. когато за ИЗПЪЛНИТЕЛЯ бъде открито производство по несъстоятелност или ликвидация – по искане на всяка от страните.

Чл. 35. (1). Всяка от страните може да развали договора при виновно неизпълнение на съществено задължение на другата страна по договора, при условията и с последиците съгласно чл. 87 и сл. от Закона за задълженията и договорите, чрез отправяне на писмено предупреждение от изправната страна до неизправната и определяне на подходящ срок за изпълнение. Разваляне на договора не се допуска, когато неизпълнената част от задължението е незначителна с оглед на интереса на изправната страна.

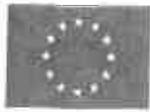
(2). За целите на този договор, страните ще считат за виновно неизпълнение на съществено задължение на ИЗПЪЛНИТЕЛЯ всеки от следните случаи:

1. когато ИЗПЪЛНИТЕЛЯТ не е започнал изпълнението на услугите в срок до 10 (десет) дни, считано от датата на влизане в сила;
2. ИЗПЪЛНИТЕЛЯТ е прекратил изпълнението на услугите за повече от 5 (пет) дни;
3. ИЗПЪЛНИТЕЛЯТ е допуснал съществено отклонение от Техническата спецификация и Техническото предложение.

(3). ВЪЗЛОЖИТЕЛЯТ може да развали договора само с писмено уведомление до ИЗПЪЛНИТЕЛЯ и без да му даде допълнителен срок за изпълнение, ако поради забава на ИЗПЪЛНИТЕЛЯ то е станало безполезно или ако задължението е трябвало да се изпълни непременно в уговореното време.

Чл. 36. ВЪЗЛОЖИТЕЛЯТ прекратява договора в случаите по чл. 118, ал. 1 от ЗОП, без да дължи обезщетение на ИЗПЪЛНИТЕЛЯ за претърпени от прекратяването на договора вреди, освен ако прекратяването е на основание чл. 118, ал. 1, т. 1 от ЗОП.

Чл. 37. Във всички случаи на прекратяване на договора, освен при прекратяване на юридическо лице – страна по договора без правоприемство:

1. ВЪЗЛОЖИТЕЛЯТ и ИЗПЪЛНИТЕЛЯТ съставят констативен протокол за извършената към момента на прекратяване работа и размера на евентуално дължимите плащания и

2. ИЗПЪЛНИТЕЛЯТ се задължава:

а). да преустанови предоставянето на услугите, с изключение на такива дейности, каквито може да бъдат необходими и поискани от ВЪЗЛОЖИТЕЛЯ;

б). да предаде на ВЪЗЛОЖИТЕЛЯ всички отчети/разработки/доклади, изготвени от него в изпълнение на Договора до датата на прекратяването; и

в). да върне на ВЪЗЛОЖИТЕЛЯ всички документи и материали, които са собственост на ВЪЗЛОЖИТЕЛЯ и са били предоставени на ИЗПЪЛНИТЕЛЯ във връзка с предмета на договора.

Чл. 38. При предсрочно прекратяване на договора, ВЪЗЛОЖИТЕЛЯТ е длъжен да заплати на ИЗПЪЛНИТЕЛЯ реално изпълнените и приети по установения ред услуги, а ИЗПЪЛНИТЕЛЯ е длъжен да възстанови на ВЪЗЛОЖИТЕЛЯ неусвоената част от авансово предоставените средства. Когато прекратяването на договора е по вина на ИЗПЪЛНИТЕЛЯ, той дължи и законната лихва върху частта от авансово предоставените средства, подлежащи на връщане, за периода от датата на прекратяване на договора до тяхното връщане.

IX. ОБЩИ РАЗПОРЕДБИ

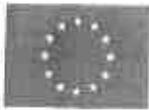
Чл. 39. (1). Освен ако са дефинирани изрично по друг начин в този договор, използваните в него понятия имат значението, дадено им в ЗОП, съответно в легалните дефиниции в Допълнителните разпоредби на ЗОП или, ако няма такива за някои понятия – според значението, което им се придава в основните разпоредби на ЗОП.

(2). При противоречие между различни разпоредби или условия, съдържащи се в договора и приложенията, се прилагат следните правила:

1. специалните разпоредби имат предимство пред общите разпоредби;

2. разпоредбите на приложенията имат предимство пред разпоредбите на договора.

Чл. 40. При изпълнението на договора, ИЗПЪЛНИТЕЛЯТ и неговите подизпълнители е длъжен/са длъжни да спазва/-т всички приложими нормативни актове, разпоредби, стандарти и други изисквания, свързани с предмета на договора, и в частност всички приложими правила и изисквания, свързани с опазване на околната среда, социалното и трудовото право, приложими колективни споразумения и/или разпоредби на международното

екологично, социално и трудово право, съгласно Приложение № 10 към чл. 115 от ЗОП.

Чл. 41. (1) Всяка от страните по този договор се задължава да пази в поверителност и да не разкрива или разпространява информация за другата страна, станала ѝ известна при или по повод изпълнението на договора („конфиденциална информация“). Конфиденциална информация включва, без да се ограничава до: обстоятелства, свързани с търговската дейност, техническите процеси, проекти или финанси на страните, както и ноу-хау, изобретения, полезни модели или други права от подобен характер, свързани с изпълнението на договора. Не се смята за конфиденциална информацията, касаеща наименованието на изпълнения проект, стойността и предмета на този договор, с оглед бъдещо позоваване на придобит професионален опит от ИЗПЪЛНИТЕЛЯ.

(2). С изключение на случаите, посочени в ал. 3 на този член, конфиденциална информация може да бъде разкривана само след предварително писмено одобрение от другата страна, като това съгласие не може да бъде отказано безпричинно.

(3). Не се счита за нарушение на задълженията за неразкриване на конфиденциална информация, когато:

1. информацията е станала или става публично достъпна, без нарушаване на този договор от която и да е от страните;

2. информацията се изисква по силата на закон, приложим спрямо която и да е от страните или

3. предоставянето на информацията се изисква от регулаторен или друг компетентен орган и съответната страна е длъжна да изпълни такова изискване;

В случаите по точки 2 или 3 страната, която следва да предостави информацията, уведомява незабавно другата страна по договора.

(4). Задълженията по тази клауза се отнасят до ИЗПЪЛНИТЕЛЯ, всички негови поделения, контролирани от него фирми и организации, всички негови служители и наети от него физически или юридически лица, като ИЗПЪЛНИТЕЛЯТ отговаря за изпълнението на тези задължения от страна на такива лица. Задълженията, свързани с неразкриване на конфиденциалната информация остават в сила и след прекратяване на договора на каквото и да е основание.

Чл. 42. ИЗПЪЛНИТЕЛЯТ няма право да дава публични изявления и съобщения, да разкрива или разгласява каквато и да е информация, която е получил във връзка с извършване на услугите, предмет на този договор, независимо дали е въз основа на данни и материали на ВЪЗЛОЖИТЕЛЯ или на резултати от работата на ИЗПЪЛНИТЕЛЯ, без предварителното писмено

съгласие на ВЪЗЛОЖИТЕЛЯ, което съгласие няма да бъде безпричинно отказано или забавено.

Чл. 43. (1) Страните се съгласяват, на основание чл. 42, ал. 1 от Закона за авторското право и сродните му права, че авторските права върху всички документи и материали, и всякакви други елементи или компоненти, създадени в резултат на или във връзка с изпълнението на договора, принадлежат изцяло на ВЪЗЛОЖИТЕЛЯ в същия обем, в който биха принадлежали на автора. ИЗПЪЛНИТЕЛЯТ декларира и гарантира, че трети лица не притежават права върху изготвените документи и други резултати от изпълнението на договора, които могат да бъдат обект на авторско право.

(2). В случай че бъде установено с влязло в сила съдебно решение или в случай че ВЪЗЛОЖИТЕЛЯТ и/или ИЗПЪЛНИТЕЛЯТ установят, че с изготвянето, въвеждането и използването на документи или други материали, съставени при изпълнението на този договор, е нарушено авторско право на трето лице, ИЗПЪЛНИТЕЛЯТ се задължава да направи възможно за ВЪЗЛОЖИТЕЛЯ използването им:

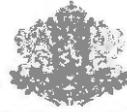
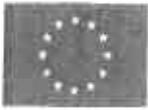
1. чрез промяна на съответния документ или материал или
2. чрез замяната на елемент от него със защитени авторски права с друг елемент със същата функция, който не нарушава авторските права на трети лица; или
3. като получи за своя сметка разрешение за ползване на продукта от третото лице, чиито права са нарушени.

(3). ВЪЗЛОЖИТЕЛЯТ уведомява ИЗПЪЛНИТЕЛЯ за претенциите за нарушени авторски права от страна на трети лица в срок до 10 (десет) дни от узнаването им. В случай, че трети лица предявят основателни претенции, ИЗПЪЛНИТЕЛЯТ носи пълната отговорност и понася всички щети, произтичащи от това. ВЪЗЛОЖИТЕЛЯТ привлича ИЗПЪЛНИТЕЛЯ в евентуален спор за нарушено авторско право във връзка с изпълнението по договора.

(4). ИЗПЪЛНИТЕЛЯТ заплаща на ВЪЗЛОЖИТЕЛЯ обезщетение за претърпените вреди и пропуснатите ползи вследствие на окончателно признато нарушение на авторски права на трети лица.

Чл. 44. Никоя от страните няма право да прехвърля никое от правата и задълженията, произтичащи от този договор, без съгласието на другата страна. Паричните вземания по договора и по договорите за подизпълнение могат да бъдат прехвърляни или залагани съгласно приложимото право.

Чл. 45. Този договор може да бъде изменян само с допълнителни споразумения, изготвени в писмена форма и подписани от двете страни, в съответствие с изискванията и ограниченията на ЗОП.

Чл. 46. (1). Страните не отговарят за неизпълнение на задължение по този договор, когато невъзможността за изпълнение се дължи на непреодолима сила.

(2). За целите на този договор „непреодолима сила“ има значението на това понятие по смисъла на чл. 306, ал. 2 от Търговския закон. Страните се съгласяват, че за непреодолима сила ще се считат и изменения в приложимото право, касаещи дейността на която и да е от тях, и възпрепятстващи изпълнението или водещи до невъзможност за изпълнение на поетите с Договора задължения.

(3). Страната, засегната от непреодолима сила, е длъжна да предприеме всички разумни усилия и мерки, за да намали до минимум понесените вреди и загуби, както и да уведоми писмено другата страна в срок до 3 (три) работни дни от настъпване на непреодолимата сила. Към уведомлението се прилагат всички релевантни и/или нормативно установени доказателства за настъпването и естеството на непреодолимата сила, причинната връзка между това обстоятелство и невъзможността за изпълнение, и очакваното времетраене на неизпълнението.

(4). Докато трае непреодолимата сила, изпълнението на задължението се спира. Засегнатата страна е длъжна, след съгласуване с насрещната страна, да продължи да изпълнява тази част от задълженията си, които не са възпрепятствани от непреодолимата сила.

(5). Не може да се позовава на непреодолима сила страна:

1. която е била в забава или друго неизпълнение преди настъпването на непреодолима сила;

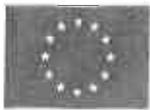
2. която не е информирала другата страна за настъпването на непреодолима сила или

3. чиято небрежност или умишлени действия или бездействия са довели до невъзможност за изпълнение на договора.

(6). Липсата на парични средства не представлява непреодолима сила.

Чл. 47. В случай, че някоя от клаузите на този договор е недействителна или неприложима, това не засяга останалите клаузи. Недействителната или неприложима клауза се замества от повелителна правна норма, ако има такава.

Чл. 48. (1). Всички уведомления между страните във връзка с този договор се извършват в писмена форма и могат да се предават лично или чрез препоръчано писмо, по куриер, по факс, електронна поща.

(2). За целите на този договор данните и лицата за контакт на страните са, както следва:

1. За ВЪЗЛОЖИТЕЛЯ:

Адрес за кореспонденция: гр. Лясковец, пл. „Възраждане“ № 1

Тел.: 0619 / 2 20 55

Факс: 0619 / 2 20 45

e-mail: obshtina@lyaskovets.net

Лице за контакт: Мария Илчева

2. За ИЗПЪЛНИТЕЛЯ:

Адрес за кореспонденция: гр. Варна, ул. „Парижка комуна“ № 2, ет. 2

Тел.: 052 / 607 820

e-mail: stikcenter@abv.bg

Лице за контакт: Христина Недкова

(3). За дата на уведомлението се счита:

1. датата на предаването – при лично предаване на уведомлението;

2. датата на пощенското клеймо на обратната разписка – при изпращане по пощата;

3. датата на доставка, отбелязана върху куриерската разписка – при изпращане по куриер;

4. датата на приемането – при изпращане по факс;

5. датата на получаване – при изпращане по електронна поща.

(4). Всяка кореспонденция между страните ще се счита за валидна, ако е изпратена на посочените по-горе адреси (в т.ч. електронни), чрез посочените по-горе средства за комуникация и на посочените лица за контакт. При промяна на посочените адреси, телефони и други данни за контакт, съответната страна е длъжна да уведоми другата в писмен вид в срок до 3 (три) дни от настъпване на промяната. При неизпълнение на това задължение всяко уведомление ще се счита за валидно връчено, ако е изпратено на посочените по-горе адреси, чрез описаните средства за комуникация и на посочените лица за контакт.

(5). При преобразуване без прекратяване, промяна на наименованието, правноорганизационната форма, седалището, адреса на управление, предмета на дейност, срока на съществуване, органите на управление и представителство на ИЗПЪЛНИТЕЛЯ, същият се задължава да уведоми ВЪЗЛОЖИТЕЛЯ за промяната в срок до 3 (три) дни от вписването ѝ в съответния регистър.

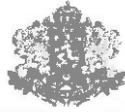
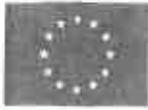
Чл. 50. За неуредените в този договор въпроси се прилагат разпоредбите на действащото българско законодателство.

Чл. 51. Всички спорове, породени от този договор или отнасящи се до него, включително споровете, породени или отнасящи се до неговото тълкуване,

interreg

www.interregrobg.eu

недействителност, изпълнение или прекратяване, както и споровете за попълване на празноти в договора или приспособяването му към нововъзникнали обстоятелства, ще се уреждат между страните чрез преговори, а при непостигане на съгласие – спорът ще се отнася за решаване от компетентния български съд.

Чл. 52. Този договор се състои от 19 (деветнадесет) страници и е изготвен и подписан в 2 (два) еднообразни екземпляра – по един за всяка от страните.

Чл. 53. Към този договор се прилагат и са неразделна част от него следните приложения:

- Приложение № 1 – Техническа спецификация;
- Приложение № 2 – Техническо предложение на ИЗПЪЛНИТЕЛЯ;
- Приложение № 3 – Ценово предложение на ИЗПЪЛНИТЕЛЯ;
- Приложение № 4 – Списък на персонала, който ще изпълнява поръчката, и/или на членовете на ръководния състав, които ще отговарят за изпълнението;
- Приложение № 5 – Гаранция за изпълнение.

ВЪЗЛОЖИТЕЛ:

**Д-Р ИВЕЛИНА ГЕЦОВА
КМЕТ НА ОБЩИНА ПЛОВДИВ**

Началник отдел „БФПИС“

Съгласувано с юр

чл. 42, ал. 5 от ЗОП и
чл. 2 от ЗЗЛД

ИЗПЪЛНИТЕЛ:

**ХРИСТИНА НЕДЕЛОВА
УПРАВИТЕЛНА „СТИК“ ЕООД**

чл. 42, ал. 5 от ЗОП и чл. 2 от ЗЗЛД

чл. 42, ал. 5 от ЗОП и
чл. 2 от ЗЗЛД

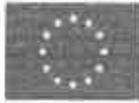
чл. 42, ал. 5 от ЗОП и чл. 2 от
ЗЗЛД

interreg

www.interregobg.eu

Проект съфинансиран от Европейския Съюз чрез Европейския фонд за регионално развитие в рамките на Програма Interreg V-A Румъния-България

**СПИСЪК по чл. 64, ал. 1, т. 6 от ЗОП¹
на персонала и членовете на ръководния състав, които ще изпълняват
обществената поръчка**

Подписаният/-ата **Христина** ^{чл. 42, ал. 1} **Недкова** (*трите имена*) данни по документ за самоличност **МВР Варна** (*номер на лична карта, дата, орган и място на издаването*) в качеството си на управител (*длъжност*) на **СТИК ЕООД** (*наименование на участника*) с ЕИК/БУЛСТАТ 103913366- участник в процедура „публично състезание“ за възлагане на обществена поръчка с предмет: **„Провеждане на професионални и езикови обучения по проект: „Мрежа за зелени работни места - насърчаване на екотуризма и биологичното земеделие, като иновативни механизми за заетост и устойчиво местно развитие в селските райони в трансграничната област Румъния - България“**,

ДЕКЛАРИРАМ:

1. **Ръководните служители/експертите²**, с които предлагаме да изпълним обществената поръчка в съответствие с изискванията на възложителя³ са:

№	Служител / експерт (<i>трите имена</i>)	Заемана длъжност / позиция при изпълнение на обществената поръчка	Образование (<i>степен, специалност, година на дипломиране, № на диплома, учебно заведение</i>) и Професионална квалификация (<i>направление, година на придобиване, № на издадения документ, издател</i>)	Професионален опит
1.	Христина чл. 42, ал. 1 Недкова	Ръководител на екипа ОП 1 и ОП 2	Технически университет Варна степен: магистър, специалност: право, професионална квалификация: юрист, рег. №23890/2000г	Професионален опит: 2002г.-2006г. Член на адвокатска колегия 2005-към момента- Управител на Център за професионално обучение към СТИК ЕООД Ръководител екип за провеждане на обучения по Проект “Надежда” Договор №BG051PO001-5.2.06-0007-С-0001

№	Служител / експерт (трите имена)	Заемана длъжност / позиция при изпълнение на обществената поръчка	Образование (степен, специалност, година на дипломиране, № на диплома, учебно заведение) и Професионална квалификация (направление, година на придобиване, № на издадения документ, издател)	Професионален опит
				Оперативна програма "Развитие на човешките ресурси" 2007-2013 г
2.	Живка чл. 42, ал. 5 от ЗОП на м-н Тодорова	Лектор 1 ОП1	Великотърновски университет, степен: магистър, специалност: психология, квалификация: психолог г. рег. №4796/2003г. ВСУ Черноризец Храбър, степен бакалавър, специалност: социални дейности, рег. №1424/1999г.	Участие като лектор - 2013г.-2015г Преподавател по Проект „Повишаване на квалификацията на служителите от общинска администрация Ветрино”, Проект „Община Горна Оряховица – ефективна и компетентна местна администрация”, Проект „Организиране и провеждане на обучения на служителите от общинска администрация в Община Върбица”, Проект „Повишаване квалификацията на служителите в Община Балчик” ” по ОП „Административен капацитет”, Проект „Красива България” :Преподавател в обучение по специалността „Подпомагане на възрастни” с код по СППОО 7620402, професия по СППОО 762040 „Социален асистент“ за придобиване на Втора квалификационна степен, място на провеждане гр.Бяла, период:01.06.2016-27.07.2016г. за 12 обучаеми ПРОЕКТ BG05M9OP001-2.005-0010-S01 “АКТИВНОСТ Ангажираност, Квалифициране, Труд, Интегрирано Включване На Обезверени и Семейства в Трудност”, Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси” 2014-2020: Преподавател в обучение по специалността „Подпомагане на възрастни” с код по СППОО 7620402,

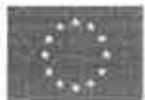
www.interregrobg.eu

Проектът е финансиран от Европейския Съюз чрез Европейския фонд за регионално развитие в рамките на Програма Interreg V-A Румъния-България

№	Служител / експерт (трите имена)	Заемана длъжност / позиция при изпълнение на обществената поръчка	Образование (степен, специалност, година на дипломиране, № на диплома, учебно заведение) и Професионална квалификация (направление, година на придобиване, № на издадения документ, издател)	Професионален опит
				<p>професия по СППОО 762040 „Социален асистент“ за придобиване на Втора квалификационна степен, място на провеждане гр.Добрич, период:08.05.2018-22.06.2018г. за 10 обучаеми</p> <p>Професионален опит: 2000г.-2004г. ст.експерт - психолог в Дирекция Бюро по труда към Агенция по заетостта 2018г. Лектор към Център за професионално обучение към СТИК ЕООД</p>
3.	Ирена чл. 42, ал. 5 от ЗОП и чл. 2 от ЗЗП Станчева	лектор 2 ОП	Великотърновски университет „Св.Св. Кирил и Методий“, степен:магистър, специалност: счетоводство и контрол, професионална квалификация: магистър по икономика, рег.№40174/2003г.	<p>Участие като лектор - Преподавател в обучение за възрастни по Проект BGO5M90PO01-1.016 “Ваучери за заети лица”. ОП „Развитие на човешките ресурси 2014-2020” и Проект „Консервация, реставрация, експониране и социализация на антично селище и късноантична крепост на нос Св. Атанас и превръщането им във водеща туристическа атракция на територията на Община Бяла, Варненска област” BG161PO001/3.1-03/2010/007, финансиран по Оперативна програма „Регионално развитие 2007 – 2013 г.</p> <p>Професионален опит: 2013г.-към момента :оперативен счетоводител в СТИК ЕООД</p>

№	Служител / експерт (трите имена)	Заемана длъжност / позиция при изпълнение на обществената поръчка	Образование (степен, специалност, година на дипломиране, № на диплома, учебно заведение) и Професионална квалификация (направление, година на придобиване, № на издадения документ, издател)	Професионален опит
4.	Милена чл. 42, ал. 5. №3003а - Николаева	лектор 3 ОП1	Шуменски университет „Епископ Константин Преславски”, бакалавър :Растителна защита, професионална квалификация: агроном ,рег.№43747/04.04.2014 г.	Участие като лектор Проект „Работа”, ОПРЧР, обучения за възрастни по специалност “Озеленяване и цветарство Професионален опит: 2018г. Лектор към Център за професионално обучение към СТИК ЕООД Към момента: Земеделски производител
5.	Антония чл. 42, ал. 1 Атанасова	лектор 1 ОП2	Великотърновски университет „Св.Св. Кирил и Методий”, степен:магистър, специалност:Английска филология,лингвистика и превод, професионална квалификация:филолог-преводач	Професионален опит: 1978г. към момента: Преподавател по английски език към МОН 2013г.-2018г. Лектор към Център за професионално обучение към СТИК ЕООД
6.	Добромир Андреев	лектор 2 ОП2	Великотърновски университет „Св.Св. Кирил и Методий”, степен:магистър, специалност:транслатология с румънски език, професионална квалификация:филолог	Професионален опит: 2011г.-2015г. Преподавател по румънски език към Великотърновски университет „Св.Св. Кирил и Методий– Румънски 2014г. Преподавател по румънски език към СА „Димитър А. Ценов” Свищов 2015г.-към момента Преводач на свободна практика 2014-2015г. преподавател езикови обучения в ЦПО Еврика ЗМ ЕООД 2018г. Лектор към Център за

№	Служител / експерт (трите имена)	Заемана длъжност / позиция при изпълнение на обществената поръчка	Образование (степен, специалност, година на дипломиране, № на диплома, учебно заведение) и Професионална квалификация (направление, година на придобиване, № на издадения документ, издател)	Професионален опит
				професионално обучение към СТИК ЕООД

2. Ще осигурим участие на посочените по-горе служители/експерти за целия период на изпълнение на обществената поръчка, ако същата ни бъде възложена.

Известна ми е наказателната отговорност, която нося по чл. 313 от Наказателния кодекс на Република България за потвърждаване на неистина или затаяване на истина в тази писмена декларация. чл. 42, ал. 5 от ЗОП и чл. 2 от ЗЗЛД

12.09.2018 г.

Подпис и печат

Име и ф

Длъжност: управите

¹ Списъкът (Образец № 6) се представя на възложителя преди сключването на договора за изпълнение на обществената поръчка.

² Всеки участник по своя преценка може да включи в екипа си и други служители/експерти, извън посочените от възложителя като минимално изискуеми в настоящата документация за участие.

³ Запознати сме с изискването на възложителя към техническите възможности и/или квалификация на участниците, а именно:

Всеки участник трябва да разполага с необходимия брой персонал и ръководен състав с определена професионална компетентност (екип експерти) за изпълнението на обществената поръчка, както следва:

а). за Обособена позиция 1. Провеждане на професионално обучение по определени тематични модули:

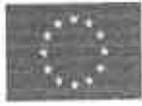
- **Ръководител на екипа** - лице, притежаващо:
  - висше образование, образователно-квалификационна степен „магистър” в едно от следните професионални направления от областите на висше образование „Социални, стопански

www.interregrobg.eu

Проект съфинансиран от Европейския Съюз чрез Европейския фонд за регионално развитие в рамките на Програма Interreg V-A Румъния-България

и правни науки“ - Политически науки; Обществени комуникации и информационни науки; Право; Администрация и управление; Педагогически науки или еквивалент:

- професионален опит не по-малко от 1 (една) година, считано от датата на подаване на офертата;

- участие в най-малко един проект, свързан с организиране и провеждане на обучения.

• **Лектор 1** – лице, притежаващо:

- висше образование, образователно-квалификационна степен „бакалавър“ или „магистър“ в едно от следните професионални направления от област на висше образование „Социални, стопански и правни науки“: Администрация и управление, Социални дейности, Обществени комуникации и информационни науки или еквивалент;

- участие като лектор в най-малко един проект, свързан с организиране и провеждане на обучения за възрастни (лица над 18-годишна възраст).

• **Лектор 2** – лице, притежаващо:

- висше образование, образователно-квалификационна степен „бакалавър“ или „магистър“ в едно от следните професионални направления от област на висше образование „Социални, стопански и правни науки“: Туризм, Икономика или еквивалент;

- участие като лектор в най-малко един проект, свързан с организиране и провеждане на обучения за възрастни (лица над 18-годишна възраст).

• **Лектор 3** – лице, притежаващо:

- висше образование, образователно-квалификационна степен „бакалавър“ или „магистър“ в едно от следните професионални направления от област на висше образование „Аграрни науки и ветеринарна медицина“: Растениевъдство, Растителна защита, Горско стопанство или еквивалент;

- участие като лектор в най-малко един проект, свързан с организиране и провеждане на обучения за възрастни (лица над 18-годишна възраст).

б). за Обособена позиция 2. Провеждане на езикови обучения по румънски език и по английски език:

• **Ръководител на екипа** - лице, притежаващо:

- висше образование, образователно-квалификационна степен „магистър“ в едно от следните професионални направления от областите на висше образование „Социални, стопански и правни науки“ - Политически науки, Обществени комуникации и информационни науки, Право, Администрация и управление, Педагогически науки или еквивалент:

- професионален опит не по-малко от 1 (една) година, считано от датата на подаване на офертата;

- участие в най-малко един проект, свързан с организиране и провеждане на обучения.

• **Експерт „Чуждоезиково обучение (английски език)”** – лице, притежаващо:

- висше образование с образователно - квалификационна степен „Магистър“ или „Бакалавър“ в област на висшето образование „Хуманитарни науки“, професионално направление „Филология“ – Английска филология, Приложна лингвистика (с английски език) или еквивалент;

- професионален опит не по-малко от 2 (две) години като преподавател по английски език.

• **Експерт „Чуждоезиково обучение (румънски език)”** – лице, притежаващо:

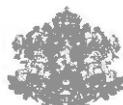

www.interregrobg.eu

Проект съфинансиран от Европейския Съюз чрез Европейския фонд за регионално развитие в рамките на Програма Interreg V-A Румъния-България

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ ФОНД ЗА РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ
ИНВЕСТИРАМЕ ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ!

БЪЛГАРСКО ПРАВИТЕЛСТВО

ОБЩИНА ЛЯСКОВЕЦ

гр. Лясковец, пл. "Възраждане" № 1, тел. 0619/2 20 55, факс 0619/2 20 45
e-mail: obshtina@lyaskovets.net, www.lyaskovets.net

ПРИЛОЖЕНИЕ № 1

ТЕХНИЧЕСКА СПЕЦИФИКАЦИЯ ЗА ВЪЗЛАГАНЕ НА ОБЩЕСТВЕНА ПОРЪЧКА С ПРЕДМЕТ:

„ПРОВЕЖДАНЕ НА ПРОФЕСИОНАЛНИ И ЕЗИКОВИ ОБУЧЕНИЯ ПО ПРОЕКТ: „МРЕЖА ЗА ЗЕЛЕНИ РАБОТНИ МЕСТА – НАСЪРЧАВАНЕ НА ЕКОТУРИЗМА И БИОЛОГИЧНОТО ЗЕМЕДЕЛИЕ, КАТО ИНОВАТИВНИ МЕХАНИЗМИ ЗА ЗАЕТОСТ И УСТОЙЧИВО МЕСТНО РАЗВИТИЕ В СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ В ТРАНСГРАНИЧНАТА ОБЛАСТ РУМЪНИЯ - БЪЛГАРИЯ”

1. ОБЩА ИНФОРМАЦИЯ

- 1.1. Данни за възложителя
- 1.2. Институционална рамка
- 1.3. Партньор по проекта

2. ЦЕЛИ, ДЕЙНОСТИ И ПЕРИОД НА ИЗПЪЛНЕНИЕ НА ПРОЕКТА

- 2.1. Цели на проекта
- 2.2. Продължителност на проекта
- 2.3. Основни дейности по проекта

3. ЦЕЛ И ПРЕДМЕТ НА ПОРЪЧКАТА

- 3.1. Обща информация за предмета на обществената поръчка
- 3.2. Изисквания към изпълнението на обществената поръчка
  - 3.2.1. Изисквания към провеждането на обученията по Обособена позиция 1. Организиране и провеждане на професионално обучение по определени тематични модули
  - 3.2.2. Изисквания към изпълнителя на обучението по Обособена позиция 1. Организиране и провеждане на професионално обучение по определени тематични модули
  - 3.2.3. Изисквания към участниците по Обособена позиция 1. Организиране и провеждане на професионално обучение по определени тематични модули:

1

interreg

www.interregrobg.eu

Проект съфинансиран от Европейския Съюз чрез Европейския фонд за регионално развитие в рамките на Програма Interreg V-A Румъния-България

3.2.4. Изисквания към провеждането на обученията по Обособена позиция 2. Организиране и провеждане на езиково обучение по румънски език и по английски език

3.2.5. Изисквания към изпълнителя на обучението по Обособена позиция 2. Организиране и провеждане на езиково обучение по румънски език и по английски език

3.2.6. Изисквания към участниците по Обособена позиция 2. Организиране и провеждане на езиково обучение по румънски език и по английски език.

3.3. Изисквания към отчитането на изпълнението на дейностите - предмет на обществената поръчка.

3.4. Териториален обхват на услугата

3.5. Принципи за изпълнение на услугата

4. ИЗИСКВАНИЯ КЪМ ИЗПЪЛНИТЕЛЯ

4.1. Изисквания за икономическо и финансово състояние на участниците

4.2. Изисквания за технически и професионални способности на участниците

5. СРОК ЗА ИЗПЪЛНЕНИЕ НА ПОРЪЧКАТА

6. ПЛАЩАНИЯ

6.1. Стойност на поръчката

6.2. Схема на плащания

7. ДРУГИ ИЗИСКВАНИЯ

1. ОБЩА ИНФОРМАЦИЯ

1.1. Данни за възложителя.

Кмет на Община Лясковец
с адрес: гр. Лясковец 5140, общ. Лясковец, обл. Велико Търново
пл. „Възраждане” № 1,
Република България
Тел.: +359/ 619 2 20 55
Факс: +359/ 619 2 20 45
obshtina@lyaskovets.net
www.lyaskovets.net

1.2. Институционална рамка.

Настоящата процедура е свързана с възлагане на дейности за провеждане на професионални и езикови обучения на представители на целевата група по проект: **„Мрежа за зелени работни места - насърчаване на екотуризма и биологичното земеделие, като иновативни механизми за заетост и устойчиво местно развитие в селските райони в трансграничната област Румъния - България”,** с Референтен № 16.4.2.070, който се финансира и изпълнява по Програма за трансгранично сътрудничество „Interreg V-A Румъния - България 2014-2020.

Възлагането на обществената поръчка чрез „публично състезание” съгласно чл. 18, ал. 1 т. 12 от Закона за обществени поръчки (ЗОП) цели качествено изпълнение на предвидените услуги за изпълнението на дейности за провеждане на професионално и чуждоезиково обучение по проект: **„Мрежа за зелени работни места - насърчаване на екотуризма и биологичното земеделие, като иновативни механизми за заетост и устойчиво местно развитие в селските райони в трансграничната област Румъния - България”,** с Референтен № 16.4.2.070, който се изпълнява по Програма за трансгранично сътрудничество „Interreg V-A Румъния - България 2014 - 2020”.

Програмата за трансгранично сътрудничество „Interreg V-A Румъния - България 2014-2020” е съфинансирана от Европейски съюз със средства от Европейския фонд за регионално развитие. Целта на програмата е да се развие граничната зона между двете страни чрез финансиране на съвместни проекти за регионално развитие.

Стратегическата цел на програмата за периода се фокусира върху тематични области от Стратегията „Европа 2020”, свързани с изменението на климата, превенцията и управлението на риска, съхраняването и опазването на околната среда, насърчаване на ресурсната ефективност, устойчивият транспорт, насърчаване на заетостта и мобилността на работната сила, повишаване на институционалния капацитет, чрез насърчаване на сътрудничеството между гражданите и институциите.

Регионите, които обхваща са 7 окръга в Румъния (Констанца, Долж, Олт, Телеорман, Гюргево, Кълъраш, Мехединци) и 8 области в България (Видин, Враца, Монтана, Плевен, Велико Търново, Русе, Силистра, Добрич).

Общият бюджет е 258 504 126 евро, от които средствата от Европейския фонд за регионално развитие са в размер на 215 745 513 евро. Проектите се финансират както следва: 85% от ЕФРР, 13% национално съфинансиране от двете партниращи държави: България и Румъния и 2 % собствен принос.

Органи на управление на програмата са:

- Управляващ орган - Министерство на регионалното развитие, публичната администрация и Европейските фондове (Румъния).
- Национален орган - Главна дирекция „Управление на териториалното сътрудничество” към Министерство на регионалното развитие и благоустройството.
- Комитет за наблюдение - основен орган за взимане на решения по Програмата и наблюдава за изпълнението на програмните цели и резултати.
- Съвместен секретариат (СС) - подпомага дейността на органите на управление и е разположен в гр. Кълъраш, Румъния. На територията на България в град Русе е изграден офис (антена) на СС, който ще подпомага българските бенефициенти.

1.3. Партньор по проекта е Община Виделе, област Телеорман (Румъния).

2. ЦЕЛИ, ДЕЙНОСТИ И ПЕРИОД НА ИЗПЪЛНЕНИЕ НА ПРОЕКТА.

2.1. Цел на проекта:

Целта на проект: „Мрежа за зелени работни места - насърчаване на екотуризма и биологичното земеделие, като иновативни механизми за заетост и устойчиво местно развитие в селските райони в трансграничната област Румъния - България” е да разшири възможностите за заетост и мобилност на работната сила чрез развитие на знания и умения в сферата на екотуризма и биологичното земеделие в трансграничните региони на Румъния и България. Проектът се реализира в рамките на приоритетна ос 4: „Квалифициран и приобщаващ регион” на Програма за трансгранично сътрудничество „Interreg V-A Румъния - България 2014-2020”.

Специфични цели на проекта:

- Насърчаване на икономическите, социални и културни връзки между общностите и организациите в трансграничния регион за подобряване на мобилността на трудовите ресурси;
- Създаване на трансграничен бизнес инкубатор за екотуризъм и биологично земеделие като инструмент за активиране на трудовия пазар и повишаване на възможностите за заетост в трансграничния регион;

- Развитие на уеб-базирана платформа за „зелени“ работни места в трансграничния регион, която да бъде използвана от всяко заинтересовано лице, което търси възможности за заетост или собствен бизнес, както и от хора, заинтересовани да намерят доставчици на стоки и услуги в трансграничния район;
- Повишаване на капацитета на институциите в селските райони в трансграничната област на Румъния - България за разширяване на възможностите за заетост и мобилност на работната сила чрез иновативни практики за екотуризъм и биологично земеделие.

2.2. Продължителност на проекта:

Продължителността на проекта: „Мрежа за зелени работни места - насърчаване на екотуризма и биологичното земеделие, като иновативни механизми за заетост и устойчиво местно развитие в селските райони в трансграничната област Румъния - България” е 24 месеца. Периодът на изпълнение е от 25.04.2017 г. до 24.04.2019 г.

2.3. Основни дейности по проекта:

Основните дейности по проект: „Мрежа за зелени работни места - насърчаване на екотуризма и биологичното земеделие, като иновативни механизми за заетост и устойчиво местно развитие в селските райони в трансграничната област Румъния - България” са:

Дейност 1: Подготовка на проекта.

Дейност 2: Дейности по управление на проекта.

Дейност 3: Информация и публичност на проекта.

Дейност 4: Развитие на трансграничен бизнес инкубатор за екотуризъм и биологично земеделие. В рамките на тази дейност се предвижда извършването на реконструкция и обзавеждане на сграда за обществено обслужване (Младежки дом в гр. Лясковец), находяща се в урегулиран поземлен имот (УПИ) VII в кв. 29 по Подробен устройствен план (ПУП) на гр. Лясковец, където се предвижда създаването на трансграничния бизнес инкубатор.

Дейност 5: Разработване на съвместна трансгранична стратегия и информационна платформа за зелени работни места в селските райони. Като част от тази дейност се предвижда развитието на уеб-базирана платформа за „зелени“ работни места в трансграничния регион, която да бъде използвана от всяко заинтересовано лице, което търси възможности за заетост или собствен бизнес, както и от хора, заинтересовани да намерят доставчици на стоки и услуги в трансграничния район.

Дейност 6: Доставка и инсталиране 4 инфо-киоски, поставени на обществени места в двете общини - Община Лясковец и Община Виделе, за популяризиране на възможностите за заетост в сферата на екотуризма и биологичното земеделие.

Дейност 7: Организиране на съвместни обучителни програми и курсове за подобряване на мобилността в селските райони.

Дейност 8: Организиране на езикови курсове за повишаване на мобилността на работната сила.

Дейност 9: Организиране на съвместни трансгранични базари (трудови борси) за насърчаване на идеи, възможности и добри практики за създаване на заетост в трансграничния регион.

Дейност 10: Организиране на лятна академия „Зелена иновативна лаборатория“ за предприемачи от трансграничния регион.

3. ИНФОРМАЦИЯ ЗА ОБЩЕСТВЕНАТА ПОРЪЧКА И ИЗИСКВАНИЯ КЪМ ИЗПЪЛНЕНИЕТО.

3.1. Обща информация за предмета на обществената поръчка

Целта на настоящата обществена поръчка е да бъдат усъвършенствани знанията и уменията на целевите групи като предпоставка за подобряване на мобилността и нивата на заетост в трансграничния регион България – Румъния, като част от изпълнението на Дейност 7: Организиране на съвместни обучителни програми и курсове за подобряване на мобилността в селските райони и Дейност 8: Организиране на езикови курсове за повишаване на мобилността на работната сила по проекта.

Обособените позиции, включени в предмета на настоящата обществена поръчка са две:

↓ Обособена позиция 1. Организиране и провеждане на професионално обучение по определени тематични модули;

↓ Обособена позиция 2. Организиране и провеждане на езиково обучение по румънски език и по английски език;

Обучението по **Обособена позиция 1. Организиране и провеждане на професионално обучение по определени тематични модули** трябва да включва следните 6 (шест) тематични модула:

↓ Биологично земеделие и селско стопанство;

↓ Социално предприемачество в селските райони;

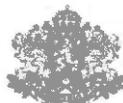
↓ Възможности за развитие на местни занаяти и услуги, основани на местни ресурси;

↓ Възможности за създаване на „зелени“ работни места и добавена стойност в селските райони;

↓ Устойчивост и екотуризъм;

↓ Местните инициативни групи като инструмент за местно устойчиво развитие.

Посочените 6 (шест) тематични модула на професионалното обучение са изключително важни за работещите в сферата на екотуризма и биологичното земеделие. Включените в професионално обучение лица трябва да бъдат

представители на целевата група по проекта, а именно – представители на малки или средни предприятия (МСП) и самонаети лица в сферата на земеделието, туризма и зелената икономика, както и индивидуални граждани, търсещи възможности за заетост.

Обучението по **Обособена позиция 2. Организиране и провеждане на езиково обучение по румънски и по английски език** трябва да включва следните две обучения:

- ↓ Обучение „Румънски език за българи“;
- ↓ Обучение „Английски език за българи“.

Целта на провежданото езиковото обучение е да се увеличат възможностите за развитие на трансграничния трудов пазар. Участниците в обученията ще бъдат безработни лица, както и активно работещи. Очакваните резултати след провеждането на обучението е участниците да увеличат своите шансове за намиране на работа и заетост в трансграничния регион България - Румъния.

3.2. Изисквания към изпълнението на обществената поръчка:

3.2.1. Изисквания към провеждането на обучението по Обособена позиция 1. Организиране и провеждане на професионално обучение по определени тематични модули:

Обученията по Обособена позиция 1. „Провеждане на професионално обучение по определени тематични модули” трябва да включва 6 (шест) тематични области, като всеки тематичен модул от обучението трябва да бъде с продължителност от два дни и да включва 16 учебни часа (един учебен час е с продължителност 40 мин.). Обученията трябва да обхващат следните тематични модули:

- ↓ Биологично земеделие и селско стопанство;
- ↓ Социално предприемачество в селските райони;
- ↓ Възможности за развитие на местни занаяти и услуги, основани на местни ресурси;
- ↓ Възможности за създаване на „зелени“ работни места и добавена стойност в селските райони;
- ↓ Устойчивост и екотуризъм;
- ↓ Местните инициативни групи като инструмент за местно устойчиво развитие.

➤ **Тематичен модул 1: Органично земеделие и селско стопанство** - обучението включва придобиване на основни познания за съвременно органично земеделие, иновации за органично земеделие, процес по сертифициране на биоземеделие, добавена стойност от биоземеделие, практическо обучение за използване на нови технологии в биоземеделие и селско стопанство.

➤ **Тематичен модул 2: Социално предприемачество в селските райони** - основни концепции за социалното предприемачество като инструмент за социално

и икономическо развитие на слабо развити региони, политики и законодателна рамка за социално предприемачество, практическо обучение за стартиране на социално предприятие; финансови ресурси за стартиране на социално предприятие;

➤ **Тематичен модул 3: Възможности за развитие на местни занаяти и услуги, основани на местни ресурси** – обучението включва представяне на процеса по стартиране на малък бизнес, свързан със занаятчийство и местни ресурси, съвременни техники за производство на атрактивни продукти, как да се използват социалните мрежи за маркетинг и продажба на продукти, 4P* за успешен маркетинг на бизнес в селските райони.

*„4P” е термин в маркетинга, представляващ елементите на маркетинговия микс, които включват: продукт (product), цена (price), дистрибуция (placement) и промоция (promotion).

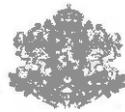
➤ **Тематичен модул 4: Зелени работни места и добавена стойност в селските райони** – обучението включва запознаване с концепцията за зелена икономика, представяне на основните сектори за генериране на зелени работни места, Европейски и национални политики за подкрепа на зелени работни места, финансови инструменти и стимули за стартиране на бизнес в зелената икономика, основни аспекти и потенциал на икономическите сектори за създаване на добавена стойност в селските райони - рециклиране, органично земеделие, енергийна ефективност и екотуризм, представяне на добри практики за зелени работни места от ЕС.

➤ **Тематичен модул 5: Устойчивост и екотуризм** – обучението включва запознаване с основните изисквания за съвременен екотуризм, процес по създаване на туристически атракции, базирани на местно културно наследство и природни ресурси, как да въвличем местните общности в процеса по развитие на екотуризм, туристически иновации в селските райони – как да направим туристическата инфраструктура по-предпочитана.

➤ **Тематичен модул 6: Местни инициативни групи като инструмент за местно устойчиво развитие** – запознаване с концепцията за водено от общностите местно развитие и местни инициативни групи, като елемент на общата селскостопанска политика на ЕС, ефективни стратегии за мобилизиране на местните общности и ресурси, процес по създаване на местни публично-частни партньорства и инструменти за финансиране на местното икономическо развитие, инициативи за инвестиране в селско стопанство, развитие на селските райони и нови бизнес начинания.

3.2.2. Изисквания към изпълнителя на обучението по Обособена позиция 1. Организиране и провеждане на професионално обучение по определени тематични модули:

Преди провеждането на обучението по Обособена позиция 1., изпълнителят следва да извърши идентифициране на подходящи за включване в обучение лица,

като направи встъпителен анализ на профила на лицето, неговите възможности, познания, умения и индивидуални интереси. След одобрение от страна на възложителя на потенциалните лица - участници в обучението, изпълнителят следва да отправи предложение към всяко обучаващото се лице кое/кои тематично/и обучения са най-подходящи за него.

При структуриране на професионалното обучение всеки участник следва да спазва изискването на възложителя за включване на интерактивни методи на преподаване и ефективна комбинация на теоретични и практически знания, като минимум 40% от учебното съдържание на всеки модул следва да е практически ориентирано.

За качествено организиране и провеждане на професионалните обучения, изпълнителят по обществената поръчка следва да:

- разработи и предложи учебен план и подробно структурирана учебна програма за провеждане на обучението;
- осигури и предостави за своя сметка на всеки от обучаващите се работни материали: учебни и информационни материали, в това число и на електронен носител;
- осигури квалифицирани преподаватели по всички обучителни модули;
- регистрира участниците в обучението чрез изготвяне на списъци за присъствие с оригинални подписи на участниците;
- осигури цялостно обезпечаване на провеждането на обучението за своя сметка както следва:
  - техническо оборудване (мултимедия, екран, преносим компютър, флипчарт с консумативи; интернет връзка; електрозахранване за лаптопи, мултифункционално устройство за печат и/или други необходими);
  - пакет с офис материали учебни за всеки обучаван (тетрадка/тефтер, химикал, бадж);
  - осигуряване на минимум една кафе пауза (включваща кафе, чай и минерална вода) и един обяд (включващ кетърингов обяд и безалкохолна напитка) за всеки обучаван за всеки ден от проведеното професионално обучение;
    - издаде сертификати на участниците за преминалото обучение;
    - проведе анкета сред участниците в обученията с цел получаване на обратна връзка, анализ на постигнатите резултати и други;
    - спазва изискванията за визуализация и публичност и осигуряване на снимков материал.

Изпълнителят при необходимост трябва да подsigури за собствена сметка транспорт на обучаваните до и от населеното място, в което ще се проведе обучението, но на не повече от 60 км. от гр. Лясковец, както и настаняване в хотел минимум 2 звезди (нощувка и закуска) за не повече от 10% (десет процента) от включените в съответния модул от професионално обучение обучавани лица.

Изпълнителят следва да разработи в електронен формат учебните и информационни материали за всяко от 6-те тематични обучения по Обособена позиция 1.

Провеждането на обученията ще се осъществява след направена конкретна заявка от страна на възложителя и последващо съгласуване на График на изпълнение между избрания изпълнител и възложителя.

Професионалното обучение по Обособена позиция 1. по шестте тематични модула ще се осъществява в конферентната зала на Транс-граничния Бизнес инкубатор за екотуризъм и биологично земеделие в Община Лясковец, находяща се на адрес: гр. Лясковец, общ. Лясковец, обл. Велико Търново, ул. „Бузлуджа” № 1.

Възложителят предвижда възможността и определя като допустимо едно лице да участва в повече от едно обучение от гореизброените шест тематични области (модула), но в не повече от 3 модула. В тази връзка шестте тематични модула от професионалното обучение трябва не трябва да бъдат провеждани в един и същи времеви период.

3.2.3. Изисквания към участниците по Обособена позиция 1. Организиране и провеждане на професионално обучение по определени тематични модули:

Участниците в обществената поръчка трябва да опишат в техническото си предложение (Образец № 2.1.) методите, средствата, техниките, които ще бъдат използвани за извършването на идентификацията на подходящите за включване в обучение лица и за анализа на профила на лицата.

Всеки участник следва да направи техническо предложение относно това по какъв начин ще изпълни предмета на поръчката по съответната обособена позиция. Всеки участник трябва да направи предложение за изпълнение на всички основни дейности, включени за обособената позиция, за която участва, заедно с предлаганата логистика и останалите задачи, свързани с организирането на отделните обучения в съответствие с изискванията, посочени в Техническата спецификация (Приложение № 1) от утвърдената от възложителя документация за участие. Предложението на участника относно начина на изпълнение на поръчката следва да бъде представено под формата на **Обяснителна записка**, съдържаща следното:

- Концепция за провеждане на професионални обучения по определени тематични модули, съдържаща цел и очаквани резултати на обученията; подходи за подбор на участници; методите, средствата, техниките, които ще бъдат използвани за извършването на идентификацията на подходящите за включване в обучение лица и за анализа на профила на лицата, както и за обратна връзка;
- Учебен план и структурирана учебна програма за всеки тематичен модул като бъдат посочени темите, продължителността/разпределението на темите в

обучението и максималния брой участници, които могат да бъдат обучени в рамките на един модул;

- Образци на учебни и изпитни материали, които ще бъдат използвани в обучението, както и образец на сертификат, който ще бъде издаван на участниците за участие във всеки тематичен модул;

- Предложена организация за изпълнение на Обособена позиция 1., от която да е видно, че при изпълнение на обществената поръчка участниците са се съобразили със заложените изисквания на възложителя и тези в Техническата спецификация (Приложение № 1).

ВАЖНО!!!

Ако техническото предложение на участниците не съдържа пълно описание на начина на изпълнение на обществената поръчка по обособените позиции съгласно изискванията на възложителя, ще бъдат отстранени от участие в процедурата.

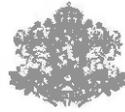
3.2.4. Изисквания към провеждането на обученията по Обособена позиция 2. Организиране и провеждане на езиково обучение по румънски език и по английски език.

Обученията по Обособена позиция 2. „Организиране и провеждане на езиково обучение по румънски език и по английски език” трябва да включват следните две основни категории обучения:

- ↓ Обучение „Румънски език за българи”
- ↓ Обучение „Английски език за българи”.

Обученията по румънски език и по английски език трябва да отговарят на следните минимални изисквания на възложителя:

№	Категория обучение	Ниво съгласно Обща европейска референтна езикова рамка	Продължителност	Брой лица
1.	Обучение „Румънски език за българи“	A1	40 дни по 4 учебни часа на ден, общо 160 учебни часа	65 лица
		A2	40 дни по 4 учебни часа на ден, общо 160 учебни часа	60 лица
2.	Обучение „Английски език за българи“	A1	40 дни по 4 учебни часа на ден, общо 160 учебни часа	65 лица
		A2	40 дни по 4 учебни часа на ден, общо 160 учебни часа	60 лица

Всяко ниво (A1 и A2) в рамките на двете категории обучения трябва да бъде с продължителност от 40 дни по 4 учебни часа на ден (един учебен час е с продължителност 40 мин.) или общо 160 учебни часа. Допустимо е част от занятията (до 10% от общия брой учебни часове за съответното ниво) да бъдат проведени в електронна (дистанционна) форма с възможност за индивидуални консултации.

Всяко от обученията - „Румънски език за българи“ и „Английски език за българи“ трябва да обхваща по минимум 125 лица от България, попадащи в териториалния обхват и целевата група на проекта. Възложителят предвижда възможността и определя като допустимо едно обучаващо се лице да участва в повече от едно ниво (A1 и A2) на съответното езиково обучение.

Възложителят не допуска участието на едно и също лице и в двете езикови обучения – по румънски език и по английски език.

3.2.5. Изисквания към изпълнителя на обучението по Обособена позиция 2. Организиране и провеждане на езиково обучение по румънски език и по английски език.

Преди провеждането на обученията по Обособена позиция 2., избрания за изпълнител участник следва да извърши идентифициране на подходящи за включване в обучение лица, като направи встъпителен анализ на профила на лицето, неговите възможности, познания, умения и индивидуални интереси. В резултат на анализа на профила на лицата, изпълнителят следва да отправи предложение към всяко обучаващо се лице кое/кои обучения са най-подходящи за него.

За качествено организиране и провеждане на чуждоезиковите обучения по Обособена позиция 2., изпълнителят следва да:

- разработи и предложи подробна структурирана програма за провеждане на обученията;
- да осигури и предостави на обучаващите се за своя сметка работни материали: учебни и информационни материали;
- да осигури преподаватели за провеждането на чуждоезиковите обучения и възможност за индивидуални консултации с участниците в обученията;
- да проведе обучението;
- да издаде сертификати на участниците за преминалото обучение и придобито ниво;
- да проведе анкета сред участниците в обученията с цел получаване на обратна връзка, анализ на постигнатите резултати и други;
- да осигури учебници и учебни пособия за всички участници в чуждоезиковите обучения.

Провеждането на обучението ще се осъществява след направена конкретна заявка от страна на възложителя и последващо съгласуване на График на изпълнение между избрания изпълнител и възложителя.

Провеждането на обучението по Обособена позиция 2. ще се осъществява в конферентната зала на Транс-граничния Бизнес инкубатор за екотуризъм и биологично земеделие в Община Лясковец, находяща се на адрес: гр. Лясковец, общ. Лясковец, обл. Велико Търново, ул. „Бузлуджа” № 1.

3.2.6. Изисквания към участниците по Обособена позиция 2. Организиране и провеждане на езиково обучение по румънски език и по английски език.

Участниците в обществената поръчка трябва да опишат в техническите си предложения (Образец № 2.2.) предлаганият от тях брой индивидуални консултации на участниците във всяко едно ниво от отделните категории обучения.

Участниците в обществената поръчка трябва да направят в техническото си предложение (Образец № 2.2.) описание на инструменти за обратна връзка с представителите на целевата група и механизми за отчитане на постигнатите резултати спрямо поставените цели.

Всеки участник следва да направи техническо предложение относно това по какъв начин ще изпълни предмета на поръчката по съответната обособена позиция. Всеки участник трябва да направи предложение за изпълнение на всички основни дейности, включени за обособената позиция, за която участва, заедно с предлаганата логистика и останалите задачи, свързани с организирането на отделните обучения в съответствие с изискванията, посочени в Техническата спецификация (Приложение № 1) от утвърдената от възложителя документация за участие. Предложението на участника относно начина на изпълнение на поръчката следва да бъде представено под формата на **Обяснителна записка**, съдържаща следното:

- Концепция за провеждане на езикови обучения по румънски език и по английски език, съдържаща цел и очаквани резултати на обучението; подходи за подбор на участници; методите, средствата, техниките, които ще бъдат използвани за извършването на идентификацията на подходящите за включване в обучение лица и за анализа на профила на лицата, както и за обратна връзка;

- Учебен план и структурирана учебна програма за всяко чуждоезиково обучение като се посочат темите, продължителността на обучението и максималния брой участници, които могат да бъдат обучени в рамките на една сесия;

- Образци на учебни и изпитни материали, които ще бъдат използвани в обучението, както и образец на сертификат, който ще бъде издаван на участниците за участие в чуждоезиково обучение и за придобито ниво;

Предложена организация за изпълнение на Обособена позиция 2., от която да е видно, че при изпълнение на обществената поръчка участниците са се съобразили със заложените изисквания на възложителя и тези в Техническата спецификация (Приложение № 1).

ВАЖНО!!!

Ако техническото предложение на участниците не съдържа пълно описание на начина на изпълнение на обществената поръчка по обособените позиции съгласно изискванията на възложителя, ще бъдат отстранени от участие в процедурата.

3.3. Изисквания към отчитането на изпълнението на дейностите - предмет на обществената поръчка.

За отчитане на изпълнението на всеки обучителен модул и всяка дейност от предмета на поръчката по обособените позиции, изпълнителя подготвя следните документи:

- Учебен план и програма за провеждане на обучението, заедно с всички обучителни/лекционни материали;
- Доклад за изпълнен подбор на участниците и списък на лицата, включени в обучението;
- Присъствен списък за всяко обучение, съдържащ подпис на участниците за всеки присъствен ден;
- Копия на изпитни материали и издадени сертификати на участниците;
- Снимков материал от проведено обучение;
- Копия на анкетни карти;

Изпълнителят следва да подготви Финален доклад за изпълнението по обособената позиция, придружен от пълен набор от документацията, съпътстваща изпълнението на договора, която не е предоставена на по-ранен етап.

Изпълнителят трябва да изготви доклад от проведените обучения по обособените позиции, който трябва да съдържа пълен анализ и оценка на изпълнените дейности, оценка на постигнатата ефективност от проведените обучения, съответствие между планираните и постигнатите резултати, описание на срещнатите трудности в процеса на работа, приложения подход и мерки за преодоляването им.

Докладът се представя на възложителя за одобрение с приемо-предавателен протокол.

3.4. Териториален обхват на услугата:

Изпълнението на услугата следва да обхване трансграничната територия на област Велико Търново, където териториално е разположена община Лясковец. Като специфична цел на проекта е насърчаването на нови работни места в

селските райони, така че фокусът на услугата следва да е насочен към общините от област Велико Търново, които са класифицирани като общини от селските райони.

3.5. Принципи за изпълнение на услугата:

- Партньорство:

Една от основните цели на услугата е именно прилагането на принципа на партньорство, като нов подход и постоянен механизъм за консултиране на процеса на изготвяне на стратегически документи, както и за постигане на консенсус при решаването на важни за трансграничния регион въпроси.

- Равнопоставено участие на заинтересованите страни:

Всички заинтересовани страни трябва да имат възможност да дадат мнението си за развитие на трансграничния регион, чрез включването в дискуссионните форуми, анкетното проучване или други механизми за консултиране, предвидени от изпълнителя. Изпълнението на услугата следва да допринесе за висока степен на публичност и прозрачност при взимането на решения.

- Устойчиво развитие:

Принципите на устойчиво развитие са свързани с постигането на баланс между околната среда и икономически дейности в трансграничния регион, по отношение на местните политики, взаимна обвързаност между икономическите, социалните и екологични измерения. В тази връзка, изпълнението на услугата и нейните компоненти трябва да отговаря на принципите на устойчиво развитие в трите му основни сфери – икономическа, социална и екологична.

4. ИЗИСКВАНИЯ КЪМ ИЗПЪЛНИТЕЛЯ

4.1 Изисквания за икономическо и финансово състояние на участниците:

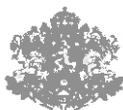
Изисквано минимално ниво:

През последните три приключили финансови години в зависимост от датата, на която участникът е създаден или е започнал дейността си, всеки участник следва да е реализирал минимален общ оборот, включително минимален оборот в сферата на поръчката, изчислен на база годишните обороти, разпределен по съответните обособените позиции, както следва:

а). За Обособена позиция 1. Провеждане на професионално обучение по определени тематични модули - всеки участник следва да е реализирал минимален общ оборот не по-малко от 84 000 лв., изчислен на база годишните обороти*, включително минимален оборот в сферата, попадаща в обхвата на поръчката** не по-малко от 42 000 лв.

б). За Обособена позиция 2. Провеждане на езикови обучения по румънски език и английски език - всеки участник следва да е реализирал минимален общ оборот не по-малко от 264 000 лв., изчислен на база годишните обороти*,

включително минимален оборот в сферата, попадаща в обхвата на поръчката** не по-малко от 132 000 лв.

* *Годишен общ оборот е сумата от нетните приходи от продажби.*

** *Оборот в сферата, попадаща в обхвата на обществената поръчка е сумата, равна на частта от нетните приходи от продажби, реализирана от дейности, попадащи в обхвата на поръчката.*

*** *Дейностите, попадащи в обхвата на поръчката по Обособена позиция 2. са организирани и провеждани на обучения.*

ВАЖНО!

В случай, че участникът подава оферта и за двете обособени позиции, минимално изискуемия общ оборот, включително минималния оборот в сферата, попадаща в обхвата на поръчката, трябва да е равен или по-голям от сбора от съответните минимално изискуеми обороти за двете обособени позиции, за които се подава оферта.

За доказване на икономическо и финансово състояние преди сключването на договора за обществена поръчка, участникът определен за изпълнител представя следните документи:

- **Справка по чл. 62, ал. 1, т. 4 от ЗОП за общия оборот и за оборота в сферата, попадаща в обхвата на поръчката за последните три приключили финансови години – Образец № 4 от документацията за участие;**

- **Годишните финансови отчети или техни съставни части, когато публикуването им се изисква и доказателства за оборота в сферата, попадаща в обхвата на поръчката.**

Забележка:

В съответствие с чл. 62, ал. 2 от ЗОП, когато по основателна причина кандидат или участник не е в състояние да представи поисканите от възложителя документи, той може да докаже своето икономическо и финансово състояние с помощта на всеки друг документ, който възложителят приеме за подходящ.

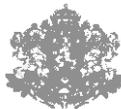
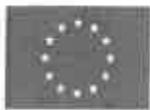
4.2. Изисквания за технически и професионални способности на участниците:

Изисквани минимални нива:

4.2.1. През последните три години от датата на подаване на офертата, всеки участник трябва да е изпълнявал дейности с предмет и обем, идентични или сходни с предмета на обществената поръчка.

* Дейности с предмет, идентичен или сходен с предмета на обществената поръчка са:

а). за Обособена позиция 1. – организирани и провеждани на професионални обучения за възрастни за не по малко от 120 лица.

б). за Обособена позиция 2. – организиране и провеждане на езикови обучения за не по малко от 60 лица.

За доказване на техническите и професионалните способности преди сключването на договора за обществена поръчка, участникът определен за изпълнител представя следните документи:

- Списък по чл. 64, ал. 1, т. 2 от ЗОП на услугите, идентични или сходни с предмета на обществената поръчка, с посочване на стойностите, датите и получателите – Образец № 5 от документацията за участие и
- Доказателства по чл. 64, ал. 1, т. 2 от ЗОП за извършената услуга.

4.2.2. Всеки участник трябва да разполага с необходимия брой персонал и ръководен състав с определена професионална компетентност (екип експерти) за изпълнението на обществената поръчка, както следва:

а). за Обособена позиция 1. Организиране и провеждане на професионално обучение по определени тематични модули:

- **Ръководител на екипа** - лице, притежаващо:
  - висше образование, образователно-квалификационна степен „магистър” в едно от следните професионални направления от областите на висше образование „Социални, стопански и правни науки“ - Политически науки; Обществени комуникации и информационни науки; Право; Администрация и управление; Педагогически науки или еквивалент:
    - професионален опит не по-малко от 1 (една) година, считано от датата на подаване на офертата;
    - участие в най-малко един проект, свързан с организиране и провеждане на обучения.
- *Отговорности на ключов експерт „Ръководител на екипа”:
  - осъществява цялостното управление на екипа по изпълнение на поръчката;
  - комуникира с възложителя или негов представител при вземане на крайни решения, касаещи изпълнението на поръчката;
  - отговаря за вътрешно екипната комуникация;
  - носи отговорност за качествено и срочно изпълнение на поръчката;
  - оценява рисковете за изпълнение на поръчката и предприема мерки за предотвратяването им;
  - отчита дейността пред възложителя.
- **Лектор 1** – лице, притежаващо:
  - висше образование, образователно-квалификационна степен „бакалавър” или „магистър” в едно от следните професионални направления от област на висше образование „Социални, стопански и правни науки”: Администрация и управление, Социални дейности, Обществени комуникации и информационни науки или еквивалент;

- участие като лектор в най-малко един проект, свързан с организиране и провеждане на обучения за възрастни (лица над 18-годишна възраст).

• **Лектор 2** – лице, притежаващо:

- висше образование, образователно-квалификационна степен „бакалавър” или „магистър” в едно от следните професионални направления от област на висше образование „Социални, стопански и правни науки”: Туризъм, Икономика или еквивалент;

- участие като лектор в най-малко един проект, свързан с организиране и провеждане на обучения за възрастни (лица над 18-годишна възраст).

• **Лектор 3** – лице, притежаващо:

- висше образование, образователно-квалификационна степен „бакалавър” или „магистър” в едно от следните професионални направления от област на висше образование „Аграрни науки и ветеринарна медицина”: Растениевъдство, Растителна защита, Горско стопанство или еквивалент;

- участие като лектор в най-малко един проект, свързан с организиране и провеждане на обучения за възрастни (лица над 18-годишна възраст).

*Отговорности на ключов експерт „Лектор”:

- провежда обученията, включени в предмета на поръчката, съобразно разработения учебен план и учебната програма за съответното обучение.

*Забележка:

- Всеки участник може да предложи дадено лице да изпълнява функциите на повече от един и не повече от двама от минимално изискуемите експерти.

- Всеки участник по своя преценка може да включи в екипа си и други служители/експерти, извън посочените от възложителя като минимално изискуеми.

б). за Обособена позиция 2. Организиране и провеждане на езикови обучения по румънски език и английски език:

• **Ръководител на екипа** - лице, притежаващо:

- висше образование, образователно-квалификационна степен „магистър” в едно от следните професионални направления от областите на висше образование „Социални, стопански и правни науки“ - Политически науки, Обществени комуникации и информационни науки, Право, Администрация и управление, Педагогически науки или еквивалент:

- професионален опит не по-малко от 1 (една) година, считано от датата на подаване на офертата;

- участие в най-малко един проект, свързан с организиране и провеждане на обучения.

*Отговорности на ключов експерт „Ръководител на екипа”:

- осъществява цялостното управление на екипа по изпълнение на поръчката;

- комуникира с възложителя или негов представител при вземане на крайни решения, касаещи изпълнението на поръчката;
- отговаря за вътрешно екипната комуникация;
- носи отговорност за качествено и срочно изпълнение на поръчката;
- оценява рисковете за изпълнение на поръчката и предприема мерки за предотвратяването им;
- отчита дейността пред възложителя.

• **Експерт „Чуждоезиково обучение (английски език)”** – лице, притежаващо:

- висше образование с образователно - квалификационна степен „Магистър” или „Бакалавър” в област на висшето образование „Хуманитарни науки”, професионално направление „Филология” – Английска филология, Приложна лингвистика (с английски език) или еквивалент;
- професионален опит не по-малко от 2 (две) години като преподавател по английски език.

• **Експерт „Чуждоезиково обучение (румънски език)”** – лице, притежаващо:

- висше образование с образователно - квалификационна степен „Магистър” или „Бакалавър” в област на висшето образование „Хуманитарни науки”, професионално направление „Филология” в специалностите: Румънска филология, Приложна лингвистика (с румънски език), Романски езици или еквивалент,
- професионален опит не по-малко от 1 (една) година като преподавател по румънски език.

*Отговорности на ключов експерт „Чуждоезиково обучение”:

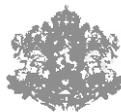
- провежда обученията, включени в предмета на поръчката, съобразно разработения учебен план и учебната програма за съответното обучение;
- провежда индивидуални консултации с участниците в обученията.

*Забележка:

- Всеки участник може да предложи дадено лице да изпълнява функциите на повече от един и не повече от двама от минимално изискуемите експерти.
- Всеки участник по своя преценка може да включи в екипа си и други служители/експерти, извън посочените от възложителя като минимално изискуеми.

За доказване на техническите и професионални способности, преди сключването на договора за обществена поръчка участникът определен за изпълнител представя следния документ:

• **Списък по чл. 64, ал. 1, т. 6 от ЗОП на персонала и членовете на ръководния състав, които ще отговарят за изпълнението на поръчката, в който е посочена професионална компетентност и опит на лицата – Образец № 6 от документацията за участие.**

4.2.3. Всеки участник трябва да притежава сертификат за внедрена система за управление на качеството, отговаряща на изискването на стандарт БДС EN ISO 9001:2008 с обхват: организиране и провеждане на обучения или еквивалент, за внедрена система за управление на качеството, или еквивалентни мерки*, съгласно чл. 64, ал. 7 от ЗОП.

*Съгласно чл. 64, ал. 7 от ЗОП, възложителят приема и други доказателства за еквивалентни мерки за осигуряване на качеството когато участникът не е имал достъп до такива сертификати или е нямал възможност да ги получи в съответните срокове по независещи от него причини. В тези случаи участникът трябва да е в състояние да докаже, че предлаганите мерки са еквивалентни на изискваните.

За доказване на техническите и професионални способности, преди сключването на договора за обществена поръчка участникът определен за изпълнител представя следните документи:

- **Валиден сертификат по БДС EN ISO 9001:2008 - за внедрена система за управление на качеството или еквивалент или други доказателства за еквивалентни мерки за осигуряване на качеството, с предметен обхват организиране и провеждане на обучения, издаден от независими лица, които са акредитирани по съответната серия европейски стандарти от ИА „Българска служба за акредитация” или друг национален орган по акредитация, който е страна по Многостранното споразумение за взаимно признаване на Европейската организация за акредитация, за съответната област или да отговарят на изискванията за признаване съгласно чл. 5а, ал. 2 от Закона за националната акредитация на органи за оценяване на съответствието.**

5. СРОК ЗА ИЗПЪЛНЕНИЕ НА ПОРЪЧКА:

Срокът за изпълнение на настоящата обществена поръчка се посочва от всеки участник в техническото предложение (Образец № 2.1. и/или Образец № 2.2. от документацията за участие), като същия е в календарни дни.

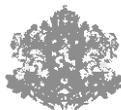
Всеки участник трябва да предложи срок за изпълнение, считано от датата на сключване на договора за възлагане на обществената поръчка, както следва:

- за Обособена позиция 1. Организиране и провеждане на професионални обучения по определени тематични модули – не по-дълъг от 120 календарни дни;
- за Обособена позиция 2. Организиране и провеждане на езиково обучение по румънски език и английски език – не по-дълъг от 180 календарни дни.

6. ПЛАЩАНИЯ:

6.1. Стойност на поръчката

Общата стойност на поръчката се определя в лева и не може да надвишава финансовият ресурс за заплащане на обществената поръчка в размер на 174 256 лева (сто седемдесет и четири хиляди двеста петдесет и шест лева) без включен

данък върху добавената стойност (ДДС) или 209 107,20 лв. (двеста и девет хиляди сто и седем лева и двадесет стотинки) с включен данък върху добавената стойност (ДДС) разпределен по отделните обособени позиции, както следва:

а). по **Обособена позиция 1**. Организиране и провеждане на професионални обучения по определени тематични модули:

Вид обучение	Максимална единична цена за един модул без ДДС в лв.	Максимална обща стойност за изпълнение на поръчката по Обособена позиция 1. (за шестте модула) в лв. без ДДС	Максимална обща стойност за изпълнение на поръчката по Обособена позиция 1. (за шестте модула) в лв. с ДДС
Организиране и провеждане на професионално обучение	7 040,00 лв.	42 240,00 лв.	50 688,00 лв.

*Забележка:

Ценовите оферти на участниците не трябва да надхвърлят както максималната стойност за изпълнение на поръчката по Обособена позиция 1., така и максималната цена за един модул.

б). по **Обособена позиция 2**. Организиране и провеждане на езиково обучение по румънски език и по английски език:

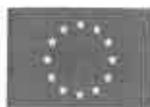
Вид обучение	Максимална стойност в лева без ДДС	Максимална стойност в лева с ДДС
Обучение „Румънски език за българи“	73 342,00 лв.	88 010,40 лв.
Обучение „Английски език за българи“	58 674,00 лв.	70 408.80 лв.
Максимална стойност за изпълнение на поръчката по Обособена позиция 2.	132 016,00 лв.	158 419,20 лв.

*Забележка:

Ценовите оферти на участниците не трябва да надхвърлят както максималната стойност за изпълнение на поръчката по Обособена позиция 2., така и максималната цена за всяко едно от езиковите обучения.

6.2. Схема на плащане

Плащането се извършва по банков път по сметка на изпълнителя след представянето на доклад/констативен протокол за всяка изпълнена дейност,

заложена в техническата спецификация, одобрен с констативен протокол и оригинална фактура.

Плащанията се извършват по следния начин:

- по **Обособена позиция 1. Организиране и провеждане на професионално обучение по определени тематични модули** ще се извършва по следния начин:

а). Авансово плащане в размер на 20 % (двадесет процента) от договорената сума по Обособена позиция 1., което се заплаща в 30 (тридесет) календарни дни, считано от датата на сключване на договора за възлагане на обществена поръчка.

б). Междинно плащане в размер на 30 % (тридесет процента) от цената – в срок до 30 (тридесет) календарни дни считано от приемане на изпълнението на 3-ти модул от професионалното обучение.

в). Окончателно плащане в размер на 50 % (петдесет процента) от цената – в срок до 30 (тридесет) календарни дни, считано от окончателното приемане на изпълнението по договора.

- по **Обособена позиция 2. Организиране и провеждане на езиково обучение по румънски език и по английски език** ще се извършва по следния начин:

а). Авансово плащане в размер на 20 % (двадесет процента) от договорената сума по Обособена позиция 2., което се заплаща в 30 (тридесет) календарни дни, считано от датата на сключване на договора за възлагане на обществена поръчка.

б). Междинно плащане в размер на 30 % (тридесет процента) от цената – в срок до 30 (тридесет) календарни дни считано от приемане на изпълнението на 50 % (петдесет процента) от учебната програма по обучението от обособената позиция.

в). Окончателно плащане в размер на 50 % (петдесет процента) от цената – в срок до 30 (тридесет) календарни дни, считано от окончателното приемане на изпълнението по договора.

7. ДРУГИ ИЗИСКВАНИЯ

• Изпълнителят осигурява за своя сметка общата координация на изпълнение на дейностите по договора. Участникът следва да посочи лице за контакт, с което възложителят да координира изпълнението на дейностите. От изпълнителя се изисква да разполага с екип за провеждане на обученията, който да се грижи за правилното провеждане на дейностите и осигуряване на нужния комфорт на участниците по време на мероприятията. Координиращото лице трябва да оказва пълно съдействие на лицата, участващи в събитието. Разходите за екипа за изпълнение на поръчката са изцяло за сметка на изпълнителя.

• да поеме цялата отговорност към трети лица, в това число и отговорност за вреди и нанасявания от всякакъв характер, понесени от тези лица по време на изпълнение на услугата или като последица от него;

- да предприеме всички необходими мерки за избягване на конфликт на интереси, както и да уведоми незабавно възложителя относно обстоятелство, което предизвиква или може да предизвика подобен конфликт;
- Възложителят и изпълнителят се задължават да спазват поверителността на всички предоставени документи, информация или други материали, както и да спазват изискванията за защита на личните данни съобразно разпоредбите на чл. 37 от Регламент на Комисията № 1828 / 08.12.2006 г. и приложимото национално законодателство;
  - да изпълнява мерките и препоръките, съдържащи се в докладите от проверки на място;
  - да изготви и представи приемно предавателни протоколи за изпълнение на всяка задача;
  - да спазва изискванията на възложителя и действащите нормативни изисквания за този вид дейност, както и Наръчника за изпълнение на проекти, публикуван на интернет страницата на следния интернет адрес: <http://interregrobg.eu/bg/rules-of-implementation/programme-rules.html>;
  - да спазва изискванията за визуализация на Програма Интеррег V-A Румъния - България, съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие и от националните бюджети на Република Румъния и Република България като всяка публикация на Изпълнителя, под каквато и да е форма и в каквото и да е средство за осведомяване, изготвена или свързана с настоящия договор, както и всички документи, изготвени във връзка с изпълнение на услугите по договора, трябва да съдържат всички задължителни елементи и изисквания за информиране и публичност в съответствие с Програма Interreg V-A Румъния - България, намиращи се в Анекс 21 от Наръчника за изпълнение на проекти, публикуван на интернет страницата на следния интернет адрес:
<http://interregrobg.eu/bg/rules-of-implementation/programme-rules.html>;
  - да издаде съответната/ите фактура/и, в които изрично посочва, че услугата е извършена по проект: „Мрежа за зелени работни места - насърчаване на екотуризма и биологичното земеделие, като иновативни механизми за заетост и устойчиво местно развитие в селските райони в трансграничната област Румъния-България”, № 16.4.2.070, изпълняван по Програма „Интеррег V-A Румъния – България”;
  - да пази търговската и професионална тайна на възложителя, които са му станали известни в процеса на изпълнение на настоящия договор. Изпълнителят няма право да разгласява, разпространява (възмездно и/или безвъзмездно, от свое и/или от чуждо име) информацията, до която има достъп във връзка с изпълнението на този договор;
  - да предприеме всички необходими мерки за избягване на конфликт на интереси, както и да уведоми незабавно бенефициента относно обстоятелство, което предизвиква или може да предизвика подобен конфликт;

- да предостави възможност на органите на финансиращата институция да извършват проверки чрез разглеждане на документацията или чрез проверки на място, относно изпълнението на договора и да извършват пълен одит, ако е нужно, въз основа на оправдателни документи за отчитането, счетоводни документи и всякакви други документи, свързани с предмета на договора;

- да съхранява документацията по предходната точка, указани в чл. 41 на Решение на Съвета 2007/435/ЕО от 25.06.2007 г. и чл. 15 на Решение на Комисията 2008/457/ЕО от 05.03.2008 година. Изпълнителят се задължава в срок от 3 години след приключване на Програма Interreg V-A Румъния - България за програмен период 2014-2020 да предостави възможност на органите на Финансиращата институция да извършват проверки, чрез разглеждане на документацията или чрез проверки на място, относно изпълнението на договора и да извършват пълен одит, ако е нужно, въз основа на оправдателни документи за отчетеното, счетоводни документи и всякакви други документи, свързани с изпълнението на този договор.

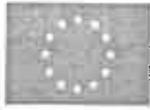
- Всички материали и дейности трябва да са в съответствие с наръчника за визуална идентичност на програмата за Трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Румъния - България 2014-2020, намиращ се на сайта на Програмата: www.cbcrromania.ro

чл. 42, ал. 5 от ЗОП и чл. 2 от ЗЗЛД

Изготвил:
Мария Илчева, М

Проект „Мрежа за зелени работни места - насърчаване на екотуризма и биологичното земеделие, като иновативни механизми за заетост и устойчиво местно развитие в селските райони в трансграничната област Румъния - България”,
№ 16.4.2.070
Община Лясковец

Съдържанието на настоящия материал не представлява непременно официалната позиция на Европейския Съюз.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ ФОНД ЗА РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ
ИНВЕСТИРАМЕ ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ!

ОБРАЗЕЦ № 2.1.

ТЕХНИЧЕСКО ПРЕДЛОЖЕНИЕ в процедура „публично състезание”

за възлагане на обществена поръчка с предмет:

„Провеждане на професионални и езикови обучения по проект: „Мрежа за зелени работни места - насърчаване на екотуризма и биологичното земеделие, като иновативни механизми за заетост и устойчиво местно развитие в селските райони в трансграничната област Румъния - България”

Подписаният/-ата Христина ^{чл. 42, ал. 5 от ЗОП} Недкова
(трите имена)

данни по документ за самоличност лична карта ^{чл. 42, ал. 5 от ЗОП и чл. 2 от ЗЗЛД}
от МВР гр. Варна

(номер на лична карта, дата, орган и място на издаването)

в качеството си на управител (длъжност)
на СТИК ЕООД

(наименование на участника)

ЕИК/БУЛСТАТ 103913366

УВАЖАЕМИ ГОСПОЖИ И ГОСПОДА,

След запознаване с всички документи и образци от документацията за участие в процедурата „публично състезание” за възлагане на обществена поръчка с предмет: „Провеждане на професионални и езикови обучения по проект: „Мрежа за зелени работни места - насърчаване на екотуризма и биологичното земеделие, като иновативни механизми за заетост и устойчиво местно развитие в селските райони в трансграничната област Румъния - България” по Обособена позиция 1. Организиране и провеждане на професионално обучение по определени тематични модули, ние представяме нашето техническо предложение за изпълнение на обществената поръчка в съответствие с изискванията на възложителя:

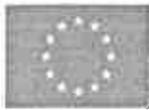
1. Предлагаме да организираме и изпълним обществената поръчка съгласно условията на документацията за участие в настоящата процедура, като към настоящия образец на техническо предложение прилагаме и:

1.1. Документ за упълномощаване, когато лицето, което подава офертата, не е законният представител на участника – оригинал или нотариално заверено копие (когато е приложимо);

www.interregobg.eu

Проект съфинансиран от Европейския Съюз чрез Европейския фонд за регионално развитие в рамките на Програма Interreg V-A Румъния-България

1.2. Предложение за изпълнение на поръчката по **Обособена позиция 1. Организиране и провеждане на професионално обучение по определени тематични модули**, което е в съответствие с Техническата спецификация и изискванията на възложителя. Предложението ни за изпълнение на поръчката съдържа **Обяснителна записка**, включваща предлаганата организация за предоставяне на услугата¹.

2. Предлагаме да изпълним обществената поръчка по **Обособена позиция 1. Организиране и провеждане на професионално обучение по определени тематични модули** за срок от 120 (сто и двадесет) дни, но не по-дълъг от 120 (сто и двадесет) календарни дни, считано от датата на сключване на договора за възлагане на обществената поръчка.

3. Декларираме, че сме запознати с проекта на договор за възлагане на обществената поръчка като го приемаме без възражения и ако бъдем определени за изпълнител, ще сключим договора изцяло в съответствие с проекта, приложен към документацията за участие, в законоустановения срок.

4. С подаване на настоящата оферта декларираме, че срока на валидност на нашата оферта е 6 (шест) месеца, но не по-малко от 4 (четири) месеца, считано от крайния срок за получаване на офертите.

*Срокът започва да тече от датата, определена за краен срок за получаване на офертите. Срокът на валидност на офертите представлява времето, през което участниците са обвързани с условията на представените от тях оферти.

5. Декларираме, че при изготвяне на офертата са спазени задълженията, свързани с данъци и осигуровки, закрива на заетостта и условията на труд.

6. ....

(друго по преценка на участника за изпълнение на поръчката в съответствие с техническата спецификация и изискванията на възложителя)

чл. 42, ал. 5 от ЗОП и чл. 2 от ЗЗЛД

10.08.2018 г.

Подпис и печат: ...

Име и фами

Длъжност: ул

¹ При подготовка на техническото си предложение всеки участник следва да направи предложение на всички основни дейности включени за обособената позиция, за която участва, заедно с предлаганата логистика и останалите задачи, свързани с организирането на отделните обучения в съответствие с изискванията, посочени в Техническата спецификация (Приложение № 1) от утвърдената от възложителя документация за участие. Предложението на участника относно начина на изпълнение на поръчката следва да бъде представено под формата на

Обяснителна записка съдържащата следното за Обособена позиция 1. Провеждане на професионални обучения по определени тематични модули:

- Концепция за провеждане на професионални обучения по определени тематични модули, съдържаща цел и очаквани резултати на обученията; подходи за подбор на участници; методите, средствата, техниките, които ще бъдат използвани за извършването на идентификацията на подходящите за включване в обучение лица и за анализа на профила на лицата, както и за обратна връзка;

- Учебен план и структурирана учебна програма за всеки тематичен модул като бъдат посочени темите, продължителността/разпределението на темите в обучението и максималния брой участници, които могат да бъдат обучени в рамките на един модул;

- Образци на учебни и изпитни материали, които ще бъдат използвани в обучението, както и образец на сертификат, който ще бъде издаван на участниците за участие във всеки тематичен модул;

- Предложена организация за изпълнение на Обособена позиция 1., от която да е видно, че при изпълнение на обществената поръчка участниците са се съобразили със заложените изисквания на възложителя и тези в Техническата спецификация (Приложение № 1).

КОНЦЕПЦИЯ ЗА ОРГАНИЗАЦИЯ И ПРОВЕЖДАНЕ НА ПРОФЕСИОНАЛНИ ОБУЧЕНИЯ ПО ТЕМАТИЧНИ МОДУЛИ

I. Организация и план за изпълнение на дейностите

Дейност 1 Изготвяне на встъпителен анализ

1.1. Методи за реализиране на дейностите

За осъществяването на дейности по поръчката ще се използват емпирични методи.

1.1.1. Емпирични методи.

Емпиричните методи са основни научни методи, които служат за събирането на информация чрез средствата на директното или индиректното наблюдение, допитване (анкета), опит или експеримент.

В конкретния случай ще бъдат използвани два метода – *допитване* (интервю и анкета) в три варианта („лице в лице“, онлайн с компютър и по телефон) и анкетни карти (на хартиен носител)

а) Допитване (интервю и анкета)

Допитванията са най-разпространеният количествен метод за набиране на социална информация за субективния свят и поведението на изследваните лица. Те могат да бъдат изчерпателни или извадкови в зависимост от това, дали се достига до всички единици от дадена съвкупност, или са подбрани част от тях (извадка) по някакъв принцип.

В случая на настоящата поръчка ще се приложи *изчерпателно допитване* спрямо генералната съвкупност на индивидуалните граждани, търсещи възможност за заетост, представителите на малките и средните предприятия и самонаети лица в сферата на земеделието, туризма и зелената икономика.

Реализирането на допитването (анкетирането) за нуждите на проучването сред представителите на целевите групи по проекта ще се извърши чрез комбиниране на **три начина** чрез:

- **Стандартизирано интервю с компютър – онлайн анкетиране;**
- **Стандартизирано персонализирано интервю „лице в лице“ (директно интервюиране);**
- **Стандартизирано интервю по телефон (директно интервюиране по телефон);**

1.2 Изготвяне на встъпителен анализ

За осъществяване на дейността ще бъде извършена обработка на анкетите, като лицата ще бъдат разпределени в конкретни обучения, въз основа на деклариран интереси, предпочитания и степенувани желания.

След одобрение от страна на Възложителя, изпълнителя ще отправи предложение към всяко от анкетираните лица кои обучения са най-подходящи за него и ще сформира отделните групи за обучение.

Образец!

ВСТАПИТЕЛЕН АНКЕТА

Три имена:.....

1. Опознайте себе си чрез самооценка: Моля, посочете вашия отговор /

- Интереси:.....
.....
.....
- Умения:.....
.....
- Предпочитано направление за развиване на собствен бизнес:.....
.....
- Предпочитано направление за трудова реализация:.....
.....

2. Попитайте себе си: Моля, посочете вашия отговор /

- Какви хобита или дейности ми доставят удоволствие?
.....
- Харесва ли ми да уча и знам ли как да го правя?
.....
- Знам ли как да рекламирам?
.....

3. Искам да получа информация относно възможностите за: Може да посочете повече от един отговор, като степенувате по предпочитания-1-во,2-ро..... /

- Биологично земеделие и селско стопанство.....
  - Социално предприемачество в селските райони.....
  - Възможности за развитие на местни занаяти и услуги, основани на местни ресурси.....
  - Възможности за създаване на „зелени” работни места и добавена стойност в селските райони.....
  - Устойчивост и екотуризм.....
  - Местни инициативни групи като инструмент за местно устойчиво развитие.....
- Искам да получа знания по чужд език: Може да посочете повече от един отговор, като степенувате по предпочитания-1-во,2-ро..... /
- Английски език нива А1А2.....
  - Румънски език нива А1А2.....

Дейност 2 Организиране и провеждане на професионални обучения

Цел: Усъвършенстване на знанията и уменията на целевата група/ индивидуалните граждани, търсещи възможност за заетост, представителите на малките и средните предприятия и самонаети лица в сферата на земеделието, туризма и зелената икономика/ като предпоставка за подобряване на мобилността и нивата на заетост в Трансграничния регион България-Румъния /общини от Област Велико Търново, класифицирани като общини от селски райони/

Модул 1

Тема на обучението	Брой участници	Продължителност на обучението	Място на обучението
Органично земеделие и селско стопанство	До 20	Общо 2 дни, 16 уч. часа	Гр. Лясковец, конферентна зала на Транс-граничния Бизнес инкубатор за екотуризъм и биологично земеделие

Модул 2

Тема на обучението	Брой участници	Продължителност на обучението	Място на обучението
Социално предприемачество в селските райони	До 20	Общо 2 дни, 16 уч. часа	Гр. Лясковец, конферентна зала на Транс-граничния Бизнес инкубатор за екотуризъм и биологично земеделие

Модул 3

Тема на обучението	Брой участници	Продължителност на обучението	Място на обучението
Възможности за развитие на местни занаяти и услуги, основни и местни ресурси	До 20	Общо 2 дни, 16 уч. часа	Гр. Лясковец, конферентна зала на Транс-граничния Бизнес инкубатор за екотуризъм и биологично земеделие

Модул 4

Тема на обучението	Брой участници	Продължителност на обучението	Място на обучението
Зелени работни места и добавена стойност в селските райони	До 20	Общо 2 дни, 16 уч. часа	Гр. Лясковец, конферентна зала на Транс-граничния Бизнес инкубатор за екотуризъм и биологично земеделие

Модул 5

Тема на обучението	Брой участници	Продължителност на обучението	Място на обучението
Устойчивост и екотуризъм	До 20	Общо 2 дни, 16 уч. часа	Гр. Лясковец, конферентна зала на Транс-граничния Бизнес инкубатор за екотуризъм и биологично земеделие

Модул 6

Тема на обучението	Брой участници	Продължителност на обучението	Място на обучението
Местни инициативни групи като инструмент за местно устойчиво развитие	До 20	Общо 2 дни, 16 уч. часа	Гр. Лясковец, конферентна зала на Транс-граничния Бизнес инкубатор за екотуризъм и биологично земеделие

Дейности по организиране и провеждане на обученията/ за всеки от модулите:

- разработване, отпечатване и предоставяне на учебна програма и учебни материали за всички участници;
- осигуряване на учебни и информационни материали в т.ч и на електронен носител за всички участници;
- осигуряване на офис материали за всеки обучаем/тетрадка, химикал, бадж/
- осигуряване на един обяд/ кетърингов обяд и безалкохолна напитка/ за всеки обучаем за всеки ден от обучението;
- осигуряване на една кафе-пауза/ кафе, чай, минерална вода/ за всеки обучаем за всеки ден от обучението;
- осигуряване на квалифициран лектор;
- регистриране на участниците - списък на участниците, съдържащи трите имена, адрес, телефон и e-mail за контакти, име на организацията/институцията, която представляват и оригинален подпис на участника;
- издаване на сертификат за успешно преминато обучение;
- провеждане на анкета за обратна връзка
- спазване на изискванията за визуализация и публичност и осигуряване на снимков материал
- осигуряване на техническо оборудване /мултимедия, лаптоп, флип-чарт с консумативи и др./ необходимо за провеждане на качествено обучение.
- при необходимост осигуряване на транспорт на обучаемите от и до населеното място в което се провежда обучението, но на не повече от 60 км. От гр. Лясковец, както и настаняване в хотел минимум 2*/нощувка и закуска/ за не повече от 10% от включените в съответния модул обучаеми лица.

Дейности при установени грешки в материалите и документите, както и установени нередности, свързани с провеждането на обучението

Изпълнителя осигурява Координатор логистика, който присъства на място и осигурява премахването на проблеми в момента на тяхното възникване.

Резултати от организирането на дейностите:

Специфични цели	Очаквани резултати	Заложени индикатори	Постигнати индикатори / резултати
Организиране и провеждане на обучения на лица от целевата група в 6 модула	Бр. лица включени в обучението	Бр. лица включени в обучението	Участници преминали успешно обучението
	Бр. лица – до 120 бр	Бр. лица – до 120 бр	Бр. лица – до 120 бр

- дейности изпълнени с отлично качество и професионализъм, в съответствие с договорените обем, срокове и методи;
- повишени знания и умения на целевата група, в съответствие със заложените цели на поръчката, което ще бъде удостоверено чрез анкети на участниците за обратна връзка;
- налична и коректно водена документацията, свързана с изпълнение на предмета на поръчката и дейността
- изготвен финален доклад за изпълнение на дейността.

Форми за представяне на обучителните материали заложени в обученията - интерактивни обучителни техники показващи връзката между очакваните знания/умения и предлаганите обучителни техники/подходи

Интерактивни обучителни техники	Връзка с очакваните знания, умения и отношения
<p>Брейн – сторминг- Мозъчна атака Мозъчната атака или колективното генериране на идеи представлява форма на съвместно обсъждане на идеи. Процесът включва два етапа:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Генерация на идеи - всеки участник има право да даде колкото иска идеи в условията на ограничено време за формулирането им, като всички идеи се фиксират и никой няма право да ги оценява. ✓ Анализ на идеите - обсъждане на всяка изказана идея, която е анонимна. 	<p>Методът на генериране на идеи поощрява пълноценното участие на всеки участник. Служи за стимулиране на мисленето. Развива креативността и уменията за съвместна работа.</p>

<p>Дискусия Процес на взаимодействие, контролирано от водещия, посредством което участниците усвояват информация и опит.</p>	<p>Диалогичната форма позволява да бъде използвана за представяне на участниците на <i>различни подходи и интерпретации</i>; за <i>увеличаване на вече добитите знания</i>, за <i>изясняване на наученото или изменяне на неговите перспективи</i>; за <i>развиване на способност да се разсъждава</i>; за придобиване на опит в <i>самостоятелно идентифициране и решаване на проблемите</i>.</p>
<p>Дебати Дебатът е специфичен вид дискусия - две групи разменят по утвърдени правила своите аргументи по повод на проблем или спорно схващане. Трета група оценява хода на дебата и сравнява противопоставените гледни точки на групите, както и предварително уточнените критерии.</p>	<p>Дебатите развиват уменията за <i>обмен на идеи, излагане на позиции и аргументи в защитата им и против другите</i>; <i>търсене и излагане на алтернативни гледни точки</i>. По време на дебатите обучаемите практикуват и подобряват уменията си да <i>аргументират, съобразяват езиковата култура на представянето, оригиналност и убедителност, атрактивност, отношение към противника</i>.</p>
<p>Модерация Модерацията е процес, чрез който човек може да подкрепи създаването на нагласи и вземането на решения в група. Обикновено модераторите изпълняват най-различни функции - от прилагане на основни дискуссионни правила до визуализиране и извеждане на преден план на процедурата и дискусията. В някои случаи може да бъде отговорност на модератора да участва активно в създаването на съдържание, докато в други случаи може да е по-важно за модератора да улеснява общуването и да създава основи за него, без да се намесва в същината на дискусията.</p>	<p><i>Придобиване и подобряване уменията за обмен на идеи, излагане на позиции и аргументи в защитата им и против другите; търсене и излагане на алтернативни гледни точки</i></p>
<p>Кейс-метод Анализ на конкретна ситуация</p>	<p>Умения за <i>увеличаване на вече добитите знания</i>, за <i>изясняване на наученото или изменяне на неговите перспективи</i>; за <i>развиване на способност да се разсъждава върху конкретна ситуация</i>;</p>
<p>Беседа При този метод обсъждането е по-открито, целта е по-скоро междуличностно разбиране, отколкото отговор на специфичен въпрос или проблем. Въпреки очакванията, че този модел ще е зависим от</p>	<p><i>Подобряват уменията си да аргументират, съобразяват езиковата култура на представянето</i></p>

социокултурния контекст, се оказва, че не е така.	
Обсъждане Това е метод, много близък по технология до дискусията. Различават се по това, че при обсъждането предметите са конкретни - статия, снимка и т.н.	<i>Придобиване на опит в самостоятелно идентифициране и решаване на проблемите.</i>

Дейност по отчитане на обучението:**Подготовка на документи, както следва:**

- Учебен план и програма, заедно с всички обучителни материали
- Доклад за изпълнен подбор на участниците и списък на лицата, съдържащ подпис на участниците за всеки присъствен ден
- Копие на изпитните материали и издадени сертификати
- Снимков материал от проведеното обучение
- Копие на анкетни карти за обратна връзка
- Финален доклад

II. План за изпълнение и мерки за контрол на изпълнението на задачите.

За осигуряването на ефективност при планирането и провеждането на дейностите, изпълнителят предлага следните организационни етапи:

Професионални обучения – 6 модула

1. Встъпителна среща – след подписване на договора за съгласуване на графика за провеждане на обученията и отговорните лица.

Отговорни служители: Ръководител на екипа

2. Идентифициране на подходящите за включване в обучение лица – изготвяне на встъпителен анализ на профила на лицето – изготвяне на индивидуални встъпителни анкети. Предоставяне на анализите на Възложителя за одобрение. Отпращане на предложение за подходящи обучения към всяко лице.

Отговорни служители: Ръководител на екипа

Експерт „Организатор-събития“

3. Организиране и провеждане на обученията – след получаване на заявка и последващо съгласуване на графика от Възложителя

- разработване, отпечатване и предоставяне на учебна програма и обучителни материали за всички участници;
- осигуряване на учебни и информационни материали в т.ч и на електронен носител

за всички участници;

- осигуряване на офис материали за всеки обучаем/тетрадка, химикал, бадж/
- осигуряване на квалифициран лектор;

Отговорни служители: Ръководител на екипа

Експерт „Организатор-събития»

- осигуряване на един обяд/ кетърингов обяд и безалкохолна напитка/ за всеки обучаем за всеки ден от обучението;
- осигуряване на една кафе-пауза/ кафе, чай, минерална вода/ за всеки обучаем за всеки ден от обучението;
- осигуряване на техническо оборудване /мултимедия, лаптоп, флип-чарт с консумативи и др./ необходимо за провеждане на качествено обучение.
- при необходимост осигуряване на транспорт на обучаемите от и до населеното място в което се провежда обучението, но на не повече от 60 км. От гр. Лясковец, както и настаняване в хотел минимум 2*/нощувка и закуска/ за не повече от 10% от включените в съответния модул обучаеми лица.

Отговорни служители: Ръководител на екипа

Експерт „Организатор-събития»

4. Провеждане на обученията – стартирането на обученията ще бъде съобразено с възможността един обучаем да бъде включен в повече от 1 обучение, но не повече от 3 обучения.

- регистриране на участниците - списък на участниците, съдържащи трите имена, адрес, телефон и e-mail за контакти, име на организацията/институцията, която представляват и оригинален подпис на участника;
- провеждане на анкета за обратна връзка
- издаване на сертификат за успешно преминало обучение;
- спазване на изискванията за визуализация и публичност и осигуряване на снимков материал

Отговорни служители: Ръководител на екипа

Лектори

5. Отчитане на събитията – изготвяне на доклад за проведеното обучение, приемно-предавателен протокол за изпълнението с прилежащи документи за отчитане на обучението

- Учебен план и програма, заедно с всички учебни материали
- Доклад за изпълнен подбор на участниците и списък на лицата, съдържащ подпис на участниците за всеки присъствен ден
- Копие на изпитните материали и издадени сертификати
- Снимков материал от проведеното обучение
- Копие на анкетни карти за обратна връзка

Отговорни служители: Ръководител екип, Експерт „Организатор-събития, Нечлюкови експерти

7. Мерки за контрол върху качеството на изпълнение на обученията:

МЕРКИ ЗА КОНТРОЛ	ЕКСПЕРТ АНГАЖИРАН С ИЗПЪЛНЕНИЕТО	ОЧАКВАНИ РЕЗУЛТАТИ ВЪРХУ КАЧЕСТВОТО ЗА ИЗПЪЛНЕНИЕ НА ОБУЧЕНИЕТО
1. Пряк контрол на работата на екипа по обученията	ръководител на екипа	Недопускане на отклонения от графика и точно по съдържание и форма изпълнение
2. Контрол на формата и съдържанието на обученията	ръководител на екипа	Постигане на максимална ефективност на обученията и добра успеваемост на обучаваните
3. Ежедневен контрол за броя на участниците и спазване на утвърдената програма	ръководител на екипа/ „Организатор-събития»	Точно и в договорения обем изпълнение на обученията
4. Ежедневен мониторинг върху работата на екипа по организиране и провеждане на обученията	ръководител на екипа	Постигане на максимална ефективност на обученията и добра успеваемост на обучаваните
5. Предварителна проверка относно подготовката и окомплектоването на учебните и помощните материали	ръководител на екипа/ „Организатор-събития»	Осигуряване на оптимални условия за провеждане на обученията и недопускане на отклонения от графика и точно по съдържание и форма изпълнение
6. Предварителна проверка на логистиката и организацията по провеждане на обученията	Ръководител на екипа/ „Организатор-събития»	Осигуряване на оптимални условия за провеждане на обученията и недопускане на отклонения от графика и точно по съдържание и форма изпълнение

8. Технически и човешки ресурс за изпълнение на дейностите

Човешки ресурси

Във връзка с изграждането на ефективна комуникация и постигането на пълна съгласуваност между възложителя и изпълнителя, се определят координатори-

представители на двете страни. Същите уточняват предварителния график на дейностите и времевата рамка, според разработената концепция и изискванията и възможностите на възложителя.

За максимална мобилност, в рамките на осъществяването на организацията и по време на провеждане на събитията, координаторите на двете страни ще поддържат пряка връзка, като освен официалните начини за комуникация, ще използват и мобилни такива, вкл. електронна поща и факс.

Координаторът от страна на изпълнителя отговаря за съгласуването на дейностите от всеки етап на изпълнение на поръчката с ръководителя на екипа и съответния ключов експерт.

Изпълнителя се задължава да се съобрази със спецификата по отношение на периодите за провеждане на събитията, като при възникнала нужда от промяна или чрезвичайни ситуации, координаторите ще съгласуват последващите действия на страните.

За останалите дейности, изпълнителят ще се съобрази с договореностите с възложителя и изискванията му за съгласувателните процедури по организирането и провеждане на събитията.

Ресурсна осигуреност – вътрешноекипна координация, задачи и отговорности

Изпълнителят разполага с необходимите човешки ресурси – експерти, методици, квалифицирани преподаватели и технически лица за обезпечаване на предвидените обучения, с оглед обезпечаване на предложените учебни програми. Наличният човешки ресурс разполага с капацитет за провеждане на високоефективно и интерактивно обучение на групите .В кадровия екип на изпълнителя има и предвидени технически лица за обслужване (при необходимост) на офис средствата в залите за обучение.

Ключови експерти:

Ръководител екип; Ръководи цялостната организация, провеждане и отчитане на дейността по договора. Одобрява програмата за обученията и съдържанието; организира и контролира ежедневната работа на екипа за организиране и провеждане на обученията, методически подпомага провеждането на обученията; одобрява методическите материали; възлага конкретни задачи на екипа за организиране и провеждане на обученията; контролира пряко работата на екипа от и при необходимост коригира формата и съдържанието на обученията; обобщава докладите на екипа от обучители и изготвя окончателния доклад. Отговаря за безпроблемното протичане на дейността. Поддържа постоянна връзка с Възложителя или негов представител. Отговаря за вътрешноекипната комуникация. Носи отговорност за качествено и срочно изпълнение на обученията. Отчита дейностите пред Възложителя

Ключов експерт „Организатор-събития» - Организира цялостната логистика на всяко едно от обученията. Посрещане на групата, координиране на храненето и кафе паузите. Отговаря за техническата обезпеченост на залите за провеждане на обученията. Отговаря за своевременното окомплектоване и предоставяне на материалите за обученията. Отговаря за транспорта и хотелското настаняване на

обучаемите. Поддържа постоянна връзка с Ръководителя на екипа, лекторите и неключовия експерт. Отговаря за своевременно отстраняване на установени грешки в материалите и документите, както и установени нередности, свързани с провеждането на обученията и разписва приемно-предавателен протокол за тяхното отстраняване. Отговаря за попълването на анкетни карти и заснемане на обученията.

Неклучови експерти:

Лектори- Съставя учебен график за обучението, разработва съдържанието на обучението; разработва методиката на обучението насочена към високо ниво на интерактивност, адаптиране и правилно прилагане на интерактивните методи в зависимост от целевата група и темата на обучение. Часово разпределение и наситеност на програмата за постигане на високо ниво на ефективност и удовлетвореност. разработва методически материали подходящи за конкретното обучение; Познава и прилага изготвения план за обучение; провежда обучението съгласно заложените цели; организира работата на групата, за която е определена като обучител; споделя преките си впечатления от проведените обучителни етапи; изготвя доклад за проведеното обучение. Подпомага работата на Ръководителя екип. Отговаря за своевременно отстраняване на установени грешки в материалите и документите, както и установени нередности, свързани с провеждането на обучението и разписва приемно-предавателен протокол за тяхното отстраняване.

Технически сътрудник – набор и отпечатване на необходимата за обученията документация/ програма, списъци, материали за обучаемите, анкети и др/, поддържане на постоянна връзка с ръководителя на екипа за възникващи проблеми в процеса на протичане на обучението, окомплектоване на документацията в края на обучението. Отговаря за правилното техническо изработване на сертификатите за всяко обучение. Разпечатване на материали необходими за посещението+2 бр. резерв за отчитането. Окомплектоване на списъци и анкетни карти за всеки участник

КЛЮЧОВИ , НЕКЛЮЧОВИ ЕКСПЕРТИ, ПОМ.ПЕРСОНА Л	ЗАДАЧИ И ОТГОВОРНОСТИ	ВЗАЙМОДЕ ЙСТВИЕ С ЧЛЕНОВЕ НА ЕКИПА
1. Ръководител на екипа – ключов експерт	Ръководи цялостната организация, провеждане и отчитане на дейността по договора. Одобрява програмата за обученията и съдържанието; организира и контролира ежедневната работа на екипа за организиране и провеждане на обученията, методически подпомага провеждането на обученията; одобрява методическите материали; възлага конкретни задачи на екипа за организиране и провеждане на обученията; контролира пряко работата на екипа от и при необходимост коригира формата и съдържанието на обученията; обобщава докладите на екипа от обучители и изготвя	1.ключов експерт „Организатор-събития” 2.лектори 3.тех.сътрудници

ОБЯСНИТЕЛНА ЗАПИСКА ОП1

	окончателния доклад. Отговаря за безпроблемното протичане на дейността. Поддържа постоянна връзка с Възложителя или негов представител. Отговаря за вътрешноекипната комуникация. Носи отговорност за качествено и срочно изпълнение на обученията. Отчита дейностите пред Възложителя	
2. Ключов експерт „Организатор-събития“;	Организира цялостната логистика на всяко едно от обученията. Посрещане на групата, координиране на храненето и кафе паузите. Отговаря за техническата обезпеченост на залите за провеждане на обученията. Отговаря за своевременното окомплектоване и предоставяне на материалите за обученията. Отговаря за транспорта и хотелското настаняване на обучаемите. Поддържа постоянна връзка с Ръководителя на екипа, лекторите и неключовия експерт. Отговаря за своевременно отстраняване на установени грешки в материалите и документите, както и установени нередности, свързани с провеждането на обученията и разписва приемно-предавателен протокол за тяхното отстраняване. Отговаря за попълването на анкетни карти и заснемане на обученията.	1.ръководител екип 2. технически сътрудници 3.лектори
3. Лектор - неключов експерт	Съставя програмата и план графика за обучението, разработва съдържанието на обучението; разработва методиката на обучението насочена към високо ниво на интерактивност, адаптиране и правилно прилагане на интерактивните методи в зависимост от целевата група и темата на обучение. Часово разпределение и наситеност на програмата за постигане на високо ниво на ефективност и удовлетвореност. разработва методически материали подходящи за конкретното обучение;Познава и прилага изготвения план за обучение; провежда обучението съгласно заложените цели; организира работата на групата, за която е определена като обучител; споделя преките си впечатления от проведените обучителни етапи; изготвя доклад за проведеното обучение. Подпомага работата на Ръководителя екип. Отговаря за своевременно отстраняване на установени грешки в материалите и документите, както и установени нередности, свързани с провеждането на обучението и разписва приемно-предавателен протокол за тяхното отстраняване.	1.ръководител екип 2. ключов експерт „Организатор събития“ 3.технически сътрудници
4.Тех.сътрудници – неключов експерт	Набор и отпечатване на необходимата за обученията документация/ програма, списъци, материали за обучаемите, анкети и др/, поддържане на постоянна връзка с ръководителя на екипа за възникващи проблеми в процеса на протичане на обучението, окомплектоване на документацията в края на обучението.Отговаря за правилното техническо изработване на сертификатите за всяко обучение. Разпечатване на материали необходими за посещението+2 бр. резерв за отчитането. Окомплектоване на списъци и анкетни карти за всеки участник	1.ръководител екип 2. ключов експерт „Организатор събития“ 3.лектори

Условия за провеждане на обученията, наличните технически средства

За обезпечаване на планираните обучения, в предвидения обем и с необходимото качество, изпълнителят осигурява пълния набор от необходим технически ресурс:

- Канцеларски материали;
- Лаптоп;

- Мултимедиен проектор;екран
- Флипчарт;
- Технически приспособления за графично представяне на информация (при необходимост);

9.Технология за оценка на ефекта от обучението - инструменти за обратна връзка и механизми за отчитане на постигнатите резултати

- Планиране на оценяването на максимално ранен етап
- Избор на подходяща методология за оценяване и дефиниране целта на оценяването
- Създаване на адекватен инструментариум, съответстващ на:
  - вида на обучението и очакваните резултати
  - обекта на набиране на данни (обучаеми) – съобразно професионалната позиция, степента на образование и квалификация, умения и нагласи

Целта на методологията за оценка на ефекта от обучението и заложеният от екипа оценъчен модел е базиран на ROI и обединява три от четирите равнища на оценяване, според метода на Доналд Къркпатрик – *реакция* (как се чувстват участниците по време на обучението), *учене* (до каква степен участниците повишават своите знания, усъвършенстват уменията си и/или променят отношението и нагласите си) и *поведение* (до каква степен обучението променя професионалното поведение на участниците). Обект на оценката са:

- връзка между учебната програма и длъжностите на обучаваните, включително и бъдеща кариера;
- получени нови знания и умения;
- способности на обучаващия да привлича и задържа интереса на участниците, да използва нагледни средства, да постига поставените цели в процеса на отделните методически единици;
- степен на постигане на целите и задачите на обучението като цяло;
- степен, в която участието в обучението съдейства за постигане на лични цели на обучаваните.

За обезпечаване на методологията и изследване на ефекта от обучението, на участниците ще бъдат предложено да попълнят разработен за целта инструментариум за изследване.

За всяко от нивата на оценка ще бъдат използвани различни инструменти – Методи за оценка на обучението:

Ниво на оценка: реакция; инструментариум – оценителен постер

Цел: оценяване на реакциите на участниците спрямо съдържанието и общата ефективност на програмата, при което се има предвид, че оценките отразяват и субективните виждания и предпочитания на хората.

Ниво на оценка: учене/усвояване; инструментариум – въпросник

Цел: оценяване на осмислянето на знанията/уменията, способността за ползване на знанията, увереността при ползването на знанията и уменията, придобити по време на обучението.

Ниво на оценка: поведение/прилагане; инструментариум – самооценка

ОБЯСНИТЕЛНА ЗАПИСКА ОП1

Цел: оценка на последващото приложение на знанията и уменията по отношение на тяхната значимост, честота на използване и ефективност.

Ниво на оценка: удовлетвореност ; инструментариум – анкета

Цел: оценка на нивото на получените и усвоени знанията и уменията по отношение на тяхната значимост и ефективност чрез изразяване на лична оценка от обучавания .

Образец:

АНКЕТНА КАРТА

при приключване на обучение на тема

.....”
.....”

Моля, изразете Вашето мнение за проведеното обучение.

1. Доколко полезно Ви беше обучението?	☐ много полезно	☐ полезно	☐ безполезно
2. Изпълни ли обучението Вашите очаквания?	☐ напълно	☐ отчасти	☐ по-скоро не
3. Ако не, какво според Вас е липсвало?			
4. Какви знания и умения придобихте в резултат на проведеното обучение?	знания и умения за:		
	☐ не придобих особени знания и умения	☐ не мога да преценя	
5. Считате ли, че проведеното обучение ще спомогне за повишаване възможностите Ви за професионално развитие?	☐ да	☐ не	☐ не мога да преценя
6. Смятате ли, че Ви е необходимо допълнително обучение?	☐ да	☐ не	☐ не мога да преценя
	При отговор “да”, какво друго обучение?		

7. Какво е общото Ви впечатление от обучението, в което участвахте?	

.....
 ...

/Име, Презиме, Фамилия/

Дата: .....

Подпис:

10. Методология на обученията

Обученията се провеждат по методика, разработена на базата на европейските стандарти и усъвършенствана в практиката с групи за обучение на възрастни. Учебните часове за всеки един от модулите ще бъде по 40 минути. 40% от обучението за всеки от модулите е с практическа насоченост.

Разнообразие на обучителните материали и структура на обученията:

Обучителните материали в обучението ще са съобразени с темата и динамиката на конкретното обучение - */учебни материали, химикали, отворени въпроси, казуси, обмяна на опит, анкети/*

В обучението последователно се редуват теоретични ядра, презентации с дискусии, казуси в голяма и малка група. Предоставя се възможност на всеки участник да изкаже собствено мнение и да сподели опит. По време на обученията се създава творческо пространство и условия за неформално общуване, създават се идеи за конкретни, реално изпълними дейности за повишаване качеството и ефективност на работа.

Избрания от нас метод на преподаване и учене предоставя възможност за паралелно получаване на знания, формиране на умения и изграждане на нагласи у участниците, чрез заложената висока степен на интерактивност.

Реализирането на учебните програми ще се осъществи и чрез обучителните материали, разработени за отделните обучения и съгласувани с възложителя.

11. Мерки за контрол на качеството при изпълнението

СТИК ЕООД има внедрена система за управление на качеството по ISO 9001:2015 с обхват организиране и/или провеждане на обучения и/или публични събития.

Въведените процедури се базират на основната цел - контрол на качеството на проведеното обучение и изпълнението на дейностите по организиране и провеждане като цяло .

Процедура за комуникация с Възложителя:

Отговорни лица за Изпълнителя: Ръководител екип и управител

Начин на комуникация: На място и/или чрез средства за масова комуникация

Средства за комуникация: Електронна поща, мобилни телефони, стационарни телефони и по факс.

Процедура за информиране на целевата група:

- ✓ Предоставен достъп до сайта на изпълнителя, на който ще бъде поместена пълна информация за предстоящи дейности по проектното предложение;
- ✓ Предоставяне на пълна информация за предстоящи дейности по проектното предложение за сайта на Възложителя;
- ✓ Изпращане на информация до официалния електронен адрес на Възложителя, достъпен за всеки служител;
- ✓ Предоставяне на Учебна програма и план на хартиен носител за всеки един участник в предстоящите обучения.

Процедура за мониторинг на контрол на дейността:

1. **Вътрешно-екипна.** Извършва се от Ръководителя на екипа и управителя върху екипа, ангажиран с изпълнението на дейностите:

- ключов експерт
- неключови експерти
- тех. сътрудници

2. **Външен мониторинг.** Извършва се от независими експерти наети от Изпълнителя за контрол на цялостната дейност.

- Супервайзори

4. Начин на отчитане: Изготвяне на доклади.

III. Управление на риска

В периода на договорните отношения, имащи за предмет извършване на обучение на възрастни сме изправени пред множество рискове - събития, които може да имат негативен ефект върху постигане на поставените цели. Това налага необходимостта от установяване/идентифициране на различните рискови фактори и техния вид и планиране на дейности и мерки за намаляване на негативния ефект, както и предотвратяване на неблагоприятните последици върху договорения предмет – обучение.

За да има реално управление на риска, трябва потенциалните рискови ситуации да бъдат **идентифицирани**. Много полезен източник за разпознаване на възможни рискове са анализи на рисковете от предишни сходни проекти. Нашата организация има дългогодишен опит в изпълнение на различни по мащаб подобни проекти за това при идентификация на рисковете ние се базираме на него.

Параметрите определящи риска в основните характеристики на настоящия проект са в следните аспекти : **срок, бюджет, качество и ефективност.**

Относно рисковете тяхната оценка е по отношение на две взаимно свързани компоненти вероятност и тежест:

След определяне на нивата на вероятност и тежест, те се комбинират, за да се оцени самият риск. Естествено е ниска вероятност с ниска тежест да бъде оценена като нисък (малък) риск, а риск с висока вероятност и големи щети да се смята за голям. Другите комбинации и евентуалните междинни нива могат да бъдат оценени съответно според нуждите на анализа.

В настоящата оферта ние разглеждаме рисковете които трябва да бъдат управлявани, това може да се направи по четири възможни начина:

- a) **избягване** - понякога е възможно организацията да бъде променена така, че рискът да бъде избегнат.
- b) **трансфериране/споделяне** - трансферирането е изнасяне на идентифицирания риск към външна организация. Типични примери за трансфериране са аутсорсинга или застраховане за случаи на финансови рискове.
- c) **омекотяване/ограничаване** - ако рискът не може да бъде избегнат, приемлива алтернатива е да бъде омекотен чрез стъпки, които ще сведат щетите в случай на реализация на риска до минимум. – тези стъпки имат превантивен характер
- d) **приемане** - когато няма какво да се предприеме в отговор на риска, единствената възможност, която остава е той да бъде осъзнат и приет и предприети действия към последствията от риска.

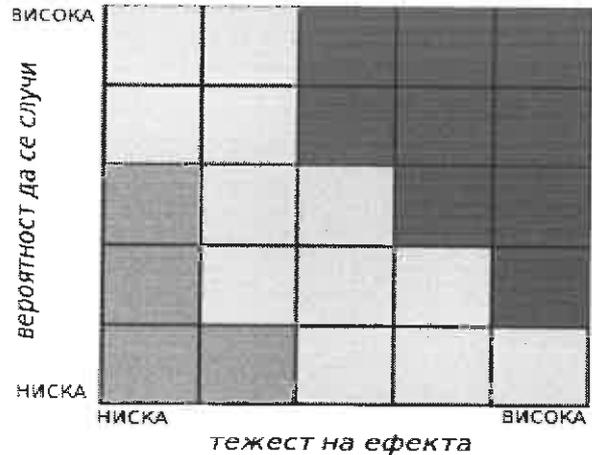
1. Възможни рискови фактори

1. Външни рискови фактори

- **Промяна в политическата или структурна ситуация** – на ръководството на съответната община или други промени, водещи до обявяване на извънредни избори;
- **Промени в нормативната уредба и нейната сложност** може да ограничат планираните дейности по обучението;
- **Световната икономическа криза** може да повлияе негативно върху изпълнението на планираните дейности;

2. Вътрешни рискови фактори

✓ **Промени в организационната структура** – този фактор може да окаже неочаквано негативно влияние върху периодите за провеждане на обученията

ЛЕГЕНДА:

- рискът може да бъде пренебрегнат
- рискът трябва да бъде анализиран
- рискът трябва да бъде управляван

✓ **Рискови фактори, свързани с управлението на персонала**, - които биха довели промяна на датите за обучение.

✓ **Рискови фактори, свързани със забавяне изпълнението на проекта** - забавяне в подготовката и/или изпълнението на конкретна дейност, забавяне на доставката и изпълнението на външните дейности, промяна в организацията на национални и/или международни форуми

✓ **Технически рискове** - лошо качество на изпълнение, породено от проблеми с:

- проблеми с логистиката и транспорта и хотелското настаняване/изхранване;
- проблеми с подготвените помощни материали за провеждане на съответното обучение;
- проблеми с лекторите

Мерки за недопускане/преодоляване на риска

- **Забавяне изпълнението на проекта - забавяне в подготовката и/или изпълнението на конкретна дейност, забавяне на доставката и изпълнението на външните дейности, промяна в организацията на национални и/или международни форуми**

Обхват и степен на въздействие на риска върху изпълнението на обществената поръчка;

Обхват -

- изготвяне на графици
- организиране на цялостна логистика и транспорт
- резервация на хотел;
- организиране на храненето/кафе-паузи
- разпечатване на материали необходими
- присъствени форми, анкети за обратна връзка
- осигуряване на публичност

Степен на въздействие на риска - ниска

Мерки за недопускане/преодоляване на риска.

- отстраняване на причините за забавяне на доставките;
- осигуряване на резервен доставчик за изпълнение на външните дейности.
- предлагане на други в периоди за извършване на обученията, които са преди или след настъпване на съответния рисков фактор;

- **затруднения при идентифициране на целите на проектните дейности ,относими към организацията и логистиката на дейността;**

Обхват и степен на въздействие на риска върху изпълнението на обществената поръчка;

Обхват -

изготвяне на графици
организиране на цялостна логистика и транспорт
резервация на хотел;
организиране на храненето/кафе-паузи
разпечатване на материали необходими
присъствени форми, анкети за обратна връзка
осигуряване на публичност

Степен на въздействие на риска - ниска

Мерки за недопускане/преодоляване на риска.

-организационна среща след подписване на договора на която присъства екипа по организиране на обученията и обсъждане на конкретните цели ;
- разписване на дейностите от всеки член на екипа съобразени с конкретните цели свързани с организация и логистика на дейностите ;
-наличие на супервайзор и координатор логистика следящи за изпълнение на конкретните дейности за постигане на заложените цели.

- затруднения по инициализиране на проекта и/или изработването на систематизиран подход при изпълнение на дейностите по проекта;

Обхват и степен на въздействие на риска върху изпълнението на обществената поръчка;

Обхват -

изготвяне на графици
организиране на цялостна логистика и транспорт
резервация на хотел;
организиране на храненето/кафе-паузи
разпечатване на материали необходими
присъствени форми, анкети за обратна връзка
осигуряване на публичност

Степен на въздействие на риска - ниска

Мерки за недопускане/преодоляване на риска.

- разработване и представяне на основна и резервна методика за изпълнение на дейностите по проекта ;
- включване на различни подходи при изработване на систематизиран подход за изпълнение на конкретните дейности по проекта ;
-наличие на супервайзор и координатор логистика следящи за изпълнение на систематизирания подход за изпълнение на дейностите на проекта.

- забавяне при извършване на съответните дейности, необходими за реализиране на следващ етап от изпълнение на обществената поръчка;

Обхват и степен на въздействие на риска върху изпълнението на обществената поръчка;

Обхват -

изготвяне на графици
организиране на цялостна логистика и транспорт
резервация на хотел;
организиране на храненето/кафе-паузи
разпечатване на материали необходими
присъствени форми, анкети за обратна връзка
осигуряване на публичност

Степен на въздействие на риска - ниска

Мерки за недопускане/преодоляване на риска.

-сформиране на резервни екипи, минимум два за изпълнение по организиране и провеждане на дейностите по проекта с цел избягване на забавяне по конкретна дейност или етап;
- включване на резервен екип за извършване на конкретната дейност в рамките на проекта за сметка на Изпълнителя

- закъснение поради неуточнени решения или бездействие на изпълнителя;

Обхват и степен на въздействие на риска върху изпълнението на обществената поръчка;

Обхват -

изготвяне на графици
организиране на цялостна логистика и транспорт
резервация на хотел;
организиране на храненето/кафе-паузи
разпечатване на материали необходими
присъствени форми, анкети за обратна връзка
осигуряване на публичност

Степен на въздействие на риска - ниска

Мерки за недопускане/преодоляване на риска.

- осигуряване на външен експертен контрол – супервайзори наети от изпълнителя за осъществяването на вътрешен контрол по дейността на екипа по организиране и провеждане на обученията и дейностите по проекта/ срокове, методики, подходи и др.;

- прилагане на изработена от изпълнителя - Процедура за мониторинг на контрол на дейността

- извършване на дейностите в рамките на проекта за сметка на Изпълнителя

- недобра комуникация и координация между екипите на възложителя и този на изпълнителя;

Обхват и степен на въздействие на риска върху изпълнението на обществената поръчка;

Обхват -

изготвяне на графици
организиране на цялостна логистика и транспорт
резервация на хотел;
организиране на храненето/кафе-паузи
разпечатване на материали необходими
присъствени форми, анкети за обратна връзка
осигуряване на публичност

Степен на въздействие на риска - ниска

Мерки за недопускане/преодоляване на риска.

- осигуряване на координатор отговарящ за комуникацията и координацията между екипите на възложителя и този на изпълнителя;

- прилагане на изработена от изпълнителя - Процедура за комуникация с Възложителя и Процедура за вътрешна комуникация и Процедура за комуникация с целевата група

- осъществяване на връзка с Възложителя преди всяка една от дейностите за потвърждаване на готовността от двете страни.

- договаряне на последващо осъществяване на дейностите в рамките на проекта за сметка на Изпълнителя

Технически рискове- организацията на отпътуване и пристигане на обучаемите;

Обхват и степен на въздействие на риска върху изпълнението на обществената поръчка;

Обхват -

организиране на цялостна логистика и транспорт за провеждане на обучителното посещение

Степен на въздействие на риска - ниска

Мерки за недопускане/предотвратяване на риска :

- обсъждане с Възложителя на дати и час на отпътуване и пристигане на участниците до крайната дестинация

- договаряне с превозвача на възможен диапазон (дати и часове) за отпътуване и пристигане;

- осигуряване на резервен транспорт за осъществяване на превоз, който ще е в готовност за извозване на участниците до крайната точка на дестинацията

Технически рискове- проблеми с логистиката и местата за настаняване;

Обхват и степен на въздействие на риска върху изпълнението на обществената поръчка;

Обхват -

- резервация на хотел;
- организиране на храненето участниците /кафе-паузи

Степен на въздействие на риска – ниска

Мерки за недопускане/предотвратяване на риска :

- обсъждане с Възложителя на дати на провеждане на обучението;
- договаряне с местата за настаняване на възможни промени в датите (най-малко два варианта) за настаняване;
- използване на резервен вариант за настаняване и хранене на участниците - съевременно насочване към друг близък хотел и ресторант , отговорящ на изискванията на Възложителя.

Технически рискове- проблеми с подготвените помощни материали за провеждане на съответното обучение;

Обхват и степен на въздействие на риска върху изпълнението на обществената поръчка;

Обхват -

- осигуряване на учебни материали

Степен на въздействие на риска – ниска

Мерки за недопускане/предотвратяване на риска :

- изготвяне и доставка на помощните материали за обучението преди договорените дати за начало на обучението;
- осигуряване на техническа и ресурсна осигуреност за отпечатване и предоставяне на материали по време на обучението.
- доставяне на помощни материали необходими за обучението и предоставянето им на мястото на събитието в рамките на периода на обучението

Технически рискове- проблеми с лекторите;

Обхват и степен на въздействие на риска върху изпълнението на обществената поръчка;

Обхват -

- провеждане на обученията

Степен на въздействие на риска – ниска

Мерки за недопускане/предотвратяване на риска :

- осигуряване на резервен екип от лектори отговарящи на изискванията на Възложителя и одобрени от същия.

- Присъствие на резервия екип от лектори на мястото на събитията в рамките на периода на обучението.

Приложения:

1. Учебни програми/образец
2. Учебни материали/образец
3. Изпитни материали/образец
4. Образец на сертификат

Забележка: Предоставена е частична извадка от учебните материали.

Университетски Център за Изследвания
чл. 42, ал. 5 от ЗОП и чл. 2 от ЗЗЛД

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ ФОНД ЗА РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ
ИНВЕСТИРАМЕ ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ!

Утвърдил: Управител СТИК ЕООД

Учебен план-програма

Тема: "Органично земеделие и селско стопанство"

Общ брой часове: 16 уч. часа
Продължителност - 2 дни
Брой обучаеми – до 20 обучаеми.

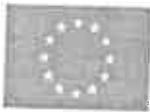
Дата	Час	Тема
1 ден	2 учебни часа	Дефиниция, история, същност, основни познания за съвременното органично земеделие;
	1 учебен час	Основни принципи на биоземеделието;
	1 учебен час	Основни етапи при започване на процеса на биологично производство;
	1 учебен час	Иновации за органично земеделие;
	1 учебни часа	Процес, контрол, силни и слаби страни по сертифициране на биоземеделие; SWAT анализ на биологичното производство;
	2 учебни часа	Добавена стойност по биоземеделие;
Дата	Час	Тема
2 ден	1 учебен час	Поддържане на биологично разнообразие;
	2 учебни часа	План за развитие на биологична ферма; Икономически резултати;
	1 учебен час	Растителна защита; Други практики;
	1 учебен час	Селскостопански животни;
	1 учебен час	Финансиране на биоземеделие;
	2 учебни часа	Практическо обучение за използване на нови технологии в биоземеделие и селско стопанство;

Забележка: Учебният час е по 40 минути

www.interregrobg.eu

Проект съфинансиран от Европейския Съюз чрез Европейския фонд за регионално развитие в рамките на Програма Interreg V-A Румъния-България

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ ФОНД ЗА РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ
ИНВЕСТИРАМЕ ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ!

Учебни материали

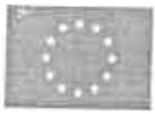
Тема: Органично земеделие и селско стопанство

Проект: „Мрежа за зелени работни места - насърчаване на екотуризма и биологичното земеделие, като иновативни механизми за заетост и устойчиво местно развитие в селските райони в трансграничната област Румъния - България”. Проект съфинансиран от Европейския Съюз чрез Европейския фонд за регионално развитие в рамките на Програма Interreg V-A Румъния-България

www.interregobg.eu

Проект съфинансиран от Европейския Съюз чрез Европейския фонд за регионално развитие в рамките на Програма Interreg V-A Румъния-България

БИОЛОГИЧНО ЗЕМЕДЕЛИЕ – СЪЩНОСТ И ПРЕДПОСТАВКИ ЗА РАЗВИТИЕТО МУ

1. Същност - Биологичното земеделие е специфичен метод на производство, който поддържа екологичното равновесие и чиито продукти са произведени при спазване на максимално равновесие при опазване на максимално равновесие в системата почва – растение – животно и естествените цикли на развитие. Биологичното земеделие има огромно значение за развитието на селските райони и за опазване на околната среда. Съгласно определението на Фаул този начин на производство представлява цялостна система за управление на производството, насърчавайки устойчивостта на всяка една агроecosистема, включително и биоразнообразието. Биоземеделието акцентира върху адаптирането на тази система и практиките за реализацията ѝ към конкретните регионални условия чрез използване на агрономични, биологични и механични методи за борба с болести, неприятели и вредители. Тази система на земеделие е насочена към подобряване на почвеното плодородие, максимално оползотворяване на естествените възпроизводими ресурси и въвеждане на земеделски практики, които са в хармония с природата, а също така този начин на отглеждане на култури и животни е свързан с намаляване на използваната енергия, намаляване на разходите за енергия и производство на безопасни храни. Именно природосъобразните методи и алтернативните начини за борба с плевели, болести и неприятели създават биологичното равновесие във фермата и възстановяват и поддържат биоразнообразието в тях.

Устойчивото земеделие е най-новата и най-съвършената форма на екологичното земеделие. Концепцията за устойчиво развитие се превърна в отправна точка за разработване на балансирана, икономическа и социална политика по отношение на околната среда, не само на глобално, но и на регионално и секторно равнище. В България са на лице предпоставки за развитие на такова земеделие – устойчиво, което е конкурентно, ефективно, ползозначимо и възпроизвеждащо се, ресурсно запазващо и екологосъобразно.

2. Природни и икономически условия за развитие на биопроизводство в България. Биологичното производство е залегнало като приоритет в програмата на правителството, а това е така защото почвените и климатичните условия у нас са благоприятни за отглеждането на биологични култури и животни. По данни на Министерството на околната среда и водите над 80% от земите ни са подходящи за биологично производство. Биологичното производство отговаря не само на изискванията на потребителите, но то е и елемент на един по-природосъобразен начин на живот. Освен всичко друго биологичното земеделие е една възможност за алтернативен и допълнителен доход като поминък за голям слой хора. Към 2004 година българските производители увеличават площите си заети с биологично производство като в края на годината достигат до над 12 000 хектара. А това представлява около 0,21% от използваемата земеделска площ. България е една от страните в Европа с най-богато биологично разнообразие. Условно страната ни може да се раздели на 14 агроecологични райони, в зависимост от климата, продуктивните възможности и пригодността им за отглеждане на различни култури. Тази диференциация е съобразно бонитетния бал:

1. Ломско-Свищовски агроecологичен район – това са земи с среден агрономически бал 69, което ги причислява към т.нар. „добри земи”.
2. Русенско-Силистренският агроecологичен район – земи със сравнително висок агроикономически бал около 78, също попада в групата на добрите земи
3. Плевенско-Павликенският агроecологичен район – среден бал 82
4. Ловешки агроecологичен район – 62 среден агрономически бал
5. Сливенско-Мездренски агроecологичен район – 59 агрономически бал
6. Великотърновско-Преславски – 69
7. Смядово-Еленският агроecологичен район – 43 среден агрономически бал, групата на т.нар. „средно добри земи”
8. Ботевградско-Габровския агроecологичен район -47 среден агрономически бал
9. Карловско-Казанлъшкия – 49, среден тип земи
10. Сливенско-Стралджански агроecологичен район – среден бонитетен бал 66
11. Исперихски агроecологичен район – 69 среден бал, добри земи

12. Новопазарски агроекологичен район – 70 среден бал, добри земи

Биоселена – сайт за биоземеделие

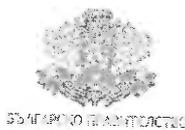
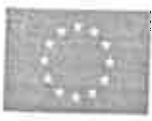
Това агроекологично райониране – показва големите възможности на страната ни за развитие на биологичното производство на базата на почвено-климатичното ни разнообразие обославящо широката гама от продукти, които могат да се отглеждат по биологичен начин. Биологичното земеделие е устойчиво и предоставя възможност на бъдещите поколения да се възползват от съхранената природа. Освен положителният ефект върху биоразнообразието и защитата на околната среда преходът към биологично производство на земеделските стопанства предоставя големи възможности за подпомагане на икономическото и социалното развитие на селските райони. Предпоставките за въвеждане на биопроизводството у нас са следните:

1. Плодородни почви
2. Намалено използване на торове
3. Възможност за установяване на незамърсени биологични зони
4. Нарастващото търсене на биологични продукти
5. Необходимостта от алтернативи за развитие на селските райони
6. По-високата цена на биологичните продукти, спрямо конвенционалните
7. Синхронизацията ни с Европейското законодателство във връзка с агроекологичните изисквания, което дава възможност за отваряне на пазара за биопродукти

SWOT АНАЛИЗ ЗА РАЗВИТИЕ НА БИОЛОГИЧНОТО ЗЕМЕДЕЛИЕ В БЪЛГАРИЯ

СИЛНИ СТРАНИ

- Съществува нормативна у редба, която регулира биологичното земеделие и до голяма степен е хармонизирана с изискванията на Европейския съюз
- Има български органи за контрол и сертификация на български биологични продукти, както и действащи чуждестранни контролни страни на територията на България и броят им се увеличава. Сертификацията на биологичното земеделие гарантира качество, произход и проследяемост
- Съществуват неправителствени организации, активно работещи в сферата на биологичното земеделие
- Информирани са над 1700 земеделски производители за същността и възможностите на биологичното земеделие
- Има подготвени консултации, консултантски организации
- Все повече Висши учебни заведения въвеждат дисциплината
- На лице е политическа воля за развитие на този сектор
- Непрекъснато нарастване на броя на сертифицираните производители
- Създадени са сдружения на производителите на биологични продукти
- Изградени са административни структури за биологично земеделие към Министерство на земеделието и горите: отдел „Агроекология“ и Комисия за биологично земеделие
- Натрупан е практически опит за прилагане на технологии за биологично земеделие включително чрез адаптиране на чужд опит
- Биологичното земеделие се припознава като инструмент за устойчиво местно развитие
- В България се произвеждат биологични продукти, които се търсят за експорт – пресни и преработени плодове и зеленчуци, билки и етерични масла
- Има разработени схеми за кредитиране за биологичното земеделие
- Министерството на околната среда и водите чрез ПУДОС финансира дейности, свързани с биологично земеделие по направлението „Проекти свързани с биологично земеделие, екологосъобразно животновъдство и екотуризъм“
- Биологичното земеделие допринася едновременно за изпълнение на целите на 3 конвенции на Обединените нации: „Конвенция за биологичното разнообразие, Рамкова конвенция на Обединените нации по изменение на климата, Конвенция на Организацията на обединените нации за борба с опустиняването (Европейска конвенция за ландшафта)
- Издава се списание за биологично земеделие от неправителствена организация Агролик – сп. Жива вода. Функционират специализирани щандове за биологични храни на няколко вериги за хранителни стоки, както и специализирани магазини за биологични продукти и храни и съответни форми на маркетинг – директно и абонаментно снабдяване
- Конкурентни цени на някои производителни на биологични продукти на международните пазари.

СЛАБИ СТРАНИ

Слабите страни по отношение на развитието на биологичното земеделие в България са анализирани за наличие на причинно-следствените връзки групирани в общо 5 групи.

1. Слабости по отношение на производството на биологична продукция

- Все още малък брой биологични земеделски стопанства в България с малка обща площ причинено от:
  - Липса на ефективно държавно целево финансово подпомагане на биологичното земеделие, особено за земеделските производства извън мярка 1.3, а стартирането на самата мярка се забави извънредно много
  - Недостатъчно добра координация между ведомствата (МОСВ, МИЕ, МТСП, МРРБ, МОН и др.), които работят и/или могат да допринесат за развитие на биологичното земеделие
  - Липса на данъчни стимули и други насърчителни мерки за биологичните земеделски производители
  - Липсва финансово подпомагане на вноса на суровини, препарати, биоторове за биологично земеделие
  - Банките не кредитират биологично производство и преработка.
  - Звената на сертификацията не е във възможностите на болшинството от земеделците или операторите
  - Преходният период отблъсква преминаването към биологично земеделие при условия на липса на адекватни финансови компенсаци
  - Недостатъчно осъзнаване на философията, същността и възможностите на биологичното земеделие сред земеделски производители
  - Липсва стимулиране на младите производители
  - Недостиг на препарати за биологично земеделие, включително няма организация вносител
  - Браншовите организации на производители, преработватели, търговци на земеделска продукция не играят роля за промотиране на биологичното земеделие

2. Големите земеделски стопанства правят само интензивно земеделие, а те са основните производители на земеделска продукция

- В България се залага на биологичното земеделие се залага върху дребните производители, а трябва да се приобщи едри и средни професионални земеделски производители
- Невъзможността за окрупняване в достатъчно големи размери
- Земеделските стопани не разполагат с достатъчно на брой нова специализирана техника
- Недостатъчно специализирана и мотивирана работна ръка
- Недостатъчно сертифициран посевен материал
- Не са определени уникалните за страната продукти и тяхното райониране
- Не се отдава достатъчно значение на като приоритетно развитие
  - Слабости по отношение на образование, обучение, консултантска дейност за биологично земеделие

- Недостатъчно комплексни научни изследвания
- Недостатъчна заинтересованост на производителите
- Недостатъчно образование

3. Слабости по отношение на развитие на пазара и формиране на потребителско търсене на биопродукти

- Ограничен асортимент на биологичните продукти поради:
  - Биологичното земеделско производство е ориентирано към експортно търсене
  - Липсват данъчни стимули и други насърчителни мерки за преработватели на биологична продукция
  - Отсъствие на мрежа за дистрибуция
- Недостатъчни обеми продукция от биологично земеделие за навлизане в големите вериги магазини поради:
  - Липсват нагласи и стимули за сдружаване
  - Недостатъчен брой преработвателни предприятия за биологична продукция
  - Преработка на биологични продукти е извън района на производство често извън страната, защото преработвателите не са във фокуса на вниманието
  - Няма формирано потребителско търсене на биологични продукти поради:
    - липса стратегия за промоция на вътрешния пазар
    - частични опити за промоция на биологични продукти
    - националният знак за биологични продукти не се използва и не е утвърден на пазара

- Няма практика за използване на разнообразни методи на продажба на зелено (фючърсни сделки) с биологични продукти

- Слаби позиции на външния пазар

- експорт не на крайни продукти, а на суровини

4. Слабости по отношение на нормативната уредба

- Сегашната нормативна уредба не е изчерпателна

- липсва правна възможност, компетентен орган и строги санкции за неправомерно използване на термина „биологичен продукт“

- недостатъчно строги изисквания за опазване на околната среда и биологичното разнообразие

- няма гаранции за тези, които започват биологично производство, че в близост няма да се развива в близост до тях застрашаващата дейност тяхното биологично земеделие

5. Слабости по отношение на контрола на биологични продукти

- сроковете за провеждане на всеки етап от процедурата за акредитация е твърде дълъг (Българска служба за акредитация)

- няма достатъчно акредитирани лаборатории за пълната гама изследвания за международен арбитраж

- няма все още достатъчно развита статистика за състоянието на биологичното земеделие в България

ВЪЗМОЖНОСТИ

- Изключителни природни дадености за развитие на биоземеделието в България

Голяма част от земеделската практика в момента в България е с ниско влагане на минерални торове и пестициди

- В животновъдството голяма част от фермите са екстензивни

- Част от традиционното българско земеделие се доближава до биологичното

- Има фондове и програми за биологично земеделие на ниво ЕС

- Министерство на труда и социалната политика има действащи схеми за подпомагане на съществуващ и стартиращ бизнес

- Реформа на Общата селскостопанска политика на ЕС и акцента върху производства, щадящи околната среда и хуманно отношение към животните – агроекология и подпомагане на високо качествени продукти

- позитивно отношение към биологичното земеделие от страна на ЕС

-- двустранни и многостранни програми за финансиране на биологично земеделие

- Има програма за финансиране на устойчиво развитие, а биологичното земеделие е ефективен подход за постигането му

- Има заявен интерес от много чуждестранни контролни органи

- Възстановена е собствеността върху земята

- В България има добра система на защитени територии

Има много на брой малки земеделски стопанства в България

- Има търсене на биологични продукти на външния пазар

- Развива се алтернативен туризъм, който може да ползва продуктите на биологичното земеделие

- Има Национална служба по растителна защита с Институт за защита на растенията, Национална служба за съвети в земеделието, Национален център за аграрни науки

- Българските производители започват да се мерят с европейските, по отношение на биологичното земеделие, т.е. биологичното земеделие става модерно

- Нарастващ интерес към биологични продукти в ЕС и света

- България има уникални продукти, които може да произведе (билки, рози)

- Големи вериги могат да започнат да внасят земеделски продукти

- Съществуват местни устойчиви сортове, които могат да направят биологичното производство по-рентабилно (лимец – дива форма на пшеницата)

ЗААПЛАХИ

- Силна раздробеност на земеделските имоти включително и при дребните земеделски стопанства

- Ниска предприемаческа култура у българите включително и организационна култура на българските земеделски производители

- Застаряване на населението и миграция

- Ниска покупателна способност

- Минималните граници на земеделските стопанства за получаване на подпомагане като изисквания на ЕС
- Навлизане на ГМО в България
- Голяма конкуренция от другите източно европейски страни
- Няма регламентиране на основни продукти – напр. биологично вино и др.
- Силово регулиране на пазара на гъбите и др. горски продукти
- Изнасяне на посадъчен материал на уникалните за България продукти
- Големите вериги магазини започват да внасят биологични продукти, които изместват българските продукти
- Трудна и скъпа охрана на земеделските земи

КОНТРОЛ И СЕРТИФИКАЦИЯ НА БИОЛОГИЧНИ ПРОДУКТИ

По своята същност като производствена система, която има за цел създаването на продукти с висока продажна цена, биологичното земеделие не би могло да съществува без създаването на договорени стандарти на производство и надежден контрол по цялата верига на производствената система. Това са двата елемента, върху които се гради доверието на потребителите на качествени биологични продукти, т.е. контрол и сертификация. За да гарантираме, че тези продукти са биологични, ние трябва да сме убедени, че те са подчинени на система за контрол, която е определена и управлявана с Регламент (ЕО) 834/2007 г. Другият регламент на който отговаря е Регламент на ЕО 882/2004. Съгласно този регламент трябва да съществуват изградени структури със съответните **надзорни органи**, т.е. публична административна организация в държавата-членка, на която компетентният орган е предоставил изцяло или частично своята компетенция за инспекция и сертификация на биопроизводството в съответствие с разпоредбите в регламента. „Контролен орган” – независима част на трета страна, извършваща инспекция и сертификация в областта на биопроизводството съгласно действащия регламент.

При установяване на нередности или нарушение с траен ефект, надзорният или контролният орган забранява на съответния биооператор (производител и/или преработвател) да извършва търговия с продукти, за период съгласуван с компетентните органи на държавата-членка.

Всяка година най-късно до 31 януари надзорните и контролните органи предават на компетентните органи списък на биооператорите, които са били обект на техния контрол към 31 декември предходната година. Надзорните и контролните органи водят актуализиран списък.

При желание на страна не членуваща в ЕС да бъде записана като трета страна се възползва от по-облекчения режим на внос в страните членки на ЕС.

Освен български сертифициращи органи сертификация се извършва и от чуждестранни сертифициращи организации SKAL (Холандия), Ecosert (Франция), NOP (USA).

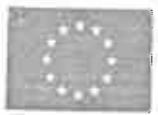
Независимия контрол и сертификация се извършва съгласно Наредба 22 и Наредба 35. Освен Наредбата има и Закон за прилагане на Общите организации на пазарите на земеделските продукти на ЕС; и Регламент 834/2007 г. действащ от 1 януари 2009 г.

При неспазването им може да се търси и консултация от други компетентни органи – международен арбитраж. В България се прибегва към проверка от акредитивни лаборатории за изследване на биологични продукти и храни, каквато е „Централна лаборатория за контрол на пестициди, нитрати, тежки метали и торове”.

Акредитирани фирми за контрол и сертификация в България: Балкан Биосерт ООД, Интернешанъл сървиз, ЛАКОН ООД и др.

Кандидатите за биологични производители, преработватели и търговци избират една от акредитираните институции за контрол и сертификация в зависимост от дейността, която предвиждат да развиват, както и страните с които ще установяват партньорски взаимоотношения или търговски и изискваните сертификати в тях. Възможно е в рамките на вече установени контакти и режим на контрол и сертификация от определена организация, биологичният производител да замени контролния си орган с друг, който да продължи партньорството по контрол и сертификация. Сключва се договор. Стремелът на биологичните производители трябва да бъде насочен към затворен цикъл на производство и продажби на своите биопродукти.

Правилата за биологично производство на растения и растителни продукти трябва да се прилагат най-малко две години преди засяването на съответната култура, а за многогодишните растения, с изключение на ливади – най-малко три години от първата реколта.

Периодът се означава като преходен период към биологично производство. Преходния период започва да тече от момента на сключването на договора с контролния орган, който може да увеличи или намали преходния период в зависимост от това как е използвана земята, след одобрение от министъра на земеделието и храните. Срокът на преходния период се определя по начин, който гарантира, че след изтичането му в почвата, а при многогодишните растения – в растенията няма да има остатъчни количества от разпадането на съответния продукт на растителна защита.

Всяко стопанство трябва да разработи и представи на контролния орган план за преход. Контролният орган ежегодно следи и оценява изпълнението на този план. Преходът се осъществява едновременно в цялото стопанство, чрез постепенно редуване на полетата в съответствие с максималната продължителност на въвеждания и изготвения план.

След изтичането на пълния преходен период стопанството навлиза в етапа на биопроизводство и получава сертификат. Когато той е преработвател получава сертификат за биологичен преработвател. В случаите, че сам се реализира с реализация на своята биопродукция, контролният орган издава сертификат за биологичен търговец. В случай, че производството на растителна продукция е биологично, но преработката ѝ не е сертифицирана като такава, то и преработения продукт не се признава за биологичен от контролния орган и съответно нямаме право да го означаваме като такъв на етикета.

За да бъде сертифицирано дадено предприятие като биологично, то трябва да отговаря на две основни условия – да има доставчик на биологични суровини и максимум 5% на небιологични съставки; да има възможност да разделя преработката на биологичната продукция от конвенционалната, когато предприятието преработва и такава. Биологичните преработвателни предприятия водят следната ежедневна информация – дневници на входящите суровини, добавките, делник на преработката, складов дневник и дневник на експедицията. Придружават се с фактура и копие от сертификацията на производство. Проверява се минимум 1 годишно, но може да направи и внезапни проверки.

Преработващото предприятие може да бъде сертифицирано много по-бързо, ако отговаря на условията.

Когато един производител произвежда както растения и растителни продукти по биологичен начин, и по конвенционален начин, на контрол подлежат всички земеделски площи, места за съхранение на суровини и т.н.

ПРИНЦИПИ НА БИОЛОГИЧНОТО ЗЕМЕДЕЛИЕ

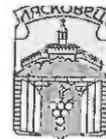
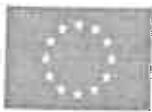
Цели на биологичното земеделие могат да бъдат постигнати при спазване на основните принципи, характерни за този начин на производство:

- Цялостен, системен подход към производствената единица като цяло, стремящо към минимизиране на човешката намеса по отношение регулаторните механизми на природата.
- Стабилизиране на агроecosystemите на основата на диверсификация или разнообразяване, биоразнообразието или интегрирането
- Диверсификация на производствената система, свързана с по-малка концентрация специализация на конкретното стопанство. Застъпване на житно-бобови растения.
- Диверсификация на растителната защита – изисква интегрирана растителна защита основана на рационално съчетание на различни подходи, методи и средства за борба с болестите и неприятелите
- Адекватност на подходите, методите и средствата за контрол на вредителите
- Извършване на основните растително-защитни мероприятия съгласно стандартите на биологичното производство у нас и в ЕС.
- Алтернативни методи за борба и средства с плевелите

За гарантиране на добро фитосанитарно състояние на биологично отглежданите култури трябва да се изпълняват следните по-важни мерки:

Осигуряване на минимално ниво на поддръжка на естествените местообитания

- използване на устойчиви и адаптирани сортове хибриди,
- балансирано торене,
- правилни сеитбообръщения
- използването на смесени посеви
- зелено торене
- навременна предсеидбена подготовка
- използването на мулчиране (мулч - органична съставка, плътна растителна покривка)

- поддържане на биологичното разнообразие, живи плетове, синури
- използване на растителни екстракти, етерични и растителни масла за контрол на плевели и вредители
- специални растително защитни средства особено в периода на конверсия
- серни-медни препарати, медни фунгициди (меден сулфат)

АГРОЕКОЛОГИЧЕН ПЛАН ЗА РАЗВИТИЕ НА БИОЛОГИЧНА ФЕРМА

Задължителен елемент е този агроекологичен план за всяко едно стопанство занимаващо се с биологичен начин на производство. Съдържа основните етапи при преминаването на преходния период и спазването на Добрите земеделски практики.

1 етап – избор на контролен и сертифициращ орган, който може да ни подпомага именно в създаването и изграждането на този агроекологичен план и планът за конверсия

Агроекологичния план съдържа: общ анализ на стопанството и анализ на възможностите за преминаване към биопродукция. Реквизити:

- границите на цялото стопанство, на всички площи, които включва стопанството
- почвено климатичните условия характерни за конкретното стопанство
- употребените торове и пестициди през последните години
- включените в сеидбооборота култури за последните години
- изборът за система за управление на биологичното производство
- преходни периоди в зависимост от вида земеделски култури
- характеристика на производството на фермата, моментно състояние, анализ на развитието и т.н.

Агроекологичния план е в основата на разработването на самия бизнес план на фермата. Той е в основата даваща възможност за кандидатстване по програмата за развитие на селските райони и субсидиранет на агроекологични дейности по приоритетна ос 2, мярка 214.

ИКОНОМИЧЕСКИ РЕЗУЛТАТИ ОТ ДЕЙНОСТТА НА БИОЛОГИЧНАТА ФЕРМА

Средния размер в ЕС 26 ха. Причини за това голямо разнообразие по отношение на обработваеми като цяло земи:

- Биологичното земеделие изисква специфични знания, умения и управленски опит и приложение на технологии коренно различни от традиционните. Стартираме с по-малък размер на площите и на производство

- За други фермери биопродукцията е начин на престиж и стандарт на живот, което ги мотивира за развитие на бизнесдейност

- За да се изпълнят изискванията за реализация на биологично производство се интегрират животновъдство и растениевъдство

- Малките размери и диверсификацията пък поражда и редица трудности – количества на продукцията и др.

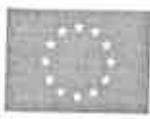
- Фермите на биологични продукти са проводници на иновациите

- Вариране на получените добиви от такава биологична ферма, поради недостатъчната подготовка, качества на фермерите, климатични особености и др., като цяло добивите са по-ниски особено през периода на преход

Производството на биопродукти по правило е с по-висока себестойност. Биологичното производство се стреми към увеличаване на своята доходност основно чрез оптимизиране на разходите. Различна е и структурата на производствените разходи, тъй като за купуването на биологични семена, посадъчен материал, необходимостта от ръчни обработки, поддържането на почвеното плодородие изискват различни по обем разходи, органичното, зеленото торене също. Специфични извънпроизводствени разходи – например за контрол и сертификация, проби (почвени, растителни) и т.н.

СТРАТЕГИИ за повишаване доходността и устойчивостта на биологичното производство:

- по-широка диверсификация на производството
- предприемане на разнообразни, позволени методи за увеличаване и запазване на почвеното плодородие
- собствено производство на посадъчен материал, компост, зелено торене, биопродукти за растителна защита

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ ФОНД ЗА РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ
ИНВЕСТИРАМЕ ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ!

- увеличаване на общата продукция и намаляване на разходите чрез оптимизирането им - разходите за труд, механизация и растителна защита
- ориентация на стопанството към комбинирано производство (биологично конвенционално, растениевъдно – животновъдно)
- темповете на нарастване на изкупните и продажните цени да изпреварват темповете на намаление на добивите и продуктивността и да осигуряват по-добра ефективност от биопроизводството.

НОРМАТИВНИ ДОКУМЕНТИ ИМАЩИ ОТНОШЕНИЕ КЪМ БИОПРОИЗВОДСТВОТО

- Национална агроекологична програма – за развитие на агроекологичните дейности
- Националната стратегия за околна среда 2009-2018 година
- Националната стратегия от 1995 за опазване на биоразнообразието
- Програма за развитие на селските райони
- Програма за развитие на селските райони – програмнен период 2014-2020 г.

ОРГАНИЗАЦИИ НА ПРОИЗВОДИТЕЛИ НА БИОЛОГИЧНА ПРОДУКЦИЯ

Подходяща форма за реализация на агроекологичната програма на страната са и т.нар. „Организации на биологичните производители” – развитието на пазарната сила на производителите и справедливо ценообразуване, повишаване на добавената стойност. ОП трябва:

- имат не по-малко от 7 члена
- да имат сключени договори за реализация на продукцията
- имат устав и вътрешен правилник за производство на земеделската продукция, за преработването и предлагането ѝ
- да притежават технически средства за съхранение, опаковане, етиктиране на продукцията си, отговаряща на съответните изисквания

За признаване и подпомагане могат да кандидатстват юридически лица регистрирани като събирателно дружество или дружество с ограничена отговорност по Търговския закон или кооперации, физически лица или еднолични търговци, регистрирани като производители на земеделски продукти. Членовете на организацията трябва да имат сключен договор за контрол и сертификация с акредитирана сертифицираща организация. Освен това да се намират в преходен период, но при проведена най-малко първа инспекция; производители сертифицирани като биологични. Производител на два или повече вида биологични земеделски продукти може да бъде член на различни организации на производители за всеки вид био продукт. ОП трябва да разработват план за развитие за 5 годишен период. Обработваема земя не по-малко от:

- за зърнено-житни култури – 200 ха
- медицински и етеричномаслени култури – 48 ха
- зърнено-бобови култури – 300 ха
- винено грозде – 30 ха

Сдружение „Биопродукт БГ”, която обединява 11 производители

„Кооперация БиоБългария”, обединяваща 23 производители

Сдружение АГРОЛИНК – неправителствена организация с огромен опит в биоземеделството

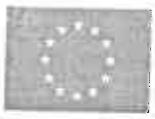
БИОЛОГИЧНО ПРОИЗВОДСТВО НА ЗЪРНЕНИ КУЛТУРИ

Устойчивото земеделие се основава на доказалите своите предимства традиционни и модерни технологии и обхваща основните дейности: сеитбообръщения; обработка на почвата; борба с плевели, болести, неприятели; торене.

Основни зърнено –житни култури у нас са пшеница, ръж, тритикале (междувидов хибрид между ръж и пшеница), ечемик, овес, царевица, сорго, ориз и просо, които се отглеждат за продоволствени, фуражни и технически цели.

Сеитбообръщения – правилно редуване на зърнените култури. При редуването на културите важно значение има химическия състав на растенията, според който ги разделяме на 2 групи:

1 група – съдържат по малко азот, разлагат се по бавно, хранителните вещества се освобождават по-бавно

2 група – бобови култури, при тях разлаганет е много по-бързо и силно, и ясно изразено, те освобождават хранителните вещества много по-бързо в почвата.

В едно полско сеитбообръщение зърнено-житните трябва да заемат максимум 60%. При включването на треви (житни, бобови и смесени) в сеитбообръщението загубата на почва от ерозия намалява 3 до 8 пъти

Някои от зърнените култури могат да се отглеждат повторно на едно и също място: пшеница, ечемик до 2 г, царевица до 4-5, но при преминаване към алтернативните форми на био земеделие това се допуска по изключение.

В условията на биологичното отглеждане на културите важно място се отделя и на уплътняването на площите с междинни култури.

Начини за уплътняване: отглеждане на втори култури, предкултури, съвместно отглеждане, подпокровно отглеждане.

Място в **сеитбообръщението** – Много добри предшественици са едногодишните зърнено-бобови култури – грах, фий, нахут, леща, фасул, както и бобовите смески, ранните картофи, бостанните култури. Добри предшественици са окопните култури – царевица, слънчоглед, тютюн, късни картофи, памук. Обработка на почвата – не се различават съществено от тези в конвенционалното производство. Важна е правилната система за обработка на почвата. Всички мероприятия трябва да бъдат насочени към съхранение и повишаване на почвеното плодородие: щадяща обработка, разнообразно сеитбообръщение, регулярно внасяне на органичен тор. Смесеното отглеждане на културите е важна предпоставка за добри резултати и намаляване необходимостта от растителна защита. Сполучливо е засяването на цвекло, съвместно със слънчоглед. Включването на бобови култури в сеитбообръщението е важна предпоставка за почвеното плодородие както и зеленото торене. Редуване на култури с плитка и дълбока коренова система. Препоръчително е да се засяват ивици от цветни растения при полските култури като фацелия, синап или рапица, слънчоглед.

Торене – внасяне на фосфор и калий. Торенето на житните култури с оборска тор е неподходящо, понеже минерализирането му става късно, когато интензивното усвояване на хранителните елементи от пшеницата е приключило. Внасяне на необходимия азот под формата на биологичен тор на два пъти – 1/3 до 1/2 от нормата с предсеитбената обработката, останалата част рано напролет, като подхранване през февруари – март.

Грижи през вегетацията – борба срещу плевелите чрез правилно редуване на културите, подходяща обработка, чист посевен материал, посеви с нормална гъстота, провеждане на всички мероприятия в определен срок.

Напоиване – необходимо е напоиване, поливките са предпосевни и вегетационни.

Прибиране – еднофазно и двуфазно

Растителна защита. Плевели – метод на изсушаване и метод на изтощаване. Използват се специално обработени органични отпадъци, които подобряват почвите

Болести и вредители – чрез агротехнически и биологически начини – сеитбообръщение, устойчиви сортове, хибриди, органично торене, оптимална посевна норма, оптимални срокове на сеитба, навременна жътва.

Специфично за ръжта – след бобови култури, слънчоглед, цвекло и зеленчукови култури, заплевени с балур, трескот и др., коренищни плевели или като уплътняваща култура със зимен грах за паша

Специфично за ечемика – избор на устойчиви и слабочувствителни сортове, засяване на т.нар. кулисни растения, използването на растения с репелентно действие (чубрица, босилек, тагетес); Унищожаване на плевелите гостоприемници – щир, лобода и др.

БИОПРЕПАРАТИТЕ AgroBioStim и др. - Натуралните стимулатори, Екосортове, Микроторове и Органични торове.

БИОЛОГИЧНО ПРОИЗВОДСТВО НА ЗЕЛЕНЧУКОВИ КУЛТУРИ

Цел при биопроизводство на зеленчуци: Съхраняване и разширяване естествените взаимностношения в системата почва-растение-животно-човек по начин, при който да няма нужда от внасянето на замърсяващи околната среда торове и растително-защитни средства.

Принципи при производството на биозеленчуци:

- Торене с органични торове
- Балансирано сеитбообръщение

-Естествено стимулиране на растения, нескоми, животни с естествени екстракти и средства
При торенето целта е количеството на хумуса в почвата да се увеличи с органични торове.

- Правилно съхранение и използване на твърда и течна фракция на оборския тор,
- Правилно компостиране
- Зелено торене, производство на междинни фуражни култури
- Постоянно покритие на почвената повърхност, предотвратяващо ерозията
- Често окопаване, което подобрява аерацията на почвата и повишава микробиологичната ѝ активност и оптимално напояване., Съществува един основен принцип: 1 окопаване = 2 напоявания

Изграждане на балансирани **сеитбообръщения** – основни критерии:

1. Хранителните нужди на растението три групи растения въз основа на хранителните нужди

- с високи – зеле, домати, цвекло, тиквови
- със средни – праз, бобови култури
- с ниски нужди – моркови, лук, чесън, магданоз, копър, лечебни растения и подправки

Съществува взаимовръзка между торене и сеитбообръщение. Зпочваме дадено няколкогодишно или няколкополно сеитбообръщение с внасяне на тор, компост, зелено торене и след това отглеждаме растения които принадлежат към първата от гореизброените групи. Впоследствие следват култури от другите групи с по-малко изискванията. Накрая го завършваме с групите с малки изисквания към торенето. Така се осигурява оптимално използване на хранителните вещества

след бобова култура спокойно може да се засее култура, принадлежаща към първата група.

СЕДЕМПОЛНО	ШЕСТПОЛНО	ЧЕТИРИПОЛНО
1-во-2-ро поле- тревна смеска	1-во поле – фиево-овесена	1-во полемарули, лук, чесън за
3-то поле – зелен фасул+късно	смеска+царевица за зърно	зелено + пипер
зеле II култура	II култура	2-ро поле- ранни картофи,
4-то поле- пипер	2-ро поле- пипер	краставици и зелен фасул II ра
5-то поле ранни	3-то поле – зелен фасул+късно	култура
домати+царевица II култура	зеле II култура	3-то поле ранно зеле и късни
6-то поле зелен грах+късни	4-то поле-ранни	краставици II ра култура
домати II култура	домати+царевица за зърно II	4-то поле пшеница, марули II -ра
7-мо поле – ранни картофи (след	култура	култура, лук за зелено
тях сеитба на тревна смеска)	5-то поле зелен грах+късни	
	домати II култура	
	6-то поле –ранни картофи –	
	царевица за зърно II култура	

Смесено производство на полско-зеленчуково земеделие – Зеленчуково-полско сеитбообръщение:

1. Люцерна – повишава почвеното плодородие
  2. Пшеница – бързо усвояване на натрупаните от люцеранта хранителни вещества
  3. Картофи – колорадски бръмбър – биопрепарата Новодор
  4. Моркови и лук (смесен посев през 1-2 лехи), подтискане развитието на почвени фитопатоген, взаимно предпазване от лукова и морковена муха
  5. Пипер – вирусни болести и столбур – кулиси от царевица смесена с босилен, чубрица Tagetis
  6. Ръж – очистване на почвата от коренищни плевели, като балур + втора култура зимен грах за зелено торене през пролетта
  7. Домати и праз – очистване на почвата от фитопатогени
  8. Фасул и грах – обогатяване на почвата с органичен азот
2. Растителни семейства. Принципно положения при биопроизводството на зеленчуци – Всяка една култура, която принадлежи към едно и също ботаническо семейство обикновено се напада от едни и същи болести и неприятели. *Пример: Към сем. Картофови принадлежат картофите, доматиите, патладжан, чушките и др. При засяване на картофи след патладжан, колорадския бръмбър, чиято любима храна е патладжана, се прехвърля на картофите и ги унищожява.*
3. Агроекологичните условия – почвени и климатични условия
  4. Срокове за засяване и прибиране на културите – много важно е да се спазват
  5. Покриване по възможност целогодишно на почвата с различни култури, уплътнени сеитбообръщения, осигурено напояване

6. Нуждите на градинаря и условията на пазара. Целта е търсене на баланса между икономическите и екологичните условия. *Пример: Не трябва да се произвежда само домати, макар, че са рентабилна култура, но също така не е добре да се засяват само бобови култури, които подобряват почвеното плодородие, но нямат добър пазар.*

Стимулиране на растенията – В миналото са били известни само отвари от различни растения, сяра и от началото на този век – мед, както и запазване на естествения ландшафт чрез съхраняване на естествените плетове, синори, дървета, купчини от камъни, клони, в които живеят полезните насекоми. Най-важните елементи към тази група са:

- естествени плетове – те задържат вятъра, пазят сянка на растенията и в тях гнездят много птици и се развиват насекоми
- синорите – в тях се развиват различни полезни насекоми – калинки, паяци и др.
- купчини от листа и клонки, които са жилища на таралежи
- каменни купчини и огради. Там живеят гущери, чиято любима храна е морковената муха

Други елементи за стимулиране на растителната устойчивост:

- Избор на устойчиви сортове
- Избор на местните сортове
- Обработка на почвата за стимулиране на микробиологичната ѝ активност
- Напояване – през есента и пролетта, вечер за да е запасяващо

Правилни междуредови и вътрередови разстояния. Основен принцип е дълбочината на засяване да не надхвърля 1,5 от диаметъра или дължината на семето

- Отглеждане на различни култури – разнообразие по отношение на разнообразността
- Естествена растителна защита

При зеленчуковото биопроизводство, правила за използване в биопроизводството на зеленчуци:

1. Съотношение въглерод:азот. Оптимално съотношение е 30:1, това е еквивалентно на 7-8 кг от внасянето на слама на животно дневно към тора
  2. Производство на биомаса, зелено торене, междинни фуражни култури. За зеленчукопроизводството се внасят смеси от зърнено-бобови култури. Пример: през пролетта с фий с овес или фуражен грах, през зимата смес от фий и ръж
  3. Други естествени торове – мулчиране- запазва влагата на почвата
- Недостатъци – пречи на механизирано обработване на почвата
- Дървесна пепел – богата на калий, много добър тор за бобови и моркови
  - Тор от коприва
  - Растителни асоциации – смесени посеви за зелено торене с участието на определени култури

Средства за растителна защита в биологичното зеленчуко-производство - собствено производство

- Присъствието на салвия (градински чай) и босилек в зеленчуковата градина е с изключително силен бактерициден ефект, както и от фитонцидите, които излъчва

- **Кромид лук** вместо пестициди. Всеизвестно е, че лукът има силен бактерициден ефект – за унищожаването на почвени патогени и създаване на здравословен микроклимат в земеделските земи. На самия лук влияят много положително съседи като босилек, чубрица, марули. Люспите на лука могат да се използват за пръскане срещу листни въшки по фасула, краставици, овощни, паяжинообразуващи акари.

- **Фацелията** е една не много позната фуражна култура. Тя е по-позната на пчеларите, защото е един от най-медоносните видове. **Фацелията е много добър съсед на бобовите култури. Присъствието и прогонва зърноядите.**

- **Тагетеса (Турта)** има особено важно значение в биологичното зеленчукопроизводство - унищожаване нематодите в почвата т. е. играе ролята на почвен пестицид и отблъсква много от смучещите насекоми, пренасящи вирусни и микоплазмени болести. **Невенът** зелевата пеперуда и тя снася яйцата си там, а не по зелето.

- **Пипер** – лютивият пипер е средство за борба с листни въшки, голи охльови, листни бълхи, гъсеници и т.н.

- **Чесън** – отразява се благотворно върху всички растения, дори е полезно да се поливат домати и картофи, с вода, в които са варени чесън и лук, но чесън и лук не бива да се засяват до бобови - грах и фасул.

- **Коприва** – е незаменим помощник в биологичното зеленчукопроизводство

Биологичното производство на плодове и грозде е нещо повече от изключване на синтетичните пестициди и изкуствени торове. Това производство включва интегриран подход за активиращо и наблюдавано управление на цялата фермерска система. Започва с добро управление на почвения баланс на хранителните вещества, продуктивността и почвообработките. Освен това включва и интегриран превантивен подход за осигуряване на добър здравен статус и продуктивност на отглежданите култури.

Предизвикателното биологично земеделие е най-бързо развиващият се земеделски сектор през последните десетилетия. Овощните видове и лозята наред с останалите култури започват все повече да заемат своето достойно място в тази съвременна система на земеделско производство. В сравнение с традиционното, биологичните овощарство и лозарство се развиват във всички европейски страни. У нас по данни от края на миналата година общата площ на отглежданите по биологичен начин овощни видове е 3565,48 ha, а на лозята – 298,53 ha.

СЕМКОВИ И КОСТИЛКОВИ ОВОЩНИ ВИДОВЕ И ЛОЗЯ

Технологични изисквания –

Избор на място за създаване на нови биологични насаждения съобразно изискванията им към почва и климат не се различава от това при конвенционалния начин на отглеждане.

Предшественици. Добри предшественици са бобови, ръж, тритикале, житно-бобови смески от ръж или тритикале със зимен грах или овес с пролетен грах. Те могат да се използват и за зелено торене.

Предпосадъчна подготовка на почвата. Предназначената площ за създаване на градина за биологично производство на плодове и грозде трябва да бъде подготвена още в годината, предшестваща засаждането.

В зависимост от съдържанието на хумус в почвата и от заплевеността са възможни няколко варианта за борба с плевелите:

- при силно заплевеляване с балур и/или трескот се отглеждат чисти посеви от ръж или тритикале, които подтискат плевелите и дават възможност след прибирането им да се проведат няколко последователни обработки за изтощаване и изсушаване на коренищата;
- на бедни на хумус почви и силно заплевеляване с балур и трескот с успех се използва смеска от зимен грах+ръж или тритикале за зелено торене, при 50:50 съотношение за двете култури в посевната норма;
- на бедни на хумус почви и слабо заплевеляване с балур и трескот бобовият компонент в смеската (грах и ръж или тритикале) се завишава – 75:25%.

Основно торене. Сертифицирането на трайните насаждения и лозята изисква период на конверсия от 3 години. Това означава, че новозасадената овощна градина или лозе се признават за биологични едва 3 години след извършването на основното торене, когато встъпват в плододаване.

След детайлно почвено проучване се съставя програма за основно торене. При биологичното овощарство и лозарство тя включва:

- Оборски тор –Използването на оборският тор е разрешено, когато произходът му е от биологична ферма само по изключение се използва оборски тор от екстензивно отглеждани животни;
- Дървесна пепел (богата на калий, калций, фосфор, магнезий и микроелементи);
- Фосфор – внесен под формата на естествен мек фосфат (смян) и под формата алуминиево-калциев фосфат за почви с pH<7.5;
- Калий – сурови калиеви соли (каинит, силвинит и др.)
- Варуване на кисели почви със смян варовик или доломит – с норми в зависимост от киселинността на почвата.

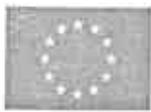
Ако фермата е вече регистрирана в период на преход към биологично производство, фермерът трябва да иска разрешение от сертифициращия орган за използването на всеки от торовете, предвидени за торене.

Риголване. След наторяването задължително се извършва риголване на дълбочина 70-80 cm с обръщане на почвения пласт.

Избор на промишлени сортове и подложки. Избира се сертифициран, стандартен посадъчен материал, с гарантирано качество, автентичност и здравно състояние. Биологичните лозари в повечето от страните отглеждат същите сортове, които са разпространени и в конвенционалните лозя.

Разстоянията и схемите на засаждане при трайните насаждения и лозята са както при конвенционалното производство.

Резитбите за формиране на короните при дърветата и за формиране на лозите, за плододаване и оптимизиране на добива се извършват също както в конвенционалното производство. 3 вида резитба - за формиране, за плододаване и за подмладяване.

Поддържане на почвената повърхност и торене. При биологичното производство борбата с плевелите в трайните насаждения и лозята се води с алтернативни физични методи (мулчиране, косене, опламеняване и др.) с които максимално се подтиска развитието на плевелите.

За поддържане на почвената повърхност с успех се използват две системи: черна угар и затревяване.

- *Система черна угар* включва поддържане почвената повърхност с есенна оран, 1-2 пролетни обработки и 4-5 летни обработки в междуредията, съчетани с обработка в реда (в защитните зони) с автоматично отклоняващи се органи;

- *Комбиниране на черната угар с междуредови култури и зелено торене* - през първите години в междуредията се отглеждат грах, фасул, фъстъци или култури за зелено торене - лупина, грах, фий, ръж, репко и др. Културите за зелено торене се засяват едната година през едно междуредие, а следващата година в останалите. Част от покосената маса може да се използва за мулчиране на ивиците в редовете.

- *Мулчиране на почвата* — със 7-10 cm слой от торф, слама, ситно нарязани клони, царевичак и други растителни остатъци.

- *Затревяване на междуредията* - през есента или рано през пролетта като почвата в реда се поддържа в черна угар чрез ръчно окопаване на разстояние по около 30 cm от двете страни на реда. Прилага се в райони с благоприятен воден режим или при осигурено напояване.

Торене през експлоатационния период - през 3-4 години през есента се внася полуразложен оборски тор, получен от биологична ферма или от екстензивно отглеждани животни. За торене през вегетацията се използва биотор от червени калифорнийски червеи. При недостиг на фосфор и калий, периодично преди есенната оран в междуредията се внасят разрешените източници на фосфор и калий.

При чимовата и чимово-мулчирната система за предпочитане е ежегодното използване на течен оборски тор или разтворими органични торове от водорасли и др. органични отпадъци или калифорнийски червеи, за които има разрешение от контролния орган.

Методи за борба с болестите

- селекционно генетичен метод - производство или закупуване на здрав посадъчен материал, избор на устойчиви и слабо чувствителни сортове, правилно разполагане на устойчивите сортове в насаждението.

- агротехнически метод – правилна резитба, правилни почвообработки, пускане на овце през есента за изяждане на опадалите листа (особено при зачимените насаждения).

- химически метод – в биологичното фермерство е разрешено използването на мед и сяра съдържащи средства: бордолозов разтвор (струпяване, ранно кафяво гниене), сероваров разтвор (брашнеста мана), колоидна сяра (брашнеста мана, кафяво гниене, струпяване и др. гъбни болести).

Неприятели – за борба с неприятелите могат да се приготвят:

лепливи уловки. Пример за незасъхващо лепило: рициново масло, свинска мас, терпентин и борова мас. За борба с черешовата муха много добро средство са жълтите лепливи плоскости за улавяне на същата.

- Феромоновите уловки играят същата роля. Те привличат мъжките индивиди, те не могат да оплодят женските и броят им намалява.

- замазка за стволите на дърветата (по Мария Тун) – отразява слънчевите лъчи, предпазва от разкаляване и измръзване и има добре изразен растителнозащитен ефект. Пример за смес: керамична глина, пресен кравешки тор, пресята дървесна пепел, гасена вар, суроватка, сероваров разтвор и вода до желаната гъстота.

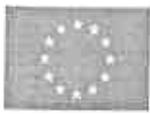
Създаване на естествена среда в биологичните градини и увеличаване на биоразнообразието. По какъв начин бихте запазили биоразнообразието?

- Създаване на живи плетове от характерните за района дървесни и храстовидни растителни видове - добре е да присъстват възможно повече видове, макар и еденични бройки. Присъствието на дряна и черния бърз е наложително. Лайката, ако бъде засята около ябълките те няма да пострадат от ябълковия плод червей.

- Оставяне на коридори (4-5 m), в които се засяват разнообразни местни диворастящи видове.

- ивици от разнообразни растения през 100 m (рози, фацелия, градински чай, маточина, местни диворастящи видове), които привличат пчелите като опрашители.

ЯГОДОПЛОДНИ ОВОЩНИ ВИДОВЕ (ЯГОДА, МАЛИНА)

Предшественици и предпосадъчна подготовка на почвата. Преди засаждането е необходим анализ за установяване наличието на галови нематоди. При установяване на почвообитаващи нематоди се прилага третиране чрез инкорпориране в почвата с гъбният препарат „BioAct WG”.

Стопанства, които се ориентират трайно към биологично производство на малини, не бива да я въвеждат като монокултура, а да заделят 50% от наличната си площ за отглеждане по биологичен начин на други култури, с които след 8-10 години да се разменят площите. Най-сполучливо е създаването на смесено стопанство – растениевъдно-животновъдно, което дава възможност да се застъпят многогодишни житно-бобови смеси в сеитбообращението за постигане на фитосанитарен ефект и подобряване на почвената структура и плодородие.

Примерно шест годишно сеитбообращение може да включва следните видове:

- 1,2,3 и 4-та година – многогодишни житно-бобови смеси от подходящи за района видове
- 5 – зимна житна култура (пшеница или ечемик, ръж, тритикале)
- 6 – окопна култура (царевица, слънчоглед)
- 7 – създаване на ново малиново насаждение
- 8 – малиново насаждение – втора година. Разораване след 8 години на старите малини и въвеждане на посоченото фуражно сеитбообращение.

Добри предшественици за ягодите са естествените и изкуствените ливади, бобовите култури, ръж, тритикале, житно-бобови смеси. При заплевелеността на почвата с многогодишни плевелни видове – разчита се предимно на физико-механичните методи – обработка на почвата, окосяване, мулчиране и др.

Предварително почистване на почвата от многогодишни плевели. Ръж или тритикале или житно-бобови смеси, използвани за зелено торене (ръж или тритикале със зимен грах, овес с пролетен грах или фий), както и при биологичното отглеждане на останалите овощни видове.

Основно торене. Както при семковите и костилковите овощни видове.

Предпосадъчни почвообработки. При малините след основното торене се извършва риголване или дълбока оран на същата дълбочина и допълнителни плиткни почвообработки. При плитък хумусен хоризонт се прави продълбочаване с разрохвач на същата дълбочина и есенна дълбока оран.

Засаждане. При засаждането на ягоди (пролетно, лятно или есенно засаждане) не трябва да се използва посадъчен материал от плододаващи насаждения.

При малините за предпочитане е есенното засаждане.

Грижи през вегетацията. И при малините и ягодите грижите през вегетационния период се изразяват основно в редовно напояване за ягодите, почвообработки и борба с плевелите, подхранване и навременни резитби за малините.

Подхранване. Извлек от биотор от калифорнийски червей и специално приготвени разтворими органични торове. През експлоатационния период на малините се извършва торене, чрез внасяне на угнил борски тор през 3 години или компост.

Борба с плевелите. Плевелите са един от най-големите проблеми при биологичното производство на ягоди – тези в отворите на фолиото се премахват ръчно, а почвата между лехите се окопава редовно или се мулчира със слама. За мулч се използват – листа, трева, ситно надробени кори и дървесина, трици, талаш, слама и др.

Алтернативна борба с болестите и неприятелите при ягоди и малини за борба с кореновото гниене - включване в продължителни сеитбообращения с участието на житни култури, многогодишни тревни смеси и в никакъв случай – със зеленчуци или картофи; вертицилийно увяхване – да се използват за предшественици житни (ръж, многогодишни тревни смеси), зеле, броколи, праз и др. луковни растения.

Неприятели

- при *почвообитаващи галови нематоди*

- гъбният препарат „BioAct WG” във вода или чрез системата за капково напояване;

- внасяне на бактериални суспензии (от АУ-Пловдив);

- използване на растения подтискащи нематодите (невен, хризантеми, сусам, репица и др.) като предкултура и за зелено торене;

- *срещу фитопатогени, нематоди, други неприятели и редица плевели* - използване на растения от семейство Brassicaceae (Кръстоцветни), като предкултури и за зелено торене;

- *акари, листни въшки и др.* – препаратата NeemAzal-T/Sq, биоагенти;

- *неприятели по надземните части – листни въшки, хоботници гъсеници и др.* – широкоспектарния препарат Пиретрум ФС ЕК ;
- *голи охлюви* – ръчно или препаратата Вениш.

БИОЛОГИЧНО ПРОИЗВОДСТВО НА ЛЕЧЕБНИ И АРОМАТНИ КУЛТУРИ

В стандартите за биологично земеделие се препоръчват мероприятия в тази насока:

- Използване на добре адаптирани към околната среда култури и сортове медицински и ароматни растения;
- прилагане на балансирана програма за торене и поддържане на плодородна и биологически активна почва;
- спазване на подходящи сеитбообръщения, отглеждане на смесени култури и култури за зелено торене;
- извършване на ранна и навременна предсеитбена подготовка;
- мулчиране;
- приложение на механични, физични и биологични методи за опазване от болести и неприятелите и чрез естествените им врагове и поддържане на местообитанията им;
- контрол върху болестите, неприятелите и плевелите чрез продукти от местни растителни и животински ресурси и микроорганизми;
- приложение на разрешени растително-защитни средства (ЕЕС 2092/ 91 и Наредба № 22/2001 г.);
- задължително почистване на всички технически средства преди използване в биологичните стопанства;
- категорична забрана за използване на синтетични пестициди, растежни регулатори и обеззаразители;
- категорична забрана за използване на генетично-модифицирани организми и техни продукти (ЕЕС 2092/ 91 и Наредба № 22/2001 г.);

1. Подбор на подходящи агро-климатични условия за биологично култивираните билки.

2. Избор на здрави и с високи биологични качества семена и посадъчен материал.

3. Редуване на засяваните култури – като начин за борба с плевели, редица болести, възможност която ни спестява много разходи за растително-защитни мероприятия - Препоръчително е лечебните растения да се редуват с друг вид посеви според съвместимостта на растенията - едногодишни или двугодишни растения. Най-подходящи предшественици са зимните зърнени култури (пшеница, ечемик, ръж), бобовите растения, всички видове зеленчуци, фуражните култури (фий, люцерна, комбинация от треви и др.). Многогодишните ароматни и лечебни растения като градинския чай, обикновената лютичина, белия равнец, мащерката и т.н. също участват в сеитбените планове.

4. Подготовка на почвата. Препоръчителни за всички билки, са:

Дълбока оран.

Обработване с дисков култиватор (дискуване).

Раздробяване.

Торене - оборски тор, компост или зелено торене активира почвените антагонисти на неприятелите на отглежданите растения. То включва:

Комбиниран оборски тор – съдържа – азот, фосфор, калий и калций, наред с необходимата микрофлора; подобрява и физичните и химичните качества на почвата;

Зеленото торене (сидератни култури) –увеличава микробиологичната активност в почвата и развитието на микроорганизмите-антагонисти.

Азотсъдържащи торове с органично фиксиран азот (ЕЕС 2092/91 и Наредба №22 на МЗГ) - усвояват се много добре и подобряват хумусния състав на почвата, засилват развитието на кореновата маса и естествената резистентност и жизненост на растенията, осигуряват по-висок добив от отглежданата култура.

Екстракти от морски водорасли (течни и гранулирани) - съдържат и голям набор от микро и макро елементи - за почвено и листно торене и за потапяне на корените на разсадите и имат дълготраен ефект.

Един препоръчителен вид тор за употреба в земеделието е **течният тор на копривова основа.**

Пепел от дървесина е алкален тор и богат на калий - за наторяване на почвата през есента.

Компост - органичен тор, направен от оборски тор, урина, пепел от дървесина, плевели, зеленчуци и други, които не са добри за употреба като фураж, клони на храсти, изсъхнали листа, сено, слама, останала храна, животински отпадъци и др.

Борба с плевелите, вредители и заболявания по растенията. Тези методи могат да бъдат класифицирани в две групи:

Косвени методи. Например: използване на чисти семена; внасяне на добре узрял органичен тор, в който наличието на плевелни семена е ограничено до минимум; премахване възможността за заразяване с плевели чрез обработка и на необработваемите прилежащи райони, синорите и създаване на буферни зони (т.н. изолационни пояси) от подходящи растителни видове (напр. храстовидна растителност, жив плет, дрян, леска, люляк, смрадлика, дървовиден бъз и др.), чиято ширина достига 4-5м. Целта е да се създаде естествена среда за поддържане на по-голямо биологично разнообразие, естествено заграждение и изолиране от конвенционално обработваните полета. Много добри резултати дава и осигуряването на условия за бързо и едновременно поникване на растенията; навременното засяване или засаждане; изборът на подходящ сеитбооборот и др.

Директни методи. Съществуват физическо-механичен и химичен методи. *Физическо-механичният метод* е най-широко разпространен при борбата с плевелите. Към него отнасяме: разораването на стърнищата, както и дълбочинното разораване през есента иквидира всички живи и растящи плевели и техните семена. Други физични и механични методи за унищожаване на плевелите са:

- *окосяване* на плевелите

- *мулчиране* - покриване на плевелите, за да се предотврати достъпа на слънчева светлина до едногодишните видове – при многогодишни насаждения от бавно растящи лечебни растения (напр. лавандула). За покриване се използват различни растения и материали - като сурова слама, остатъци от лечебни и ароматни растения след дестилацията им, черно полиестерно фолио и др;

Биологичната борба с болестите и вредителите, влияещи на лечебните растения, се опира на следните методи:

Агро-генетичен метод. Основава се предимно на употребата на неподатливи и устойчиви сортове или видове.

Агротехнически метод. Своевременното и качествено извършване на агротехническите мероприятия, предвидени в технологията на отглеждане е изключително важно за осъществяване на биологично земеделие.

Биологичен метод. този метод залага на антагонистичните взаимоотношения между определен вид вредител и неговия естествен враг. В тези случаи се използват течни оплодители, храсти или билкови екстракти от коприва, хвощ, невен, black elecampane, черен чай, домати, ангелика, невен или tagetis.

Физичен метод. По- малко приложим в практиката. Състои на основата на топлинно обеззаразяване или слънчево облъчване на семената, луковичите и почвата, което е подходящо в райони с по-високи летни температури и интензивна слънчева радиация. *Термотерапията* също се използва при производството на свободни от вируси расади от ароматни и медицински растения.

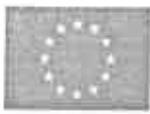
Грижи за растенията в периода на растеж. Поддържане на определена гъстота, разреждане на растенията. Създаване на **буферни зони** между полетата за опазване от неприятели и разпространение на плевели и за съхранение на биоразнообразието. Черницата, акацията, гледичията, смрадликата, дряна са едни от видове, които е добре да бъдат застъпени в буферните зони. Особено важно е присъствието на дряна, който излъчва фитонциди /летливи субстанции, убийствени за за бактериите, гъбите и микроорганизмите, регулиращи развитието на другите растения/, които имат оздравителен ефект.

Прибиране на билките. В практиката се използват следните методи на преработка на ароматни и медицински растения, в т.ч. и по биологичен способ:

- *Дестилация* – най-разпространения метод за преработка и добив на етерични масла в прясно и изсушено състояние чрез пара под налягане или във вакуум;

- *Екстракция* – извличане на етеричното масло от венчелистчета и цветове с помощта на мазнини;

- *Пресоване* – при извличане на етерични масла по механичен начин от корите на плодове (грейпфрут, лимон, портокал, бергамот), от семена (шипка, сусам, копър), от корени (джинджифил, лечебна пищялка);

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ

ЕВРОПЕЙСКИ ФОНД ЗА РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ

ИНВЕСТИРАМЕ ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ!

БЪЛГАРСКО ПРАВИТЕЛСТВО

Събирането на некултивирани растения или части от тях, растящи в зони с естествена среда, се смята за биологичен начин на производство, когато:

- в период 3 години преди брането тези зони не са третирани с продукти извън посочените в приложения № 1 и 2 на Наредба 22;
- начинът на събиране не нарушава естествената среда и съществуването на видовете в съответната зона;
- зоните не са подложени на индустриални замърсители или интензивен автомобилен трафик.

ОБРАЗЕЦ

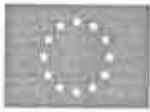
ЗАКЛЮЧИТЕЛЕН ТЕСТ „Органично земеделие и селско стопанство“

Име Презиме Фамилия :

.....

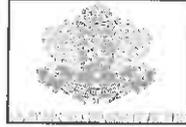
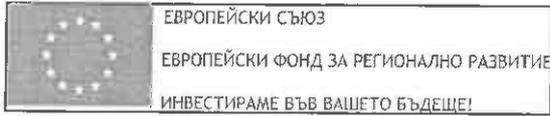
Оградете верният отговор или допишете, където е необходимо:

1. Пълната дефиниция за биологичното земеделие за първи път е употребена от министерството на:
  - a) Франция;
  - b) Германия;
  - c) САЩ;
  - d) Канада;
2. Биологичното земеделие има огромно значение за развитието на:
  - a) Хората;
  - b) Селските райони и опазване на околната среда;
  - c) Градските райони;
  - d) Нито едно от изброените;
3. Принципът на био земеделието, при който трябва да поддържа и повишава плодородието на почвата, растенията, животните и хората като едно цяло се нарича:
  - a) Принцип на здравето;
  - b) Принцип на екологията;
  - c) Принцип на честността;
  - d) Принцип на грижата;
4. По-честото редуване на културите по полетата във фермата:
  - a) подсилва развитието на желаните растителни видове и подтиска плевелите;
  - b) води до отглеждането на повече видове култури, бобови и фуражни растения;
  - c) поддържа естественото разнообразие в различните области;
  - d) увеличава концентрацията на организмите;
5. Навременна сеитба /засаждане/ на културите:
  - a) Позволява на растенията да се развият по-рано и да избегнат нападение от неприятели или болести в най-критичните им фази;
  - b) Не позволява причинителите на болести да се развият нормално, а ларвите на неприятелите се унищожават механично;
  - c) Дава възможност на културата да се вкорени и развие добре.

- d) Намалява риска от поражения на почвени фитопатогени и неприятели и възможността за пренасянето им от други, близко-разположени чувствителни култури.
6. Пример за друга практика, която невинаги се съдържа в Регламент или закон, но която така или иначе помага за поддържането на естественото равновесие и биоразнообразието в и около биологичното стопанство;
- Отглеждане на живи плетове и дървета;
  - Поддържане на съществуващите ливади, естествени пасища и водни пътища;
  - Опазване на дърветата и друга естествена растителност;
  - Всички изброени;
7. Биологичният фураж не може да съдържа следните съставки:
- Биологичен материал, освен ако земеделското стопанство не разполага с такъв;
  - При използването на минимум добавки и технологични спомагателни вещества - и то само в случай на съществена нужда от това или по определени, специфични причини, свързани с хранителните нужди на животните;
  - С грижа, чрез биологични, механични и физични методи;
  - Растежни хормони и синтетични аминокиселини;
8. Избройте 3-4 стратегии за повишаване доходността и устойчивостта на биологичното производство:.....
 .....
 .....
9. Кои са основните зърнено –житни култури у нас?
 .....
 .....
 .....
10. Коя фуражна култура прогонва зърноядите?
- Кромид лук;
  - Фацелията;
  - Тагетеса (Турта);
  - Коприва;

Програма Interreg V-A Румъния-България

Център за професионално обучение към „СТИК“ ЕООД

СЕРТИФИКАТ

Рег. № ...../ 2018г.

Издава се на

.....

за завършено обучение на тема: **”Органично земеделие и селско стопанство”**

Проект: „Мрежа за зелени работни места - насърчаване на екотуризма и биологичното земеделие, като иновативни механизми за заетост и устойчиво местно развитие в селските райони в трансграничната област Румъния - България”,

Продължителност: 16 учебни часа

Период на провеждане: .....2018г. – .....2018г.

Управител: Христина Недкова

Проект съфинансиран от Европейския Съюз чрез Европейския фонд за регионално развитие в рамките на Програма Interreg V-A Румъния-България

Утвърдил: Управител СТИК ЕООД

Учебен план-програма

Тема: "Социално предприемачество в селските райони"

Общ брой часове: 16 уч. часа
Продължителност - 2 дни
Брой обучаеми – до 20 бр..

Дата	Час	Тема
1 ден	2 учебни часа	Същност на социалното предприемачество, социално предприятие, социален предприемач;
	2 учебен час	Социално предприятие (СП); Ключови отличителни характеристики;
	2 учебен час	Основни концепции за социалното предприемачество като инструмент за социално и икономическо развитие на слабо развити региони;
	2 учебни часа	Политики и законодателна рамка за социално предприемачество;
Дата	Час	Тема
2 ден	1 учебен час	Правно-организационни форми;
	2 учебни часа	Мерки за насърчаване развитието на социалното предприемачество;
	1 учебен час	Типологии на социалните предприятия в България; Примери за социално предприемачество в България;
	1 учебен час	Услуги, предоставяни от социалните предприятия;
	1 учебен час	Финансови ресурси за стартиране на социално предприемачество;
	2 учебни часа	Практическо бучение за стартиране на социално предприятие

Забележка: Учебният час е по 40 мин.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ ФОНД ЗА РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ
ИНВЕСТИРАМЕ ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ!

Учебни материали

ОБУЧЕНИЕ ПО
ТЕМАТИЧЕН МОДУЛ 2:

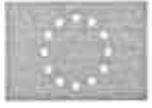
“СОЦИАЛНО ПРЕДРИЕМАЧЕСТВО В СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ”

Проект: „Мрежа за зелени работни места - насърчаване на екотуризма и биологичното земеделие, като иновативни механизми за заетост и устойчиво местно развитие в селските райони в трансграничната област Румъния - България”. Проектът е съфинансиран от Европейския Съюз чрез Европейския фонд за регионално развитие в рамките на Програма Interreg V-A Румъния-България

www.interregbrog.eu

Проектът е съфинансиран от Европейския Съюз чрез Европейския фонд за регионално развитие в рамките на Програма Interreg V-A Румъния-България

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ ФОНД ЗА РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ
ИНВЕСТИРАМЕ ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ!

Същност на социалното предприемачество, социално предприятие, социален предприемач

Социалното предприемачество

Социалното предприемачество е стопанска дейност, насочена изцяло към създаване, експлоатация и развитие на социални предприятия.

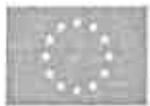
- Социалното предприемачество е дейност, която създава социално благо чрез печеливша или частично печеливша дейност, като печалбите се реинвестират за постигане на социални цели. То е бизнес от нов тип, при който мисията и ценностите са по-важни от максимизиране на печалбите и се управлява по демократичен начин.
- То произвежда и публични блага, за които има обществено и политическо съгласие, че са необходими за достоен живот и трябва да са достъпни за населението, независимо от неговата покупателна способност.
- То удовлетворява и нови социални потребности, които се отнасят до групи в риск от социална изолация. Те са свързани с условията на живот на възрастни хора, продължително безработни, имигранти, етнически малцинства, хора с увреждания, реинтеграция на бивши затворници, насилие над жени, хронично болни и др.
- Причина за развитието му е невъзможност на държавата да се справи с нарастващите социални нужди и развенчания мит за пазара като универсално решение на проблеми.
- То показва по-добра устойчивост спрямо публичния и частния бизнес сектор и е по-жизнеспособно в условия на криза.

Социалното предприемачество е свързано с „нестопанския“ или „трети“ сектор (другите два са частния сектор и публичния сектор), както и с концепцията за „социална икономика“, която набляга на цели, които служат на общността и обществото като цяло, вместо само на печалбата. В „третия“ сектор основната цел е подобряването на качеството на живот на уязвими групи или социални мисии. Тук се включват доброволчеството, дарителството, дейността на социалните предприятия, кооперациите. В българските условия към социалния сектор се отнася и т.нар. временна заетост, която се предлага на дълготрайно

www.interregrobg.eu

Проект съфинансиран от Европейския Съюз чрез Европейския фонд за регионално развитие в рамките на Програма Interreg V-A Румъния-България

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ ФОНД ЗА РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ
ИНВЕСТИРАМЕ ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ!

безработни лица с цел адаптиране и последващо преминаване в частния сектор на икономиката.

Ключови характеристики на социалното предприемачество :

- **Социалност:** контекст, процес и/или резултат, които са от обществена полза.
- **Иновация:** създаване на нови идеи и модели, които отговарят на социални и екологични проблеми.
- **Пазарна ориентация:** перспектива, ориентирана към конкуренция и насочена към ефективност, която води до по-голяма отговорност и сътрудничество между секторите.

Социално предприятие (СП)

Социалното предприятие се определя като оператор в социалната икономика, чиято основна цел е постигане на социално въздействие, а не генериране на печалба в полза на собственици или акционери.

Социалното предприятие се развива в специфичен, местен контекст и представлява основната икономическа единица на социалната икономика.

Социалните предприятия се позиционират между традиционните частен и публичен сектори или така наречения „Трети сектор“. Този трети сектор се състои от асоциации, благотворителни организации, църкви, клубове, обществени организации, кооперации, взаимно спомагателни дружества, нестопански организации, синдикати и др.

Ключовите отличителни характеристики на социалното предприятие са социалните цели, съчетани с предприемаческия потенциал на частния сектор. Социалните предприятия насочват дейностите си и реинвестират печалба за постигане на социална, респективно обществена цел, в интерес както на своите членове, така и на по-широк кръг от хора.

- Социалното предприятие действа чрез предоставяне на стоки и услуги за пазара и използва печалбите главно за постигане на социални цели.

www.interregrobg.eu

Проект съфинансиран от Европейския Съюз чрез Европейския фонд за регионално развитие в рамките на Програма Interreg V-A Румъния-България

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ ФОНД ЗА РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ
ИНВЕСТИРАМЕ ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ!

- Социалното предприятие се управлява по отговорен и прозрачен начин, и по-специално чрез участие на служители, клиенти и заинтересовани страни, засегнати от неговата търговска дейност.
- Социалното предприятие покрива широк спектър от дейности: от грижи за деца, образование и здравеопазване до социални грижи, възобновими енергийни източници, природозащита, рециклиране и търговия.

Най-често социалните предприятия в България към настоящия момент са свързани с дейността на НЕПРАВИТЕЛСТВЕНИТЕ ОРГАНИЗАЦИИ (НПО)

• Социално предприятие е стопанската дейност, която се извършва от нестопанска организация със социална мисия. Тази дейност се осъществява в подкрепа на мисията и целите на организацията, като същевременно допринася за получаване на финансова и не-финансова подкрепа.

• Предприятие,

- което се издържа изцяло от собствената си стопанска дейност на пазара,
- което функционира в полза на служителите си, като им осигурява заетост или в полза на други уязвими групи

Без значение е организационната форма - търговско дружество или НПО, но тъй като НПО концентрират потребностите на отделни уязвими групи, социалните предприятия са възможност за тях да генерират приходи от стопанска дейност като ангажират целевата си група, в търсене на нови и устойчиви ресурси за изпълнение на обществено полезни дейности (подобряването на качеството на живот на уязвими групи, социални мисии и др.), като алтернатива на проектната дейност, доброволчеството и дарителството.

Социален предприемач

Социалният предприемач създава социално благо не чрез благотворителност, а чрез дейност, обединяваща икономически и социални цели, осигурява подкрепа за социално уязвими групи на обществото, стимулира социални позитивни промени, удовлетворява социални потребности. Той използва оптимално наличните ресурси и прилага иновативни подходи за развитие на социалната икономика.

www.interregrobg.eu

Проект съфинансиран от Европейския Съюз чрез Европейския фонд за регионално развитие в рамките на Програма Interreg V-A Румъния-България

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ ФОНД ЗА РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ
ИНВЕСТИРАМЕ ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ!

Основни концепции за социалното предприемачество като инструмент за социално и икономическо развитие на слабо развити региони.

Социалното предприемачество и социалната икономика като концепции позволяват създаването на алтернативни модели за извършване на стопанска дейност, които са пазарно ориентирани и в същото време интегрират всички участници на свободния пазар – работници и служители, работодатели, инвеститори, потребители и др. Чрез популяризирането на концепцията за социалното предприемачество за първи път започва да се говори за стопанска дейност, ориентирана не само към максимизиране на печалбата, но и към постигането на резултати, свързани с благоденствието на цялата общност и определени социални групи в неравностойно положение.

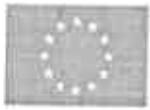
- Социалното предприемачество е двигател за регионално развитие. То заема пазарни ниши, в които държавата не успява да предложи достатъчно услуги, а пазарът не успява да осъществи достатъчно печалби.
- Социалното предприемачество поощрява разпространение на добри практики на местно равнище чрез: реинвестиране на печалби в географски райони, където са създадени; мобилизиране на местни участници и местни ресурси; създаване на предприемаческа култура; обвързване на дейности с местни потребности /услуги в общност/; поддържане на дейности с риск да изчезнат, защото не са рентабилни /занаяти/; създаване на социален капитал.
- Социалното предприемачество е буфер срещу кризата по две причини. Първата е поради специални правила /нестопанска цел, разпределяне на излишъци, демократично управление/, то се стреми към по-дългосрочни стратегии. Втората е гъвкавост на работното време и заплащането, по-слаба йерархия при заплащането, стабилност на работните места /по-слабо текучество, запазване работни места на възрастни, интегриране на жени/ и продължава да получава дарения и доброволен труд, тъй като хората вярват в него.

interreg

www.interregbgbg.eu

Проект съфинансиран от Европейския Съюз чрез Европейския фонд за регионално развитие в рамките на Програма Interreg V-A Румъния-България

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ ФОНД ЗА РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ
ИНВЕСТИРАМЕ ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ!

Ролята на държавата е да осъзнае потенциала на социалните предприятия и да създава среда за тяхното развитие чрез осигуряване на

- специално данъчно третиране,
- финансова подкрепа и подпомагаща инфраструктура - мрежи на социални предприятия, единна платформа и бизнес центрове и агенции за развитие,
- обществени политики за повишаване капацитета им,
- достъп до ресурси,
- законодателство, стимулиращо тяхната дейност,
- преференции за обществени поръчки,
- институционализирано управление на социалната икономика, което осъществява държавна политика за развитие на социалните предприятия и др.

Политики и законодателна рамка за социално предприемачество

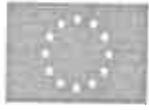
Социалното предприемачество е идентифицирано на ниво Европейски съюз (ЕС) като ключов инструмент за сближаване на регионите и преодоляване на проблемите бедност и социална изолация. Като част от политиката за насърчаване на социалната икономика и социалните иновации, социалното предприемачество допринася за постигане на стратегическите цели, заложи в стратегията за структурна реформа *Европа 2020* – документ, който набелязва съществените стъпки, за които държавите членки трябва да вложат национални усилия, за да преодолеят негативните последици от кризата и да постигнат устойчивост в икономическото развитие. В стратегията са поставени три приоритета – иновативен, устойчив и приобщаващ растеж. Сред конкретните цели, които си поставя Европа 2020 за периода 2010 – 2020 г. са осигуряване на 75% заетост на групите от 20-60 години, намаляване на отпадането от училище с 10% и осигуряване поне на 20 мил. души по-малко, изпаднали в ситуация на риск от бедност или социално изключване. Социалното предприемачество е разпознато като мярка в постигане на посочените цели.

www.interregobg.eu

Проект съфинансиран от Европейския Съюз чрез Европейския фонд за регионално развитие в рамките на Програма Interreg V-A Румъния-България

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ ФОНД ЗА РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ
ИНВЕСТИРАМЕ ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ!

Национални политики за социално предприемачество :

- Европа 2020: Национална програма за реформи, актуализация 2015;
- Национална концепция за социална икономика, 2011 г;
- План за действие по социална икономика 2014-2015;
- Национална стратегия за намаляване на бедността и насърчаване на социалното включване;
- Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“, 2014-2020 (ОПРЧР 2014-2020).
- Оперативна програма „Иновации и конкурентоспособност“ 2014-2020

В изпълнение на Европа 2020, всяка една държава членка прие собствена стратегия за реформи, която набелязва ключови национални цели и действия за тяхното постигане в рамките на общите европейски такива. Съгласно Националната програма за реформи на България 2020 (актуализирана 2015 г.), част от основните области на структурните реформи касаят модернизирани на услугите за достъп до пазара на труда, до социална подкрепа, здравна грижа и образование. Предвижда се въвеждането на активните мерки за заетост, включително и на лица от уязвимите групи, чрез механизми за осигуряване на устойчива заетост, стимули за работодателите за откриване на нови работни места, програми за квалификация, преквалификация и придобиване на ключови умения и т. н..

Законодателството, което урежда статута и регулира дейността на социалните предприятия у нас е слабо развито. В българското законодателство липсва легална дефиниция за социално предприятие, както и норми, уреждащи статута, формата и дейността на социалното предприятие. Нещо повече, термина „социално предприятие“ не съществува формално в нормативната уредба на страната. През 2013 г. НСИ включи насочващи критерии към респондентите с оглед на това дали се самоопределят като „социално предприятие“ или не. Като основни характеристики на социално предприятие са посочени:

- Постигането на социална цел;
- Осъществяване на икономическа дейност;
- Преимуществено реинвестиране на печалбата отново в дейността, отколкото разпределянето ѝ между отделните съдружници, акционери, учредители/членове.

www.interregobg.eu

Проект съфинансиран от Европейския Съюз чрез Европейския фонд за регионално развитие в рамките на Програма Interreg V-A Румъния-България

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ ФОНД ЗА РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ
ИНВЕСТИРАМЕ ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ!

Правно-организационни форми

Социално предприемачество може да се осъществява под различни правно-организационни форми.

Често срещана и подходяща форма (от гледна точка на критериите за определяне на едно предприятие като СП) е ЮЛНЦ. Причините, които налагат този извод са следните:

- 1) постигането на нестопанска (включително и социална) цел е водещо при тази правно-организационна форма и законово изискуемо;
- 2) ЮЛНЦ имат законово гарантирана възможност да извършват пряко стопанска дейност, която трябва да отговаря на строго определени критерии;
- 3) по силата на законовите разпоредби приходите от стопанската дейност следва да се използват за постигане на нестопанските цели на ЮЛНЦ;
- 4) законът забранява разпределянето на печалба, реализирана от извършваната стопанска дейност между учредители, членове, членове на органите или други свързани или несвързани лица в организацията (за разлика от търговците).

Съвкупността от тези законово гарантирани характеристики на целите и дейността на ЮЛНЦ, определят потенциала на ЮЛНЦ да развият Социално предприятие. На следващо място този потенциал бива допълнен и от предимствата пред останалите икономически субекти, с които разполагат ЮЛНЦ за търсене на социален ефект:

- Съществуването им е обусловено от нуждите на хората в дадена общност, създадени са от тях самите и съответно хората ги разпознават като възможност за преодоляване на даден социален проблем;
- Връзката с общността им помага да идентифицират социални нужди и да подбират подходящите интервенции за тяхното задоволяване;
- Могат да генерират допълнителни ресурси и да надграждат, като съчетават публични ресурси с дарителски.

Оползотворяването на този потенциал трябва да бъде свързано с преодоляването на някои слаби страни, често срещани при ЮЛНЦ – недостатъчните управленски умения, особено свързани с дейности, генериращи средства; както и дефицитите в други важни за икономическата сфера умения като маркетинг и продажби,

www.interregrobg.eu

Проект съфинансиран от Европейския Съюз чрез Европейския фонд за регионално развитие в рамките на Програма Interreg V-A Румъния-България

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ ФОНД ЗА РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ
ИНВЕСТИРАМЕ ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ!

управление на хора и счетоводство – дефицити, присъщи за МСП принципно и които са в крайна сметка преодолими.

Социалното предприятие би могло да бъде обособено и като **търговско дружество**. Действащото законодателство за търговските дружества не предвижда ограничения относно целите и разпределянето на печалбата подобни на тези за ЮЛНЦ. Поради тази причина, за да се доближи до схващането за Социално предприятие, търговското дружество или трябва да е учредено от ЮЛНЦ или да предвиди подобни правила във вътрешно устройствените си документи.

Единственият законодателно регулиран тип предприятия са специализираните предприятия и кооперациите на хора с увреждания.

Според Закона за интеграция на хората с увреждания специализирани предприятия и кооперации на хора с увреждания са тези, които отговарят на следните условия:

- Регистрирани са по Търговския закон или по Закона за кооперациите;
- Произвеждат стоки или извършват услуги;
- Имат относителен дял на лицата с увреждания, както следва:
  - за специализирани предприятия и кооперации за незрящи и слабовиждащи лица – не по-малко от 20 на сто от общия брой на персонала;
  - за специализирани предприятия и кооперации на лица с увреден слух – не по-малко от 30 на сто от общия брой на персонала;
  - за специализирани предприятия и кооперации на лица с други увреждания – не по-малко от 50 на сто от общия брой на персонала;
- Вписани са в регистъра, воден в Агенцията за хората с увреждания.

Специална регистрация на социално предприятие

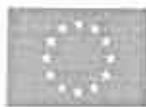
Социално предприятие действащо в рамките на разгледаните по-горе правно-организационни форми само по себе си не изисква специална регистрация, за да бъде „признато“ за такова. В различни закони са предвидени редица допълнителни регистрации, които следва да се извършат в зависимост от конкретните стоки и услуги, които ще предоставя СП. Такива са например:

Interreg

www.interregrobg.eu

Проект съфинансиран от Европейския Съюз чрез Европейския фонд за регионално развитие в рамките на Програма Interreg V-A Румъния-България

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ ФОНД ЗА РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ
ИНВЕСТИРАМЕ ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ!

регистрация като посредник по заетост пред Агенция по заетостта (АЗ), регистрация на доставчици на социални услуги пред Агенция за социално подпомагане (АСП), регистрация на лечебни заведения в регионалната здравна инспекция, регистрация на обучителни организации пред Национална агенция за професионално образование и обучение (НАПОО).

Данъчно облагане на социално предприятие

Независимо от правно-организационната форма, под която е създадено социалното предприятие, няколко основни данъци имат отношение към неговата дейност. Приходът от икономическата дейност на СП подлежи на облагане с годишен корпоративен данък в размер на 10% върху печалбата. В определени от закона случаи социални и представителни разходи на СП ще подлежат на облагане с данък върху разходите, данък при източника и данък добавена стойност.

Данъчни преференции на социално предприятие

Българското законодателство предвижда различни категории преференции, които имат отношение към дейността на СП. Някои от тях могат да се ползват независимо от правно-организационната форма на СП. Такива са например данъчните облекчения за дарителите на определени уязвими групи (хора с увреждания, включително и за технически средства за тях, социално слаби лица, деца с увреждания или без родители, наркозависими лица за тяхното лечение), данъчни облекчения за работодатели на трайно безработни лица или на хора с увреждания²⁴, възможност за освобождаване от облагане с ДДС на определени доставки на стоки и услуги.

СП като ЮЛНЦ, регистрирани в обществена полза са освободени от заплащане на местен данък дарение. СП-специализирани предприятия и кооперации на хора с увреждания могат да поискат преотстъпване на дължимия от тях годишен корпоративен данък и да го използват изцяло за интеграция на хората с увреждания или за поддържане и разкриване на работни места за трудоустроени лица в следващите две години.

Предвидени са също така и данъчни облекчения за дарителите на СП, регистрирани като ЮЛНЦ в обществена полза, като лечебно заведение или като специализирано предприятие или кооперация на хора с увреждания.

www.interregrobg.eu

Проект съфинансиран от Европейския Съюз чрез Европейския фонд за регионално развитие в рамките на Програма Interreg V-A Румъния-България

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ ФОНД ЗА РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ
ИНВЕСТИРАМЕ ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ!

„Запазени“ обществени поръчки

Националното законодателство регламентира възможността за „запазване“ на обществени поръчки само по отношение на специализираните предприятия и кооперации на хора с увреждания. Ако предмет на поръчката е някоя от посочените в нарочен списък на Министерски съвет или тя се изпълнява по програми за защита на заетостта на лица с увреждания, възложителят на поръчката е длъжен да запази само за специализираните предприятия/кооперации на хора с увреждания правото да кандидатстват за изпълнители на поръчката.

Мерки за насърчаване развитието на социалното предприемачество

Бъдещата национална политика за насърчаване на социалните предприятия следва да предвиди конкретни мерки, които независимо от своя характер (правен, финансов, административен) трябва да спазват и да постигат като резултат посочените принципи:

Насърчаване и устойчивост

- подкрепата за социалното предприемачество следва да включва и отделянето на публичен ресурс за подпомагане дейността на социалните предприятия за справянето със социални проблеми;
- планирането на целите, реда и очакваните резултати при предоставяне на публичен ресурс за подкрепа на социалните предприятия трябва да става на основата на периодична оценка на средата, като отчита особеностите на установени към даден момент практики и модели, и потенциала им да работят за постигане на социални цели

Равно третиране и намаляване на административната тежест

- осигуряване на пакет от насърчителни мерки, достъпни за всички форми на социални предприятия;
- предвиждане на бързи и финансово достъпни административни процедури;

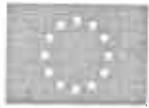
Ефективност и ефикасност

- реализиране на програми и мерки след анализ на потребностите, съгласуваност и адекватност на целите;
- съотносимост на вложения ресурс към получения резултат – ясна оценка на финансовия и на социалния резултат,

www.interregrobg.eu

Проект съфинансиран от Европейския Съюз чрез Европейския фонд за регионално развитие в рамките на Програма Interreg V-A Румъния-България

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ ФОНД ЗА РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ
ИНВЕСТИРАМЕ ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ!

Координация и децентрализация

- изграждане на механизми за участие на социалните предприятия при планиране и оценка на политиката за социално предприемачество на национално ниво;
- създаване на условия за развитие на социалното предприемачество на местно ниво, съобразно спецификите и нуждите на съответната територия чрез въвличане на общините в този процес (през местни и регионални стратегии).

Солидарност и партньорство

- създаване на условия за взаимодействие, консултации, открит диалог и споделяне на отговорността между всички заинтересовани страни.

Типологии на социалните предприятия в България

Социални предприятия в България могат да бъдат :

- Самостоятелни търговски фирми, които наемат хора от рискови групи и/или предлагат услуги или продукти за такива хора;
- Специализирани предприятия за хора с увреждания, които осигуряват заетост на тези уязвими групи;
- Неправителствени организации, които развиват стопанска дейност в рамките на законово установената възможност за това или регистрират търговски дружества за развитие на такава дейност, осигурявайки работа за хора от уязвими групи;
- Социални предприятия към общините, които осигуряват заетост на хора от рискови групи (най-често на хора с увреждания);
- Социални предприятия под формата на публично-частни партньорства с общини;
- Дневни центрове за хора с увреждания, които търсят възможности за стопанска дейност с цел социализация и адаптация на своите клиенти;
- Социално предприятие в рамките на голям индустриален холдинг, създадено с цел трудоустрояване на работниците, получили степен на увреждане, докато са работили в комбината.

От гледна точка на работната дефиниция, социалните предприятия могат да бъдат организирани в две основни групи:

www.interregrobg.eu

Проект съфинансиран от Европейския Съюз чрез Европейския фонд за регионално развитие в рамките на Програма Interreg V-A Румъния-България

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ ФОНД ЗА РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ
ИНВЕСТИРАМЕ ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ!

- „Предприемачески“ тип – социални предприятия, създадени в резултат на бизнес инициатива и функционират на пазарен принцип
  1. Специализирани предприятия за хора с увреждания – най-масовият тип, устойчиви предприятия, създадени по линия на Закона за интеграция на хората с увреждания.
  2. Самостоятелни фирми, които са стартирали със собствени ресурси – няколко случая, възникнали от автентична бизнес идея. Оказват се жизнеспособни именно, защото не се облягат на външна помощ.
  3. Общински специализирани предприятия за хора с увреждания – това е междинен тип между самостоятелните специализирани предприятия и общинските социални предприятия. Те остават ориентирани към печалба и на практика работят на конкурентни начала, но при тежки финансови ситуации могат да разчитат на подкрепата на общините като важни, а в някои случаи основни клиенти.
- Социални предприятия, при които доминира социалната кауза и печалбата е на заден план:
  1. Общински социални предприятия (или публично частни партньорства с участие на общината) – разликата с горния тип (общинските специализирани предприятия) е, че водеща при тях се явява социалната кауза (например, повишаване на жизнения и социален статус на лица от уязвими групи - найчесто хора с увреждания). Те нямат право на самостоятелна стопанска дейност, приходите от дейността им не са достатъчни за да се самофинансират, т.е. те се издържат основно от бюджета на общината и при прекъсване на финансирането, не биха могли да продължат дейността си. Към този тип може да се причисли и единственият случай на предприятие в голям индустриален гигант, който го е създал с цел трудоустрояване на работниците, получили степен на увреждане, докато са работили в комбината. Тук специфичното е, че услугите на социалното предприятие се остойностяват, но на практика то не може да ги предлага на външни клиенти и не генерира приходи.

www.interregrobg.eu

Проект съфинансиран от Европейския Съюз чрез Европейския фонд за регионално развитие в рамките на Програма Interreg V-A Румъния-България

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ ФОНД ЗА РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ
ИНВЕСТИРАМЕ ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ!

2. Предприятия на нестопански организации – няколко сериозни неправителствени организации имат собствени предприятия, които предлагат продукти на пазара и от печалбата финансират основните си социални дейности. Юридически те могат да функционират като отделно регистрирани стопански субекти или в рамките на възможността за самостоятелна стопанска дейност на НПО.

3. Социални услуги за уязвими групи, които търсят допълнително или устойчиво финансиране чрез предприемачеството, заедно с осигуряване на заетост и социализация – най-често дневни центрове за хора с увреждания, които работят за социалното включване на техните клиенти, чрез въвличането им в различни дейности – най-често производство на картички, мартеници, сувенири, пластики и др. По отношение на бизнес целите, те са ясно изразени при предприемачите, и присъстват само абстрактно при предприятията с водеща социална кауза.

Друга приложима типология е според формата на подпомагане на рисковите групи. От тази гледна точка, могат да се разграничат 4 основни групи предприятия:

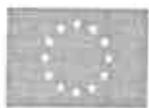
1. Предприятия, които създават заетост/ангажират хора от уязвими групи да участват в производствен процес/предоставяне на услуги, т.е. те не са пасивни получатели – социалните предприятия в България са съсредоточени основно в тази група, което до голяма степен е резултат от разпространението на специализираните предприятия за хора с увреждания;
2. Предприятия, които предлагат стандартен продукт/услуга, но със социално влияние – например социални асистенти за болни хора, фурна в ромската махала и др. Тази група е по-малко разпространена от първата;
3. Иновативни продукти, които сами по себе си са свързани със социалното подпомагане или революционни социални продукти – класически пример са компютрите за бедни в Индия, пример за такива продукти в България са устройства за подпомагане на шофирането на хора с увреждания, които се внасят и монтират от социално предприятие.

www.interregrobg.eu

Проект съфинансиран от Европейския Съюз чрез Европейския фонд за регионално развитие в рамките на Програма Interreg V-A Румъния-България

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ ФОНД ЗА РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ
ИНВЕСТИРАМЕ ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ!

4. Предприятията, които предлагат безплатни продукти/услуги или подпомагат финансово уязвими групи – първата исторически установила се форма на подпомагане, тази възможност все още съществува хипотетично, но изследването регистрира само едно социално предприятие, чиято дейност е комбинация между няколко форми на подпомагане, една от които може да се причисли към тази група. Понастоящем тази форма на подпомагане е характерна по-скоро за гранични на социалното предприемачество области – корпоративна социална отговорност, благотворителност. Въпреки, че предприятията от първата група доминират, трябва да се отбележи, че в някои случаи е налице съчетание на повече от една от формите на подпомагане, описани по-горе. Това се среща предимно при нови предприятия от предприемачески тип.

Услуги, предоставяни от социалните предприятия

Три са основните сфери на дейност на социалните предприятия в България: това са социалните услуги (насърчаване възможностите за заетост и кариерно развитие за хора без работа, с увреждания и други, както и съдействие при намирането/завръщането на работа), услуги по здравеопазване и превенция и образователни услуги и обучения (в т.ч. насърчаване възможностите за самостоятелна заетост, предприемачество, стартиране на самостоятелен бизнес).

Освен това много често социалните предприятия придобиват качеството на работодател на хора в уязвимо социално положение, независимо от сферата на дейност.

Примери за социално предприемачество

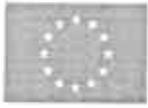
Социална чайна гр. Варна - Чайната е социално предприятие, създадено през 2014 г. от Мая Донева и Стояна Стоева и е финалист в първото издание на ПРОМЯНАТА - най-голямата социално отговорна инициатива на Нова Броудкастинг Груп, която се осъществява в партньорство с фондация Reach for ChangeBulgaria.

През 2015 г. Варненският общински съвет предоставя сграда в центъра на града за ползване в срок от 5 години. През 2016 г. Социалната чайна отваря официално

www.interregobg.eu

Проект съфинансиран от Европейския Съюз чрез Европейския фонд за регионално развитие в рамките на Програма Interreg V-A Румъния-България

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ ФОНД ЗА РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ
ИНВЕСТИРАМЕ ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ!

врати на ул. "Преслав" 53 като алтернативно социално пространство, където младежи с ограничен достъп до пазара на труда получат своята първа работа.

Социалната чайна цели да подкрепи млади хора от проблемна социална и/или семейна среда, като им създаде възможност за независим начин на живот.

За 2015 и 2016 година чрез своята менторска програма Чайната помага на над 25 младежи да развият социални умения чрез постоянна индивидуална работа, множество работилници и летни лагери. Социалната чайна е един от най-успешните и устойчиви проекти в ПРОМЯНАТА.

Идеята стъпва върху три основни етапа:

1. Включване в менторска програма, в рамките на която младежите придобиват знания и умения относно гражданските си права и задължения, развиват социални и комуникационни умения, емоционална интелигентност.
2. Преминаване през обучителен център в рамките на чайната, където ще развият професионални умения в сферата на услугите.
3. Осигуряване на първо работно място, благодарение на което ще имат възможност да работят за подобряване на качеството си на живот.

В проектът участват много доброволци- над 80 броя .

Организацията работи в партньорство с Община Варна, Девня Цимент, ИКЕА , ORV Младежко радио, Reach for Change България, Инициатива Нова Броудкастинг Груп – ПРОМЯНАТА, dōTERRA Healing Hands Foundation, и др. партньори.

Център Отворена Врата - Плевен

Модел на социално предприятие: почасова заетост на жени, жертви на домашно насилие и субсидиране на социални услуги

Сектор – ателие за пране и гладене, услуги по почистване на домове и офиси

Юридическа форма – регистрирано еднолично дружество с ограничена отговорност, собственост на ЮЛНЦ

Център "Отворена врата" Плевен е създаден през 2000 г. за предоставяне помощ на жени, преживели насилие. В момента към центъра функционира подслон за жени, преживели домашно насилие, където временно се настаняват жени и деца за период от 3 до 6 седмици. Стартирането на социално предприятие е поредната стъпка за оказване на помощ на жени, жертви на насилие чрез създаване на

www.interregobg.eu

Проект съфинансиран от Европейския Съюз чрез Европейския фонд за регионално развитие в рамките на Програма Interreg V-A Румъния-България

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ ФОНД ЗА РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ
ИНВЕСТИРАМЕ ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ!

временна заетост и механизъм за самофинансиране на сдружението и осигуряване на издръжката на подслона.

“Отворена врата” ЕООД Плевен е социално предприятие, създадено през 2002 г. за предоставяне на услуги в сферата на услугите. Защо нестопанската организация се ориентира към развитие на социално предприятие? На първо място чрез социалното предприятие се създават работни места за жени в неравностойно положение, без

квалификация, временно пребиваващи в подслона на център “Отворена врата”. Освен това се осигуряват средства за частична издръжка на подслона за жени, преживели насилие. Посредством социалното предприятие, център “Отворена врата” Плевен успява да развива стопанска дейност – ателие за пране и гладене, услуги по почистване на домове и офиси, която подпомага мисията на организацията, а именно: да се даде възможност на жени, преживели насилие, да получават професионална помощ и подкрепа. Основна услуга на социалното предприятие е ателие за пране и гладене, което е оборудвано за обслужване на граждани и фирми. Допълнителните услуги, които се предлагат са: почистване на офиси, домове и сгради, и разносна търговия на перилни и почистващи препарати. Пазарната стратегия на социално предприятие “Отворена врата” е създаване на постоянни клиенти, чрез качество на услугата и конкурентни цени. Средно 50% от приходите от социално предприятие “Отворена врата” Плевен се използват за издръжка на подслона и осигуряване на финансова независимост на нестопанската организация. Процент от приходите се използва за материален стимул и мотивация на жените в неравностойно положение, да развият лични умения за реализация на пазара на труда. Важен социален ефект от дейността на социалното предприятие е създаването на временна заетост на жени в неравностойно положение, които след преживяно насилие имат възможност да се възстановят в защитена работна среда.

Сдружение “Самаряни”, Стара Загора

Модел на социално предприятие – субсидиране на социални услуги

Сектор – пчеларство, производство на мед и пчелни продукти

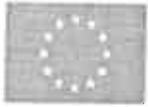
Юридическа форма – ЕООД, собственост на ЮЛНЦ

Сдружение „Самаряни“ възниква през 1998 година с главната мисия да работи за

www.interregrobg.eu

Проект съфинансиран от Европейския Съюз чрез Европейския фонд за регионално развитие в рамките на Програма Interreg V-A Румъния-България

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ ФОНД ЗА РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ
ИНВЕСТИРАМЕ ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ!

пълноценното приобщаване към обществото на деца, младежи и семейства в неравнопоставено положение на територията на община Стара Загора. До 2007 година сдружението е реализирало над 35 проекта и инициативи с обществена значимост в подкрепа на уязвими групи деца и семейства. Към сдружението функционира център за социална и образователна подкрепа на рискови групи деца, кризисец център «Самарянска къща» и комплекс за социални услуги. Дейността на социалното предприятие е свързана с производство и търговия с пчелни продукти и пчеларски инвентар и технологии, и започва да функционира през 2003 година. Главната цел на създаването му е да се развият икономическите възможности и умения на организацията за генериране на приходи от производство и търговия с пчелен мед, други пчелни продукти, пчеларски инвентар и технологии, за да се обезпечи финансиране на социалните услуги, предоставяни от организацията.

Основната дейност на социалното предприятие е да популяризира пчеларството, продуктите, технологиите и научните постижения сред широката общественост, както и да срещне професионалните и бизнес интереси на производители, преработватели и търговци. Освен производство социалното предприятие развива и търговска дейност чрез собствен магазин. Друго ново направление е, че Сдружение «Самаряни» е официален представител на датската фирма «Суенти», която е един от водещите световни производители на висококачествено пчеларско оборудване. И не на последно място, Сдружение «Самаряни» управлява «Евроцентър за съвременно пчеларство и технологии» където целогодишно се предлагат специализирани консултации и обучения на начинаещи пчелари и млади хора, желаещи да се занимават професионално с пчеларство.

Приходите на социалното предприятие на сдружение «Самаряни» спомагат да се обезпечат социалните услуги, предоставяни на деца, младежи и семейства в неравностойно положение в Център за социална и образователна подкрепа. Благодарение на това, клиентите на социалното предприятие могат не само да бъдат ползватели на отделните стопански продукти и стоки, но и същевременно да подкрепят социалната кауза на организацията.

www.interregrobg.eu

Проект съфинансиран от Европейския Съюз чрез Европейския фонд за регионално развитие в рамките на Програма Interreg V-A Румъния-България

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ ФОНД ЗА РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ
ИНВЕСТИРАМЕ ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ!

Сдружение „Отвори очи“ Варна

Сдружение Отвори очи е юридическо лице с нестопанска цел, осъществяващо дейността си в обществена полза. Основната цел на Сдружението е да управлява и развива Православния Център за Духовно Обгрижване на Наркозависими (ПЦДОН), осъществяващ 24-часова програма за психосоциална рехабилитация на хора с зависимости и намиращ се в двора на храм „Св. Цар Борис“, в кв. Аспарухово, гр. Варна.

Мисията на Сдружение „Отвори очи“ е да предоставя рехабилитация на лица със зависимости и техните семейства, основана на православно християнство и съвременните психо-социални методи, в отговор на осъзнатата им жизнена необходимост за реинтеграция в обществото.

Сдружение „Отвори очи“ е организация, работеща по ясни правила, процедури и разпределение на отговорностите, с високо квалифициран персонал. Сдружението предоставя различни по вид услуги за зависими (терапевтична общност, консултативен център, център за обществена подкрепа, организиране на семинари и обучения за зависими и близки на зависими). През последните години, участниците преминават през обучения по иконопис, стенопис, грънчарство и ръчна изработка на различни сувенири. Част от трудовата терапия е изработката на икони и други предмети на изкуството, с продажбата на които сдружението се самофинансира, а участниците - мотивират. Организацията осигурява своята финансова стабилност, чрез развиване на стопанска дейност, реализиране на проекти и кампании, изграждане и поддържане на връзки с обществеността, дарителите и спомоществувателите и създаване на партньорства.

Пример за предприемачески модел на социално предприятие е нестопанска организация на родителите на деца и младежи с увреждания. Те са обособили ателие за арт-терапия в дневния център, в който децата и младежите прекарват по-голяма част от времето си, като им предлагат възможности да участват в изработката на сувенири, картички и дребни керамични изделия. След организиране на няколко благотворителни разпродажби на произведените сувенири, и виждайки удовлетворението и радостта на децата и младежите от продажбата на техните произведения, родителите – членове на организацията решават да намерят постоянен пазар на продуктите. Така се стига до идеята за

www.interregobg.eu

Проект съфинансиран от Европейския Съюз чрез Европейския фонд за регионално развитие в рамките на Програма Interreg V-A Румъния-България

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ ФОНД ЗА РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ
ИНВЕСТИРАМЕ ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ!

социално предприятие – работилница за сувенири, които се предлагат в магазини, на изложения и изложби. Социалното предприятие отговаря за търсене на магазини, които да предлагат сувенирите, подписва договори с тях, формира ценовата политика, планира доставките на материали, прави маркетинг на продуктите. Получените средства от продажбата се използват за закупуване на нови материали и осигуряване на допълнителни услуги в дневния център.

Пример за социално предприятие, което предоставя заетост на хора с увреждания е нестопанска организация, която работи за интеграцията на незрящи и хора с намалена трудоспособност, като създава заетост и условия за по-добър живот на своите членове. След анализ на различни бизнес възможности организацията решава да създаде масажен център, като по този начин се използват пълноценно активите на организацията – офис в центъра на курортен град. Едновременно с това в социалното предприятие работят хора с намалено зрение, които обаче имат изострена чувствителност на ръцете и са много подходящи за професията масажист. При планиране на идеята за социално предприятие те правят предварителни проучвания за търсенето на тази услуга, и установяват, че търсенето на масажи е много голямо, особено в активния туристически сезон.

Възможности за финансиране дейността на социално предприятие (СП)

Наличните механизми за финансиране на СП, наред с посочените по-горе данъчни преференции, са:

- Банкови кредити - изключително затруднени, без особени облекчения за някои категории СП;
- Рисково финансиране чрез дялово участие – достъпно само за търговци, предимно малки и средни предприятия. ЮЛНЦ нямат достъп до подобно финансиране
- Грантово финансиране за развитие на СП – финансиране предоставяно в рамките на **ОПРЧР 2014-2020** (втори програмен период след ОПРЧР 2007-2013). Наред с това в подкрепа на развитието на социалното предприемачество през втория програмен период са предвидени средства и в рамките на **Оперативна Програма „Иновации и конкурентоспособност 2014-2020 “**. Агенция за хора с увреждания

www.interregrobg.eu

Проект съфинансиран от Европейския Съюз чрез Европейския фонд за регионално развитие в рамките на Програма Interreg V-A Румъния-България

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ ФОНД ЗА РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ
ИНВЕСТИРАМЕ ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ!

подкрепя проекти на специализирани предприятия и кооперации на хора с увреждания

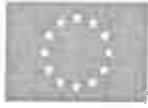
- Събиране на такси за платени услуги – СП по правило могат самостоятелно да ценообразуват. Предвид обаче спецификите на уязвимите групи за които работят, способността им да се самоиздържат единствено и само от приходите от стопанска дейност е възможно да е ограничена.
- Набиране на дарения- лични и колективни дарения от български и чуждестранни физически и юридически лица; организиране на концерти, изложби, търгове, спектакли и други с благотворителна цел, с оглед набиране на средства, необходими за осъществяване целите на организацията; дарения от държавата, държавни органи и организации;- завещания от български и чуждестранни физически лица;- продажба на дарени или завещани движими и недвижими вещи;
- приходи от спомагателна стопанска дейност

В България има свобода по отношение самоопределянето като СП и избора на форма, по която да функционира. Към момента, независимо от Националната концепция и планът за нейното изпълнение, липсва системна държавна политика, предлагаща лесно достъпни и гъвкави насърчителни мерки за тяхното развитие, включително за всички форми. По-скоро частни дарители и програми развиват инициативи, които са насочени към повишаване на капацитета и получаване на стимули. Изцяло от самите организации зависи доколко и как се определят като СП, което поставя под съмнение доколко това има за цел реално и дългосрочно решаване на конкретен социален проблем и търсене на подкрепа за това.

www.interregobg.eu

Проект съфинансиран от Европейския Съюз чрез Европейския фонд за регионално развитие в рамките на Програма Interreg V-A Румъния-България

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ ФОНД ЗА РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ
ИНВЕСТИРАМЕ ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ!

Библиография:

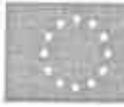
Европа 2020: Национална програма за реформи, актуализация 2015;
Национална концепция за социална икономика
План за действие по социална икономика 2014-2015;
Национална стратегия за намаляване на бедността и насърчаване на социалното включване;
Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“, 2014-2020 (ОПРЧР 2014-2020).
Оперативна програма „Иновации и конкурентоспособност“ 2014-2020
Доклад – социални предприятия в България по ОПРЧР Инвестирай в бъдещето
Добри практики на социални предприятия в България, Каунтърпарт Инт. – България, 2005 година
Социалните предприятия като механизъм за социално включване, Доклад за OECD, Мария Илчева, 2005 г.
Реалностите на социалната икономика, Публикация на OECD, 2005 г.
Наръчник по социално предприемачество, Здраве за всички, 2007 година

www.interregrobg.eu

Проект съфинансиран от Европейския Съюз чрез Европейския фонд за регионално развитие в рамките на Програма Interreg V-A Румъния-България

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ ФОНД ЗА РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ
ИНВЕСТИРАМЕ ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ!

Тест по тематичен модул 2 :

„Социално предприемачество в селските райони”

Трите имена : .....

Подпис:.....

1. Социалното предприемачество е :

- А) нестопанска дейност, насочена изцяло към създаване, експлоатация и развитие на социални предприятия.
- Б) стопанска дейност, насочена изцяло към създаване, експлоатация и развитие на социални предприятия.
- В) стопанска дейност, насочена изцяло към създаване, експлоатация и развитие на общински предприятия.

2. Социалното предприятие се определя като :

- А) оператор в социалната икономика, чиято основна цел е постигане на социално въздействие, а не генериране на печалба в полза на собственици или акционери.
- Б) оператор в социалната икономика, чиято основна цел е генериране на печалба в полза на собственици или акционери.
- В) оператор в публичния и частен сектор, чиято основна цел е постигане на социално въздействие и генериране на печалба в полза на собственици или акционери.

3. Посочете верните твърдения за Социален предприемач :

- А) създава социално благо чрез благотворителност
- Б) създава социално благо не чрез благотворителност, а чрез дейност, обединяваща икономически и социални цели
- В) осигурява подкрепа за социално уязвими групи на обществото,
- Г) стимулира социални позитивни промени, удовлетворява социални потребности

4. Посочете верните твърдения за социалното предприемачество :

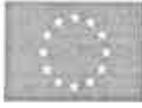
- А) то е двигател за икономически и социално развитие на слабо развити региони
- Б) то е двигател за регионално развитие на силно развити региони
- В) то е „буфер срещу кризата”
- Г) то е инструмент за сближаване на регионите и преодоляване на проблемите бедност и социална изолация

5. Под каква правно-организационна форма може да съществува социалното предприятие в България?

www.interregrobg.eu

Проект съфинансиран от Европейския Съюз чрез Европейския фонд за регионално развитие в рамките на Програма Interreg V-A Румъния-България

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ ФОНД ЗА РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ
ИНВЕСТИРАМЕ ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ!

Национален съвет за развитие

- 1.....
- 2.....
- 3.....

6. Оградете ГРЕШНИЯ ОТГОВОР :

„ Според Закона за интеграция на хора с увреждания специализираните предприятия и кооперации на хора с увреждания отговарят на следните условия:”

- А) Регистрирани са по Търговския закон или по Закона за кооперациите;
- Б) Произвеждат стоки или извършват услуги;
- В) Имат относителен дял на лицата с увреждания, както следва:
  - за специализирани предприятия и кооперации за незрящи и слабовиждащи лица – не по-малко от 20 на сто от общия брой на персонала;
  - за специализирани предприятия и кооперации на лица с увреден слух – не по-малко от 30 на сто от общия брой на персонала;
  - за специализирани предприятия и кооперации на лица с други увреждания – не по-малко от 50 на сто от общия брой на персонала;
- Г) Не са вписани са в регистъра, воден в Агенцията за хората с увреждания.

7. Избройте поне три мерки за насърчаване развитието на социалното предприемачество

- 1.....
- 2.....
- 3.....

8. Посочете кои от изброените социални предприятия се отнасят към „предприемаческия” тип :

- А) Общински социални предприятия
- Б) Специализирани предприятия за хора с увреждания(в т.ч. и общински) създадени по линия на Закона за интеграция на хора с увреждания
- В) Самостоятелни фирми
- Г) Предприятия на нестопански организации

9. Избройте кои са основните три вида услуги, предоставянеи от социалните предприятия:

- 1.....
- 2.....
- 3.....

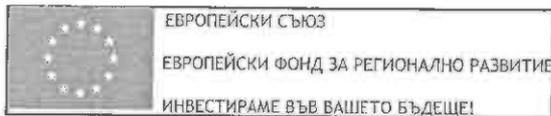
10. Как финансира дейността си социалното предприятие? Избройте три възможности:

- 1.....
- 2.....
- 3.....

www.interregrobg.eu

Проект съфинансиран от Европейския Съюз чрез Европейския фонд за регионално развитие в рамките на Програма Interreg V-A Румъния-България

Програма Interreg V-A Румъния-България

Център за професионално обучение към „СТИК“ ЕООД

СЕРТИФИКАТ

Рег. № ..... / 2018г.

Издава се на

.....

за завършено обучение на тема: **”Социално предприемачество в селските райони”**

Проект: „Мрежа за зелени работни места - насърчаване на еко-туризма и биологичното земеделие, като иновативни механизми за заетост и устойчиво местно развитие в селските райони в трансграничната област Румъния - България”,

Продължителност: 16 учебни часа

Период на провеждане: .....2018г. – .....2018г.

Управител: Христина Недкова :

Проект съфинансиран от Европейския Съюз чрез Европейския фонд за регионално развитие в рамките на Програма Interreg V-A Румъния-България

Утвърдил: Управител СТИК ЕООД

Учебен план-програма

Тема: "Възможности за развитие на местни занаяти и услуги, основани на местни ресурси"

Общ брой часове: 16 уч. часа

Продължителност - 2 дни

Брой обучаеми – до 20 бр.

Дата	Час	Тема
1 ден	2 учебни часа	Процес по стартиране на малък бизнес, свързан със занаятчийство и местни ресурси; Същност и предмет на бизнес-плана, цели и задачи;
	2 учебен час	Прогнозиране и планиране;
	2 учебен час	Примерна структура на бизнес-план според БАИФ;
	2 учебни часа	Приложения и съпътстваща документация;
Дата	Час	Тема
2 ден	2 учебни часа	Интернет реклама;
	2 учебни часа	Видове рекламни формати и влиянието им върху потребителите;
	2 учебни часа	Социални мрежи и онлайн маркетинг;
	2 учебни часа	Предимства на Интернет маркетинга;

Забележка: Учебният час е по 40 мин.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ ФОНД ЗА РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ
ИНВЕСТИРАМЕ ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ!

Учебни материали

Тема: Възможности за развитие на местни занаяти и услуги, основани на местни ресурси

Проект: „Мрежа за зелени работни места - насърчаване на екотуризма и биологичното земеделие, като иновативни механизми за заетост и устойчиво местно развитие в селските райони в трансграничната област Румъния - България”. Проектът е съфинансиран от Европейския Съюз чрез Европейския фонд за регионално развитие в рамките на Програма Interreg V-A Румъния-България

Фирмено планиране и прогнозиране. Бизнес план.

Прогнозиране и планиране. Същност и предмет на бизнес-плана, цели и задачи. Методически подход за разработване на бизнес-планове. Обем и съдържание на бизнес-плана.

Съставни части на бизнес-плана

1. ТАКТИЧЕСКА И СТРАТЕГИЧЕСКА ЛОГИКА НА УПРАВЛЕНИЕ

Икономическата логика на съгласуване (известна като тактическа) между текущите възможности и перспективата, логика, която осигурява относително спокойно съществуване на организацията, предполага в ролята на аргумент да бъдат ресурсите, а целите да бъдат тяхна функция. За организации, които са с добри икономически показатели, тази логика е възможна и в някаква степен обоснована. Тук въпросът е в коректната екстраполация на съществуващите фирмени параметри. Добрият ресурс потенциал е солидна основа за поставянето на по-високи цели. За организациите, които нямат надеждна ресурсова база, посочената управленска логика има отрезвяваща роля. Не е обосновано да се формулират свръхамбициозни цели ако финансовите, материалните и трудовите ресурси са недостатъчни. Кратката характеристика на коментираната икономическа логика не предпазва, както се очаква, организациите от въздействието на заобикалящата среда и най-вече от поведението на конкуриращите производители. Елиминира се обаче същностна характеристика на управлението – гъвкавост и вариантност при разработването и избора на управленски решения. Както беше посочено, проблемът тук се свежда до коректност на екстраполацията на текущите икономически параметри. Резултатът от прилагането на коментираната икономическа логика е предварително ясен и единствено възможен. Проспериращите организации ще бъдат такива и в бъдеще, а аутсайдерите нямат шанс да променят своя статус. И още, разрывът между икономически преуспяващите организации и икономическите неудачници все повече ще се задълбочава.

Втората икономическа логика (стратегическата) разменя местата на причината и следствието. В ролята на аргумент (независима променлива) са целите, които организацията си поставя, а ресурсите и по-точно тяхната количествена и качествена промяна са в ролята на следствие. Практиката дори на успяващи организации показва, че това е трудна икономическа логика. Ако първата можем да сравним с плаването на лодката по течението на реката, втората е сравнима с трудното, изпълнено с много рискове движение срещу течението. Кое тогава прави тази управленска логика не само възможна, но и важно условие за успех?

Основната обективна причина откриваме в промените, които се наблюдават както в средите на производителите на материални блага и услуги така и в средите на потребителите. Що се отнася до производителите първата констатация е увеличаване броя на тези икономически субекти, които произвеждат едни и същи продукти. По важни са обаче качествените промени на конкуренцията. Обръщът около дадена организация се образува и от производители, които с различни по вид продукти задоволяват една и съща потребност. Към тях се добавят и производителите на различни материални блага и услуги задоволяващи различни потребности, но на едни и същи потребители. Тук битката е за покупателната способност на купувачите от един пазарен сегмент. В подобна ситуация видимо се ограничава свободата на организацията спокойно и с гарантирана перспектива да изгражда бизнес отношенията си с потребителите. Промените при потребителите са пряко следствие от промените при предлагането. Дори с ограничен бюджет потребителите са с нарастващи възможности за избор между различни оферти. Качествено новите характеристики на потребителите като партньори на производителите (с доказана сила на влияние) предполага промяна в стратегията на действие на производителите. Налага се преход от стратегия на растеж чрез увеличени обеми и запазена (най-много модифицирана) структура на предлагане към стратегия на растеж чрез активни иновации т.е. значими промени в продуктовата структура. Фактори, които налагат преход от тактическата към стратегическата управленска логика са също всички елементи на макросредата на организациите. Това с особена сила важи за природната и демографската среда, които са класически пример за екзогенни фактори с многопосочно, при това пряко въздействие върху

икономическото поведение на организациите производители. От гледна точка и по повод на реализирането на избраната управленска логика планирането осигурява трансформацията от текущо към бъдещо състояние, от фактически към желани параметри. Това ще рече, че планирането е възможно и при двете логик на фирменото управление, но въпросът е кога то е в основата на истинския прогрес и кога само маскира и имитира развитие. От позицията на гореизложените разсъждения можем да заключим, че планирането следва да се дефинира не само като техника за съгласуване на цели с ресурси, а преди всичко като философия. Нещо повече, осмислено като философия, то по-лесно се реализира като управленски механизъм.

2. ЦЕЛЕПОЛАГАНЕ И ИКОНОМИЧЕСКИ ИНТЕРЕСИ

Планирането като философия на мислене и икономически действия се свързва с идеята, че то е възможното средство за постигането на определена цел. От тук основен става въпросът за целите на организацията. Накратко и в най-синтезиран вид целта на всяка организация може да се формулира като промяна в статуса ѝ.

Тази формулировка не би означавала нищо, ако не се съобрази обстоятелството, че организацията не е абстрактна величина, а образувание от сътрудници със специфични позиции, ангажменти и права. В този смисъл целта на организацията може да се тълкува като предварително формулирана промяна в статуса на сътрудниците ѝ – от собствениците до изпълнителите на най-елементарните операции. Този разрез на изследвания на организацията във връзка с формулирането на организационните цели за пореден път ни препраща към постулатите на системния подход.

Организацията е сложна система от индивиди (всеки със специфични характеристики, определени и от позицията му в организацията), които са в режим на взаимна зависимост. Всеки член на екипа, елемент на системата е зависим от състоянието и поведението на съвкупността, т.е. организацията като цяло (от-ношението е цяло – част). В същото време, чрез специфичните си характеристики отделно взет сътрудник въздейства положително или отрицателно върху общността (отношението е част – цяло). В този смисъл задачата пред управлението на организацията е да се изгради системата, т.е. да се съгласуват действията на различните сътрудници и да се поддържа системата в равновесно състояние. Потребността да се координират действията на различните сътрудници на организацията и така тя да се поддържа в равновесие се дължи на два вида заплахи, които съпътстват дейността ѝ. Първата заплаха е външна. Нейните източници са всички елементи на бизнес средата. Всяка организация възниква, утвърждава се и просперира в различна степен в среда формирана от много, при това динамично променящи се сили, субекти и обстоятелства. В този смисъл дори най-коректно синхронизираните действия на организацията днес са под въпрос дори в най-близка перспектива. Другата заплаха е вътрешна и се дължи на обстоятелството, че всички сътрудници или отделни групи имат специфични интереси. В резюме те могат да се представят по следния начин.

Собствениците, независимо дали еднолични или акционери, имат интерес организацията да е с добри пазарни позиции и в тази връзка претенциите им са за по големи инвестиции в производства и продукти, които осигуряват просперитет на организацията. Сътрудниците на организацията, които са със статут на наемни работници, свързват своя интерес с увеличаване на средствата, еквивалент на вложения от тях труд. Управленският екип, поради специфичната си позиция в организацията, вижда защитен своя интерес в баланса между интересите на собствениците и интересите на наемните работници. От гледна точка на личните си интереси те са в сложното противоречие на търсещи растеж на пазарните позиции на организацията чрез допълнителни инвестиции, от една страна, и в същото време (макар в модифициран вид) като наемни работници мениджърите претендират за максимума на личните си доходи като еквивалент на труда, вложен от управленския екип. Доколко интересите на различните категории сътрудници са защитени и действията им съгласувани може да се проследи чрез динамиката и най-вече структурата на добавената стойност, създадена в организацията. Отношението между елементите на добавената стойност, печалба, доход от собственост и работна заплата е сложно, а постигането на баланс между тях е задача с повишена трудност. По-голямата текуща рентабилност и маса на печалбата са предпоставка за растеж на съвкупния доход в перспектива, но в същото време са ограничение за растеж на текущите доходи на производствения фактор труд и неговия носител – работната сила. От друга страна решението за високо равнище на средствата за компенсиране на наетите лица е силен стимул за висока

производителност, но и реална опасност за „изяждане“ на добрите финансови резултати и липса на потенциал за развитие в перспектива.

Различната структура на добавената стойност и от тук по-големия или по-малък относителен дял на печалбата и работната заплата има различни проекции в различни периоди от време. Двата вида финансови ресурси, които, както е известно, са еквивалент на основните фактори на производство – труд и капитал, са в сложна диалектическа връзка. Те могат взаимно да се допълват, но и взаимно да се компрометират. От тук ролята на фирменото управление е в търсенето на оптимума между финансовия еквивалент на различните производствени фактори. Обстоятелството че при едни и същи обеми на добавената стойност, но при различно съотношения между елементите ѝ са възможни различни икономически следствия поражда и друг въпрос.

В общия случай фирмената цел се изразява чрез показателя брутна печалба. Аргументът е, че това е чистият (макар и относително) финансов резултат на ор-ганизацията. Той е в основата на финансирането на допълнителните инвестиции, представя възможностите на организацията да погасява задълженията си по линия на лихвите по финансовите задължения и плащането на основните преки данъци. Преходът след 1990 г. от система за макроикономическа отчетност, известна като Баланс на народното стопанство, към Система на националните сметки поставя въпроса дали печалбата е достатъчна за оценка на икономическите резултати и в тази връзка може ли да се използва за изразяване на целите на стопанските организации. Необходимо е да се отбележи, че въпросът за печалбата като измерител не следва от формалния акт на преминаване от една система на отчетност към друга. Двете системи се изграждат върху различни теоретически бази. Разликите между тях са за това коя дейност (общественополезна) може да се нарече икономическа и чрез своите резултати да определя обема и продуктовата структура на БВП. Но това все още е „върха на айсберга“. Дълбоката разлика между двете системи за отчетност е в отговора на въпроса как се създава стойността, кои са факторите ѝ и от тук какви са логиката и механизмите на първичното разпределение и на преразпределението на финансовия ѝ еквивалент.

Теорията за факторите на производството на Жан Батист Сей обосновава нова форма на отношението между труда и капитала. И двата фактора, образно казано, са първоразпоредители на създадения доход, защото са и равнопоставените му създатели. Този факт е в основата на сложната диалектика на взаимоотношенията между печалбата и работната заплата. Това е и аргументът икономическите резултати на стопанските субекти да се изразяват не чрез печалбата, а чрез показателя добавена стойност. Да напомним още веднъж, че тук не става дума за механика в отношенията между два вида доходи, включени в добавената стойност – печалба и работна заплата, а за специфичните интереси на собствениците на инвестирания капитал и собствениците на производствения фактор труд. Аргументите в полза на добавената стойност като индикатор за развитие и като цел на стопанската дейност се увеличават, като се има пред вид, че брутната печалба и работната заплата не са единствените факторни доходи. Печалбата като еквивалент на инвестирания капитал се допълва с т.н. доход на собственика (доход от собственост).

Доходът на собственика също е еквивалент на инвестирания капитал и е израз на правото физическо или юридическо лице да се разпорежда с капитала като негов собственик. За разлика от печалбата той попада директно в разпореждане на собственика на капитала и по този начин може да обслужва текущите му разходи или да се реинвестира. Насоката на използване на дохода от собственост зависи от решението на собствениците за механизма на неговото разпределение в т.ч. размера на дивидента. От друга страна, работната заплата не е единствената форма за компенсиране на наетите лица. Съществуват други плащания в парична и натурална форма, които са еквивалент на фактора труд. Предимствата на добавената стойност като индикатор за постигнатите резултати и като цел за бъдещите фирмени действия се увеличават и от факта, че тя включва още амортизацията, косвените данъци и субсидиите. Включването на елементите косвени данъци и субсидии позволява да се отразят и оценят текущите нива и степен на преразпределение на доходите. По този начин се отчита в каква степен обществото влияе върху стопанските резултати на конкретните производители както по линия на придобиване на доходи за социални потребности (чрез косвените данъци), така и като се стимулират (чрез субсидиите) потребни за обществото производства. И така, поставянето на цел за развитието на организацията като опорна точка на процеса на координация се основава на изискването чрез нея (целта)

да се регистрира конкретно нивото на съгласуване на интересите на всички страни участнички в процеса – собственици, наемни работници, общество.

3. СТРАТЕГИЧЕСКО ПЛАНИРАНЕ, МАРКЕТИНГОВО ПЛАНИРАНЕ

Стратегическото планиране най-малко е поредната, приета от практиката и обяснявана от теорията, форма на плановия процес. Стратегическото планиране е преди всичко логика на процеса за съгласуване между целите, на които подчинява дейността си организацията и ресурсите ѝ. Стратегическото планиране е управленска логика на процеса на координация на действията и интересите на всички участници във фирмената дейност. Тази логика извежда целите на организацията като аргумент, функция на които са ресурсите и по точно тяхната промяна от фактическо към необходимото състояние.

Стратегическата логика на планиране може да се коментира и от още една гледна точка. Многобройните дейности, наричани още работи, реализирани във фирмата, могат да се групират във функции: маркетинг, финанси, персонал, снабдяване и др. Функциите са институционализирани в организационни звена. Планирането в неговия стратегически аспект осигурява координация на функциите и на извършващите ги институционални звена при ясно и еднозначно предварително формулирана цел. Като сложна съвкупност от дейности всяка функция поставя пред управленците два вида взаимосвързани задачи. Първата задача е координация на дейностите (работите), включени в конкретна функция. Например за реализирането на функцията, свързана с персонала, е необходима координация между набирането и подбора на фирмените сътрудници, обучението им, организирането, стимулирането и контрола на работата им. Или реализирането на функцията маркетинг изисква съгласуване на дейности като анализиране на маркетинговата среда, оценка на поведението на потребителите, конкурентите и посредниците, сегментиране на пазара, анализ и планиране на продукта, ценообразуване, промоция и дистрибуция на фирмения продукт. Тази задача, този аспект на координация е своеобразен поглед навътре към конкретната функция. Различните бизнес функции не се реализират една след друга, а винаги са една до друга, нещо повече – те съществуват една чрез друга. Това определя втората задача, координиране на фирмените функции в мащаба на организацията като цяло. Втората задача предполага поглед от позицията на конкретна функция навън към останалите функции. Двете гледни точки към бизнес функциите, които определят съдържанието на двете управленски задачи, са в основата на ефективното управление на всяка конкретна функция и на организацията като цяло. Казано по друг начин, проблемът се свежда до изграждането и поддържането в равновесно състояние на два вида системи, които са от различен порядък и с различен мащаб. Системата, съответстваща на конкретна функция, има свои елементи, конкретните дейности и специфичен режим на взаимна обусловеност. Не могат да се очакват добри резултати от функцията персонал, ако не е отработена ня-коя от дейностите, например стимулиране или контрол, или ако не бъде постигнат синхрон между всички дейности, включени във функцията. В същото време всяка функция е елемент на система от по-висш порядък, т.е. фирмата, и е свързана с всички останали по силата на причинно-следствени връзки. По тази логика планирането на маркетинга (целящо изграждането на микросистемата на функцията маркетинг) и планирането на съвкупната дейност на организацията са функция на логическата връзка и зависимост между частта и цялото. Това ще рече, че ефективно маркетингово планиране е възможно само на фона на ефективно общофирмено планиране. От друга страна, планирането на фирмената дейност и то не въобще, а в съответствие със стратегическата логика на процеса може да се счита успешно само при условие, че се планира реализирането на маркетинга като комплекс от дейности. Двете задачи, свързани с маркетинговото планиране, имат отношение към логиката и технологията на неговото осъществяване.

Логиката на маркетинговото планиране не може да бъде друга освен логиката на стратегическото планиране. За маркетинговото планиране е неприсъща тактическата логика на планиране. Нещо повече, маркетинговото планиране е най-добрият начин да са представи същността на стратегическото планиране. Както е известно, планирането на маркетинга на организацията има за цел практически да се реализира маркетинговата концепция. Тази концепция, която представлява нова управленска философия, се основава на различната роля на потребителското поведение и на поведението на производителите. Другите известни, с практическо приложение управленски концепции за производството, за продукта и търговската концепция, в различна степен и по различен начин извеждат действията на производителите като аргумент, функция на които е потребителското поведение.

Маркетинговата концепция гради нова конструкция на отношенията между

производителите и потребителите. Производителите могат да постигнат целите си и да защитят интересите си само при условие, че произведат продукт и го предложат при условия, произтичащи от потребностите на купувачите от избрания пазарен сегмент. Очевидно е, че тази управленска концепция е много по-интелигентна, защото се основава на съзнателното съчетаване на интересите и на производителите, и на потребителите. Потенциалът, който носи в себе си класическата маркетингова концепция, намира по нататъшното си развитие в концепцията за социално –етичен маркетинг. Тук интересите на производителите и потребителите се пречупва през призмата на обществения интерес. Реализирането на етичния маркетинг за пореден път демонстрира ролята и ограниченията, които обществото поставя пред производителите, от една страна, и се изявява като фактор, който моделира потребителското поведение, от друга страна.

Специфичните характеристики на маркетинговата концепция, характерната логика, върху която тя се изгражда, предопределят и логиката и техниките на маркетинговото планиране. То има смисъл само ако чрез него се съгласуват действия и интереси в името на предварително формулирана цел. Ако това условие не е изпълнено, производителите ще бъдат в режим на отношения с потребителите си, характерен за концепциите преди маркетинговата. Т.е. произвежда се нещо и след това се търси на кого и при какви условия да се предложи.

Ако разгледаме маркетинговото планиране „технократски“, то може да се представи като поредица от следните процедури:

- поставяне на маркетингови цели;
- разработване и избор на маркетингови стратегии;
- разработване на маркетингови програми (тактики);
- разработване на маркетингов бюджет.

Следвайки логиката на маркетинговата концепция по дефиниция се решава проблемът за маркетинговата цел. Тя не може да бъде друга освен приходи от продажби на предварително избрани пазарни сегменти. При това не става дума за продажби по принцип, а за такива на материални блага и услуги, които съответстват на идентифицираните от производителя потребности на потребителите от сегмента. Извеждането на продажбите като маркетингова цел не се дължи само на факта, че те изразяват най-точно усилията на организацията в областта на маркетинга. Приходите от продажби са типичен синтетичен, стойностен показател. От това следва, че стойността му за бъдещ период ще се определя от продажбите на продуктите, които вече са в обръщение, и от продажбите на новите за организацията продукти. И едните, и другите продажби са разчетени според мащабите и динамиката на потребностите на потребителите, с които вече работи организацията, и с потребителите от новите пазарни сегменти. Двата вида продукти и двата вида потребности и купувачи, на които те съответстват, са израз на новото състояние, което организацията иска да постигне в перспектива. При тази постановка на задачата става очевидно, че текущият „маркетингов потенциал“ на организацията не е достатъчен за постигане на новото, желано състояние. Необходимо е да се изгради нова маркетингова система, съответстваща на формулираната маркетингова цел. Това е задачата на маркетинговото планиране.

Стратегическата логика на маркетинговото планиране, която е негова вътрешно присъща характеристика, оказва влияние върху планирането на дейността на организацията като цяло. Всяка функционална област – маркетинг, финанси, персонал и др., се реализира на основата на цел, която определя и смисъла за съществуването на функцията и е критерий за начина на извършването ѝ. В класическите организационни структури функционалните области са равнопоставени, което е естествено и съответства на значимостта на всяка функция. Целите, на които се подчиняват конкретните функции, са зависими от общофирмената цел. С тяхното задаване се търси отговор на въпроса с какво всяка функционална област осигурява постигането на общофирмената цел. Сложната конструкция от маркетингови цели и от другите функционални фирмени цели може да се изследва и в по-различен аспект. Безспорно целите по видове функции не могат да се степенуват по важност или в зависимост от това коя има по-голям принос за постигането на общата за фирмата цел. Функционалните цели обаче по различен начин в различни аспекти обслужват общофирмената цел. В този смисъл трябва да се има пред вид, че маркетинговата цел визира „изхода“ на организацията, финалните резултати от дейността ѝ. Останалите

функционални цели са свързани с дейности, които са вътрешнофирмен оборот – персонал, финанси, организиране на производството.

Промяната в характеристиките на елементите на бизнес средата, която прави всяко управленско решение относително налага фирменото управление да възприеме логическата конструкция, по силата на която общата фирмена цел бива най-активно повлияна от целите, свързани с взаимоотношенията между организицията и потребителите на нейната продукция. Целите за дейностите от вътрешния оборот по-скоро доуточняват мащабите на зависимостта между общата за фирмата цел (печалбата) и маркетинговата цел (приходите от продажби). Това ще рече, че при едни и същи приходи от продажби могат да се постигнат различни обеми брутна печалба в зависимост от целите, регламентиращи използването на производствените фактори.

4. ЛОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ НА МАРКЕТИНГОВОТО ПЛАНИРАНЕ

Планирането на маркетинговите дейности включва стратегическата логика на планиране и като начин на мислене, и като техники за нейното реализиране. Този факт предполага еднозначно предварително формулиране на маркетинговите цели, от една страна, и оценка на текущото състояние, от друга. Оценката на текущото състояние на организицията се изразява чрез фактическото състояние на пазарите, поведението на конкурентите, реализираното действие на елементите на макросредата, постигнатите финансово-икономически резултати, в т.ч. продажби на конкретни продукти на конкретни пазари. Оценката на фактическото състояние има за задача да представи изходната позиция на организицията при осъществяването на последващи действия, но не и да ги предопределя. Какво иска да постигне организицията в перспектива се декларира чрез формулираните обща маркетингова цел и функционалните (по елементи на маркетинговия микс) маркетингови цели.

Логиката, на която се основава целевата конструкция, не служи само да се поставят жалоните на бъдещите маркетингови действия, но и да се разграничат ясно ангажиментите и отговорностите на конкретните маркетингови специалисти. Така се обявяват аргументите, които определят специфичните интереси на всеки маркетингов специалист. Задаването на маркетинговите цели открива пътя на процедурите за разработване и избор на маркетинговите стратегии. Позволяваме си да изразим несъгласие с масово налаганото мнение, че стратегията е комплекс от действия с начало формулиране на фирмената мисия и финал бюджетирането. С този обхват фирмената стратегия се дефинира дори като нещо повече от фирмена политика.

Ресурсите не могат да определят стратегията, тя е функция на фирмените цели във всичките им проявления, защото обслужва тяхното постигане. Ресурсите с отчетеното им фактическо състояние са обект на промяна по начин и в степен, определени от избраната стратегия и конкретизиращите я тактики (програми). При това стратегията характеризира насоката на промяната на ресурсите, а тактиките характеризират конкретната практика на промяната. Така че не ресурсите определят каква стратегия ще се следва, а обратно, избраната стратегия детерминира нивото на количествените и качествените изменения на съществуващите ресурси. Това, което отличава маркетинговата стратегия от другите функционални стратегии, е нейният „предмет“. Уточняването ѝ се свързва с отговора на въпроса по какъв начин маркетинговата стратегия обслужва постигането на маркетинговата цел, а чрез нея и общата фирмена цел. Отговорът е, че тя е специфична комбинация между продуктите, произвеждани и/или продавани от фирмата, и пазарите и пазарните сегменти, с които вече работи или в бъдеще желае да работи организицията. Възможните комбинации са: текущо произвеждани продукти реализирани на текущи пазари, текущо произвеждани продукти, реализирани на нови пазари; нови продукти, реализирани на текущи пазари и нови продукти, реализирани на нови пазари. Посочените комбинации са в основата на вариантите за обща маркетингова стратегия и техните модификации: стратегия на интензивен растеж, стратегия на интегриран растеж и стратегия на диверсификация.

Най-общо спецификата на различните варианти за обща маркетингова стратегия, що се отнася до фирмената продукция, е в модификацията на съществуващите видове продукти, разработването на нови видове продукти, основаващи се на съществуващи дейности и/или насочването на фирмата към нови видове дейности. От гледна точка на пазарите специфичното при конкретните маркетингови стратегии е запазване на позиции на обслужвани до сега пазарни сегменти, позициониране на нови пазарни сегменти от съществуващи видове пазари и/или разработване на нови пазарни сегменти от нови видове пазари. Логиката на маркетинговото планиране, а и добрата практика на успяващи

организации доказват, че общата маркетингова стратегия не е достатъчна за постигането на маркетинговата цел. Както е известно, маркетингът е комплекс от различни, взаимно допълващи се функции. От тук следва, че за да се изпълни комплексът от дейности и всяка една от тях самостоятелно, е необходимо общата маркетингова стратегия да се „разложи“ на функционални маркетингови стратегии. Необходимостта от разработването на функционалните маркетингови стратегии се аргументира и от логическата конструкция на маркетинговите политики, специализирани по елементи на маркетинговия микс. С това се определя двустранната зависимост на функционалните стратегии. Те са функция и на общата маркетингова стратегия, и на функционалните маркетингови цели. Всички усилия за разработване на маркетинговите цели и стратегии биха били напразни, ако комплексът не бъде завършен с планирането на маркетинговите програми, известни още като маркетингови тактики. Програмите са специфични, защото се отнасят за различните елементи на маркетинговия микс. Нещо повече те могат да бъдат повече от една за конкретен елемент на микса.

Важна особеност на маркетинговата програма е нейният времеви обхват. Програмата винаги се разработва за едногодишен период. Това е може би причината много често разграничението между стратегическото и тактическото планиране да върви по следната линия. В стратегическия план се включват маркетинговите цели и стратегии, а в тактическите програми за продуктите, цените, маркетинговите комуникации, дистрибуцията и другите маркетингови функции. Струва си обаче да се припомни, че са различни критериите и причините маркетинговите планове да се класифицират веднъж като стратегически и тактически и втори път като краткосрочни и перспективни. Елементарно като подход и без практическа стойност е отъждествяването на перспективното със стратегическото планиране, от една страна, и краткосрочното с тактическото планиране, от друга страна. В единия случай става дума за управленска логика, а в другия за времеви обхват на управленския процес и най-вече на неговия резултат – плана.

5. Прогнозиране и планиране

Успешното развитие на обществото зависи от съчетаването на краткосрочните, средносрочните дългосрочните приоритети. Твърде често под натиска на политиците, заинтересованите групи, медиите и обществеността управляващите насочват усилията си към краткосрочните и средносрочните приоритети. В същото време във всяко общество правителството трябва да бъде гарант за бъдещето, да се съобразява с интересите на бъдещите поколения по начин, който е невъзможен за отделната личност, семейството, бизнеса. Това налага да се използват различни методи за предвиждане на бъдещето.

Определянето на приоритетите на социалното развитие в съвременния свят е тясно свързано с предвиждането на бъдещето, или т.нар. foresight. Някои изследователи правят разлика между прогнозирането (forecast) и предвиждането на бъдещето (foresight). Според тях прогнозирането предполага предприемането на някакви действия, докато предвиждането на бъдещето е по-пасивна дейност и би трябвало да предхожда прогнозирането.

Прогнозирането представлява процес на системно изследване на бъдещето, при което се изгражда представа за него в средносрочна и дългосрочна перспектива и се цели вземането на решения в настоящето чрез съчетаване на усилията на различни участници и заинтересовани страни. Прогнозирането може да обхваща икономическото и социалното развитие на обществото като цяло или да се концентрира само върху определен аспект – най-често развитието на науката и технологиите. Целите на технологичното прогнозиране могат да се обобщят като създаване на стратегическа основа за научната и технологичната политика на равнище държава или отделна фирма. При националните програми участието на различни организации и бизнеса създава предпоставки за изработване на общо стратегическо виждане за бъдещето на страната.

Публикациите на PREST, изследователското звено за проучване на политиката в областта на науката и технологиите към уиверситета в Манчестър показват, че най-често срещаните цели при технологичното прогнозиране на държавно равнище са:

- Осигуряването на информация за националната научна, технологична и иновационна политика и очертаването на нейните насоки с цел определяне на приоритети. Тази цел се обуславя от възможността да се осигури разбиране за бъдещите научни, технологични и пазарни тенденции и

сили, които ще оформят бъдещето и във връзка с които могат да се определят силните и слабите страни на дадена страна.

- Насърчаването на дългосрочното стратегическо мислене сред широк кръг от участници, особено фирми. Целта е фирмите да се приспособят към очакваните промени.
- Подпомагането на развитието на националната иновационна система на страната чрез подобряване и заздравяване на сътрудничеството и партньорството. Подкрепят се създаването на мрежи между бизнеса, науката и държавните институции и съвместната им работа.

Други специфични цели на технологичното прогнозиране могат да бъдат подкрепа на подготовката за членство в ЕС, по-добро участие в изследователските програми на ЕС, развиване на умения за технологично прогнозиране, разработване на методология за технологично прогнозиране.

Основният проблем при прогнозирането е, че изгодите от него не са непосредствени както за отделната фирма, така и за общественото развитие. Прогнозите се оценяват трудно и поради това за част от участниците могат да изглеждат като загуба на време и ресурси, когато трябва да решават непосредствени задачи. Прогнозирането не е панацея и неговите възможности трябва да се оценяват реалистично.

- *Развитие на националното прогнозиране*

Прогнозирането на науката и технологиите се развива бързо от 50-те години на миналия век. През този етап се създава нова общност на учени, занимаващи се с прогнозиране главно във военната област и промишлеността. От началото на 70-те години се осъществява технологичното прогнозиране на държавно равнище. От средата на 80-те години броят на националните програми за прогнозиране се увеличава рязко. САЩ, Великобритания, Германия, Франция, Япония, Холандия и Нова Зеландия извършват неколкостранно прогнозиране на своето технологично развитие. През 90-те години национални прогнозни програми осъществяват Южна Корея, Австралия, Швеция, Австрия, Ирландия, Унгария. В бившите социалистически страни също се правят успешни опити за прогнозиране на развитието на науката и технологиите. Политическите и икономическите промени в края на 80-те и началото на 90-те години прекъсват опитите за дългосрочно прогнозиране и те се възстановяват към края на 90-те години след настъпване на макроикономическа стабилизация и растеж.

В началото на новото столетие Малайзия, Великобритания, страните от АСЕАН, Чехия, Полша, Германия, Венецуела, Бразилия, Чили и Дания осъществяват инициативи на национално равнище за прогнозиране на науката и технологиите. Според публикуваните изследвания положителните резултати от прогнозирането са промени в изследователските приоритети), по-добро взаимодействие между фирмите и преориентиране на финансирането към гранични научни области, селективно развитие на научни изследвания и насочване на ресурси и др. В Унгария резултатите от технологичното прогнозиране се дискутират от парламентарни комитети и се създават работни групи за изследване на тяхното влияние върху политиката на страната в различни области.

Проследяването на националните програми за технологично развитие дава основание на изследователите да твърдят, че могат да се определят три "поколения" програми за технологично прогнозиране:

- Първо поколение – прогнозиране главно на развитието на науката и технологиите.
- Второ поколение – технологичното прогнозиране се разглежда в тясна връзка с развитието на пазарите.
- Трето поколение – подобряване на пазарната перспектива на прогнозирането със социалното измерение и по-точно с проблемите на социалното развитие и привличане в процеса на прогнозиране на социално ангажираните организации и институции.

Прогнозирането разширява своя обхват, като еволюират и техниките на неговото осъществяване. През 90-те години в национален и в световен мащаб започват да се създават общности на организаторите и участниците в дейностите.

Практиката на националните форсайт програми

Практиката на националните програми за прогнозиране се изследва задълбочено години наред от PREST. Резултатите показват, че успешното осъществяване на националните Форсайт програми изисква да се вземат решения в няколко основни области:

Сформиране на екип. Повечето национални програми възникват чрез подкрепата и обединяването на усилията на няколко организации, ведомства, влиятелни личности. Важно значение за започването на програмите имат т.нар. “шампиони, или лидери” на програмата. В повечето страни това са лица, които работят в националните ведомства и са придобили знания за прогнозиране чрез участие в международни форуми или от консултанти от собствените си страни. В страните кандидатки инициатори са също изследователи и ръководители от научни институти или организации, които имат опит в разработването и изпълнението на проекти, финансирани изцяло или частично от Европейския съюз.

Лидерите или организациите – инициатори, често срещат съпротива от други ведомства или министерства. В много случаи те правят проучвания и изготвят аналитични материали, като използват опита на други страни или канят чуждестранни лектори.

Подкрепата за осъществяването на форсайт програма изисква умели решения и по отношение на осведомяването на обществеността за ползите от нея. Важно е да се прецени необходимостта от организиране на конференции и семинари, участието на медиите, обучение по прогнозиране и др.

Възможни са различни възражения срещу програма за прогнозиране – от твърдението “бъдещето не може да се предвиди”, през случайността в науката и инерцията до компетентността на институцията, провеждаща програмата, и разходите.

Спонсорство. То включва три основни проблема: кой взема решение за осъществяване на програма за прогнозиране; кой осигурява средствата; как се съставя и разпределя бюджетът. Обикновено спонсори са министерствата, макар че в много случаи прогнозирането се извършва от други организации – главно националните академии на науките, индустриални организации, частни консултанти, група изследователи, сформирана за целта, и др. Спонсорите се включват в структурата за управление на проекта.

През последните години се наблюдава акумулиране на средства за прогнозиране от различни източници. Например програмата “FUTUR” в Германия (2002 г.) и текущата форсайт програма на Великобритания използват средства на повече от едно ведомство. Един от панелите във Великобритания, свързан с превенцията на престъпления, се финансира от Министерството на вътрешните работи. Реализацията на програмите е свързана и с разплащания с много организации, които осигуряват участници за панелите, работните групи, попълването на въпросници и други задачи.

Неофициалното спонсорство играе важна роля и трябва да му се отдава дължимото. То може да се изразява в предоставяне на участници от организациите, без да се изисква заплащане, участие в разпространяването на информация за форсайт програмите, предоставяне на помещения за участие в работни срещи, семинари и др.

Цели. Целите трябва да бъдат формулирани точно. Както беше посочено, те варират от осигуряване на стратегическа информация за разработване на националната и фирмената научна и иновационна политика до конкретни цели като разработването на методология за прогнозиране. През последните години се наблюдава тенденция към разширяване на целите извън научното и технологичното развитие и осъществяване на т.нар. социално прогнозиране.

При определянето на целите трябва да се даде отговор и на следните въпроси: какви дейности по прогнозиране и планиране се извършват в съответната област; кои са основните участници; каква стойност

може да добави прогнозирането и как може да се съчетае със съществуващите политики и програми; може ли форсайт програмата да заплаши съществуващите практики в съответната област и във връзка с това каква подкрепа или съпротива може да се очаква.

Обхват на програмата. Тя трябва да определи областите, които прогнозирането ще обхваща. Повечето национални програми обхващат групи проблеми и по-рядко една област. Най-общо осъществяваните досега национални програми могат да се определят като ориентирани към:

- Науката и технологиите. Това са най-често срещаните програми, в които стремежът е да се определи връзката между развитието на науката, технологиите, пазара и общественото развитие като цяло.
- Динамиката на бизнеса – прогнозиране на икономическото развитие и на такива явления, като разработването на клъстери, малки и средни предприятия, индустриални асоциации и др.
- Социокултурно развитие, при което се изследват развитието на човешкия потенциал и по-конкретно демографските проблеми, мобилността на населението, неговата идентичност, чувството за принадлежност, мрежите, човешкият капитал, обучението и квалификацията, здравеопазването.
- Регионално развитие – прогнозира се географските ресурси, обкръжаващата среда, геополитическото развитие, икономиката, човешкият потенциал и др. фактори за район или по-голяма част от територията на дадена страна.

Обхватът на програмата се определя от спонсорите и заинтересованите страни. Например популярни са секторните прогнозни дейности в областта на информационните и комуникационните технологии, биотехнологиите, околната среда, транспорта, здравеопазването.

Времевият хоризонт на форсайт програмите обхваща средно 10 - 15 години, но може да бъде за период от най-малко 5 до най-много 30 години. Обикновено програмите, които предвиждат етап на изработване и приложение на конкретни мерки, имат по-кратък прогнозен период – 5 - 10 години.

Обхватът на програмите включва и осигуряването на участието на възможно най-широк кръг организации и заинтересовани лица. Решенията зависят от мащаба на планираните дейности и социалната, икономическата и политическата култура в страната. Най-вероятните участници са висши държавни служители, представители на бизнес организациите, научни работници, уважавани личности от гражданското общество, министри и други политици, перспективни спонсори.

Един от проблемите на реализацията на програмите е определянето на експерти за участие в прогнозирането.

Изследователски елементи и методи. Тази част от програмата обхваща методите, които ще се използват за целите на прогнозирането, и тяхната интерпретация. В крайна сметка изборът зависи от спонсорите. Възможно е да се използват различни методи в секторните панели и работни групи. Проблем в този случай е обобщаването на резултатите, получени от тях. Най-често използваните методи са:

- Проучвания на възможността за осъществяване на програми за прогнозиране. Привличат се национални или чуждестранни експерти, които извършват:
  - а) преглед на опита на други страни при реализацията на форсайт програми;
  - б) обзор на националната система за научни изследвания и развойна дейност;
  - в) предлагат варианти на национална форсайт програма. Тези методи включват проучване на вече публикувана информация, посещение в други страни, интервюта с водещи изследователи. Когато една страна е изпълнявала вече форсайт програма, тези проучвания целят да се използва растящият национален и международен опит в областта на прогнозирането.
- Определяне на участниците. Често използвани методи са интервюирането на експерти или дискусиите в панели. Основният проблем са съставянето на панелите и изборът на участниците в интервюто. Проучванията върху форсайт програмите показват, че невинаги посочените лица от

ключови организации като индустриални организации, държавни ведомства, професионални организации и др. са най-надеждни. Един от най-амбициозните методи е т.нар. процедура на номинация, която е разновидност на извадката на принципа на снежната топка. При тази процедура експертът се включва в програмата, ако е посочен от повече от един специалист. В текущите програми се включва анкетиране чрез Интернет. Така се дава възможност на много специалисти да участват, но съществуват проблеми при подбора и достоверността на получената информация.

- Осведомяване. Това е необходим метод, когато много участници трябва да попълнят анкети. В Унгария и Германия се провеждат открити семинари за предоставяне на информацията относно прогнозните дейности и за да се получи обратна връзка и ангажиране на участниците. Публикуват се бюлетини или устно се предоставя информация за развитието на програмата.
- Бенчмаркинг. Целта на този метод е да се оценят силните и слабите страни в дадена област. Може да се извърши въз основа на качествени проучвания сред ключови участници, като се използва методът Делфи, или чрез количествени проучвания, които включват сравняване на публичните разходи за научни изследвания или други показатели за националната изследователска и развойна дейност.
- Конструирание на сценарии и теми за Делфи проучване се практикува от по-голяма част от панелите в различни страни. В някои случаи се превеждат директно въпросниците, ползвани в други страни, или се провеждат широки консултации за тяхното уточняване. Делфи методът включва анкетиране на група хора, за които се счита, че са експерти в дадена област. Една от особеностите е, че въпросникът трябва да бъде попълнен няколко пъти, като на интервюираните лица се дава информация за получените на предходния етап отговори. Разработването на анкетата изисква много време и експертна подготовка, за да се постигне яснота на въпросите.
- Консултации. Те се различават съществено в отделните страни. Много често консултациите водят до възприемане на метода Делфи. Друг подход за консултиране са семинарите и работните срещи, по време на които се прилагат методите на мозъчната атака или изработване на сценарий.
- Определяне на приоритети. Панелите гласуват и оценяват възможните дейности в бъдеще и ги ранжират. Процедурата по ранжиране наподобява SWOT-анализ.
- Разпространяването на резултатите се осъществява чрез доклади, семинари и презентации.

Наблюдение и оценка. Успешното управление на програмите изисква подготовка и мотивиране на участниците. Наблюденията и оценките върху националните форсайт програми са доста ограничени. Извършвани са главно въз основа на въпросници. Необходимостта от наблюдение и оценка обаче става все по-наложителна поради косвения характер на резултатите от прогнозирането и критиките, отправяни към него. Търсят се подходящи методи за контрол върху качеството на прогнозирането, определят се етапи с конкретни резултати, периодичност на отчитане и др.

Ресурси. Националните форсайт програми могат да бъдат доста скъпи особено в случаите, когато включват и етап на реализация на конкретни мерки. Например в Германия за една от програмите се заделят над 1 млн. марки, във Великобритания първата програма достига 1,5 млн. лири. Най-много разходи на време изискват консултациите, подготовката и попълването на анкетните карти. Очаква се с използването на Интернет разходите на време и финансови средства да намалеят, но проучвания по този проблем не са извършвани.

Прогнозирането изисква наличие на човешки, инфраструктурни и културни ресурси. Например при намерение за преориентация на научноизследователската дейност може да се окаже, че страната не разполага с необходимия човешки потенциал, за да излъчи експерти, които да участват в прогнозните дейности. Инфраструктурните ресурси обхващат организиране на човешките ресурси в съответни структури - фирми, изследователски организации, университети, търговски камари и др. Често тези

организации осъществяват връзката между участниците в прогнозирането и крайните потребители. Недостатъчната им наличност в дадена страна може да бъде пречка за прогнозирането. Възможна е и обратната ситуация, когато авторитетът на тези организации е голям в страната и те разглеждат форсайт програмите и проектите като заплаха за собственото си съществуване. Културните ресурси са по-трудни за определяне, но те включват готовността на потенциалните участници в една страна да мислят за бъдещето и да участват в инициативи за неговото прогнозиране.

Равнище на програмата. В световен мащаб преобладават националните програми за прогнозиране. Проучванията върху възможностите за прогнозиране на регионално равнище са все още в своето начало. Проектът "FOREN" на Европейския съюз е опит за регионални сравнения и изработване на обща методика за регионални форсайт програми.

Вид на действията, които ще се предприемат. В някои национални програми се предвиждат определени дейности в отговор на резултатите от прогнозирането. Обикновено това са програмите, при които се предвижда определяне на приоритети, съставяне на списъци на критични технологии или изработване на сценарии за бъдещето. Целта им е да предоставят информация, а мерките трябва да се изработят от решенията на правителствата или фирмите.

Резултати. Те трябва да бъдат определени още при започването на програмата за прогнозиране. По принцип прогнозирането може да генерира много различни очаквания и разочарования. Поради това изгодата от форсайт програмите трябва да се определи реалистично.

Постоянна форсайт програма. Непрекъснатото възобновяване на програмите за технологично прогнозиране се обуславя от появата на нови проблеми, които трябва да се изследват, от поддържането на национално равнище на умения за прогнозиране, от подкрепата на изградените мрежи и др.

Проекти за технологично прогнозиране на Европейския съюз и други международни организации

В Европейския съюз технологичното прогнозиране и неговата връзка с развитието на обществото и процесите на интеграция в Европа се осъществяват чрез:

- пряко финансиране на проекти за прогнозиране или проучвания на прогнозните дейности на Института за перспективни технологични изследвания (IPTS) в Севиля^[11];
- проекти, финансирани от рамковите програми за научни изследвания, технологично развитие и демонстрационни дейности;
- други инициативи като иновативните дейности на Европейския фонд за регионално развитие.

Мисията на IPTS е да осъществява технико-икономически анализ за изработването на решения за европейската интеграция. Институтът наблюдава и анализира развитието на науката и технологиите, тяхната взаимна връзка и въздействие при разработване на различни политически решения.

I. Същност и предмет на бизнес – плана, цели и задачи

В условията на динамично променящата се световна икономика от фирмите и предприятията се изисква голяма гъвкавост и постоянна готовност за бързо пренастройване на дейността им в съответствие с обективно действащите фактори. Този проблем е още по-характерен за предприятията в страните, в които се извършва преход от планова към пазарна икономика, каквато се явява и Република България.

Същността на управленския процес се изгражда от основните цели, задачи и функции, във връзка с изграждането на ефективно функциониращи маркетингова, продуктова, пласментна, организационна стратегии за развитие на конкретната фирма. При самото изграждане на подобни стратегии на управление се анализират основни индикатори, характеризиращи влиянието на околната за фирмата среда, предимствата и недостатъците във вече функциониращите стратегии. На базата на операционните планове и програми в текущата фирмена дейност се планират управленските решения за дългосрочно фирмено развитие.

Равнищата на управление в подобна фирма могат да се обособят в няколко направления на анализ и планиране на дейността, а именно: (стратегическо планиране и прогнозиране); корпоративно; бизнесравнище (дивизионно); функционално; оперативно (департаментно) и стратегическо планиране.

От своя страна стратегическия планов процес във фирмата включва следните етапи на работа:

1. определяне на мисията;
2. поставяне на целите;
3. ситуационен анализ;
4. формулиране на стратегията;
5. осъществяване на стратегията чрез определяне на тактиката;
6. изпълнението на стратегията и тактиката;
7. оценка и контрол.

Стратегията служи за постигане на набелязаните цели. Тя е ориентирана към бъдещето и посочва общото направление, в което трябва да се търсят пътищата за успех. Стратегията спомага да се откроява организацията, да се направлява нейното развитие, да се стабилизират позициите в бизнеса, да се фокусират усилията на персонала, да се устоява на външните промени, да се повишава ефективността на работата, да се намалява степента на неопределеност и др. Сложната стратегия представлява комбинация от по-прости стратегии.

Всяка стратегия води до някакви резултати, които се проявяват в бъдещето. Тези резултати се формират под въздействието на редица контролирани и неконтролирани фактори, които влияят върху поведението на мениджърите. Активното поведение е свързано с предвиждане на бъдещите промени и приспособяване към целите на фирмата. Пасивното поведение представлява реакция на компанията на станалите промени в обкръжаващата среда. Получените резултати позволяват да се оцени полезността на прилаганата стратегия.

Стратегическият процес изисква постоянно наблюдаване на събитията и условията във външната и вътрешната среда и своевременно извършване на необходимите промени. При взаимодействието между компанията и нейната среда са възможни четири ситуационни стратегии. Интерактивната стратегия се използва, когато компанията и средата се променят едновременно в една и съща посока. Така се хармонизират действията на фирмата и очакванията на обществото. Реактивната стратегия се прилага, когато средата първа се изменя, а компанията реагира на ставашите промени. Измененията във фирмата настъпват в резултат на оказан външен натиск. Проактивната стратегия се прилага, когато компанията първа инициира промените и впоследствие средата се изменя. Така фирмата се опитва да създаде изгодни за нея условия в обществото. При посочените ситуационни стратегии особено внимание се обръща на действията на конкурентите, поведението на клиентите, дейността на доставчиците, отношенията с дистрибуторите и др. Това е свързано със събиране и обработване на разнообразна, текуща и прогнозна информация.

На един етап на неопределеност във фирмената дейност, прогнозите не са достатъчни за постигането на стабилно икономическо развитие. Затова е необходимо да се извършва по-конкретно обвързване на поставените цели с набелязаните пътища за тяхното реализиране, както и изготвяне на такива разчети и баланси на ограничените ресурси, каквито да могат във всеки един момент да удовлетворят потребностите на дадена производствена единица.

Всичко казано дотук може да бъде постигнато на основата на познаването на микро- и макросредата, в която функционира дадено предприятие, на тенденциите в неговото развитие, на анализа на резултатите от неговата досегашна дейност и не на последно място на неговите възможности за бъдещо развитие и реструктуриране.

От своя страна, това позволява да бъдат разработени алтернативни варианти на действие, които биха гарантирали постигането на поставените цели в диапазона на максимален ефект (печалба), при благоприятен бизнес - климат и минимални загуби при неблагоприятна вътрешна и външна среда.

Тези разработки са известни като „бизнес – планове”. Те, от своя страна, са еднакво полезни, както при започването на нов бизнес и свързаното с това набиране на стартови инвестиции, така и при осъществяването на регулярната стопанска дейност на предприятието.

В условията на пазарно стопанство държавата не задължава субектите, които правят бизнес да правят планове, а още по-малко да изпълняват такива. Бизнес - планът служи като чертеж за построяването на една фирма. Той е средство за описание на целите на конкретен бизнес и показва как тези цели ще бъдат достигнати през следващите няколко години.

Бизнес - планът е средство за:

- определяне на индивидуалните отговорности в една фирма;

- запознаване на персонала с това, което се очаква от него;
- подобряване на работата на фирмата като цяло;
- подпомагане на мениджърите във вземането на решения;
- планиране разработването на нови продукти;
- получаване на капитал за развитието на даден бизнес.

Всяко планиране включва известно предположение относно бъдещото развитие, но условията може да се променят. Ето защо планът трябва да бъде гъвкав и актуален във всеки момент от фирменото развитие.

Полезността на бизнес - плана не се свежда само до обосноваване необходимостта от кредит пред банките, тъй като той е и мярка за работа, критерий, спрямо които може да се измери развитието на дейността.

Бизнес - планът е профил на бъдещето, който играе съществена роля главно поради следните три причини:

1.) Бизнес - планът подпомага планирането и представлява аналитичен начин за разглеждане на дейността, при което се разработват всички възможни алтернативни варианти.

2.) Бизнес - планът помага да се ръководи фирмата по-добре, като е необходимо да се сравняват непрекъснато проектите с действителните резултати. По този начин ръководството на фирмата се ориентира за състоянието и в момента и за това накъде върви фирменото развитие.

3.) Бизнес - планът помага да се осигурят необходимите кредити.

Бизнес - планът има няколко функции в зависимост от своето предназначение и целите, за които се изготвя. В резултат той може да има различен обхват и съдържание и в съответствие с това да бъде разработен в различни варианти:

❖ **Бизнес - планът, като делова програма на фирмата**

Този вариант служи като основен инструмент за развитието на фирмата. В него се дефинират сроковете и конкретните резултати. Тук в детайли се представят основните цели и задачи, както и условията и средствата за постигането им.

❖ **Бизнес - планът, като ориентир на управленския екип за целите, задачите и сроковете, които трябва да се спазват**

Този бизнес - план трябва да съдържа качествени характеристики и точни задачи за всеки един от служителите, за неговите права и задължения, отговорностите и мястото му в структурата на фирмата. Разглежданият вариант е подходящ за стартираща фирма.

❖ **Бизнес – планът, като основен финансов и търговски документ**

Основната му цел е свързана с осигуряване на необходимите финансови средства. По своята форма, съдържание и обхват той трябва да отговаря главно на изискванията на финансовите институции. Необходимо е да бъдат спазвани следните правила:

- **Яснота** - Това означава да бъде ползван прост език, да се избягва излагането на много идеи в едно изречение, да не се прекалява с прилагателните имена, и където е възможно, да се използват таблици.

- **Краткост** - т. е. бизнес - планът трябва да съдържа най - важното, което читателят трябва да научи.

- **Логика** - това означава, че фактите и идеите, които се представят трябва да са в логическа последователност, за да бъдат по-лесни за възприемане.

- **Истинност** - това правило има за цел нещата да бъдат представяни честно, без да се пресирават.

- **Стойност** - т. е. фактите трябва да бъдат подкрепени с цифри, ако това е възможно.

❖ **Бизнес – планът, като лице на фирмата**

В този вариант се описват предметът на дейност, целите и задачите, постигнатите до този момент резултати, както и други данни, които биха представлявали интерес за различните делови партньори.

❖ **Бизнес - план с инвестиционна насоченост**

Този вариант се съставя в случаите, когато е необходимо разширяване на вече съществуващия бизнес или навлизане в нова дейност. Чрез него трябва да бъде обоснована целесъобразността на

инвестицията, да се докаже, че проектът е обезпечен във всичките му аспекти- пазарен, суровинен и технологичен.

В него се посочват източниците за осигуряване на необходимите финансови средства, реда на тяхното постъпване, начините им на използване, както и сроковете им за възвръщане.

❖ **Бизнес - планът, като съставна част от бизнес - оценките**

Обикновено бизнес - оценки се извършват по повод на сделки с фирми; при покупко-продажби; сливания; разделяния; приемане на нови или напускане на стари съдружници; при емитиране на ценни книжа или по друг повод.

Когато се съставя един бизнес - план трябва да се има в предвид, че тази дейност обикновено се ръководи от мениджъра на фирмата и изисква време и познания.

Бизнес - планът е индивидуален и служи за ръководство само на конкретната фирма, за която е съставен. За неговото съставяне са необходими различен брой специалисти с висока квалификация – плановици, финансиста, юристи, маркетинголози и други.

След като по-горе бе изяснена същността на бизнес - плана и бе обоснована необходимостта от неговото изготвяне, то следва да бъдат посочени и основните методически стъпки за неговото разработване.

II. Методически подход за разработване на бизнес – планове

1. Обем и съдържание на бизнес - плана

В зависимост от целите, за които се използва бизнес - планът може да има различен обем и съдържание¹. Като общо между всички тези възможни варианта съдържанието се определя по следния начин:

A. Уводна част

1. Титулна страница
2. Съдържание
3. Резюме-анотация.
4. Фактически данни.

Б. Описателна част

1. Фирмена дейност и мисия; индустрия и пазар.
  1. 1. Фирма и индустрия
  1. 2. Продукти и свързани с тях услуги
  1. 3. Технологии
  1. 4. Анализ на пазара
  1. 5. Анализ на конкуренцията
  1. 6. Маркетингова стратегия
2. План за дейността; структура на управлението.
  2. 1. Производство, технологии, операции
  2. 2. Управление, ръководство, собственост
  2. 3. Администрация, организация, персонал
3. Перспективно планиране и финансови данни
  3. 1. Основни ориентири
  3. 2. План - график
  3. 3. Стратегическо планиране
  3. 4. Критични рискове и проблеми
  3. 5. Финансови данни и прогнози

В. Приложения и съпътстваща документация

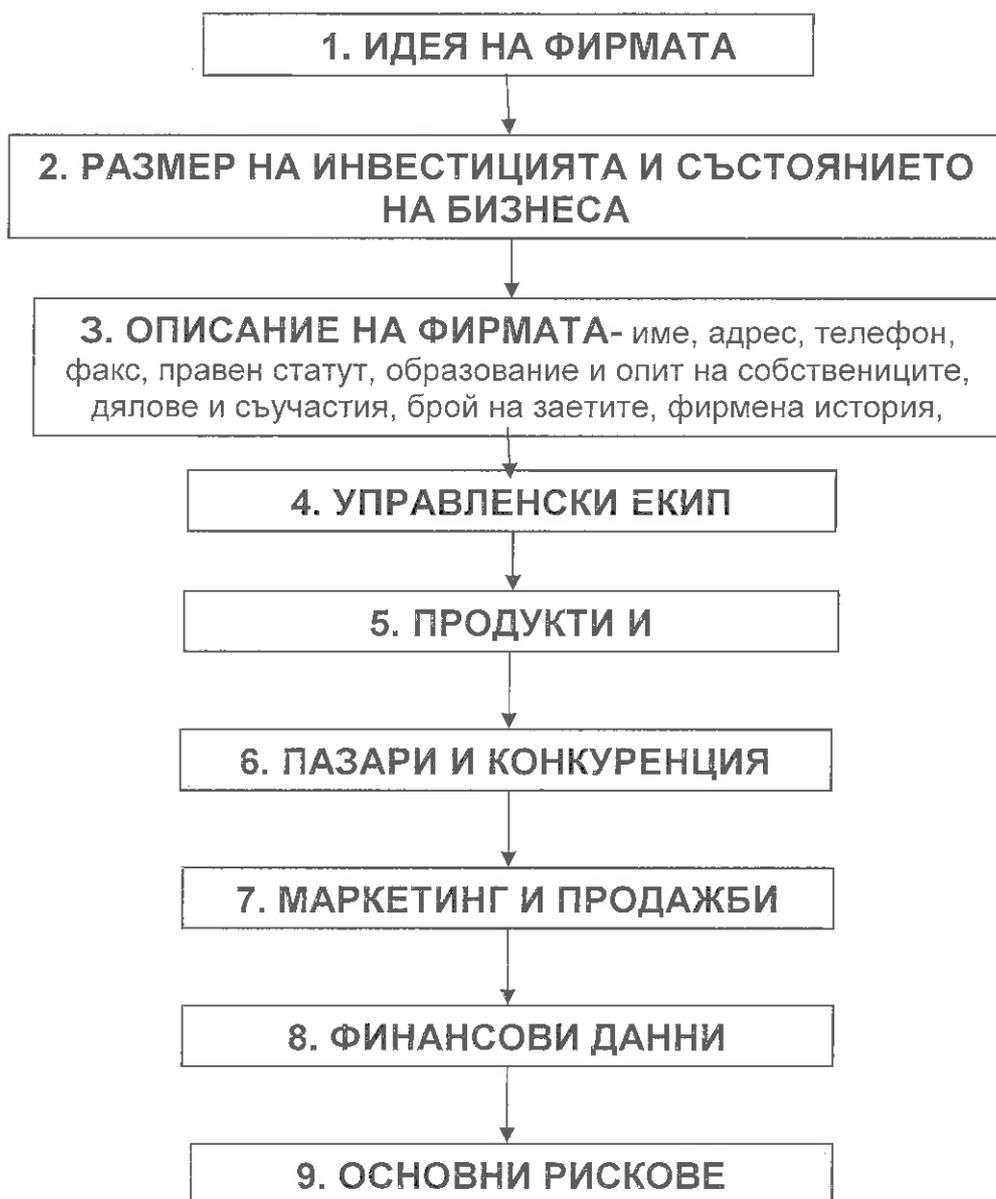
1. Суровини и материали за продуктите или услугите. Материален и енергиен баланс. Доставчици.

---

¹ В развитите индустриални страни са възприети различни схеми за структуриране на бизнес - плана. От американската практика за най - удачна и най - подходяща за българските икономически условия се счита схемата предложена от професор Виктория Микелонис в методиката „Бизнес - план и предложение за финансиране на малък и среден бизнес”.

2. Правни документи
2. 1. Договори с доставчици и клиенти
2. 2. Условия за доставка и пласмент
3. Проучване на пазара. Основни клиенти и конкуренти.
4. Документация за управленската структура. Персонал: квалификация, стаж, пол, възраст.
5. Финансово - счетоводни документи. Данни за състоянието на фирмата. Анализ на ликвидността и други финансови показатели.
6. Копия от съдебната, данъчната и статистическата регистрация
7. Копия от други документи, представляващи интерес за потребителите на бизнес - плана

Схема 1. Примерна структура на бизнес-план според (БАИФ)

В случай, че бизнес - планът се представя пред банка или друга финансова институция като основен финансов документ, приложение намира показаната Схема 1, предложена от Българо-американския инвестиционен фонд. Според нея бизнес - планът се превръща в кратко резюме - анотация, съдържащо показаните на схемата елементи.

Съставящият бизнес - плана трябва да цели той да отговаря на множество въпроси, свързани с дейността на фирмата и нейното развитие във времето. Ето защо в него трябва да се съдържат трите основни елемента:

1). Пълен, точен и обективен анализ на фирмата и околната среда, в която тя съществува (икономическа, социална, екологична и т. н.).

2). Целите, които трябва да се постигнат и тяхното разпределение във времето. Те са дефинирани с конкретни величини и срокове. Целите могат да бъдат различни, но всички те трябва да са свързани с бъдещото развитие на фирмата.

3). Набелязват се средствата и мероприятията за достигане на крайната цел.

2. Съставни части на бизнес - плана

Бизнес - планът има три основни части: въстъпителна информация, основна част и трети раздел, включващ всички приложения към плана.

2.1. Въстъпителна информация

Обикновено бизнес - плана започва с титулна страница, съдържание, списък на приложенията и резюме.

Титулната страница трябва да съдържа основните данни за фирмата: мотото на фирмата, име и адрес, телефонен номер, дата на регистрация на фирмата, дата на представяне на бизнес - плана и уверение, че данните няма да бъдат разкрити пред друг.

Съдържанието, което съпровожда тази първа част, отразява къде какво се намира. Списъкът на приложенията, подобно на съдържанието, трябва да включва заглавията и номерата на страниците на финансовите отчети и другите добавки.

Трябва да се отбележи, че резюмето е най - важната част от бизнес - плана, тъй като от него се определя дали останалите страници ще бъдат прочетени ². В повечето случаи резюмето е единствената част от плана, която се чете и обхваща от 2 до 3 страници. Тук трябва да е обобщена и анализирана основната финансова информация - количеството на необходимите средства, начините на тяхното набавяне, както и структурата на капитала, като съотношение на собствения и привлечения капитал. Допълнителна информация трябва да обхваща статута на фирмата, къде и кога е регистрирана, какъв е основният предмет на дейност и какви са постигнатите до момента резултати.

2.2. Основна част на бизнес – плана

2. 2. 1. История и цели на фирмата

Тук се прави преглед на историята на фирмата, описва се сегашното състояние, както и заложените цели за следващите няколко години.

❖ История на фирмата

Тук се посочва къде и кога е създадена фирмата, кои са нейните учредители, каква е юридическата форма и собствеността. Ако са направени промени в правния и статут, то те се очертават - кога и защо са извършени. Включват се и етапите на развитие и фазите на растеж на фирмата по описания по - горе критерий.

❖ Настоящи условия

Тук се обхваща състоянието на националната икономика на етала, в който тя се намира - спад или оживление. Тази информация е важна и е пряко свързана с формулирането на мисията на фирмата и нейния предмет на дейност.

Фирмата трябва да разчита на увеличен оборот, а това означава увеличени разходи за въздействие върху пазара - реклама, маркетинг и т. н.

❖ Общи цели

Дава се ясна формулировка на стратегическите цели и развитието на фирмата през следващите три до пет години, тъй като инвеститорите са склонни да разглеждат своите инвестиции в перспектива за такъв интервал от време.

❖ Специфични цели

Специфичните цели за следващите 2 до 5 години се разпределят в следните области:

- приходи (продажби); рентабилност;
- пазарен дял (позиция);
- качество на продукта (услугата);
- иновации;
- ефективност (производителност);
- морал на служителите;
- развитие на мениджмънта;

² Обикновено инвеститорите отделят само 5 - 10 минути за преглеждането на един бизнес - план, преди да решат дали да го четат в цялост или да преминат към друго предложение.

социална отговорност (въздействие върху обществото).

❖ **Мисия на фирмата**

Мисията е дългосрочно виждане за това какво трябва да постигне фирмата. Целта на тази част от разработката е да се убеди инвеститорът или кредиторът в ефективността на предприемаческата идея. По убедителен начин се описва мисията, нейната неповторимост и шансовете за успех. Разработва се темата с какво фирмата и нейната дейност превъзхожда другите, от какво е предопределена тази мисия и какви ще бъдат резултатите за потребителя.

2. 2. 2. Анализ на пазара

Определя се специфичния пазарен сегмент, на който се предлагат продуктите или услугите и се разглеждат конкурентните сили, които могат да окажат влияние върху дългосрочното развитие на фирмата.

❖ **Пазарно проучване**

Тук се включва типа пазарно и отраслово проучване, което е проведено и възможностите за следващи проучвания. От съществено значение е да се покаже на инвеститорите, че фирмата получава от потенциалните си клиенти обратна връзка относно своя продукт (услуга).

❖ **Цялостен пазар**

Дава се описание на настоящия и прогнозирания пазар, като се определят местоположението, продажбите, печалбите, темпа на растеж, тенденциите, водещите фирми в отрасъла и финансовите им успехи.

Специфичен пазарен сегмент

Анализира се специфичния целеви пазар или пазарен сегмент - неговото състояние в момента и в перспектива, водещите фирми и техните финансови резултати, очакваните продажби на отрасъла в този пазарен сегмент и бъдещия пазарен дял на фирмата за всяка от следващите пет години.

❖ **Конкурентни фактори**

Целта на тази част е да покаже основните конкуренти на пазара, да се анализират техните силни и слаби страни и да се сравняват със съответните страни на изследваната фирма

❖ **Други пазарни влияния**

Отчита се влиянието на всеки един от различните фактори върху настоящите и бъдещите продажби и ключовите пазарни индикатори за всеки един от тези фактори, които могат да окажат съществено влияние върху продажбите. Такива фактори са икономическите, социалните, сезонните влияния, редките непредвидими случаи.

2. 2. 3. Разработване и производство

Този раздел разкрива различни проблеми, свързани с научноизследователската, развойната дейност и производството на основния продукт във фирмата.

❖ **Изследователска и развойна дейност**

В повечето случаи тази част трябва да бъде кратка, тъй като инвеститорите считат, че фирмата вече е приключила основната си изследователска дейност.

Производствени изисквания (условия)

Описват се основните насоки в научноизследователската и развойната дейност на фирмата, производствения процес и контрола върху качеството. Описват се следните черти на производството, както и очакваните разходи за закупуването или наемането им: материали, труд, заводски съоръжения и оборудване.

❖ **Производствен процес**

Посочват се основните етапи (стъпки) от процеса на разработване и производство (под формата на списък или производствена карта), които фирмата използва, заедно с кратко описание на всеки етап. Посочва се също времето и средствата, като абсолютна сума или в процент, които се изискват за всеки един етап от производството. Идентифицират се трудностите и рисковете, свързани с различните етапи.

❖ **Следене и контрол на качеството**

Описва се системата за следене на качеството, инспектиране, производствен контрол и контрол на складовите наличности, както и контрола върху разходите и работната сила и необходимите контролни механизми.

2. 2. 4. Маркетинг

Описва се как фирмата продава своите продукти или услуги на пазарните сегменти, които се използват, като се определят и обосновават разходите необходими за маркетинга.

❖ **Маркетингова ориентация**

Маркетингът е нов начин на мислене и управление, при който акцентът пада върху пазара, продажбите и най-вече върху клиента. За да се реализира маркетингът на практика е необходимо да се осъществят и някои действия от страна на фирмата, които са задължителна част от фирменото планиране:

Анализ състоянието на пазара - какъв е пазарът, какви пазарни дялове са обхванати от конкуренцията, кой е водещ на пазара, по какво неговият продукт превъзхожда съществуващите

Необходимо е да се проучи кои са основните клиенти, т. е. да се формулира целевия пазар. Трябва да се отбележи кой извършва основната част от оборота - отделни лица, фирми, държавни организации и други. Следователно в тази част трябва да се даде отговор и на следните въпроси:

- Какви са законовите разпоредби, стандарти и изисквания за безопасна експлоатация, норматив за съдържание на основния компонент;
- Съществува ли изграден гаранционен сервиз;
- Кой и как носи отговорността за продукта - каква е неговата безопасност, ергономичност, експлоатационна годност, съответства ли на потребителските и държавни стандарти.

Маркетингови средства за достигане на поставените цели и осъществяване стратегията на фирмата.

2. 2. 5. Перспективно планиране и финансови данни

В този раздел се очертават главните цели на фирмата и се обяснява как и кога се предвижда да бъдат постигнати. Целта на всички действия трябва да е насочена към укрепването на фирмата и утвърждаването ѝ на пазара.

Основни ориентири

Тук се обобщават постигнатите до момента резултати и изводи. Маркират се с конкретни цифри сроковете и отговорниците, целите, които трябва да бъдат постигнати, както и тяхното разпределение във времето

План - график

На базата на поставените конкретни цели се съставя точен план - график, в който по графичен или табличен вид се отразява тяхното разпределение във времето, отговорните и конкретните изпълнители.

Стратегическо планиране

Стратегическото планиране заема важна част в бизнес - програмата. За да бъде успешна дейността, фирмата трябва да има определена насоченост към бъдещето и стратегически цели, които обуславят необходимостта от нейното съществуване.

Критични рискове и проблеми

Основният проблем тук се обобщава в коректната оценка на силните и слабите страни на фирмата.

Добре е да бъдат формулирани очакваните трудности и рискове, вероятното време на тяхното възникване и предварително да се предприемат мерки за тяхното преодоляване или свеждане до минимум на тяхното въздействие. В тази част на бизнес - плана се представя прогнозата и начина на противодействие при песимистичния вариант, т. е. при най - лошия случай на развитие на деловата идея.

❖ **Финансови данни и прогнози**

Основна част на бизнес - програмата е изготвянето на финансови разчети и прогнози. Това дава възможност да бъдат определени и разходите за стартиране - респективно разходите за развитие на бизнеса, месечните и годишните експлоатационни разходи, очакваните приходи (загуби) от реализация и обема на печалбата на базата на прогнозите, заложен в разработката.

Финансовите прогнози на паричния оборот на фирмата са базисен елемент в един план. Това е опит да се предвиди дали ще бъдат достигнати или не заложените финансови цели на фирмата, чрез движението на парите в рамките на годината по отделни времеви периоди (месец, тримесечие, полугодие).

Финансовите прогнози не могат да бъдат абсолютно точни. Известна точност може да се постигне в предвиждането на разходите като: наем, лихви, главници по кредити, заплати на работници, други режийни разходи и т. н. По-трудно е да се определи точният обем на продажбите.

За стартирането на фирмата се съставя инвестиционен план, а функциониращите фирми съставят своите финансови прогнози за бъдещо развитие въз основа на текущото финансово състояние. Те изготвят финансов план (Таблица 1).

Финансовите прогнози се изготвят за период от една до три години, като първата година може да бъде разделена на отделни месеци и тримесечия.

Основно се използват финансови съотношения, като се анализира отчетната информация на фирмата, определя се нейната платежоспособност, рентабилност, ликвидност, равнището на задлъжнялост, анализира се нейната търговска активност и т. н.

Таблица 1. Финансов план

	За годината	За един месец
Финансиране със собствен капитал		
- Спестявания		
- Собствен автомобил (остатъчна стойност)		
- Ипотeki		
- Фамилни кредити		
- Други		
А. Общо собствен капитал		
Финансиране със заемен капитал		
- Дългосрочни кредити		
- Ипотека на фирмена собственост		
- Дългосрочен банков кредит		
- Кредити от други източници		
- Лизинг (коли, машини, компютри)		
Б. Общо дългосрочни кредити		
Краткосрочни кредити		
- Краткосрочен банков кредит		
- Доставчици		
- Неплатени разходи		
- Задължения към бюджета		
- Други		
В. Общо краткосрочни кредити		
Общо собствен и заемен капитал (А + Б + В)		

Основен критерий при изготвянето на финансовите прогнози е печалбата. Важно е да се отбележи, че „печалба“ не означава „налични пари“³. Фирмата може да отчита печалба, но това не означава, че тя ще има достатъчно налични пари, за да си плаща разходите.

Амортизацията е особен вид разход, който държавата позволява на фирмите да приспадат от своите данъци като компенсация за износването на машините и сградите и тяхното обезценяване с течение на времето. Тези фактори могат да увеличат печалбата, но няма да донесат налични пари. По тази причина много важна е прогнозата за движението на паричните потоци. В практиката на бизнеса се използват редица стандартни финансови коефициенти (Таблица 2).

Таблица 2. Стандартни стойности на финансовите коефициенти

Финансови коефициенти на фирми	Ниски показатели	Средни показатели	Високи показатели

³ Печалбата е счетоводен термин, който отчита лошите дългове на клиентите към фирмата, стойността на евентуалните краткосрочни активи и амортизацията.

1. Отношение на краткосрочните активи към краткосрочните задължения	2.07	2.76	5.09
2. Чиста печалба / чисти продажби (%)	0.59	1.68	3.09
3. Чиста печалба / чиста стойност на ДА (%)	2.17	6.32	10.54
4. Чиста печалба / чиста стойност на КА (%)	2.3	6.97	13.4
5. Чисти продажби / чиста стойност на ДА	2.81	3.65	4.74
6. Чисти продажби / чиста стойност на КА	3.09	4.53	5.7

Финансовите коефициенти се използват за сравнително оценяване на ефективността на бъдещата дейност на фирмата спрямо съответните показатели за отраслите.

Финансовите прогнози са четири типа проектни форми:

- Отчет за приходи и разходи
- Счетоводен баланс
- Касов бюджет
- Погасителен план на дългосрочните задължения към банките

Прогнозирането на паричните потоци дава възможност да се оценява равнището на доходност (печалба) на бизнеса, както и възможностите на неговото утвърждаване и развитие.

2. 2.6. Организация и управление

❖ Ключов персонал

В този раздел на бизнес - плана трябва да намери място организационната структура на фирмата. Добре е тя да бъде представена в графичен вид. От нея ясно трябва да се виждат правата, отговорностите и подчинеността на всяка една от структурите и от кого се заема в момента дадена длъжност.

При структурирането на управителния съвет се посочват членовете на директорския съвет, кого представляват, каква е специалността им, участват ли в други фирми, какво е възнаграждението им, режимът на заседания. Посочва се с какво те са полезни за дейността на фирмата и какво се очаква от тях.

❖ Друг персонал

В тази част е необходимо да се направи разчет за необходимия персонал и неговата квалификация, да се определи критерия, по който ще бъдат наемани и обучавани работниците, техните права, задължения, отговорности и възнаграждения.

В бизнес - плана трябва да се анализира текучеството на работна ръка, причините, които са го предизвикали и начините за неговото преодоляване

Други въпроси

Описва се степента на застрахователно покритие на фирмата и на нейния персонал, изброяват се и видовете застрахователна политика, които действат понастоящем.

2. 2. 7. Форма на собственост

❖ Структура на собствеността във фирмата

Разглежда финансовото споразумение предлагано от фирмата. Описва се юридическият статус на фирмата (еднолична собственост, дружество с ограничена или неограничена отговорност). Описват се и всички действащи споразумения, свързани с франчайзинг, лицензиране и коопериране, както и споразуменията, планирани за следващите няколко години.

❖ Финансиране и дялова собственост

Изготвя се списък на всички собственици (физически лица и фирми), броят на притежаваните от тях акции и акциите, които могат да се получат чрез конвертиране. Включват се следните характеристики на акциите на фирмата:

- Брой на емитираните акции и максимален брой на акциите, които могат да бъдат емитирани;
- Цена на една акция;
- Средна цена, платена за една акция от служителите и ръководителите;
- Право на гласуване, плащане на дивиденди, конвертируемост на акциите.

ВЛИЯНИЕТО НА РЕКЛАМАТА В ИНТЕРНЕТ И НАЧИНИ ЗА ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ С ПОТРЕБИТЕЛИТЕ. Социални мрежи и online маркетинг

Съдържание:

1. Какво е Маркетинг в Социалните мрежи?
2. Социалните медии – същност и роля
3. Маркетинг и реклама в социалните мрежи – Facebook, Twitter и др.
4. Интернет маркетинг

Допълнителна информация:

1. <http://www.baet.bg/>
2. <http://bg.wikipedia.org>
3. <http://publicity.bg>
4. <http://socialmarketing.bg>

I. Същност на интернет рекламата.

I. Как, кога и защо възниква?

Със създаването на концепцията World Wide Web (1992г.), Интернет става достъпен за всички. За кратко време интересът е насочен към усвояване и експериментирание с възможностите на новата технология. Процесът на масовизиране е необратим. Нараства обемът информация, циркулиращ в световната Мрежа, и то съдържание, което се разпространява безплатно. Лавинообразно се уголемява и аудиторията. От 1994г. до днес акцентът се измества върху това как да се осребрят количеството аудитория и предлаганото безплатно съдържание, как да се печелят пари в Интернет.

Основните възможности са три:

- чрез електронна търговия;
- чрез продажба на определени услуги и съдържание с различно качество на различни, силно заинтересовани, клиентски групи;
- чрез реклама;

Първата рекламна форма в Интернет – рекламният банер се появява в края на 1994г. и предизвиква фурор. Следва бум в комерсиализирането на Мрежата точно по посока на рекламата. През 2000г. компаниите са похарчили 3 млрд долара за веб-реклама, прогнозите за 2005г. са за 33 млрд разходи. Доходоносността на рекламния веб-пазар стимулира допълнително търсенията в областта на рекламните формати, проучването на аудиторията и измерването на ефективността.

II. Как атакува рекламата?

Да се рекламира в Интернет, означава: **Първо:** Да се създаде веб-сайт, който да бъде лицето на фирмата, личността, институцията и т.н. пред потребителите в Мрежата **Второ:** Да се атакуват целевите групи в обичайната им веб-среда чрез различни рекламни формати с цел те да бъдат привлечени в веб-сайта.

Заключителен ТЕСТ **на тема:**

„Възможности за развитие на местни занаяти и услуги, основани на местни ресурси“

Име Презиме Фамилия :

.....

Оградете верният отговор или допишете, където е необходимо:

1. Равнищата на управление в подобна фирма могат да се обособят в няколко направления на анализ и планиране на дейността, именно:

.....
.....
.....
.....

(стратегическо планиране и прогнозиране); корпоративно; бизнес-равнище (дивизионно); функционално; оперативно (департаментно) и стратегическо планиране.)

2. Отбележете грешният отговор:

Бизнес - планът е средство за:

- a) определяне на общите отговорности в една фирма;
- b) запознаване на персонала с това, което се очаква от него;
- c) подобряване на работата на фирмата като цяло;
- d) подпомагане на мениджърите във вземането на решения; /индивидуалните/

3. Перспективното планиране и финансовите данни съдържат:

- a) Титулна страница, съдържание, резюме-анотация, фактически данни;
- b) Фирмена дейност и мисия; индустрия и пазар, план за дейността; структура на управлението; Перспективно планиране и финансови данни;
- c) План – график, стратегическо план, критични рискове и проблем, финансови данни и прогнози;
- d) Договори с доставчици и клиенти, условия за доставка и пласмент, проучване на пазара, основни клиенти и конкуренти, документация за управленската структура;

4. Мисия на фирмата е:

.....
.....

www.interregrobg.eu

.....
.....
.....
Мисията е дългосрочно виждане за това какво трябва да постигне фирмата. Целта на тази част от разработката е да се убеди инвеститорът или кредиторът в ефективността на предприемаческата идея. По убедителен начин се описва мисията, нейната неповторимост и шансовете за успех. Разработва се темата с какво фирмата и нейната дейност превъзхожда другите, от какво е предопределена тази мисия и какви ще бъдат резултатите за потребителя.

5. За какъв период се изготвят финансовите прогнози?
- a) Една година;
  - b) Една до две години;
  - c) Една до три години;
  - d) Три години;
6. Коя е първата рекламна форма в Интернет?
- a) Рекламна брошура;
  - b) Рекламен банер;
  - c) Недовършени изречения;
  - d) Текст, съдържащ хипервръзка;
7. Кое от изброените представлява недостатък на текстовата реклама?
- a) Еднократна е;
  - b) Повторяема е;
  - c) Не се третира като реклама, а като препоръчано любимо място в мрежата;
  - d) Въздейства основно с рационални аргументи;
8. Дайте пример за Натрапчива реклама.
- .....

9. За кой вид скрита реклама се отнася следният текст?

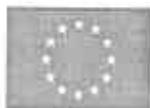
„Присъства някакъв знак , който не е по никакъв начин обвързан с рекламодателя, но който се набива в очите на потребителите. Например цветна малка точка, която мига някъде в екрана или се движи. При поставяне на курсора на мишката върху нея, може да излезе рекламен текст, падащо меню, музикално послание и др.“

- a) Скрита текстова реклама;
- b) Скрита фонова реклама;
- c) Скрита банерна реклама;
- d) Лъжереклама;

10. Посочете грешният отговор.

Едни от най-съществените ползи от маркетинг чрез социалните медии са следните;

- a) Изграждане на нетрайни взаимоотношения с потребителите;
- b) Популяризиране на марка/услуга/;
- c) Успешно лансиране на нови продукти;

d) Увеличаване на уеб-трафика;

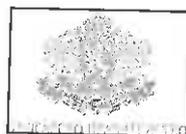
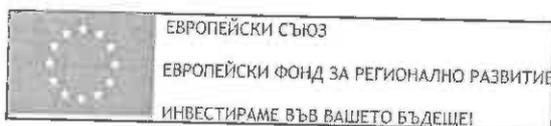
11. Коя е най-популярната и използвана социална мрежа в България?

- a) Instagram;
- b) Twitter;
- c) Facebook;
- d) Google +;

12. Избройте предимствата, които имат предприятията , рекламиращи в социалните мрежи.

.....
.....
.....

Разширяване на пазара; Привличане на внимание; Стремех фирмата да стане по-достъпна за своите клиенти; Повишаване нивото на реакция; Намаляване на разходите;

Програма Interreg V-A Румъния-България

Център за професионално обучение към „СТИК“ ЕООД

СЕРТИФИКАТ

Рег. № ..... / 2018г.

Издава се на

.....

за завършено обучение на тема: **”Възможности за развитие на местни занаяти и услуги, сновани на местни ресурси”**

Проект: „Мрежа за зелени работни места - насърчаване на екотуризма и биологичното земеделие, като иновативни механизми за заетост и устойчиво местно развитие в селските райони в трансграничната област Румъния - България”,

Продължителност: 16 учебни часа

Период на провеждане: .....2018г. – .....2018г.

Управител: Христина Недкова :

Проект съфинансиран от Европейския Съюз чрез Европейския фонд за регионално развитие в рамките на Програма Interreg V-A Румъния-България

Утвърдил: Управител СТИК ЕООД

Учебен план-програма

Тема: "Зелени работни места и добавена стойност в селските райони"

Общ брой часове: 16 уч. часа

Продължителност - 2 дни

Брой обучаеми – до 20 бр.

Дата	Час	Тема
1 ден	1 учебен час	Запознанване с концепцията за зелена икономика - история, същност
	2 учебен час	Основни сектори за генериране на зелени работни места;
	1 учебен час	Европейски и национални политики за подкрепа на зелени работни места
	2 учебни часа	Финансови инструменти и стимули за стартиране на бизнес в зелената икономика
Дата	Час	Тема
2 ден	1 учебен час	Основни аспекти и потенциал на икономическите сектори за създаване на добавена стойност в селските райони
	1 учебен час	Добавена стойност в рециклирането
	1 учебен час	Добавена стойност в органичното земеделие
	1 учебен час	Добавена стойност в енергийната ефективност
	1 учебен час	Добавена стойност в екотуризма
	1 учебен час	Добри практики за зелени работни места в ЕС

Забележка: Учебният час е по 40 мин.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ ФОНД ЗА РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ
ИНВЕСТИРАМЕ ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ!

Учебни материали

Тема: Зелени работни места и добавена стойност в селските райони

Проект: „Мрежа за зелени работни места - насърчаване на екотуризма и биологичното земеделие, като иновативни механизми за заетост и устойчиво местно развитие в селските райони в трансграничната област Румъния - България”. Проект съфинансиран от Европейския Съюз чрез Европейския фонд за регионално развитие в рамките на Програма Interreg V-A Румъния-България

www.interregobg.eu

Проект съфинансиран от Европейския Съюз чрез Европейския фонд за регионално развитие в рамките на Програма Interreg V-A Румъния-България

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ ФОНД ЗА РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ
ИНВЕСТИРАМЕ ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ!

Концепция за зелената икономика – история и същност

Терминът "зелената икономика" е въведен за първи път от Д. Пиърс през 1989 г. в книгата му "План за зелена икономика", в която се формулират характеристиките и принципите на концепцията за зелената икономика. Принос за разкриването на същностните характеристики на зелената икономика имат Алан Камерън, Едуард Барбие, Кевин Данахър. Световната икономическа и финансова криза от 2008 г. подтикна пра-вителиствата на много страни по света да започнат разговори и стъпки за формулиране на така наречената Global Green New Deal (GGND) – Глобална нова зелена сделка. Програмата на ООН за околната среда (UNEP) през 2009 представи доклад, засягащ тази тема, в който прилагането на принципите на зелената икономика се разглежда като дългосрочна стратегия подпомагаща националните икономики да излязат от икономическата криза. Зелената икономика се предлага като политически подход, съдействащ за решаването на проблемите със забавянето на икономическия растеж и загубата на работни места, както и продължаващото влошаване на качеството на околна среда и деградацията на екосистемите. Global Green New Deal предлага постигането на три конкретни цели:

- 1) икономическо възстановяване;
- 2) намаляване на бедността;
- 3) намаляване на въглеродните емисии и влошаването на екосистемите.

Различните международни организации фокусират своето внимание върху отделни черти на зелената икономика. Техните определения отразяват изпълнението на следните три цели:

- подобряване на ефективността на използването на ресурсите;
- осигуряване устойчивостта на екосистемите, като се олазва околната среда и потоците от екосистемни услуги;
- повишаване на социалната справедливост като се подобрява благосъстоянието на хората и справедливо споделяне на тежестта в обществото.

Международните организации поставят различни акценти върху тези три цели. Например Организацията за икономическо сътрудничество и развитие (ОИСР) се фокусира върху ефективността при използването на ресурсите. Програмата на ООН за развитие (ПРООН) и на Програмата за околна среда на ООН (UNEP) насочват своето внимание към включване на екологично чувствителни подходи в стратегиите за развитие. Световната банка, Европейската агенция за екология и Програмата на ООН за околна среда приоритетно разглеждат природните системи и по-специално спазването на определени ресурсни ограничения и зачитането на планетарните граници. Социалното измерение на зелената икономика играе голяма роля в дефинициите на ПРООН, UNEP и Световната банка.

"Зелен растеж" е термин, който често се използва като синоним на „зелена икономика“.

Програмата за околна среда на ООН (UNEP) формулира първата дефиниция за зелена икономика. След Рио+ през 2012 г., UNEP почувствала нуждата да обнови Инициативата за зелена икономика – така се появила **Включващата зелена икономика**. Въпреки растящия интерес на глобално ниво към термина и към идеята за зелена икономика, държавите членки на ООН все още преговарят върху дефиницията и свързаните концепции (зелено развитие, устойчиво развитие и т.н.).

Включващата зелена икономика като термин възниква от предишната работа по зелената икономика. Такава икономика е с малко въглеродни емисии, ефективна и с чисто производство и е основана върху споделяне, кръговост, сътрудничество, солидарност, гъвкавост, възможности и взаимозависимост. Растежът е включващ, когато се случва в секторите, в които работят бедните (като земеделие); където живеят бедните (като слаборазвитите райони с недостиг на ресурси); използва факторите на производство, които бедните притежават (като неквалифициран труд); и води до ниски цени на стоките, които бедните потребяват (като храна, гориво и дрехи).

Необходимостта от зелен растеж и преходът към зелена икономика се дискутират отдавна от световната общественост. Тези въпроси стават особено актуални през последните няколко години поради глобалната социално-

www.interregobg.eu

Проект съфинансиран от Европейския Съюз чрез Европейския фонд за регионално развитие в рамките на Програма Interreg V-A Румъния-България

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ ФОНД ЗА РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ
ИНВЕСТИРАМЕ ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ!

икономическа криза. Темата за зелената икономика се коментира все по-често и в България. Използват се различни понятия, като **зелен растеж, зелени инвестиции, зелени фирми, зелени работни места, зелени офиси, зелени градове и дори зелена България.**

Зелената икономика :

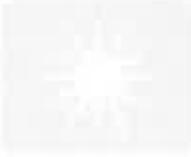
- е система от икономически дейности по производство, разпространение и потребление, свързани с устойчивостта
- е процес, чиято цел е да отстрани проблемите и грешките, създадени от действащия тип икономика
- е тип икономика, която създава човешко благоденствие и социално равенство, докато значително намалява екологичните рискове и недостиг
- се характеризира с ниско-въглероден икономически напредък, който е благоприятен за устойчивостта на околната среда и за включващото социално развитие.

Зелената икономика се занимава и с опазването на околната среда; Дефинира се като икономика в която икономическият растеж и отговорността за запазване чистотата на околната среда вървят ръка за ръка, поради тази причина тя се нарича още – икономика на бъдещето; Но концепцията за зелена икономика не е просто "екологизиране" на отраслите на икономиката, тя е средство за постигане целите на устойчивото развитие чрез:

- подобряване благосъстоянието на човека, осигуряване на по-добро здравеопазване, образование и сигурност на работното място;
- повишаване на социалната справедливост, като се намали бедността и се осигурят условия за социално, икономическо и финансово приобщаване;
- намаляване на риска за околната среда като се отчитат климатичните промени, изпускането на опасни химични вещества и замърсители, лошо управлявани и съхранявани отпадъци;
- намаляване на екологичния недостиг, като се осигури достъп до прясна вода, природни ресурси и подобряване на почвеното плодородие.

Основни сектори за генериране на зелени работни места

„Зелените“ работни места са работни места, които допринасят за повишаване устойчивостта на околната среда, включително намаляване на въглеродните емисии, опазване на биологичното разнообразие и екосистемите и адаптиране към изменението на климата. От икономическа гледна точка, те обхващат тези работни места, които произвеждат „зелени продукти и услуги“ както в държавния, така и в частния бизнес.

Основни сектори (категории)	Под-категории
 Възобновяема енергия	<ul style="list-style-type: none"> • Слънчева енергия • Вятърна енергия • Геотермална енергия • Енергия на вълните • Био газ & горивни клетки

www.interregbg.eu

Проект съфинансиран от Европейския Съюз чрез Европейския фонд за регионално развитие в рамките на Програма Interreg V-A Румъния-България

 <p>Зелени сгради</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Жилищна & търговска оценка • Мерки за енергийна ефективност • Мерки за водна ефективност • Зелени продукти & материали • LEED строителство (най-широко използваната сертификационна система за зелено строителство в света, облагодетелстваща хората, планетата и носеща печалба)
 <p>Чист транспорт</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Горива на бъдещето • Електрически & хибридни автомобили • PEV's (personal electric vehicles) лични електрически превозни средства • Споделени пътувания & гъвкави програми
 <p>Управление на водите</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Рециклиране на водите • Системи за сиви & дъждовни води • Озеленяване с малко вода • Пречистване на водата • Планиране за бури
 <p>Управление на отпадъците</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Рециклиране & общински боклук • Повторно използване • Отстраняване на токсини • Почистване на изоставени промишлени терени (индустриални зони, финансиране на дългосрочни проекти) • Устойчиви продукти – опаковки
 <p>Управление на земите</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Органично земеделие • Консервиране/възстановяване на местообитанията • Градски гори & паркове • Залесяване & повторно залесяване • Стабилизиране на почвите

Зеленият растеж е единствената форма на устойчиво развитие в бъдеще – за Европа и за света. Икономиката и екологията трябва да работят ръка за ръка – в дългосрочен план интересите на всички са общи. Един от методите е, за зелено развитие е чрез създаване на **зелени работни места**, въпреки че през последните години са представени данни, които се различават много помежду си, относно възможните ползи за заетостта, произтичащи от зелените работни места, от енергийната ефективност и от инициативите за борба с изменението на климата.

Нови зелени професии в ключови сектори в икономиката на ЕС

„Озеленяването“ на професиите в ЕС се разбира степента, до която зелени икономически дейности и технологиите увеличават търсенето на съществуващите професии, или генериране на уникално произведение от работниците. Чрез използването на това определение, се идентифицират три категории професии, които са обект на зелената икономика:

- Зелени нововъзникващите професии
- Подобряване на уменията на работниците заети в зелена икономиката
- Работодатели, които преминават към зелени дейности

Зелените работни места, в голяма степен се различават от традиционните професии. В повечето Европейски страни, новите зелени професии са насочени към секторите-

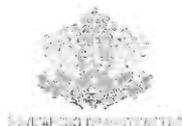

www.interregobg.eu

Проект съфинансиран от Европейския Съюз чрез Европейския фонд за регионално развитие в рамките на Програма Interreg V-A Румъния-България

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ ФОНД ЗА РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ
ИНВЕСТИРАМЕ ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ!

възобновяема енергия, строителен сектор, енергийна ефективност, отпадъци и транспорт. Всяка страна сама определя, точно какви ще са названията на професиите, спрямо техният класификатор. В Европейският съюз се наблюдават процеси на създаване на множество зелени професии с техните специфики и изисквания. За изясняване как ще се постигнат заложените цели, бъдещата и настоящата работна сила да бъде с подходящите умения и знания, европейският съюз разработва модел, който показва по какъв начин и диапазон, хората ще бъдат квалифицирани и преквалифицирани. Отделните спецификации, и подмоделите всяка една страна от ЕС е свободна сама да определи и спазва

Сектор	Нова професия	Квалификация / степен на образование
Възобновяема енергия	контрол на качеството, диагностика, одит; разработчик проекти; инженер; консултанти и изследователи; координатори; техници по поддръжката (вятърна енергия); продажби и маркетинг; правни експерти.	Управленско ниво Изискват високо ниво на квалификация
Строителен сектор	организация, на фирми или подходи за управление на проекти (например, в строителство); координация и тестване на продукт преди пускане в експлоатация; диагностика, контрол и измерване на резултатите, свързани с регулаторните изисквания (например енергийна ефективност, качество на въздуха, акустично измерване); интердисциплинарни умения (например регулаторното въздействие на ниски токове, метеорологията и софтуер); системи за възобновяема енергия (слънчева, вятърна, геотермална енергия).	Изискват висока степен на квалификация, свързана със зелени технологии или цялостно управление на проекти
Енергийна ефективност	инженери; одит и консултации;	Средна и висока квалификация
Отпадъци	предотвратяване и управление на отпадъците; оператори промишлено рециклиране;	Средна и висока квалификация
Транспорт	управлението на потоците, логистика / ИКТ, координиране на транспортните системи, въглероден одит;	Средна и висока квалификация

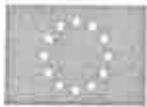
Европейски и национални политики за подкрепа на зелени работни места

Идеята за екологосъобразна, конкурентоспособна, зелена икономика като принос към устойчивото развитие и ефективно използване на ресурсите е свързана със структурни промени в заетостта – пре моделиране на съществуващи работни места, закриване на други и/или възникване на нови.

www.interregbg.eu

Проект съфинансиран от Европейския Съюз чрез Европейския фонд за регионално развитие в рамките на Програма Interreg V-A Румъния-България

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ ФОНД ЗА РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ
ИНВЕСТИРАМЕ ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ!

Европейската политика за преход към зелена икономика се формира на базата на диалога между правителствата, социалните партньори и гражданското общество относно промените в насоката на инвестициите, индустриалната и финансовата политика, създаването на нови и социално справедливи зелени работни места, както и нови зелени умения. Европейският съюз играе значителна роля за формулирането и прилагането на политиката за насърчване на зелените работни места.

„Европа 2020“ е десетгодишната стратегия за растеж на ЕС. Нейната цел не се ограничава с преодоляването на кризата, която продължава да засяга много от нашите икономики.

Стратегията „Европа 2020“ признава, че преходът към зелена, нисковъглеродна икономика с ефективно използване на ресурсите е от основно значение за постигането на интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж. Неэффективното използване на ресурсите, неударжливият натиск върху околната среда и изменението на климата, както и социалната изолация и неравнопоставеността са пречки за дългосрочния икономически растеж и алтернативният модел за растеж „отвъд БВП“ е на дневен ред от много години.

Този модел на зелен растеж, който води до нисковъглеродна, устойчива на изменението на климата и ресурсно ефективна икономика, отразява структурните икономически промени, които се дължат главно на недостига на повече полза от всеки тон материал, всеки джаул енергия и всеки хектар земя и производителността на ресурсите ще бъде определяща за бъдещата конкурентоспособност.

Зеленият растеж представлява както предизвикателство, така и възможност за пазара на труда и уменията, които на свой ред са ключови фактори, обуславящи зеления растеж. Преходът ще доведе до основни изменения в цялата икономика и в широк спектър от сектори: ще се създаде допълнителна заетост, някои работни места ще бъдат заменени, а други ще бъдат преформулирани. В този контекст е от основно значение по-добре да се насочват и координират мерките на пазара на труда и инструментите, за да се създадат необходимите условия за зелена заетост, да се преодолее недостигът на умения и работна ръка и да се предвидят промените в нуждите от човешки капитал. В пакета за заетостта от 2012 г. Европейската Комисията предлага рамка за възстановяване и създаване на работни места, като акцентира върху необходимостта от по-нататъшно разработване на инструментите за пазара на труда и определяне на потребностите от умения с цел да се подкрепи преходът към зелена икономика и да се осъществи напредък по постигане на определените цели за заетостта, определени в стратегията „Европа 2020“.

В стратегията „Европа 2020“ са заложили три подсилващи се взаимно приоритета:

- интелигентен растеж: изграждане на икономика, основаваща се на знания и иновации;
- устойчив растеж: насърчване на по-екологична и по-конкурентоспособна икономика с по-ефективно използване на ресурсите;
- приобщаващ растеж: стимулиране на икономика с високи равнища на заетост, която да доведе до социално и териториално сближаване.

Кампанията „Зелени работни места“ се осъществява съвместно от Програмата на ООН за околната среда, Международната организация на труда (МОТ), Международната организация на работодателите и Международната конфедерация на профсъюзите.

Европейски политики в областта „зелени работни места“:

Динамичните и добре функциониращи пазари на труда имат ключова роля за улесняването на прехода към зелена

www.interregrobg.eu

Проект съфинансиран от Европейския Съюз чрез Европейския фонд за регионално развитие в рамките на Програма Interreg V-A Румъния-България

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ ФОНД ЗА РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ
ИНВЕСТИРАМЕ ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ!

икономика с ефективно използване на ресурсите. Действията на равнището на ЕС са съсредоточени върху следните аспекти:

- преодоляване на недостига на умения;
- предвиждане на промените, гарантиране на прехода и насърчаване на мобилността;
- подпомагане на създаването на работни места;
- подобряване на качеството на данните.

За да способства за преодоляването на съществуващия недостиг на умения, Комисията:

- ще сътрудничи на заинтересованите страни на секторно равнище (най-вече секторните „съвети по уменията“ и секторните „алианси на уменията“) с цел да се насърчава придобиването на информация за зелените умения и да се укрепва връзката с ESCO и панорамата на уменията в ЕС.
- ще насърчава обмена на добри практики, свързани със стратегии за придобиване на умения по програмата за взаимно обучение на Европейската стратегия за заетостта и в сътрудничество със Cedefop;
- ще насърчава обмена на добри практики между европейската мрежа на ОВТ за използването на информация и прогнози относно пазара на труда и за установяването на партньорства с всички заинтересовани страни с оглед на по-доброто предвиждане на нуждите от зелени умения на предприятията.
- ще сътрудничи с общността на знание и иновации (ОЗИ) в областта на климата и ОЗИ InnoEnergy към Европейския институт за иновации и технологии за осигуряване на иновативни модели на обучение в областта на устойчивата енергия и климата на равнището на средното и висшето образование и за усъвършенстването на новите инструменти за създаване на предприятия с оглед насърчаване на предприемачество в контекста на изменението на климата.
- да насърчава добрите практики в рамките на Европейската мрежа за развитие на селските райони и мрежата за европейско партньорство за иновации (EIP) с цел производителност и устойчивост в рамките на общата селскостопанска политика.

С оглед да се предвидят промените, да се гарантира преходът и да се насърчава мобилността Комисията:

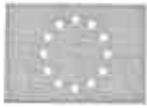
- ще се основава на поуките, извлечени от текущите секторни инициативи във връзка с предвиждане и управление на реструктурирането и ще оценява възможността да ги разшири към други сектори с потенциал за екологизиране;
- ще сътрудничи на ОВТ в контекста на европейската мрежа на ОВТ с цел подкрепа на професионалната мобилност за посрещане на специфичните нужди на пазара на труда, по-специално по отношение на професии, изискващи зелени умения;

www.interregrobg.eu

Проект съфинансиран от Европейския Съюз чрез Европейския фонд за регионално развитие в рамките на Програма Interreg V-A Румъния-България

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ ФОНД ЗА РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ
ИНВЕСТИРАМЕ ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ!

- ще подкрепя, в рамките на европейската стратегия за заетостта, взаимното обучение и партньорските проверки относно подходящи политики на пазара на труда;
- ще използва целенасочените схеми за мобилност на труда в рамките на програмата за заетост и социални иновации („ЗиСИ“) за насърчаване на трудовата мобилност за лица, търсещи работа;
- ще използва ESCO за насърчаване на съответствието въз основа на умения между търсенето и предлагането на работа, както и за улесняване на анализа на тенденциите в търсенето и предлагането на зелени умения въз основа на базата данни със свободни работни места и автобиографии, достъпна на EURES.

С цел да се стимулира създаването на работни места, Комисията:

- ще подпомогне разработването на методологии с цел оценка на въздействието на инвестициите върху уменията и заетостта, по-специално чрез техническа помощ, обмен на най-добри практики, пилотни проекти и действия за повишаване на осведомеността през 2014 г. и 2015 г.;
- ще продължава да следи реформата на екологичния данък в държавите членки в рамките на европейския семестър;
- ще подпомага изграждането на капацитет в областта на екологосъобразни обществени поръчки, изготвяйки насоки за това как най-добре да бъдат използвани в рамките на неотдавна приетата реформа в областта на обществените поръчки и ще създаде мрежи от публични органи по въпроси, свързани с екологосъобразните обществени поръчки;
- ще улеснява достъпа до финансиране за социалните предприятия, включително осъществяващите дейност в зелената икономика, и до „зелено“ микрофинансиране по линия на програмата ЗиСИ;
- ще насърчава организациите на доставчиците на микрокредити на европейско равнище да стимулират обмяната на опит за микрофинансирането на зелената икономика;
- ще засили целевата подкрепа по линия на Зеления план за действие за МСП чрез финансиране на равнището на ЕС, както и мрежи за подкрепа на МСП (напр. мрежата Enterprise Europe), предимно с цел подобряване на необходимите умения на работната сила на МСП в зелената икономика.

Държавите членки и регионите се приканват, от една страна, да засилят измерението на заетостта и уменията на своите програми за финансова подкрепа за „зелени“ инвестиции и технологии и, от друга страна, да подпомогнат социалните екопредприятия да се подготвят „да се развият“ и „да се възпроизведат и приспособят“. Държавите членки се приканват също така да гарантират ефективното използване на ресурсите по линия на ЕСИФ с цел улесняване на прехода към зелена икономика в съответствие с определената от Съюза цел: 20 % от бюджета да се разходват за мерки, свързани с климата.

С цел да се подобри качеството на данните, Комисията:

- ще подпомага националните статистически служби в събирането на данни и разработването на счетоводство в областта на околната среда в Европейската статистическа система, чрез осигуряване на финансова подкрепа и обучение;

Национални политики за подкрепа на „зелени работни места“

Динамичните и добре функциониращи пазари на труда имат ключова роля за улесняването на прехода към зелена икономика с ефективно използване на ресурсите. Действията, както на равнище ЕС, така и на национално, следва да

www.interregobg.eu

Проект съфинансиран от Европейския Съюз чрез Европейския фонд за регионално развитие в рамките на Програма Interreg V-A Румъния-България

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ ФОНД ЗА РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ
ИНВЕСТИРАМЕ ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ!

са съсредоточени върху: преодоляване на недостига на умения; насърчаване на мобилността и подпомагане създаването на работни места.

Основните приоритети в политиката за насърчаване екологизацията на икономиката и създаването на нови работни места в нашата страна са насочени към повишаване на конкурентоспособността на българската икономика, подпомагане сектора на малките и средните предприятия, стимулиране на инвестиционната активност, създаване на благоприятна бизнес среда и насърчаване на инвестициите в технологични и иновативни производства, развитие на публично-частното партньорство, развитие на „зелената икономика“. В тази връзка по Оперативна програма „Конкурентоспособност“ в рамките на направление „Подобряване на бизнес средата с ефект върху заетостта, насърчаване на инвестициите и растежа, създаващ висока заетост на качествени работни места в сектори с потенциал за растеж“, се реализират процедури за „Технологична модернизация в малки и средни предприятия“, „Внедряване на иновации в предприятията“, „Подкрепа за развитието на клъстерите в България“, „Инвестиции в зелена индустрия“ и „Енергийна ефективност и зелена икономика“, които са насочени към насърчаване на инвестициите и растежа за повишаване на заетостта на качествени работни места в сектори с потенциал за растеж.

През 2010 г. с изменение на Закона за насърчаване за заетостта (ДВ бр. 59 от 31 юли 2010 г.) се въведе нова насърчителна мярка за разкриването на „зелени работни места“.

Според определението, дадено в закона, „зелени“ са работните места, които са разкрити в икономически дейности, свързани с производството на стоки и предоставянето на услуги, подпомагащи опазването на околната среда, съгласно списък с икономически дейности, утвърден от министъра на околната среда и водите и министъра на труда и социалната политика. Насърчителната мярка предвижда за всяко разкрито „зелено работно място“, на което е наето безработно лице с непрекъснато поддържана регистрация не по-малко от 6 месеца, насочено от поделение на Агенцията по заетостта, на работодателя да се предоставят парични суми за времето, през което лицето е било на работа, но за срок не повече от 12 месеца (чл. 55д от ЗНЗ)

С Националния план за действие по заетостта са осигурени възможности за изпълнение на мярката, като за целта е предвидено финансиране от Държавния бюджет.

През 2018 г. ще продължи изпълнението на насърчителната мярка по ЗНЗ за заетост на „зелени работни места“, която от една страна подкрепя разкриването на качествени работни места, които допринасят за опазване на околната среда, а от друга – осигурява заетост на лица, останали без работа за период, по-дълъг от 6 месеца.

Съгласно АКТУАЛИЗИРАНА СТРАТЕГИЯ ПО ЗАЕТОСТТА НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ 2013-2020г. насърчаването на „зелените работни места“ (регламентирано в Закона за насърчаване на заетостта през 2010 г.) ще продължи чрез субсидиране на заетостта на безработни лица на такива работни места, като стимулите ще се диференцират за насърчаване на качествените „зелени работни места“.

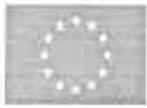
За да бъде успешен преходът към икономика с ефективно използване на ресурсите, също така ще се разработят и реализират проекти, които стимулират потенциала за създаване на „зелени работни места“. В този процес същевременно отмират определени производства и поради това важно значение имат мерките за ограничаване на риска от структурна безработица. Те следва да са интегрална част от регионалните планове за развитие.

Ефективна подкрепа ще бъде осигурена чрез реализирането на мерки, които финансират определени разходи на работодателите и допринасят за осигуряването на заетост на лица от уязвимите групи на пазара на труда, особено за безработните на социално подпомагане. Създаването на стимули за работодателите от „зелената икономика“ ще насърчи разкриването на нови работни места, които в противен случай не биха били разкрити.

www.interregobg.eu

Проект съфинансиран от Европейския Съюз чрез Европейския фонд за регионално развитие в рамките на Програма Interreg V-A Румъния-България

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ ФОНД ЗА РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ
ИНВЕСТИРАМЕ ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ!

Преходът към нисковъглеродна и ресурсно-ефективна икономика променя профила на работните места, като от работниците и служителите се изисква да притежават нови умения в отговор на потребностите и изискванията на работните места и в т.ч. т.нар. „зелени умения“. Новите „зелени работни места“ налагат промени в изискванията се традиционни умения, като за целта с финансиране от Европейския социален фонд ще се осигурява обучение за придобиване или надграждане на умения и подобряване на адаптивността на служителите и предприятията. Перспективата за изпълнение на „зелени“ проекти от екипи, които обединяват различни специалисти, изисква специализирано обучение, ориентирано към постигане на резултати. Необходими са проучвания на потребностите от обучение на служителите и работниците във връзка с прехода към икономика с ефективно използване на ресурсите. По този начин ще се създадат условия за изпреварващо инвестиране в човешки ресурси и ограничаване на риска пред бизнеса от недостиг на квалифицирани кадри.

Условие за качество на „зелените работни места“ са здравословните и безопасни условия на труд. На основата на наблюдение и анализ относно проблемните области за качеството напр. чрез саниране на сгради, инсталиране на слънчеви панели и др. ще бъдат реализирани мерки за подобряване на качеството на „зелените работни места“, които имат позитивен ефект не само за природата, но и за работещите.

Финансови инструменти и стимули за стартиране на бизнес в зелената икономика

Биоземеделното може да се превърне в успешен бизнес за много предприемчиви хора у нас, а България да заеме експортна ниша като голям нетен износител на сертифицирани преработени биопродукти. За това обаче е нужна целенасочена държавна политика за сектора и повече стимули за стопаните като компенсация за рисковете, които посмат при преминаване от конвенционално към биологично земеделие.

Пазарното търсене е основната причина за бизнеса да организира производството и продажбите на зелени продукти. Други причини с голямо относително тегло са ценностите на компанията, нейният имидж и създаването на конкурентно предимство.

Биохраните се произвеждат в съответствие с определени стандарти. Те изключват изкуствените торове и опасните пестициди, хербициди и инсектициди. В този тип храни не трябва да има радиоактивни и канцерогенни елементи, което налага използване на незамърсени почви и води за тяхното производство.

Според наръчник, издаден от Министерството на земеделието и храните (МЗХ), биологичното производство не трябва да нарушава естествените системи и цикли. Същевременно с помощта на биологични и механични производствени процеси трябва да се постигне възможно най-устойчиво производство. Използването на генетично модифицирани организми е забранено.

Многочислените изследвания показват, че биопродуктите много рядко и в краен случай само в минимални количества съдържат остатъчни пестицидни вещества в сравнение с конвенционалните.

Животните трябва да са отглеждани без обичайната употреба на антибиотици и хормони на растеж и да бъдат хранени със здравословни био храни.

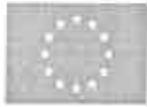
Процесът на преминаване от конвенционално към биологично земеделие отнема няколко години. В него са замесени три страни - производител, контролиращо лице и сертифициращ орган. Стъпките, които се включват в процеса на преминаване са :

Стъпка едно: Избор на контролиращ орган и срокове.

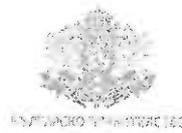

www.interregbog.eu

Проект съфинансиран от Европейския Съюз чрез Европейския фонд за регионално развитие в рамките на Програма Interreg V-A Румъния-България

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ ФОНД ЗА РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ
ИНВЕСТИРАМЕ ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ!

Съответният фермер си избира контролен орган. След това се осъществява контакт и обмяна на информация, в която се включват ценовата оферта или оферти, къде се намират площите и с какво иска да се занимава съответният фермер и др.

С постигане на договореност, двете страни сключват договор, извършва се плащане и производителят влиза в преходен период. По време на него продукцията му не може да бъде продавана като сертифицирана, а само като конвенционална.

Продължителността на прехода зависи от съответната култура – за едногодишните растения той е 2 години, за многогодишните – 3 години преди прибиране на първата реколта. При животните положението е следното: 12 месеца за еднокопитни и едър рогат добитък за месо, 6 месеца при дребни преживни и прасета, 6 месеца за животни за производство на мляко, 10 седмици за птици за производство на месо, 6 седмици за при птици за яйца, 12 месеца за пчелните семейства.

По време на преходния период се извършват инспекции поне веднъж годишно. Могат да бъдат вземани проби и от почвата или растителния материал по договореност между производителя и контролиращия орган. Целта е да се проследят потоците на входящите и изходящите суровини и материали и получената продукция от стопанството.

Стъпка две: На този етап контролът и сертификацията се разделят

Контролът на продукцията – била тя растителна или животинска, се осъществява от 10 лица, които се водят на регистър в Министерството на земеделието и храните. В преобладаващата си част в момента те са местни. Законът дава възможност и чуждестранни оператори от страна-член на Европейския съюз или извън него, както и държави, които са страни по Европейското икономическо пространство, да контролират процеса. За да могат да изпълняват ролята си, органите трябва да имат сключен договор с лаборатория.

Хората, които осъществяват контрол, не се занимават със сертификация, за да няма влияние.

На този етап се попълва инспекторски доклад. Той се изготвя от инспектор на място, който проверява фактическото състояние на стопанството и водената документация. Това се прави, за да се проследят потоците на входящите и изходящите суровини и материали и получената продукция от стопанството.

Биологичните полета са отделни от конвенционалните с буферни зони, при производството и складирането е поставена подходяща маркировка с цел разделението му на биологично и конвенционално. Проверява се наличието на отделни обособени помещения или части от тях с означения за препарати за растителна защита и биологична продукция.

Изчислява се продуктопотокът и той се описва - от беритбата до реализираните продукти. При откриване на несъответствия инспекторът предписва коригиращи действия и срокове за отстраняването им.

Стъпка три: Издаване на сертификат.

След проверка на документацията и фактическото състояние на стопанството, включваща помещенията, складовете и полетата, се пристъпва към попълване на инспекторски доклад, който се подписва от двете страни. В същото време мениджър по сертификация изготвя мотивирано предложение до съответния орган, който се занимава с издаването.

В сертификата се съдържат номерът на документа, името и адресът на оператора, името, адресът и кодният номер на контролния орган, видът на продукцията – растителна, животновъдна или преработка, статусът на сертификацията – в

www.interregbvg.eu

Проект съфинансиран от Европейския Съюз чрез Европейския фонд за регионално развитие в рамките на Програма Interreg V-A Румъния-България

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ ФОНД ЗА РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ
ИНВЕСТИРАМЕ ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ!

период на преход или биологична, както и стандартът, за който се отнася полученият документ. Той има период на валидност, който е точно упоменат.

Какво трябва да пише на стикета на биохраните?

Европейското лого за биоземеделие е задължително. Неговите размери трябва да са по-големи от 9x13,5 мм. За по-малки опаковки се допуска намаляване на височината до 6 мм, като съотношението височина/ширина (1:1,5) трябва да се спазва. Когато на етикета е сложено европейското лого, винаги трябва да са изписани кодовият номер на контролния орган и мястото на производство на суровините, от които се състои продуктът. Ако е извършвана някаква манипулация, например преопаковане на продукта, е наложително да присъства името на контролиращото лице.

Може да присъстват и националните и частни знаци за биологично производство, както и националното лого за биологичен продукт на България. То (на снимката долу) представлява бяла калинка върху зелен лист.

Санкции за имитация на означенията

Контролът върху използването на означенията в магазинната мрежа се осъществява от Българската агенция по безопасност на храните. Санкциите варират между 1000 и 5000 лв. Това става ясно от положенията, които са записани в Закона за прилагане на общите организации на пазарите на земеделски продукти на европейския съюз.

От чл. 25. (3) става ясно още, че:

Се забранява означаването като "биологичен", "екологичен", "органичен", "био" и "еко", включително на чужди езици, и поставянето на знака за биологично земеделие на земеделски продукт или храна, които не са биологично произведени.

Разходите по изграждането на едно стопанство от самото начало могат да бъдат много сериозни. Инвестициите зависят от това какво ще бъде стопанството – растениевидно или животновъдно, големината на площите, дали

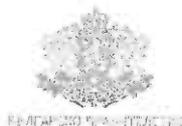

www.interregobg.eu

Проект съфинансиран от Европейския Съюз чрез Европейския фонд за регионално развитие в рамките на Програма Interreg V-A Румъния-България

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ ФОНД ЗА РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ
ИНВЕСТИРАМЕ ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ!

продукцията ще се преработва след това и др. Един от проблемите пред фермерите е липсата на единна информационна система. Освен това, у нас все още няма достатъчно специализирана литература.

По кои европейски програми може да кандидатстват производителите?

„Програма за развитие на селските райони“ (ПРСР 2014 – 2020) е най-богатата по отношение на типовете дейности, които финансира, и съответно по нея се отпускат най-много средства.

Земеделски производители (физически и юридически лица), както и всички, регистрирани съгласно Закона за подпомагане на земеделските производители, групи на производители, предприятия и търговски дружества могат да получат безвъзмездно финансиране по Мярка 4 „Инвестиции в материални активи“, Мярка 9 „Учредяване на групи и организации на производителите“, Мярка 14 „Плащания за хуманно отношение към животните“ и Мярка 16 „Сътрудничество“. За същите кандидати, особено за младите земеделски производители, са предвидени средства по Мярка 6 „Развитие на стопанства и предприятия“.

Земеделски стопани (физически и юридически лица) са допустимите бенефициенти по Мярка 11 „Биологично земеделие“, Мярка 10 „Агроекология и климат“ и Мярка 13 „Плащания за райони с природни или други специфични ограничения“.

Оперативна програма „Инициатива за малки и средни предприятия“ 2014-2020 (ОП ИМСП) подпомага предприятията (без сектори селско стопанство, хазарт, тютюневи изделия, алкохол и др.) чрез улесняване на достъпа до финансиране, което да доведе до увеличаване на икономическия растеж и създаването на нови работни места.

За изпълнението на финансов инструмент ЕИФ избира един или повече финансови посредници – публични или частни кредитни и финансови институции с национално покритие на територията на България, с които да сключи оперативни споразумения. На 17.05.2016 г. беше обявена процедура за набиране на финансови посредници, която приключи на 30.11.2016 г.

В края на 2016 г. ЕИФ подписа оперативни споразумения с 10 финансови посредника - Обединена българска банка, Райфайзенбанк България, УниКредит Булбанк, Прокредит банк, СИБАНК, Сосиете Женерал Експресбанк, Банка ДСК, Пошенска банка, Дойче Лизинг България и Банка Пиреос, които от края на 2016 г. реално са стартирали отдаването на заеми на МСП.

Финансовите посредници осъществяват подбора на крайните получатели, които следва да бъдат действащи МСП, като се изключват сектори: селско стопанство, хазарт, тютюневи изделия, алкохол и др. Ще бъдат отпуснати кредити за инвестиции в материални и нематериални активи, както и за оборотни средства. Допустими са само нови бизнес кредити, изключва се рефинансиране на стари кредитни задължения.

Минималният срок на кредита следва да е не по-малък от 24 месеца и не-повече от 12 години, а максималната сума е до 5 млн. евро.

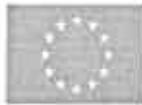
Както вече споменахме по-горе съгласно АКТУАЛИЗИРАНА СТРАТЕГИЯ ПО ЗАЕТОСТТА НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ 2013-2020г. насърчаването на „зелените работни места“ (регламентирано в Закона за насърчаване на заетостта през 2010 г.) ще продължи чрез субсидиране на заетостта на безработни лица на такива работни места, като стимулите ще се диференцират за насърчаване на качествените „зелени работни места“.

Основни аспекти и потенциал на икономическите сектори за създаване на добавена стойност в селските райони

www.interregbg.eu

Проект съфинансиран от Европейския Съюз чрез Европейския фонд за регионално развитие в рамките на Програма Interreg V-A Румъния-България

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ ФОНД ЗА РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ
ИНВЕСТИРАМЕ ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ!

Добавена стойност в рециклирането

Приоритетите в съвременните политики по отношение на управлението на отпадъците са първо намаляване на генерирането на отпадъци, и след това (в низходящ ред) повторната им употреба (например при подхода „От люлка до люлка“), рециклиране, произвеждане на енергия и компостиране. Както вече беше посочено погоре, повторната употреба и рециклирането на отпадъци, като заместители на добива на суровини и материали, имат значителни достойнства, включително техния принос за разрешаването на глобалния проблем с ресурсната ограниченост; и за облекчаването на технологичния натиск върху природните територии, ползвани досега за депозиране и съхранение на суровите или преработени отпадъци.

Не на последно място в тази връзка стоят значителните възможности за нови бизнес начинания и разкриване на потенциално значителен брой работни места,

във връзка с голямото разнообразие от аспекти при цялостното осъществяване на този подход. Някои изследвания показват, че сортирането и преработката на т.нар. „отпадъчни компоненти“ на битовите и промишлени отпадъци могат да осигурят до десет пъти повече работни места в сравнение с практиките за тяхното депозиране и инсинериране (изгаряне).

Подходите по-горе касаят редица нововъзникващи пазарни ниши, които все още не са съществено адресирани от световната бизнес-общност. Това на свой ред дава възможност на българските бизнеси да развият и осъществят свои стратегии за сравнително ранно включване в установяването на глобална икономика на повторната употреба на суровини (т.нар. стратегии „Син океан“⁹). Подобно скокообразно изпреварващо развитие е значителна възможност за качествено изменение на конкурентоспособността на отделни национални сектори и на българската икономика като цяло, без аналог в досегашната стопанска история на България.

Освен че евентуално ще извлече печалби от подобна трансформация, българската икономика (както и глобалната) е изправена пред категоричната невъзможност да не я предприеме. Водещите и до голяма степен неизбежни предпоставки за това положение са три:

- нарастващото изчерпване на природните ресурси, затрудняването на достъпа до тях и следващото от него оскъпяване;
- растежът на пазарите на отпадъчни суровини, предизвикан от нарастването на търсенето на бизнес услугите за управлението и рециклирането на отпадъци;
- Прогресивното възникване на нови и все по-ефективни технологии и подходи за управление на отпадъците.

До момента обществената и управленска мотивация за „позеленяване“ на сектора на отпадъците обхваща предимно съображенията за опазване на природата и общественото здраве, чиято значимост продължава да е голяма. Напоследък обаче тези аргументи са подкрепени и от стопанския аспект (възможностите за заетост, ново предприемачество и рентабилност) в обхвата на тези дейности, изострени от относително сложната и кризисна икономическа ситуация в България, ЕС и глобалната икономика.

Конкретни бизнес възможности в горната рамка се отнасят до прехода от традиционните практики на депозиране и изгаряне (без енергийно генериране) на отпадъците, към ограничаването на тяхното генериране, разширяването на повторната им употреба, и тяхното рециклиране (т.нар. „подход на трите р“, от английски език: “Reduce, Reuse and Recycle”). Водещ международен метод за стратегическо бизнес-програмиране в тази насока е подходът за оптимизиране на интегрираното управление на твърдите отпадъци (Integrated Solid Waste Management, ISWM), разгледан по-подробно в Приложение 1 към настоящата публикация.

www.interregobg.eu

Проект съфинансиран от Европейския Съюз чрез Европейския фонд за регионално развитие в рамките на Програма Interreg V-A Румъния-България

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ ФОНД ЗА РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ
ИНВЕСТИРАМЕ ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ!

допълнителни възможности за бизнес инициативи, а също и за нови, благоустроени и добре платени работни места, се отнасят до необходимите дейности за логистика на разширяващата се фирмена активност за управление на отпадъците. Някои непосредствени опции тук включват оперативното приложение на съвременните информационни технологии. Тези групи попадат например проследяването и насочването на потоците от отпадъци с използването на географски информационни системи (ГИС), и глобални позициониращи системи (GPS), информационни системи за управление (Management Information System, MIS) и др.

Заслужава да се отбележи специално, че работната сила и още повече иновативните предприемачи в сектора на отпадъците значително подпомагат разрешаването на някои от глобалните екологични въпроси, като смекчаването на климатичните изменения, опазването на невъзстановимите почвени ресурси, и общото ограничаване на замърсяванията. В тази връзка, целевата група от назначаваните или самонаети работници в горните дейности следва да бъде считана като съвкупност „агенти на промяната“, които са значително необходимо условие за успеха на икономическите и управленски инициативи в тази област. Социалната добавена стойност и потенциалът на тази категория заетост също трябва да е обект на подробна управленска оценка и подобаващо подпомагане/стимулиране.

Добавена стойност в органичното земеделие

Селското стопанство е един сектор, който и понастоящем има значителен и нарастващ дял в националната заетост. То е и ключов източник на редица първични земеделски продукти, които представляват суровинната основа за редица сектори на леката (козметика), консервната, текстилната и други видове промишленост. От друга страна селскостопанските практики имат пряко отношение към оползотворяването на природните ресурси, и по този начин са определящи за устойчивостта на тяхното потребление.

Съществуват редица устойчиви селскостопански практики, които освен това се отличават с висока добавена стойност. Тяхното въвеждане в нашата страна е една конкретна възможност за стартирането на нови стопански дейности (за безработни), или за диверсифициране на действащи бизнеси. ниските цени на селскостопанската земя у нас, и наличието на значителни пустеещи селскостопански площи са допълнителни условия, които могат да стимулират подобни процеси. От друга страна недостигът, високата цена на заемният инвестиционен капитал и относително по-бавните цикли на оборот на капитала (получаване на рентабилност от вложените инвестиции) са бариери пред по-масови подобни бизнес инициативи в България.

Някои от тези възможности са свързани с разширяването на отглеждането и добива на традиционни страна, но високо рентабилни култури, сред които отглеждането на гъби и пчеларството са водещи. Положително тяхно качество е отглеждането им в чиста природна среда, без използването на агресивни химически агенти, както и отличните им здравни характеристики, подходящи за деца и младежи, възрастни и хора с влошено здраве.

Популярност в нашата страна вече добива и възмездното предоставяне на еко-системни услуги. на отделни места навлизат практиките на „арендуване“ от страна на растениевъди на пчелни семейства през време на периодите на опрашване на съответните култури, което значително повишава средните добиви. Популяризирането на така постигнатите резултати във времето постепенно може значително да разшири търсенето за такива услуги, а отгук – и привлекателността на този подсектор.

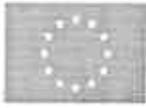
Следваща подобна екосистемна услуга е повишаването на почвеното плодородие. Това е възможно да се случва без използването на агресивни изкуствени торове, а за сметка на компостиране на органични отпадъци, използването на животински тор и други подобни практики. Популярност добива и един нов метод - отглеждането на червени калифорнийски червеи, които произвеждат биохумус. Този продукт е резултат от жизнената дейност на червеите, хранещи се с органични остатъци, които след като се обработят от организма на червеите се променят изключително благоприятно. Основната храна на червеите е животинският тор, макар че те могат да се хранят и с други органични

www.interregrobg.eu

Проект съфинансиран от Европейския Съюз чрез Европейския фонд за регионално развитие в рамките на Програма Interreg V-A Румъния-България

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ ФОНД ЗА РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ
ИНВЕСТИРАМЕ ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ!

отпадъци. използват се различни по вид торове, но качеството на биохумуса ще е различно в зависимост от тора-храна.

Друга група възможности за устойчиво и рентабилно слеско стопанство са свързани с отглеждането на култури и видове, нехарактерни за досегашните практики у нас. В тази категория могат да се отглеждат щрауси, змийорки, трюфели, маслини, сусам и мак за хлебарската промишленост, и други. развитието на мидени ферми и евентуално свързано с него изграждане на изкуствени рифове също представляват пример за симбиоза между стопански и природо-подобряващи инициативи. редица от тези видове и култури се характеризират с относително ниски изисквания за своето отглеждане, напълно подходящи за българските климатични, почвени и други природни условия. други от тях са с по-високи претенции, но и добавената стойност от

Тяхната пазарна реализация значително надхвърля средната за нашата икономика. допълнителен бонус към подобен род дейност е, че тяхната локална реализация (сезонно или целогодишно) може да се превърне в притегателен момент за посетители, които да опитат от ръчно изработени печива, да си закупят местно произведени сувенири или домашно произведена козметика.

допълнителни неизползвани възможности съществуват и в областта на преработката и реализацията на един традиционен за нашата страна селскостопански продукт като вълната. Това е продукт, който не се експлоатира достатъчно въпреки неоспоримите си свойства да задържа топлината на тялото, уравновесява температурата и осигурява допълнителна топлина в студено време, позволява на кожата да диша, попива течност повече от една трета от собственото си тегло, без да се усеща влагата. Вълната не е електростатично заредена, по тази причина привлича мръсотия и неприятна миризма е минимално и е устойчива срещу намачкване. Тези свойства могат да се използват за развитието и реализацията на специални продуктови линии за хора с чувствителна кожа и нужда от специална грижа поради болест. Продуктите могат да бъдат разнообразни – от дюшеци, различни видове завивки, дрехи и играчки за малки и големи.

Развитието на горското стопанство е друга възможност за рентабилност, съчетана с полза за природата. Горите осигуряват възобновяеми сурови материали, биоразнообразие, регулатори на водните потоци и други екологични услуги. Този сектор осигурява енергия, дървесина, мебели, а също подпомага съхраняване на биоразнообразието. Залесяването е основно средство в борбата с промяната на климата. един метод за грижа за природата, който не е разпространен в България, е т.нар. агро-горско стопанство (agroforestry). Този симбиотичен метод комбинира дървета и храсти със земеделски култури и/или отглеждането на добитък. Така се комбинират земеделски и горски технологии, за да създадат разнообразен, производителен, печеливш, здравословен и устойчив начин за използване на земите. други свързани възможности се отнасят за залесяване с бързорастящи дървесни и храстовидни видове, които са подходящи за мебелната промишленост, производството на пелети, а също така се използват и за производство на енергия, като в същото време носят на стопаните си допълнителен доход.

Добавена стойност в енергийната ефективност

друга специфична възможност с висока добавена стойност както по отношение на местните потребности, така и към приноса за устойчиво развитие, е стимулирането и значителният напредък в областта на масовото инсталиране на домашни, битови фотосоларни инсталации в рамките на населените места. енергийният потенциал, който може да бъде осигурен по такъв начин, е огромен (по някои експертни оценки лимитът за очакваната соларна енергия при такъв подход за нашата страна е сравним с капацитета на аеЦ „Козлодуй“). Същевременно приходите от продажбата

www.interregbg.eu

Проект съфинансиран от Европейския Съюз чрез Европейския фонд за регионално развитие в рамките на Програма Interreg V-A Румъния-България

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ ФОНД ЗА РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ
ИНВЕСТИРАМЕ ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ!

на такава енергия ще бъдат широко разпределени между голям брой дребни производители на Вей, без посредничеството на големи инвестиционни компании и други прекупвачи. Това ще бъде от полза и за енергийната ефективност на национално ниво, доколкото физическите и финансови загуби от преноса на тази енергия също ще са значително по-ниски от средните за националната електропреносна мрежа, тъй като и производството, и основното ѝ потребление ще са концентрирани в градските центрове, които са и най-големи енергопотребители. Разполагането на самите панели също не би ошетило по никакъв начин местната екология, за разлика от сега доминиращите подобни инсталации в природните територии извън урбанизираните територии. Не на последно място, така осигуряваната добавена стойност ще бъде отклонена от крупните инвеститори (много от които за нашата страна са чуждестранни компании или офшорно регистрирани офиси с неясна собственост и произход на влаганите капитали).

Понастоящем този микро-Вей-подход номинално е вече възможен, но съществуват редица бариери, които затрудняват неговото осъществяване. Тежката и неясна законова уредба, неуправляемостта и непредсказуемостта на местните общински администрации и на оторизираните електропреносни дружества, както и преобладаващия дефицит на местния пазар на фотосоларни панели и нуждата от известни първоначални инвестиции, до момента се оказват непреодолими за на практика 100 процента от българските домакинства. В системен план е необходимо още и търсенето на действащи решения (на ниво община) за складиране на генерираната основно през деня енергия, за да може да се ползва по време на вечерния потребителски пик (например чрез местни инсталации от типа ПаВеЦ10). Отношението на откритост на органите на местно самоуправление към тези въпроси, и конкретните осигурени от тях инициативност и партньорство са решаващи за практическото осъществяване на този подход.

Добавена стойност в екотуризма

От изключителна важност за успешното прилагане на Стратегията и плана за действие за развитие на екотуризъм е инициативата на местните власти, на браншовите, продуктовите, регионалните и местните сдружения и асоциации за туризъм, на администрациите на защитените територии и частния бизнес. На свой ред Правителството на Република България поема отговорността за изпълнението на Стратегията и плана за действие за екотуризъм. През следващите години ще се направят усилия за осигуряване на допълнителни ресурси в тази насока.

България притежава изключително разнообразие на природни елементи и ландшафти, архитектура, бит, селскостопанско производство, етнография, фолклор, културни паметници и т.н. Това са много важни предпоставки за развитието на нетрадиционните селски и екологичен туризъм. Отсядането в селска къща, допирът с живите ѝ обитатели, делничният бит и празниците, музиката и занаятите, съчетани с разходка в природата, дават неповторимото очарование на този вид почивка. Екотуризмът е туризъм в природна среда, при който туристите търсят природни чудеса в райони, необезпокоявани от човешки същества. Той трябва да допринесе за съхраняване на природата и за благополучието на местното население. При него се поставя акцент върху атрактивни природни обекти и атрактивността на природната среда като цяло. При екотуризма не е задължително основните услуги (спането и храненето) непременно да бъдат свързани със селище или село. Те могат да са в хижа, почивна станция, къмпинг и дори на открито. Но ако сте преспали в селска къща, след прекарана приятна вечер в компанията на стопаните в селския двор, ако сте се нахранили с набрана от вас прясна екологично чиста храна от селската градина, ако сте прекарали един незабравим ден сред природата, следвайки маршрута на най-близката екопътека или сте присъствали на събор или надпяване, то вие сте усетили прелестта на селския туризъм. Или по-точно - опитали сте вкуса и на селския и на екологичния туризъм, като сте съчетали двата нетрадиционни вида.

Световната Екотуристическа Конференция в Квебек през 2002 - година, обявена от ООН прие, че екотуризмът обхваща принципите на устойчивия туризъм, що се отнася до икономическите, социалните и свързаните с околната среда (т.е. екологични) влияния на туризма. Също така се приемат и следните специфични принципи, които разграничават екотуризма от по-широката концепция на устойчивия туризъм:

www.interregobg.eu

Проект съфинансиран от Европейския Съюз чрез Европейския фонд за регионално развитие в рамките на Програма Interreg V-A Румъния-България

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ ФОНД ЗА РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ
ИНВЕСТИРАМЕ ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ!

- Активно допринася за опазването на природното и културно наследство
- Включва местни общности в своето планиране, развитие, напредък и експлоатация, както и допринася за тяхното благосъстояние
- Разяснява на посетителите природното и културно наследство на дадената дестинация
- Представя по-добре себе си, като е насочен към самостоятелните, свободнопътуващи и независими туристи пътешественици, а така също и към организирани екскурзии и турове за малки по размер групи.

Понастоящем има дефиниция, която е включила в себе си описанието за екотуризъм, формулирано по време на Световната Екотуристическа Конференция и е широко прието и използвано като еталон, когато става дума за екотуризъм. Това е определението, дадено от Международно Общество за Екотуризъм - The International Ecotourism Society (TIES): Екотуризмът е отговорно пътуване до природни места (територии, райони, зони), което съхранява околната среда и поддържа благополучието на местните жители.

Международното общество за екотуризъм (TIES) също включва следния набор от принципи за развитие на екотуризма:

- Ограничава чрез намаляване до минимум на отрицателните въздействия
- Изгражда екологично и културно съзнание и възпитава уважение към околната среда
- Осигурява позитивно преживяване и представя добри практики както за посетителите, така и за домакините
- Осигурява преки ползи от опазването на средата
- Осигурява финансови ползи и предоставя права и възможности за местните хора
- Предизвиква повишаване на чувствителността при страните домакин към "политическия, социалния и свързания с околната среда екологичен климат".

Интересът към екотуризма възниква в резултат на комбинацията от нарастващото търсене на автентични туристически преживявания и повишаващия се интерес към опазване на околната среда. Екотуризмът заема специална ниша в рамките на туризма. Той включва туристически форми, които са съвместими с природни, културни и обществени ценности и достойнства, както и които популяризират културните и 5 екологични взаимодействия в автентични и неподправени природни среди и условия. Екотуризмът е в авангарда на цялостната "зелена ябълка" на туризма, в която аспектите на околната среда са висш приоритет. В някои случаи, за това може да е нужно само малко преместване на фокуса от природно ориентирани туристически действия, за да станат те екотуристически действия. Главна полза за насърчаване на екотуризма е, че той обединява туризъм и съхранение (вкл. запазване и опазване на средата) и по този начин, осигурява икономически стимул за защита на околната среда. Също така е благотворна стойността на нарастващото съзнаване и оценяване на взаимоотношението между естествената природна среда и разнообразния обхват на културните перспективи за обществото (респективно местната общност). Ключовото предизвикателство е да се осигури баланса, така че екотуризмът като стопански отрасъл да може да бъде търговски жизнен, екологически устойчив и културно отговорен.

Мениджърите (управители, ръководители, директори и т.н.) на природните зони е нужно да имат предвид и да се съобразяват с изискванията на екосистемите, както и с допустимите дейности в рамките на обозначените форми на собственост, съобразно режима на управление на територията, с подходящите места за разнообразните екотуристически видове и форми, а също и социалните нужди на посетителите (напр. стъпнотворения и пренатоварване, презентации на територията и пр.). При поддържането или нарастването на посетителското потребление в територията могат да се вземат предвид различни управленски техники, такива като различни условия за достъп (пропуски, позволения, разрешителни), инфраструктурно осигуряване и начини и видове представяне на района. Понякога обаче се налага да бъде изискван ограничен достъп към и използването на чувствителните природни зони за екотуристически рисковани постъпки и авантюри, за да се избегне свръх употреба, за опазване на

www.interregbg.eu

Проект съфинансиран от Европейския Съюз чрез Европейския фонд за регионално развитие в рамките на Програма Interreg V-A Румъния-България

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ ФОНД ЗА РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ
ИНВЕСТИРАМЕ ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ!

биосистемите и осигуряване възможности за съществуване на всички видове и форми на екотуризъм. Следват някои от главните елементи и принципи на правилния, добре обоснован и изпитан екотуризъм:

Естествената, ненарушена природна среда Екологична и културна устойчивост

Принос към опазването (съхранението)

Образование, възпитание и интерпретация

Осигуряване на местни ползи и участие

Посетителско удовлетворение

Отговорен маркетинг

Екотуризмът е зелен бизнес, който подпомага икономиката и благосъстоянието на селските райони и има по-голяма добавена стойност за местната общност хотелите.

Добри практики за зелени работни места в ЕС

Венсан Фонвийе, създател на френския туроператор La Balaguier – екотуризъм, „Бутиков“ туризъм, „приключенски“ туризъм

В с. Балагер в Пиренеите (700 жители) преди 25 години няколко водачи и придружители в планината (във Франция има такова деление) основат La Balaguere с идеята да съживят и подпомагат икономиката там, в малкото село, вместо в Париж например.

В началото като асоциация, а по-късно – фирма. Започват локално, но през 1996 – 1997 г. се разрастват и излизат извън Франция. Сега работят в 70 страни и предлагат над 550 пътувания. Не само в планини, а във всяко място, където е приятно да се ходи - например в храмовете на кхмерите в Камбоджа, в Бали в Индонезия, в пустинята Гоби, в селата на Тоскана в Италия...

Организиран преход в Пиренеите и са специализирани в по-тежки и по-леки преходи в цял свят. Включително са специалисти в поклонническия маршрут към Сантяго де Компостела – във Франция и Испания организират пешеходни пътувания по него ексклузивно.

Екипът им е от 35 служители, а 70 са водачите само за Пиренеите, където са най-активни. Във всяка страна извън Франция имат партньорски агенции (в България е "Одисей-Ин). Предлагат преходи в над 70 страни.

Във Франция са петият по големина туроператор за приключенски туризъм. Организират турове за 10 - 12 души максимум. Държат на малките групи, за да може всеки един от клиентите им да усети пътуването, на всеки да бъде обърнато внимание. За тях пътуването е най-вече откривателство и среща с хора.

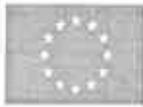
Клиентите им са най-вече градски хора, 60% жени, които искат сами да откриват, да походят, да излязат и да се "деурбанизират". За тях е много важно да се срещат с хора от други страни. Търсят автентичност, запазените корени на мястото, което посещават. Не обичат гълците, пренаселените плажове и т.н. Търсят точно обратното.

Фирмата е сред създателите на френския стандарт и сертификат за „отговорен туризъм“ - уважение към хората на местно ниво и въвличането им в тази икономическа дейност. По този начин се добавя икономически растеж – работи се не само за лична печалба, но и за развитие на местните хора.

www.interregbg.eu

Проект съфинансиран от Европейския Съюз чрез Европейския фонд за регионално развитие в рамките на Програма Interreg V-A Румъния-България

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ ФОНД ЗА РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ
ИНВЕСТИРАМЕ ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ!

Организацията поема няколко основни ангажимента навсякъде, където извършва услугите си - уважение и грижа към местното население, към местната природа, историческо и културно наследство. Нещо повече, възпитават и клиента в това отношение – той пътува и покрай хубавото лично преживяване той един вид подпомага тези хора, гостувайки им, и като цяло носи принципите на туроператора. Не на последно място, самата фирма, персоналът и партньорите имат редица екологични и социални инициативи в местата, където работят. Например в някои държави определен процент от оборота на фирмата отива за различни каузи. Фирмата приканва и клиентите си да даряват за такива начинания (В България в момента също се прави нещо подобно – магазини "Стената", дъщерни на "Одисея-Ин" отделят по 2 лв. при продажбата на артикулите от определени марки екипировка за благоустрояването на хижа "Ехо" в Стара планина).

СЕЛО АНАВРА, ГЪРЦИЯ: УСТОЙЧИВО МЕСТНО РАЗВИТИЕ ЗА ОСИГУРЯВАНЕ НА ЗАЕТОСТ И ПРОСПЕРИТЕТ

ДЕЙНОСТИ: Устойчиво местно развитие с цел създаване на пълна заетост и просперитет

КЪДЕ СА РАЗКРИТИ РАБОТНИ МЕСТА? В биологичното земеделие и животновъдството, местното производство на енергия от възобновяеми източници, екотуризма

КОЙ УЧАСТВА В ПРОЦЕСА? Местни хора и власти, фермери, местен бизнес, местен технически колеж

ПОСТИГНАТИ УСПЕХИ: Нулева безработица, увеличаване на населението, допълнителни доходи за селото в размер на 60 000 евро на година, нова инфраструктура, по-добро качество на живот.

Отдалеченото планинско село Анавра в югоизточната част на Гърция е успяло много успешно „да впрегне“ потенциала на прехода към зелена икономика за разкриване на работни места. Между 2000 г. и 2010 г. общината отбелязва спад на процента безработица до нула, населението почти се удвоява - от 300 на 550 жители, а качеството им на живот се подобрява. Преходът на Анавра към зелена икономика дори привлича вниманието на целия свят към трансформацията на предишното бедно, изолирано село в модел на устойчиво местно развитие. Тази трансформация на селото започва в средата на 1990-те години, довеждайки значителни промени в редица сектори. Традиционните животновъди се насочват към интегрирано, биологично стопанство, като създават три ферми с общо 25 000 животни, включително овце, кози, крави и прасета, които пасат свободно в планината. Жителите създават и обществена кланица, която има сертифицирана органична секция и отговаря на съответните международни стандарти за качество. В същото време, в опит да се постигне енергийна независимост на селото, в Анавра е изграден ветропарк, състоящ се от 20 турбини. Те генерират обща комбинирана мощност до 17,5 мегавата, способни да запазват 12 500-13 000 домове. В момента в процес на изграждане са още две вятърни стопанства, които разполагат с 23 турбини с комбинирана мощност от 20 мегавата. Очаква се тези проекти да създадат 20 постоянни и 100 временни работни места. Излишъкът от електроенергия се продава, като дори само първото вятърно стопанство е генерирало допълнителни приходи за селото в размер около 60 000 евро годишно. През 2010 г. селото започва партньорство с местен технически колеж, за да започнат да планират изграждането на малка водноелектрическа централа и отоплителна система на биомаса с дистанционно управление. В допълнение на всичко това селото разработва на площ от 240 акра Екологичен и културен парк „Gouga“, който подкрепя развитието на еко-туризма, привличайки над 8500 посетители между 2000 г. и 2012 г. Планът за устойчиво развитие на Анавра не само успява да създаде нови работни места и да стимулира личните доходи, но също така осигурява на местната общност средства за развитие на обществената инфраструктура, а оттам и за подобряване качеството на живот на неговите жители.. Например, жителите на селото са построили площи и водни помпи, селски медицински център, образователни и спортни съоръжения, дом за възрастни хора и приют за бездомни. Процентът на безработицата и на престъпността е равен на нула, а младите хора вече не напускат селото. Положителното социално и икономическо положение на Анавра днес е още по-изумително, имайки предвид колко силно беше засегната Гърция от икономическата криза. През 2012 г. БВП на глава от населението в Гърция е едва 75% от средното равнище за ЕС като цяло, а през 2013 г. процентът на гръцката безработицата възлиза на 27.8%, което е 1,6 пъти повече от средната за ЕС. Успехът на Анавра може до голяма степен да се отдаде на силната индивидуална инициативност и на подкрепата, осигурена чрез европейски средства. Според официални данни, ако Гърция успее да поведе икономиката си по пътя на устойчивото развитие, ще може да създаде 210 000 зелени работни места, 27 000 от които биха били постоянни.

www.interregrobg.eu

Проект съфинансиран от Европейския Съюз чрез Европейския фонд за регионално развитие в рамките на Програма Interreg V-A Румъния-България

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ ФОНД ЗА РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ
ИНВЕСТИРАМЕ ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ!

ЛОНДОН, ВЕЛИКОБРИТАНИЯ: МЕСТНИ ОБЩНОСТИ ЗА ЗЕЛЕНИ УМЕНИЯ И РАБОТНИ МЕСТА

ДЕЙНОСТИ: Местните общности поемат инициативата за по-екологични и по-уютни квартали, за обучение на търсещите работа в зелени умения като разкриват зелени работни места

КЪДЕ СА РАЗКРИТИ РАБОТНИ МЕСТА? Разнообразни дейности по благоустрояване на квартала **КОЙ УЧАСТВА В ПРОЦЕСА?** Местни общности, работодатели, търсещи работа, синдикати, образователни институции, местни власти

ПОСТИГНАТИ УСПЕХИ: Създадени над 500 възможности за обучение, над 100 безработни лица са обучени и им е предложена работа, постигнати са споразумения с големите работодатели за осигуряване на стажове и работни места. Зеленият сектор във Великобритания все повече се разглежда като важен източник на растеж за страната. През 2011/12 г. в него са наети почти един милион служители на пълно работно време. Очаква се секторът да създаде почти половин милион нови работни места до 2020 г. През 2011 г. работодателите, синдикатите, организациите, предоставящи образователни институции, местните власти и представителите на общността стартират лондонската „Партньорска програма за в зелени умения“ („Green Skills Partnership“), за да се възползват от потенциала за създаване на зелени работни места. Партньорската програма е инициатива „отдолу-нагоре“ с три основни цели: да се създадат местни мрежи, които да работят заедно, да се осигури обучение, умения и професионален опит за местните жители, включително за безработните лица, и общностите да се трансформират в по-зелени, по-безопасни, по-чисти и по-уютни места. Търсещите работа се обучават както в основни, така и в специфични зелени умения, необходими за трансформиране на традиционните работни места в зелени такива. Направленията са най-разнородни като преоборудване на сгради, фризьорство и управлението на отпадъци. Обучените лица също така имат ролята на „зелени посланици“ в техните квартали и работни места, споделяйки новите си зелени умения с колеги и съседи, за да насърчат по-нататъшна промяна. Разкрити са зелени работни места в области като събирането на дъждовна вода, изолацията на сгради, консултирането относно достъпа до субсидиране, инсталирането на фотоволтаични слънчеви системи, градинарството в рамките на общността (косене, управление на горските площи, компостиране), използването на щадящи околната среда продукти във фризьорството, рециклирането, управлението на отпадъци и консултирането с цел намаляване на отпадъците.

Партньорската програма се е развила отначало в Източен и Южен Лондон, като се е разпространила в целия град, а сега също и в други части на Обединеното кралство. Нейните успехи включват:

- Създаването на повече от 500 възможности за обучение чрез всички инициативи;
- Предоставянето на обучение и предложения за трудов опит в градинарството, цветарството, управлението на отпадъци и преоборудването на сгради за 100 безработни лица;
- Учредяването на новаторски работнически кооператив („Lewisham New Leaf Collective“), с цел интегриране на производството на възобновяема енергия в устойчивото обновяване на социалните жилища и обществени сгради;
- Сключването на споразумения с някои от най-големите строителни компании и доставчици на услуги в страната относно стажове, гарантирани интервюта, чиракуване и възможности за наемане на работници и безработни в Южен Лондон в направления, свързани със спестяването на енергия и устойчивост.

ЧЕХИЯ: НОВИ РАБОТНИ МЕСТА И СПЕСТЯВАНЕ НА ЕНЕРГИЯ

ДЕЙНОСТИ: Разкрити стабилни работни места на местно ниво и енергоспестяване в домовете **КЪДЕ СА РАЗКРИТИ РАБОТНИ МЕСТА?** В малки и средни предприятия в строителния сектор **КОЙ УЧАСТВА В ПРОЦЕСА?** Отделни домакинства, възползвали се от субсидии и дейностите по икономия на енергия

ПОСТИГНАТИ УСПЕХИ: Около 16 000 работни места са създадени или запазени, плюс потенциалът за разкриване на 70 000 дългосрочни работни места до 2020 г.; енергийни спестявания в размер до 1,5 млрд. евро на година за домакинствата; по-ниски емисии на CO₂

 Interreg

www.interregbrog.eu

Проект съфинансиран от Европейския Съюз чрез Европейския фонд за регионално развитие в рамките на Програма Interreg V-A Румъния-България

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ ФОНД ЗА РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ
ИНВЕСТИРАМЕ ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ!

През 2009 г. Зелен министър стартира националната програма „Зелени спестявания“ (2009-2012 г.), която насърчава пестенето на енергия в частните домове чрез предоставяне на пряка субсидия за участващите домакинства в размер 30-75 % от направените разходи. Програмата подкрепя подобрения в топлоизолацията (например чрез подмяна на стари врати и прозорци), замяната на неекологични бойлери, закупуването и монтажа на слънчеви енергийни системи и строежа на нови енергийно ефективни домове. Субсидиите се финансират от публичните приходи, генерирани от продажбата на кредити от въглеродни емисии в рамките на Европейската сис тема за търговия с емисии (ETS). С нея се прилага на практика Протоколът от Киото в Европа. Съответно програмата не натоварва допълнително данъкоплатците или държавния бюджет. Между 2009 г. и 2012 г. над 250 000 домакинства в цялата Чешка република се възползват от програмата в размер на 967 млн. евро. Очакваното намаляване на емисиите на CO₂ чрез програмата в края на 2012 г. е 864 000 тона годишно, което се равнява на общото количество емисии за чешки град от 69 000 жители. Около 16 000 работни места са създадени или запазени, предимно в малки и средните предприятия, осъществяващи дейност в сектора на строителството. Като цяло държавните субсидии, отпуснати по програмата, спестяват на домакинствата до 1,5 милиарда евро на година само от разходите за отопление. Изчислено е, че продължаването на програмата (в периода 2013-2020 г.) ще създаде или запази не по-малко от 70 000 работни места.

РАЙОН НАВАРА, ИСПАНИЯ: СЪЗДАВАНЕ НА РАБОТНИ МЕСТА И УСТОЙЧИВА ИКОНОМИКА

ДЕЙНОСТИ: Създаване на регионален сектор на възобновяемите енергийни източници с цел да се намали зависимостта от вноса на скъпи изкопаеми горива, изграждане на устойчива икономика и създаване на стабилни местни работни места

КЪДЕ СА РАЗКРИТИ РАБОТНИ МЕСТА? В сектора на възобновяемата енергия и свързаните с него малки и средни предприятия

КОЙ УЧАСТВА В ПРОЦЕСА? Синдикати, гражданското общество, изследователи, местни власти, местни предприятия, работници, млади хора и безработни

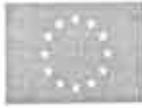
ПОСТИГНАТИ УСПЕХИ: Разкрити са 3800 работни места, 81 % от консумираната електроенергия днес идва от възобновяеми енергийни източници; устойчивостта на икономиката в региона спрямо кризата надвишава средната за Испания

В средата на 80-те години на миналия век, 86 % от енергията в Навара се внася. Но днес този район, който в миналото е бил силно зависим от вноса на изкопаеми горива със силно колебаещи се цени, вече се е превърнал в лидер в производството на енергия от възобновяеми източници. През 1994 г., когато е приет първият План за възобновяема енергия, районът се характеризира с високи доходи и ниска безработица. Но икономиката му е силно зависима от само няколко промишлени отрасли, най-вече автомобилната индустрия, която по това време заплашва да изнесе производството си извън Испания. Решено да стане по-малко зависимо от скъпия внос на изкопаеми горива, да изгради по-разнообразна, устойчива икономика и да създаде стабилни работни места, местното правителство обединява сили със синдикатите, гражданското общество, местните власти и бизнес асоциациите, за да постави началото на стратегия, целяща да замени изкопаемите горива, използвани в района, с възобновяеми източници на енергия. За да се преодолее недостигът на квалифицирани работници, е създаден Център за обучение в областта на възобновяемите енергийни източници за младите хора и безработните, както и за работниците, заети в новия сектор. В същото време е създаден национален център за приложни изследвания на слънчева и вятърна енергия, и енергия от биомаса. Днес този център е международно признат, разполага с 200 изследователи, осъществява проекти на пет континента и използва най-новите авангардни технологии. Въпреки че все още предстои много работа преди използването на изкопаеми горива да бъде прекратено напълно, вече са постигнати впечатляващи резултати: Така например, ВЕИ секторът в Навара днес се състои от повече от 100 компании, включително заводи за вятърни турбини и слънчеви фотоволтаични компоненти, компании, предоставящи услуги за експлоатация и поддръжка на системи за възобновяема енергия, както и центрове за изследвания и развитие. Тези компании генерират годишни приходи на

www.interregrobg.eu

Проект съфинансиран от Европейския Съюз чрез Европейския фонд за регионално развитие в рамките на Програма Interreg V-A Румъния-България

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ ФОНД ЗА РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ
ИНВЕСТИРАМЕ ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ!

обща стойност 3,5 млрд. евро, наемат пряко 3800 души (2,6 пъти повече от общия брой за 2002 г.) и съставляват 5 % от БВП на региона (който надвишава повече от два пъти средния процент за сектора в цяла Испания, като процент от БВП (2.4 % от БВП на национално ниво). Фирмите, базирани в Навара, произвеждат 17 % от всички вятърни турбини, продавани в световен мащаб. От гледна точка на енергийното производство от възобновяеми източници (спрямо 42.4 % за Испания като цяло и 20.6 % за Европа според данните за 2011 г.). Районът се оказва необичайно устойчив на въздействието на икономическата криза, като от 2008 г. насам БВП на Навара е спаднал с 5.1 % по-малко от националния БВП за същия период.

ЛЪО МАН И РЕГИОН ПЕИ ДЪО ЛА ЛОАР, ФРАНЦИЯ: РАБОТНИ МЕСТА ЗА ЗАЕТИТЕ В ЗАПАДАЩИ ОТРАСЛИ

ДЕЙНОСТИ: Създадени работни места за заетите в западащите отрасли и осигуряване на обучение **КЪДЕ СА РАЗКРИТИ РАБОТНИ МЕСТА?** В секторите за вятърна енергия и строителство, местни фирми, малки и средни предприятия

КОЙ УЧАСТВА В ПРОЦЕСА? Млади и безработни, работници, заети в автомобилната, въздухоплавателната и електронната индустрии

ПОСТИГНАТИ УСПЕХИ: 90 % от обучените работници са си намерили нова работа; в момента 6240 работници са заети в регионалния сектор за вятърна енергия; смекчено е въздействието на рецесията

Обучителна програма в Льо Ман, град в региона Пеи дьо ла Лоар в северозападната част на Франция, помага на безработните младежи и работниците, заети в западащи индустрии (основно автомобилната промишленост и свързаните с нея доставчици), да пренесат уменията си на нови работни места във ветроенергийния сектор. В действителност впечатляващите 95 % от уменията за производство и поддръжка на автомобили може да се пренесат в сектора за вятърна енергия, като не по-малко от 90 % от 150-те работници, обучени от 2009 г. насам, са намерили нова работа в този сектор, а още 5 % продължават обучението си. Льо Ман е единственото място във Франция, предлагащо обучение за работници за разположените навътре в морето вятърни централи. Обучителната програма е част от по-широка регионална стратегия, прилагана от Регионалния съвет на Пеи дьо ла Лоар, в опит да се разработи нов, локален ветроенергиен сектор и така да се създадат работни места и възможности за бизнес. Нейната цел, по отношение на разположените на сушата инсталации, е да се увеличи сегашната генериращата мощност на вятърната енергия от 480 мегавата на 1750 мегавата до 2020 г. Успоредно с това се полагат големи усилия за разработване на сектор за вятърна енергия от разположени в морето инсталации чрез стимулиране на експертния опит в проектирането, изследванията, обучението, производството и монтажа на компоненти за вятърни турбини, логистиката, инсталирането и поддръжката. Районът е решен да постигне възможно най-доброто използване на наличната квалифицирана работна ръка и да почерпи от богатия опит на работниците в областта на автомобилостроителната, въздухоплавателната и електронната индустрии, както и опитът в мореплаването. Като резултат в сектора за вятърна енергия в Пеи дьо ла Лоар сега работят 6240 работници, като той се състои от 170 местни фирми, включително малки и средни предприятия, напр. в строителния сектор. Освен това капацитетът на региона за производство на вятърна енергия се увеличава със 166 % от 2009 г. насам, а през 2013 г. Пеи дьо ла Лоар се нарежда на шесто място сред френските региони от гледна точка на инсталирани вятърни мощности. Тази дейност в сектора за вятърна енергия също смекчава икономическото въздействие на рецесията върху региона, чието ниво на безработица остава едно от най-ниските във Франция (9.1 % през 2013 г.). Френската зелена партия (EELV) е движещата сила в текущата зелена трансформация в региона Пеи дьо ла Лоар. Например, като председателства Комисията по заетост и обучение към Регионалния съвет, тя гарантира разработването на нужните курсове за професионално обучение в зелените сектори.

БУРГЕНЛАНД, АВСТРИЯ: МЕСТНА ЗЕЛЕНА ЕНЕРГИЯ И НОВИ РАБОТНИ МЕСТА

www.interregrobg.eu

Проект съфинансиран от Европейския Съюз чрез Европейския фонд за регионално развитие в рамките на Програма Interreg V-A Румъния-България

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ ФОНД ЗА РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ
ИНВЕСТИРАМЕ ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ!

ДЕЙНОСТИ: Насърчаване на местна заетост и растеж, намаляване на зависимостта от енергията от изкопаеми горива
КЪДЕ СА РАЗКРИТИ РАБОТНИ МЕСТА? Местно производство на възобновяема енергия, устойчиво земеделие и горско стопанство, свързаната с тях изследователска и развойна дейност **КОЙ УЧАСТВА В ПРОЦЕСА?** Силно участие на граждани, изследователи, местни малки и средни предприятия, фермери
ПОСТИГНАТИ УСПЕХИ: 5560 работни места, създадени из цялата провинция; 1000 работни места, създадени в Гюсинг, като в града са привлечени 50 нови предприятия; Бургенланд стана първият енергийно независим регион в Европа от гледна точка на производството на електроенергия

През 1997 г. австрийската провинция Бургенланд си поставя за цел да стане енергийно независима до 2050 г. чрез генериране на електричество от наличните местни възобновяеми източници. Нейните цели са така да повиши местната заетост и да стимулира икономическото развитие, като същевременно намали енергийната зависимост от изкопаеми горива, както и енергийния разход в региона. През 2013 г. Бургенланд съответно става първият регион в Европа, който покрива нуждите си от електроенергия чрез възобновяеми местни енергийни източници, включително вятърна и слънчева енергия, и енергия от биомаса. Тази стратегия води до разкриване на 5560 нови работни места в провинцията с 284 000 жители и повишава БВП на глава от населението от 71 % (1995 г.) на 81 % (2008 г.) от средния за ЕС-15.

Сред 250-те проекти за възобновяема енергия, стартирани в цялата провинция Бургенланд, град Гюсинг се фокусира върху производството на биомаса, използвайки местни ресурси от горското и селското стопанство и изграждайки редица районни отоплителни централи, както и електроцентрала на биомаса. Изпълнението на тези проекти привлича съответните експерти в Бургенланд, с което се предизвиква създаването на Европейския център за възобновяема енергия и специализиран център за изследване на енергията от биогорива, наречен „The Technikum“. Тази концентрация на изследователски ресурси позволява на Гюсинг да разработи всички съществуващи технологии за преобразуване на биомасата в енергия. В резултат на това са създадени над 1000 нови работни места в Гюсинг, чието население наброява 26 507 души, а през последните 20 години повече от 50 нови предприятия или са учредени там или са се преместили в града. Това превръща Гюсинг в модел за другите региони, решени да предприемат активни мерки за опазване на климата. Много време, усилия и голямо количество ресурси са изразходвани за комуникационни кампании и повишаване на общественото съзнание с цел информиране на гражданите как могат да допринесат за енергийната независимост на Бургенланд и каква е ползата за тях от устойчивия природосъобразен подход. Необходимо е достъпът до финансиране да не спира, за да може Бургенланд да продължи прехода си към зелена икономика. Австрийските зелени активно лобират за повече ресурси и още по-ефективно използване на обществените средства, за да се даде възможност на региона да продължи своята иновативна и успешна зелена програма.

БРЮКСЕЛ И ВАЛОНИЯ, БЕЛГИЯ: СЪЗДАВАНЕ НА ЖИЗНЕСПОСОБНИ ИКОНОМИКИ И РАБОТНИ МЕСТА НА ЛОКАЛНО НИВО

ДЕЙНОСТИ: Насърчаване на зеления преход на регионалните икономики, създаване на устойчива заетост на местно равнище и поддържане на дългосрочната жизнеспособност на икономическите сектори

КЪДЕ СА РАЗКРИТИ РАБОТНИ МЕСТА? В малки и средни предприятия в строителния сектор, в компании и услуги в сектора на селскостопанските хранителни продукти

КОЙ УЧАСТВА В ПРОЦЕСА? Местните и регионалните власти, сдружения на бизнеса, организации, действащи в обществена полза, синдикатите, образователни институции

ОСТИГНАТИ УСПЕХИ: Цялостен набор от мерки, предприети, за да се отговори на нуждата от икономия на енергия в сградите: схеми за обучение, обмен на добри практики, финансиране за физически лица и малки и средни предприятия, изследователски програми, техническа поддръжка

От 2009 г. насам зелените министри в два от трите региона на Белгия – Брюксел и Валония, настояват усилено за развитието на т.нар. Алианси „Заетост и околна среда“ с цел създаване на зелени работни места. Във Валония тези алианси са получили общ бюджет от 879 000 000 евро по линия на рамкова програма „Маршал план 2.Зелен“, приета

www.interregrobg.eu

Проект съфинансиран от Европейския Съюз чрез Европейския фонд за регионално развитие в рамките на Програма Interreg V-A Румъния-България

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ ФОНД ЗА РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ
ИНВЕСТИРАМЕ ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ!

от валонското правителство с цел да интегрира идеята за устойчиво развитие във всички свои политики и да даде нов тласък на валонската икономика. Идеята на тези Алианси е, че политиките, съгътстващи зеления преход на икономическите сектори, могат да създадат нови работни места и да поддържат дългосрочната им жизнеспособност. Поставен е специален акцент върху енергийната ефективност на сградите. Почти 50 % от сградите във Валония са построени преди 1945 г., имат недобра топлоизолация и изискват много високо потребление на енергия. Всички работни места, създадени в резултат на свързаните с това мерки, задължително ще бъдат на локално ниво. Инициативата е разработена в тясно сътрудничество с всички заинтересовани страни от строителния сектор с оглед превръщането му в устойчив отрасъл. Партньорите насърчават ниското потребление на енергия и екологичните подобрения на същест вущи сгради, определят цели, свързани с възобновяемите енергийни източници, идентифицират нови умения и стартират план за обновяване на общинските жилища. Това предполага стимулиране на търсенето на услуги, свързани с обновяване на сградите и екологично строителство. Конкретните мерки включват схеми за обучение, обмен на добри практики, схеми за финансиране на физически лица, както и малки и средни предприятия, изследователски програми и предоставяне на техническа помощ. До момента в инициативата, която започва едва през 2011 г. в Брюксел и 2012 г. във Валония, са включени 2000 домакинства и 5500 обществени сгради. Очаква се първоначалните данни за броя на създадените работни места да бъдат налични скоро. Алиансите в Брюксел и Валония се занимават и с други направления като водата, отпадъците и храната. Една от инициативите, осъществявани от зелените министри в регионалното правителство на Брюксел, е за насърчаване на самоуправляващи се столови. До момента в нея са взели участие 95 столови, които предлагат общо 80 000 хранения на ден в училища, частни компании и институции. Осигуряваната обществена подкрепа включва бюро за помощ за управителите им, различни инструменти за самооценка на устойчивостта, обучителни дейности, одити за стабилност и финансиране. В Брюксел - град, потребителското търсене на устойчиви храни нараства постоянно през последните години. Например, между 2009 г. и 2010 г. търсенето на био-храни нараства с 20 %. В Брюксел този сектор, в който понастоящем работят 2500 души, има потенциала да създаде още 3633 работни места само в градското земеделие – включително фермерство, дистрибуция на храни, управление на отпадъците, информация и комуникации, предоставянето на съвети и консултации.

Обобщено развитие на достиженията на някои от страните от ЕС по отношение на зелените работни места

Австрия

162 986 са очакваните зелени работни места през 2008 г. Проучване от Института Линц за качествени изследвания през 2011 г. прогнозира, потенциал за растеж на заетостта между 50 000 и 70 000 работни места в зелените индустрии, например инженерство свързано с околната среда. Разширяването на определението за зелени работни места във всеки един сектор, прогнозира увеличение до 115 000 работни места до 2020 г. Около 5 % от работната сила се очаква да работи в зелените индустрии като до 2020 г. [2, 4].

Белгия

Страната прави планове за 20 % намаляване на емисиите на парникови газове до 2020 г. спрямо равнищата от 1990 г. и 20 % дял на възобновяемата енергия в общото потребление на енергия до 2020 г. Според данните се наблюдава забавяне на икономическия растеж по отношение на бизнес сценария; съществуват положителни ефекти по заетостта, но незначителни, защото приходите от тази политика се използват за намаляване на работодателските социални разходи [12].

България

С Националния план за действие по заетостта са осигурени възможности за изпълнение на мярката, като за целта през 2014 г. е предвидено финансиране от Държавния бюджет в размер на 504 129 лв. за заетост на 276 безработни, от тях 100 новонаети лица. През 2014 г. за всяко наето безработно лице за времето, през което е било на работа, но за не повече от 6 месеца (не повече от 8 месеца за наетите лица на длъжности, за които се изисква трета степен на професионална квалификация или степен на висше образование) се предоставят средства от държавния бюджет за трудово възнаграждение, в размер на лв. .

Германия

www.interregrobg.eu

Проект съфинансиран от Европейския Съюз чрез Европейския фонд за регионално развитие в рамките на Програма Interreg V-A Румъния-България

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ ФОНД ЗА РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ
ИНВЕСТИРАМЕ ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ!

Последните оценки на зелена заетост възлизат на 4,5 % от общата заетост през 2006 г. въз основа на "Доклад на икономиката на околната среда – 2009", публикуван от Федералното министерство на околната среда, опазването на природата и ядрената безопасност и Агенцията за опазване на околната среда.

Гърция

По данни на Министерството на околната среда, енергетиката и изменението на климата, Стратегическия план за действие за зелен растеж се очаква да доведе до създаване на повече от 210 000 работни места, включително и запазването на работните места в сектори като строителството, от които 29 000 ще бъдат постоянни.

Дания

Зеленият фокус към енергийната политика, не е ново явление в Дания. Още в края на 70-те и 80-те години се превръща в основен приоритет, въпреки че се дължи главно на регламенти и активното използване на фискалните политики от предприятията и потребителите. Сегашният акцент върху изменението на климата и на усилията, представляват продължение на приоритетната политика в дългосрочен план. Въпреки това, в дългосрочен план датската политика вече е отразила в образователния сектор зеленото развитие и нужните на бизнеса от кадри по различни програми като ИВЕТ (начално професионално образование и обучение), ППО (продължаващо професионално образование и обучение), както и програми за висше образование се коригират в течение на годините, за да отговорят на търсенето на умения и знания, свързани с екологичните технологии.

Италия

Според доклада „Зелена Италия 2012“ г., около 360 000 предприятия (23,6 % от общия брой на предприятията в секторите на промишлеността и услугите), са инвестирали в зелени технологии през периода 2009–2011 г., или е са имали планове да го направят. През 2010–2011 г. е имало 534 специалности насочени към зелени дейности (около 11–12 % от общия брой на съществуващите специалности), 241 докторантски програми и 592 тренировъчни учебителни програми. На база италианско проучване на цената на труда по сектори, се изчислява, че едно зелено работно място се равнява на 6,9 работни места в индустрията или 4.8 средно от икономическите сектори.

Испания

Според изследвания за Министерство на околната среда 531 000 са зелените работни места – 2,6 % от общата заетост през 2009 г. Според доклад на правителството през 2009 г., 1 милион нови зелени работни места могат да бъдат създадени до 2020 г, най-вече в „устойчив транспорт“ и строителни сектори.

Норвегия

Според докладът, поръчан от Министерството на околната среда през 2010 г., се е предвиждало извършването на обща оценка на последиците за норвежката икономика от алтернативни пакети за бъдещи политики, които могат да бъдат приложени, за да се достигне до норвежките цели за климата до 2020 г., като никъде в тези политики конкретно не се говори за зелените работни места.

Обединено кралство

В Обединеното кралство зелените работни места са едва 3,2 % през 2011 г. от цялата заетост, което е доста ниско, спрямо високите критерии заложи от ЕС. На регионална база, най-нисък брой на заетите са в Йорк и Хърберсайт [2, 8, 10], а най-голям е делът в Лондонският регион, където местата са 163 841, което е 17,4 % от всички зелени места и 4,2 % от общата заетост в страната.

Полша

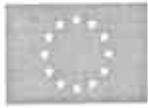
Един от ключовите въпроси за популяризиране на "зелени работни места" в Полша е да се субсидира следдипломни курсове в зелен бизнес и технологии. Според съществуващите изследвания на зеления пазар на труда, най-често търсените специалисти са: 1) експерти по енергийно сертифициране на сгради, проектантите и архитекти; 2) младите земеделски производители (под 40 години) – допълнителен доход; 3) техници / монтажници, които търсят нови възможности за работа, 4) монтажни фирми-малките и средни предприятия.

Португалия

www.interregobg.eu

Проектът е финансиран от Европейския Съюз чрез Европейския фонд за регионално развитие в рамките на Програма Interreg V-A Румъния-България

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ ФОНД ЗА РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ
ИНВЕСТИРАМЕ ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ!

Португалската статистика смята, че зелените работни места възлизат на 0,4 % от общата заетост (2008). Според националната енергийна стратегия се очаква да се създадат повече от 120 000 нови работни места, като по-голямата част, са в сектора на възобновяема енергия.

Словакия

Словашката икономика е в растеж, но без създаването на работни места. Развитието на Словакия през последните десет години е показателно за цялостното свиване дела на заетостта в създаването на добавена стойност и БВП, което също е свързано с намаляване потенциала на икономиката на страната, което води до забавяне на създаване на работни места като цяло. Словакия прави опит да създаде предпоставки за зелена икономика, а от там и зелени работни места. В средносрочен и дългосрочен план, зелени работни места могат да имат значителни социални и икономически последици, въпреки че в краткосрочен план, те могат да бъдат по-скъпи (тяхното създаване). Според доклада за икономическият растеж на страната, увеличената безработица породена от закриване на индустриални промишлености, минно производство и др., ще насочи работна сила към зелени работни места, макар на този етап бройката в страните е незначителна [12]. Унгария Като част от мерките на политиката на новия план „Szécheny” за развитие на зелена икономика се очаква да се създадат 200 000 работни места до 2020 г.

Финландия

Според финландската статистика се смята, че през 2009 г. 5888 работници са били наети от фирми с предимно зелени дейности. На база общите разходи за периода до 2020 г., се изчислява, че 700 милиона евро ще се получат от преференциални тарифи за вятърна енергия, субсидии за дърво и биоенергия. Частните инвестиции се очаква да достигнат 3,5 милиарда евро, за вятърни централи и за би-енергия около 1 милиард евро. Прогнозираните ефекти в сравнение с варианта "без промяна" са за 4000 по-малко работни места по посока положителни печалби от заетостта в енергийния сектор, горското стопанство, строителството и частни и компенсирани от отрицателни въздействия в производството на обществени услуги.

Франция

Министерство на екологията и устойчивото развитие прогнозира, че зелените работни места възлизат на 1,6 % от общата заетост през 2010 година. Министерство на екологията и устойчивото развитие, оценява през 2009 г., че френската стратегия по околна среда ("Grenelle Environnement") може да доведе до 600 000 брутни нови работни места до 2020 г. Според докладът от националната агенция по околна среда (ADEME) през 2008 г. се залага работен пакет който следва да създаде около 200 000 работни места във възобновяеми енергийни източници, изграждане и транспортни сектори за периода 2007–2012; – 316 000 нови работни места в сектора на възобновяемите енергийни източници до 2020 г. (MOT, 2011 г.).

Холандия

В Холандия зелените практики са заложили в приоритетните програми за заетост в страната. В обучителните им програми, те взимат бъдещи кадри след преминаване на определени тестове, определящи до колко начина на мислене на хората съвпада с принципите свързани с опазване на околната среда. Швеция Приблизително 68,000 са заети през 2010 г. в зелената икономика.

Чехия

Повече от 50 % от зелените работни места в Чешката република са съсредоточени в събиране, третиране и обезвреждане на отпадъци (52,4 % през 2012 г.), следвани от служителите в държавната администрация, участващи в защитата на околната среда, с приблизителен дял от 20 % (19,5 % през 2012 г.) . В сравнение с други развити страни, Чешката република има по-малък дял на зелени работни места, отколкото средното за ЕС-15 като те са едва 2 %, обаче, това сравнение не може да бъде представително поради различията в дефиницията на зелени работни места в различните страни .

www.interregrobg.eu

Проект съфинансиран от Европейския Съюз чрез Европейския фонд за регионално развитие в рамките на Програма Interreg V-A Румъния-България

Мярка - наемане на безработни лица с непрекъснато поддържана регистрация не по-малко от 6 месеца на "зелени работни места"

Насърчаване на работодателите да наемат на работа безработни лица с непрекъснато поддържана регистрация не по-малко от 6 месеца, на разкрити "зелени работни места"
(чл. 55д от ЗНЗ)

Основна цел

Осигуряване на заетост на безработни лица с непрекъснато поддържана регистрация не по-малко от 6 месеца, на разкрити "зелени работни места" в икономически дейности, свързани с производство на стоки и предоставяне на услуги, подпомагащи опазването на околната среда, съгласно списък с икономически дейности, утвърден от министъра на околната среда и водите и министъра на труда и социалната политика.

Целева група

• Безработни лица, регистрирани в поделенията на Агенцията по заетостта, с непрекъснато поддържана регистрация не по-малко от 6 месеца.

Субсидии за работодателя

За всяко наето безработно лице за времето, през което е било на работа, се предоставят средства от Държавния бюджет* за:

1. Трудово възнаграждение, в размер на 400 лв.;
2. Допълнителни възнаграждения по минимални размери, установени в КТ;
3. Възнаграждения за основен платен годишен отпуск по чл. 155 или чл. 319 от КТ; 4. Паричното възнаграждение по чл. 40, ал. 5 от КСО;
5. Дължимите сигурителни вноски за сметка на работодателя, върху полученото, включително начисленото и неизплатено, брутно трудово възнаграждение или начисленото брутно трудово възнаграждение, включително възнаграждението по т. 3 и т. 4., съгласно чл. 6, ал. 3 от Кодекса за социално осигуряване.

Период на субсидиране

не повече от 6 месеца;

не повече от 8 месеца /само за лица, наетите на длъжности, за които се изисква трета степен на професионална квалификация или степен на висше образование/

Права, задължения и санкции на работодателя

да разкрие "зелени работни места" и ги запази не по-малко от 6 или 8 месеца;

да сключи трудов договор с безработното лице за срок не по-малък от 6 или 8 месеца;

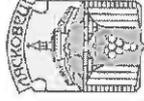
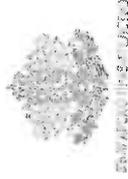
на разкритото работно място може да назначи последователно повече от едно безработни лица, насочени от ДБТ;

при неизпълнение на договора да възстанови получените средства, съгласно договора с ДБТ.

Процедурата

Насърчителната мярка по чл. 55д от ЗНЗ се ползва от работодателите при следния ред:

1. дирекция "Бюро по труда" публикува информация на информационното табло и на интернет страницата на Агенцията по заетостта за финансовите средства по насърчителните мерки, за които може да сключва договори с работодатели;
2. работодателят подава заявка за свободно работно място и ползване на средствата по т. 1 по образец, утвърден от изпълнителния директор на Агенцията по заетостта, и документи за обстоятелствата по чл. 50, ал. 1 от ППЗНЗ;
3. заявките, подадени от работодатели, които отговарят на условията по чл. 50, ал. 1, се одобряват по реда на постъпването им до изчерпване на средствата по т. 1;
4. в срок 7 работни дни от подаването на заявката дирекция "Бюро по труда" уведомява одобрените

работодатели;

5. в срока по т. 4 одобрените работодатели се обявяват на информационното табло на дирекция "Бюро по труда";
6. дирекция "Бюро по труда" сключва договори в рамките на средствата по т. 1 с одобрените работодатели в срок до 30 дни от подаването на заявката.

*Забележка: Съгласно разпоредбите на Регламент на ЕК 1407/2013г. от 18.12.2013г. средствата, които се предоставят на Работодателя от Държавния бюджет по чл. 55д от ЗНЗ, представляват минимална помощ (помощ „de minimis“). Правилото „de minimis“ не се отнася за бюджетни предприятия/организации, при условие, че същите не осъществяват стопанска дейност.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ ФОНД ЗА РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ
ИНВЕСТИРАМЕ ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ!

ЗАКЛЮЧИТЕЛЕН ТЕСТ **на тема:**

„Зелени работни места и добавена стойност в селските райони“

Име Презиме Фамилия :

Подпис:

.....

.....

Оградете верният отговор или допишете, където е необходимо:

1. “ Терминът „Зелена икономика“ е въведен за първи път през 1989г. от:
  - a) Алан Камерън
  - b) Едуард Барбие;
  - c) Кевин Донахър;
  - d) Д. Пиърс;

2. Избройте 7-те сектора за генериране на зелени работни места;

.....
.....
.....
.....
.....

1.Преработваща промишленост; 2.Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива; 3.Доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване; 4.Строителство; 5.Транспорт, складиране и пощи; 6.Административни и спомагателни дейности; 7.Култура, спорт и развлечения;

3. С какви финансови средства се финансират „зелените работни места“?
  - a) От Държавния бюджет;
  - b) От Общинския бюджет;
  - c) От Консолидирания държавен бюджет;
  - d) От Бюджет на държавно обществено осигуряване (ДОО);

4. Какво е изобразено на българското лого за биологичен продукт?

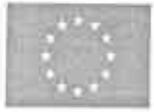
1

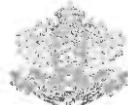
www.interregrobg.eu

Проект съфинансиран от Европейския Съюз чрез Европейския фонд за регионално развитие в рамките на Програма Interreg V-A Румъния-България

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ ФОНД ЗА РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ
ИНВЕСТИРАМЕ ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ!

БЪЛГАРСКО ПРАЗТВОЛСТВО

- a) Колорадски бръмбар;
- b) Калинка;
- c) Мухоморка;
- d) Роза;

5. Коя Европейска програма е най-богата по отношение на типовете дейности, които финансира, и по която е отпускат най-много средства на земеделски производители /физически и юридически лица/?

.....
Програма за развитие на селските райони (ПРСР 2014-2020)

- 6. Коя дейност в рециклирането може да осигури до 10 /десет/ пъти повече работни места?
  - a) Сортиране и преработка;
  - b) Депозиране и инсинериране /изгаряне/;
  - c) Произвеждане на енергия;
  - d) Компостиране;

7. Дайте пример за набиращото популярност в България възмездно предоставяне на еко-системна услуга.

.....
.....
/арендуване на пчелни семейства, през време на периода на опрашване на култури, повишаване на почвеното плодородие с органични отпадъци, в т. ч. отглеждане на червен калифорнийски червей, произвеждащ био-хумус/

- 8. Кой от следните специфични принципи разграничават екотуризма от широката концепция на устойчивия туризъм?
  - a) Активно допринася за опазването на природното и културно наследство;
  - b) Включва местни общности в своето планиране, развитие, напредък и експлоатация, както и допринася за тяхното благосъстояние;
  - c) Представя по-добре себе си, като е насочен към самостоятелните, свободно-пътуващи и независими туристи-пътешественици, а така също и към организирани екскурзии и турове за малки по размер групи;
  - d) Всички изброени;

9. Що е то „ОТГОВОРЕН ТУРИЗЪМ“?

- a) Специализирани по-леки преходи в цял свят;
- b) Преходи за градски тип хора, предимно жени;

2

www.interregrobg.eu

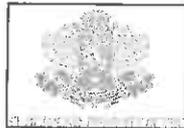
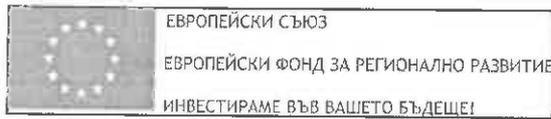
Проект съфинансиран от Европейския Съюз чрез Европейския фонд за регионално развитие в рамките на Програма Interreg V-A Румъния-България

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ ФОНД ЗА РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ
ИНВЕСТИРАМЕ ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ!

- c) Посещение на слабо-населени места;
  - d) Въвличане на хората на местно ниво в икономическата дейност;
10. Зеленият министър на коя страна стартира през 2009 г. националната програма „Зелени спестявания“, която насърчава пестенето на енергия в частните домове, чрез предоставяне на пряка субсидия за участващите домакинства в размер на 30-75 % от направените разходи?
- a) Великобритания;
  - b) Гърция;
  - c) Чехия;
  - d) Франция;

Програма Interreg V-A Румъния-България

Център за професионално обучение към „СТИК“ ЕООД

СЕРТИФИКАТ

Рег. № ...../2018г.

Издава се на

.....

за завършено обучение на тема: **”Зелени работни места и добавена стойност в селските райони”**

Проект: „Мрежа за зелени работни места - насърчаване на екотуризма и биологичното земеделие, като иновативни механизми за заетост и устойчиво местно развитие в селските райони в трансграничната област Румъния - България”,

Продължителност: 16 учебни часа

Период на провеждане: .....2018г. – .....2018г.

Управител: Христина Недкова

Проектът е финансиран от Европейския Съюз чрез Европейския фонд за регионално развитие в рамките на Програма Interreg V-A Румъния-България

Утвърдил: Управител СТИК ЕООД

Учебен план-програма

Тема: "Устойчивост и екотуризъм"

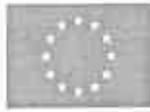
Общ брой часове: 16 уч. часа

Продължителност - 2 дни

Брой обучаеми – до 20 бр.

Дата	Час	Тема
1 ден	1 учебен час	Какво е екотуризъм, същност и принципи;
	1 учебен час	Елементи на екотуризма;
	1 учебен час	Развитие на екотуризма в България;
	1 учебен час	Политическа рамка;
	1 учебен час	Туристическият бизнес в България;
	1 учебен час	Финансиране на дейности в екотуризма;
	1 учебен час	Маркетинг на екотуризма и реклама;
	1 учебен час	SWAT Анализ;
	2 ден	3 учебни часа
2 учебни часа		Основни приоритети на екотуризма в България;
3 учебни часа		Примери за устойчиви проекти за екотуризъм в България;

Забележка: Учебният час е по 40 мин.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ ФОНД ЗА РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ
ИНВЕСТИРАМЕ ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ!

Учебни материали

Тема: Устойчивост и екотуризъм

Проект: „Мрежа за зелени работни места - насърчаване на екотуризма и биологичното земеделие, като иновативни механизми за заетост и устойчиво местно развитие в селските райони в трансграничната област Румъния - България”. Проектът е съфинансиран от Европейския Съюз чрез Европейския фонд за регионално развитие в рамките на Програма Interreg V-A Румъния-България

Съдържание

I. Концепция за екотуризма	3
1. Същност и принципи на екотуризма	3
2. Елементи на екотуризма	5
II. Развитие на екотуризма в България	11
1. Политическа рамка	13
2. Туристическият бизнес	14
3. Финансиране на дейности в екотуризма	14
4. Маркетингане на екотуризма и реклама	15
III. SWOT анализ	16
1. Силни страни	16
2. Слаби страни	17
3. Възможности	20
4. Заплахи	21
IV. Приоритети	22
V. Примери на устойчиви проекти за екотуризъм в България	27

Екотуризмът като нетрадиционна туристическа форма

Концепция за екотуризма

1. Какво е екотуризмът: същност и принципи

Развитието на екологичния туризъм поставя в центъра на вниманието нуждата от закрила на недокоснатата и деликатна околна среда, а в някои случаи и местните общности, незапознати с развитото западно общество. От друга страна туриста, практикуващ екотуризъм, е по-взискателен, търсещ по-високо качество на услугите и необезпокояван контакт с природата.

Доколкото екотуризма е относително нов сектор в туристическата индустрия, той е предизвикал както значителен интерес, така също спорове и дискусии, много от които все още продължават да се водят по различни въпроси. Използването на понятието "екотуризъм" е широко приписвано на Ceballos-Lascurraín, който е създал думата в началото на 80-те години на 20 век, въпреки че според някои други автори понятието "екотуризъм" се свързва с Hetzer, който го е въвел през 1965 г. Макар че споменаването и обяснението на екотуризма може да бъде проследено повече от 20 години назад, полемиките върху точна, прецизна, и много добре формулирана дефиниция не са спирали през цялото това време.

Терминът "екотуризъм" е отворен за много погрешни тълкувания от съставителите на планове, туроператори, мениджъри, турагенти, търговците на туристическия пазар и медиите, и като резултат понятието е използвано, за да описва обхват от продукти, които не попадат в рамките на определенията, дадени от тези автори.

Тази широка употреба води до разисквания навсякъде в сферата на туристическата индустрия и в обществото и от своя страна отвежда до създаване на голям брой други термини, включително "минимално въздействащ", "основан на общностите", "мек", "зелен", "устойчив" и "отговорен" туризъм, а също и сродния, но разбиран в широк смисъл "ендемичен" туризъм.

Най-значителното усилие за осигуряване на глобално съгласие върху понятието "екотуризъм" бе осъществено по време на Световната Екотуристическа Конференция в Квебек през 2002 – година, обявена от ООН

като Международна година на екотуризма. "Срещата в Квебек представи кулминацията на 18 подготвителни срещи, състояли се през 2001 и 2002 година и ангажирали над 3 000 представители от национални и местни правителства, включително администрации, занимаващи се с туризъм, околна среда и др; частния екотуристически бизнес и техни търговски асоциации; неправителствени организации; академични институции и консултанти; междуправителствени организации, както и местни общности". (Quebec Declaration on Ecotourism, Canada, 22nd May 2002). Конференцията прие че "екотуризма обхваща принципите на устойчивия туризъм, що се отнася до икономическите, социалните и свързаните с околната среда (т.е екологични) влияния на туризма. Също така се приемат и следните специфични принципи, които разграничават екотуризма от по-широката концепция на устойчивия туризъм:

- Активно допринася за опазването на природното и културно наследство.
- Включва местни общности в своето планиране, развитие, напредък и експлоатация, както и допринася за тяхното благосъстояние.
- Разяснява на посетителите природното и културно наследство на дадената дестинация.
- Представя по-добре себе си, като е насочен към самостоятелните, свободнопътуващи и независими туристи-пътешественици, а така също и към организирани екскурзии и турове за малки по размер групи".

Понастоящем има дефиниция, която е включила в себе си описанието за екотуризъм, формулирано по време на Световната Екотуристическа Конференция и е широко прието и използвано като еталон, когато става дума за екотуризъм. Това е определението, дадено от Международно Общество за Екотуризъм – The International Ecotourism Society (TIES):

"Екотуризмът е отговорно пътуване до природни места (територии, райони, зони), което съхранява околната среда и поддържа благополучието на местните жители".

Международното общество за екотуризъм (TIES) също включва следния набор от принципи за развитие на екотуризма:

- Ограничава чрез намаляване до минимум на отрицателните въздействията.
- Изгражда екологично и културно съзнание и възпитава уважение към околната среда.
- Осигурява позитивно преживяване и представя добри практики както за посетителите, така и за домакините.
- Осигурява преки ползи от опазването на средата.
- Осигурява финансови ползи и предоставя права и възможности за местните хора.
- Предизвиква повишаване на чувствителността при страните-домакини към "политическия, социалния и свързания с околната среда екологичен климат".

TIES е в процес на подновяване на настоящия Кодекс на Поведение, за да се включат принципи, които очертават ангажимент за намаляване на въглеродните емисии. (Oslo Statement on Ecotourism, Norway, 15th August 2007).

Интересът към екотуризма възниква в резултат на комбинацията от нарастващото търсене на автентични туристически преживявания и повишаващия се интерес към опазване на околната среда. Екотуризмът заема специална ниша в рамките на туризма. Той включва туристически форми, които са съвместими с природни, културни и обществени ценности и достойнства, както и които популяризират културните и екологични взаимодействия в автентични и неподправени природни среди и условия. Екотуризмът е в авангарда на цялостната "зелена ябълка" на туризма, в която аспектите на околната среда са висш приоритет. В някои случаи, за това може да се нужно само малко преместване на фокуса от природноориентираните туристически действия, за да станат те екотуристически действия.

Главна полза за насърчаване на екотуризма е, че той обединява туризъм и съхранение (вкл. запазване и опазване на средата), и по този начин осигурява икономически стимул за защита на околната среда. Също така е благотворна стойността на нарастващото съзнаване и оценяване на взаимоотношението между естествената природна среда и разнообразния обхват на културните перспективи за обществото (респективно местната общност).

Ключовото предизвикателство е да се осигури баланса, така че екотуризма като стопански отрасъл да може да бъде търговски жизнелен, екологически устойчив и културно отговорен.

2. Елементи на екотуризма

Туризмът като цяло трябва да бъде устойчив – екологично, социално, културно и икономически. Екотуризмът се различава от другите туристически форми посредством своята зависимост от защитата на естествените природни екосистеми, така че те и свързаните с тях културни ценности да могат да бъдат посетени и интерпретирани (тълкувани, обяснявани).

Предизвикателството пред туризма като стопански отрасъл е да развие и максимално да разгърне капацитета при екотуризма и качеството на своя екопродукт без вредно въздействие върху околната среда, от която самия екотуризм зависи. Това ангажира осигуряване на такъв вид, място и равнище на екотуристическо потребление, което не вреди на природните територии и такова управление, което е адекватно на съответни устойчиви нива на екотуризм.

Постъпленията, получени от екотуризма, трябва да бъдат използвани за поддържане на екологична устойчивост чрез осигуряване на такава поддържаща инфраструктура, която да избегне нанасянето на повреди върху природната среда, като например: пешеходни пътеки (почвени, дъсчени, еко и т.н.), места за неотложни нужди (тоалетни) и места за нощувка (къмпингуване, палаткуване, бивакуване и др.). Инфраструктурата може също да образова и възпитава посетителите относно свеждането до минимум на вредните влияния /въздействия/ върху околната природна среда – например чрез обяснителни (интерпретационни) разходки и интерпретационни центрове.

Мениджърите (управители, ръководители, директори и т.н.) на природните зони е нужно да взимат предвид и да се съобразяват с изискванията на екосистемите, както и с допустимите дейности в рамките на обозначените форми на собственост съобразно режима на управление на територията, с подходящите места за разнообразните екотуристически видове и форми, а също и социалните нужди на посетителите (напр. стълпотворения и пренатоварване; презентации на територията и т.н.).

При поддържането или нарастването на посетителското потребление в територията могат да се вземат предвид различни управленски техники, такива като различни условия за достъп (пропуски, позволения, разрешителни), инфраструктурно осигуряване и начини и видове представяне на района. Понякога обаче се налага да бъде изискван ограничителния достъп към и използването на чувствителните природни зони за екотуристически рисковани постъпки и авантюри, за да се избегне свръхупотреба, за опазване на биосистемите и осигуряване възможности за съществуване на всички видове и форми на екотуризъм.

Следват някои от главните елементи и принципи на правилния, добре обоснован и изпитан екотуризъм:

- Естествената, ненарушена природна среда
- Екологична и културна устойчивост
- Принос към опазването (съхранението)
- Образование, възпитание и интерпретация
- Осигуряване на местни ползи и участие
- Посетителско удовлетворение
- Отговорен маркетинг

2.1. *Естествена, ненарушена природна среда*

Екотуризмът разчита на използването на обкръжаваща го естествена и ненарушена, или възможно най-слабо засегната природна среда и включва фокусиране върху биологичните и физически характеристики и особености на средата. Екотуризмът се практикува в самата природна среда и зависи от природните условия в нея, като същевременно може да включва и културни елементи, когато те се срещат в природните среди. Съхранението на природните територии и управлението на природните ресурси следователно е същността при планирането, развитието, потреблението и ръководството в екотуризма.

Много природни зони имат голям брой важни етнически и културни ценности, при това някои от тях с голяма значимост. Въпреки че фокуса при екотуризма е върху природното наследство на района, не е особено практично да се отделят природните и културни компоненти на екотуризма. Понятието

“екотуризм” обхваща устойчивото използване и на културните, така както и природните активи.

2.2. Екологична и културна устойчивост

Туристическа дейност, която потъпква и унищожава околната среда, която действа негативно върху местната общност или която не успява да отвърне на икономически ползи, които си заслужават, не е устойчива в дългосрочен план. Екотуризмът е управляван да отбягва или да свежда до минимум отрицателните влияния и да предоставя ползи на местните общности-домакини (под формата на различни приходи, облаги, помощи, привилегии и т.н.) и околната среда, за настоящите и бъдещите поколения. Екотуризмът означава въвличане и активно участие от страна на туристи и туроператори в опазването на територията. Като пример, туристи могат да участват в природонаучни наблюдения или рехабилитационни проекти, или могат да допринасят финансово при управлението на зоната. Планирането при екотуризма е основано на ресурсни ограничения, с минимизиране на природоресурсното потребление. Икономическите възможности ще бъдат изгубени, ако гъвкавостта и издръжливостта на територията и способността на общностите ѝ да поглъщат вредните влияния са превишени, или ако нейното биоразнообразие и физическа външност (т.нар. природно лице) са значително изменени. Негативните въздействия при екотуризма могат да бъдат управлявани посредством разпознаване, приемане и прилагане на устойчиви практики. Например може да се посочи че: влиянията върху обкръжаващата среда биха могли да бъдат управлявани чрез използване на гъвкави и адаптивни идеи, проекти и конструкции, иновации, съоръжения и практики, свързани с управление на отпадъците, които свеждат до минимум вредните влияния, както на мястото на извършваната дейност, така и от гледна точка на по-широката употребата на ресурси.

2.3. Принос към опазването

Екотуристите и екотуристическите оператори могат да допринесат за опазването на средата по много и разнообразни начини. Формата на приноса първо трябва да се съгласува и договори между управляващите природните ресурси и екотуристите, за да осигури най-голяма полза при опазването

на природната среда в контекста на посредничеството на еко-туроператорите. Приносителите конкретно на еко-туроператора биха включвали (но не и ограничили) участие в или подпомагане на изследвания и наблюдения на дивата природа или негативните влияния от посещенията; Подпомагане в управлението на природните ресурси, или даване на процент от годишния доход с оглед ръководството на природната територия.

Примери за това как самостоятелните посетители и членовете на местната общност биха допринесли за опазването на средата, включват: Придържане към установени общоприети правила и принципи за гостите на природните зони и спазване на техники за упражняване на минимално въздействие; Участие в управленски прегледи, проучвания и измервания; Съобщаване за нарушения и неподходящо поведение в границите на територията на ръководителите и горските служители; Събиране на отпадъците по пътя, както и участие в дейности, организирани от общинските служби в посетената зона, такива като кампании за почиствания, отстраняване на бурени (плевене), засаждане на нови дървета, а така също участие в научни и/или природонаучни изследвания на дивата природа.

2.4. Образование, възпитание и интерпретация

Възпитателният и образователен характер при еко-туризма е ключов елемент, който го отличава от останалите части на природно-ориентирания туризъм, като по този начин го прави разпознаваем. Образованието и интерпретацията на природната среда (вкл. екологично възпитание) са важни инструменти в създаването на приятно, съдържателно и пълноценно еко-туристическо преживяване. Еко-туризмът привлича хора, които: желаят да си взаимодействат с природната среда, и то в различни степени (различна степен на сливане, усещането да си част от природата); които желаят да развият и усъвършенстват своите знания, своето съзнание, както и това да оценят, разберат и вникнат в еко-туризма. Като продължение, еко-туризма би трябвало по естествен начин да води към положителни действия за околната природна среда чрез насърчаване на нарастващо опазване, екологично и културно съзнание.

Екологичното образование и възпитание може да оказва влияние върху поведението на посетителя, на местната общност и на туристическата

индустрия и да участва в дългосрочната устойчивост на туристическата дейност в природните територии. Образованието, възпитанието и разясняването (интерпретацията) на природните закономерности помагат на посетителите да видят “голямата и малка картина” в природата – т.е да добият по-добра представа за реалната ситуация в природната среда. Това дава да се разбере, че се познават природните и културни ценности на района, необходимостта от управление на ресурсите и сложността и взаимната зависимост в средата.

Една от задачите на еко-туроператорите е да осигурят подходящо ниво на тълкуване на природното и културно наследство (т.нар. природна и културна интерпретация), обикновено чрез наемане на подходящо обучени за целта кадри – квалифицирани водачи, екскурзоводи, аниматори и др., и осигуряване на информация преди и по време на пътуването (било то преход, обиколка, пътешествие, екскурзия и т.н.)

Нивото и типа на образование (в това число обучение и възпитание) в екотуризма ще зависи от интересите и очакванията на туриста и ще включва широк обхват от образователни възможности чрез интерпретация, интерактивен подход и достъп, както и използването на разнообразни медии. Този образователен или интерпретативен компонент може да потвърди природните и културни стойности на дестинацията, а също така би могъл да се отнася до въпроси като управление на ресурсите и ролята и становището на приемните общности.

2.5. Осигуряване на местни ползи и участие

Ползите от екотуризма би трябвало да бъдат справедливо разпределени, със значителни облаги, полагащи се на местните общности, дори когато екотуристическия бизнес може да бъде ситуиран в други общини и райони, или са включени владения, собственост на национални или мултинационални притежания. Местните облаги могат да водят началото си от използването на местно базирани екотуроператори, наемане на местни водачи и възможността за ползване на специализирани местни знания, също купуване на провизии и определени услуги, както и оптимална употреба на местните благоприятни условия и предоставени възможности (в т.ч. съоръжения, апаратура, помощни средства, приспособления и т.н.).

За местните общности и околната среда тези ползи би трябвало да надделят над разходите от екотуризъм, въпреки че като цяло ползите и разходите са различни за измерване. Екотуризмът обикновено се отплаща, т.е. донася доходи, и/или пък други ползи при опазване и управление на ресурсите, така както междувременно носи социални и културни ползи. Следователно може да се твърди, че екотуризма предлага положителен подстъп към туристическото развитие в някои територии.

Включването на местните общности в екотуризма може да донесе полза за онези от общностите и околната среда само тогава, когато те постоянно подобряват (чрез разширяване и обогатяване) качеството на посетителското преживяване. Местни общности могат да бъдат въввлечени да участват активно в екотуристическото управление и да помогнат в осигуряването на знания и умения, услуги, база, инфраструктура (съоръжения, апаратура, помощни средства, и др.) и продукти (както хранителни, така и широка гама от занаятчийски изделия, произведения на изкуството и т.н.), така че на свой ред те са в състояние да осигурят работни места. Екотуризмът би трябвало също така да генерира доходи, чрез които да се осъществява управление и опазване на ресурсите, за да помогне за поддържане на ценностите и достойнствата на средата – природни и културни, които са важни за общността.

2.6. Посетителско удовлетворение

Удоволетвореността на посетителя с екотуристическото преживяване е съществен елемент и основното, най-важно и крайно необходимо условие за дългосрочната жизнеспособност на екотуризма като стопански отрасъл. Преживяването при екотуризма трябва да съответствува или да надмине реалистичните очаквания на посетителите. Обслужването и задоволяването на клиента, съществена и неделима част от екотуристическия продукт, трябва да бъде на второ място, веднага след опазването и защитата при всяка посетена територия. Посетителското удоволствие и развлечение трябва да бъде улеснено и подпомогнато чрез:

- Качествено осигуряване – гарантиране на сигурност; застраховане; както и най-добри практики.
- Система за акредитация в екотуризма – т.е. официално признат, отговарящ на стандарта, качествен екотуризъм

- Широк обхват от екотуристически продукти, подходящи за различни видове и форми на екотуризъм; собственост на земята и режими на управление.
- Адекватна и екологично чувствителна към средата инфраструктура, която да не се конкурира с естествената природната среда.
- Адекватно съобразяване с нуждите на местните общности.
- Отговорен маркетинг, който дава реалистични очаквания за екотуристическото преживяване във всяка природна зона.
- Подходящо планиране и управление.

2.7. Отговорен маркетинг

При реализирането на възможности за развитие на екотуризъм се разчита на голям пазарен обхват, като по този начин се акцентира върху потенциалните посетители, за да могат те да почувствуват и доловят наличните възможности и съответстващото екотуристическо търсене с предлагането. В сферата на екотуризма, маркетинга често може да бъде предизвикателство, особено откато:

- Екотуризма като стопански отрасъл включва много малки туроператори, които, действайки самостоятелно, сами по себе си нямат необходимите ресурси за туристически пазар на национално или международно равнище.
- Обслужващите лица в екотуризма (екотуроператорите) могат да бъдат позиционирани на относително отдалечени места, където те нямат готов (бърз и лесен) достъп до необходимите маркетингови умения и ресурси.

Посетителите е нужно да имат реалистични очаквания, да проявяват толерантност и да се отнасят с разбиране към туристическите преживявания, за да им се помогне да изберат продукт, подходящ за техните потребности и съответното преживяването което те желаят. В случая с екотуризма, отговорния маркетинг ще информира потенциалните посетители за различните видове дейности, налични и подходящи за определена територия.

ЗАКЛЮЧИТЕЛЕН ТЕСТ

на тема:

„Устойчивост и екотуризъм“

Име Презиме Фамилия :

.....

Оградете верният отговор или допишете, където е необходимо:

1. Дайте определение за Екотуризъм.

.....
.....
.....

2. Коя туристическа дейност не е устойчива в дългосрочен план?

- a) Тази, която не нарушава естествената околна среда;
- b) Тази, която потъпква и унищожава естествената околна среда;
- c) Поглъщане на вредни влияния;
- d) Нито едно от изброените;

3. Кое от изброените представлява полза за местните общности от екотуризъм?

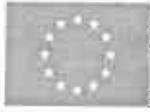
- a) Местно базирани туроператори;
- b) Наемане на местни водачи;
- c) Купуване на провизии и местни услуги;
- d) Всички изброени;

4. Коя страна първа е разработила и приела собствена национална стратегия за опазване на биологичното разнообразие през 1995г.?

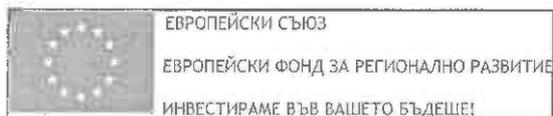
- a) Великобритания;
- b) Франция;
- c) Гърция;
- d) България;

5. Основната заинтересована страна в сферата на екотуризма е:

- a) Държавните институции;

- b) Неправителствените организации;
  - c) Бизнеса (тур-оператори, инвеститори и т.н.)
  - d) Всички изброени;
6. Основен подход в подкрепа на качеството на еко-туристическите продукти и на маркетинга е .....
7. Липсата на достатъчно средства за изграждане и поддържане на туристическата инфраструктура и парковата архитектурна мебел е основен проблем за:
- a) Туроператорските фирми;
  - b) Местните общности;
  - c) Националните и природни паркове;
  - d) Туристите;
8. Чрез създаване на еко-туристически продукт се цели опазване и увеличение на популацията на кой бозайник в района на дейност на СЛР ЛРД Девин?
- a) Глиган;
  - b) Кафява мечка;
  - c) Вълк;
  - d) Лисица;

Програма Interreg V-A Румъния-България

Център за професионално обучение към „СТИК“ ЕООД

СЕРТИФИКАТ

Рег. № ..... / 2018г.

Издава се на

.....

за завършено обучение на тема: **”Устойчивост и екотуризъм”**

Проект: „Мрежа за зелени работни места - насърчаване на екотуризма и биологичното земеделие, като иновативни механизми за заетост и устойчиво местно развитие в селските райони в трансграничната област Румъния - България”,

Продължителност: 16 учебни часа

Период на провеждане: .....2018г. – .....2018г.

Управител: Христина Недкова

Проект съфинансиран от Европейския Съюз чрез Европейския фонд за регионално развитие в рамките на Програма Interreg V-A Румъния-България

Утвърдил: Управител СТИК ЕООД

Учебен план-програма

Тема: ” Местни инициативни групи като инструмент за местно устойчиво развитие”

Общ брой часове: 16 уч. часа
Продължителност - 2 дни
Брой обучаеми – до 20 бр.

Дата	Час	Тема
1 ден	2 учебен часа	Концепция за водено от общностите местно развитие и местни инициативни групи; Същност и принципи;
	2 учебен час	Какво представлява водено от общностите местно развитие? Основни предимства на подхода отдолу-нагоре; подрегионални области подкрепяни от ВОМР.
	2 учебни часа	Стратегия за водено от общностите местно развитие; Задачи .Изграждане на партньорство
	2 учебни часа	SWAT Анализ на стратегията за местно развитие
Дата	Час	Тема
2 ден	2 учебни часа	Сътрудничество и работа в мрежа с други райони. Минимални задачи на местните инициативни групи
	6 учебни часа	Инструменти за финансиране на местното икономическо развитие , инициативи за инвестиране в селското стопанство , развитие на селските райони и нови бизнес начинания, програмен период 2014-2020

Забележка: Учебният час е по 40 мин.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ ФОНД ЗА РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ
ИНВЕСТИРАМЕ ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ!

Учебни материали

Тема: Местни инициативни групи като инструмент за местно устойчиво развитие

Проект: „Мрежа за зелени работни места - насърчаване на екотуризма и биологичното земеделие, като иновативни механизми за заетост и устойчиво местно развитие в селските райони в трансграничната област Румъния - България”. Проект съфинансиран от Европейския Съюз чрез Европейския фонд за регионално развитие в рамките на Програма Interreg V-A Румъния-България

ВОДЕНО ОТ ОБЩНОСТИТЕ МЕСТНО РАЗВИТИЕ (ВОМР)

ПОДХОДЪТ ВОДЕНО ОТ ОБЩНОСТИТЕ МЕСТНО РАЗВИТИЕ /ВОМР/ - същност и принципи

Воденото от общностите местно развитие (ВОМР) е инструмент за участието на гражданите на местно равнище в разработването на отговори на социалните, екологичните и икономическите предизвикателства, пред които сме изправени днес. ВОМР е подход, който изисква време и усилия, но със сравнително малки финансови инвестиции, може да окаже значително влияние върху живота на хората и да генерира нови идеи и обща отговорност за въвеждането им в практиката.

ВОМР е метод за включване на партньори на местно равнище, включително на гражданското общество и местните икономически участници в разработването и прилагането на местни интегрирани стратегии, които помагат на своите региони и спомагат за преход към по-устойчиво бъдеще. Той може да бъде особено мощен инструмент, особено по време на криза, който да покаже на местните общности, че могат да предприемат конкретни стъпки към форми на икономическо развитие, които са по-интелигентни, по-устойчиви и по-приобщаващи в съответствие със стратегията Европа 2020.

КАКВО ПРЕДСТАВЛЯВА ВОМР?

Местното развитие, водено от общността е:

- фокусирано върху конкретни подрегионални територии;
- водено от местни инициативни групи, съставени от представители на публичния и частния местен социо-икономически интерес като на ниво вземане на решения нито публичният сектор, съгласно определението в националните правила, нито която и да било от групите, представляващи конкретните заинтересовани страни, представлява повече от 49 % от правата на глас;
- се извършва чрез интегрирани и многосекторни стратегии за местно развитие, основани на характеристиките на района;
- разработено, като се имат предвид местните потребности и потенциал, и включва иновативни характеристики в местния контекст, изграждане на мрежи и - където е целесъобразно - сътрудничество.

Основната обосновка за използване на ВОМР е, че тези принципи подобряват резултатите, постигнати от традиционните, централизирани подходи отгоре-надолу. Освен това, ВОМР

2

www.interregrobg.eu

не трябва да се разглежда като конкуренция или противоречие на подходи отгоре-надолу на националните, регионалните или местните власти, а по-скоро като инструмент, който взаимодейства с тях, за да се постигнат по-добри общи резултати.

ОСНОВНИ ПРЕДИМСТВА НА ПОДХОДА ОТДОЛУ-НАГОРЕ

Основните предимства на подхода отдолу-нагоре, са следните:

- Местните участници имат по-добро познаване за местните предизвикателства, на които трябва да се обърне внимание и за наличните ресурси и възможности;
- Затова са в състояние да мобилизират местни ресурси за процеса на развитие по начин, който не може да се осъществи с подходи отгоре-надолу;
- Местните участници имат по-голямо чувство за отговорност и ангажираност към проектите, което им позволява да се възползват най-добре от местните активи;
- Подходът на водене от общността може да бъде ефективен, само ако развива на доверие между участниците и се поддържа от трайни местни структури с необходимия опит и експертни знания.

КАКВО ПРЕДСТАВЛЯВА СТРАТЕГИЯТА ЗА ВОДЕНО ОТ ОБЩНОСТИТЕ МЕСТНО РАЗВИТИЕ?

„Стратегия за водено от общността местно развитие“ означава последователен набор от действия, чиято цел е да се отговори на местните цели и потребности и която допринася за постигане на стратегията на Съюза за интелигентен, устойчив и приобщаващ ръст, изготвена и изпълнена от местна група за действие.

Една стратегия за водено от общността местно развитие трябва да съдържа най-малко следните елементи:

- описание на района и населението, обхванати от стратегията;
- анализ на нуждите и потенциала за развитие на района, включително анализ на силните страни, слабите страни, възможностите и заплахите;
- описание на стратегията и нейните цели, описание на интегрирания и иновативен характер на стратегията и йерархията на целите, включително измерими цели за крайните продукти или резултатите. По отношение на резултатите, целите трябва да бъдат изразени количествено или качествено. Стратегията трябва да бъде съгласувана със съответните програми на всички участващи ЕСИ фондове;

- описание на процеса на участие на общността в разработването на стратегията;
- план за действие, който показва как целите са превърнати в действия;
- описание на мерките за управлението и мониторинга на стратегията, което показва капацитета на местната група за действие да изпълни стратегията, и описание на специфичните мерки за оценка;
- финансовия план на стратегията, включително планираното разпределение на средствата от всеки от съответните ЕСИ фондове.

Стратегията трябва да служи на местните цели. Същността на воденото от общностите местно развитие е, че местните стратегии трябва свободно да отговарят на местните нужди. Въпреки това, трябва да се гарантира последователността и съгласуваността между местните стратегии и съществуващите национални, регионални или подрегионални стратегии, включително секторни такива. От практическа гледна точка, конкретните цели и приоритети трябва да се определят на местно ниво, за да се отговори на местните потребности, като същевременно съответстват на целите на политиката, определени в програмите.

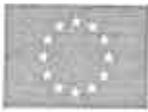
Стратегията за местно развитие следва да се разработва въз основа на SWOT анализ (силни и слаби страни, възможности и заплахи) и идентифициране на местните потребности. Целите на стратегията следва да отговорят на потребностите, както и да се поставят конкретни измерими цели, насочени към дългосрочното развитие, за решаване на конкретни проблеми на развитието в района. Както SWOT анализа, така и разработването на стратегията трябва да се извършва по начин, който да гарантира участието на Общността и принадлежност на стратегията

Стратегиите за местно развитие следва да насърчават връзките между действията за местно развитие¹. Вместо да представят списък с несвързани проекти, стратегиите трябва да бъдат интегрирани като представят съгласувани връзки между действия или проекти, основани на ясно определени потребности и възможности. Проектите, избрани на местно ниво трябва заедно да допринасят за постигането на целите на стратегията за местно развитие, взаимно да се допълват, а не да съдържат противоречащи си цели.

Стратегиите за местно развитие следва да бъдат „интегрирани и многосекторни“. Връзките и интеграцията могат да бъдат *хоризонтални* между различните области, както е в случая с взаимодействието между градските и селските райони или връзката между рибарския район и околните селски райони, или в рамките на даден район, например в изостаналите градски квартали или в селските райони. Те могат да бъдат *вертикални* в случаите, когато стратегията е насочена към интеграция, например, на различните

¹ При ЛИДЕР („Liaison entre Actions de Développement de l'Économie Rurale“) това означава създаване на връзки между действията за развитие, осъществявани в икономиката на селските райони

участници в даден сектор, или по веригата за доставки. Стратегиите за развитие следва да интегрират подходи от различни сектори в многосекторен подход в подкрепа на общите дългосрочни цели в съответните райони. Въпреки че входна точка може да бъде определен сектор (например, рибарството или туризма), тема или целева група, стратегията следва да насърчава връзките с други сектори, тъй като това отваря нови възможности и е необходимо за насърчаване на дългосрочното развитие на даден район.

Стратегиите следва да се отличават с иновативен характер. Те трябва да се стремят към въвеждане на нови идеи и подходи в района, а не просто да защитават „бизнеса както обикновено“. Иновациите могат да имат най-различни форми, които са всички валидни в приноса към иновативния характер на стратегията: нови услуги, нови продукти, нови методи на организация, социални иновации и т.н. Иновациите трябва да се оценяват в зависимост от местните условия и по отношение на ефективността им в сравнение със съществуващите методи и решения, прилагани в тази територия: действие, което е иновативно на определено място може вече да е било използвано на друго място.

Сътрудничеството и работа в мрежа с други райони може да бъде ключов компонент на стратегията. Сътрудничеството започва на местно равнище между различните сектори, представени в партньорството. То може да се развива на етапи от обмяна на опит до трансфер на обещаващи практики и до общи действия. Сътрудничество с други територии, които прилагат ВОМР, също може да бъде стратегически инструмент на местната група, която да го използва за достигане на критична маса, необходима за някои проекти или за обединяване на допълнителни ресурси и опит.

МОБИЛИЗИРАНЕ НА ГЛАВНИТЕ УЧАСТНИЦИ И ИЗГРАЖДАНЕ НА ПАРТНЬОРСТВО

Местното партньорство е движещата сила зад разработването и изпълнението на стратегията. При ВОМР се говори за местна група за действие (МГД), в България е по-популярно името местна инициативна група /МИГ/.

Събирането на групата от потенциални партньори в даден район обикновено е отправна точка за работата по стратегията. Докато разработват своя анализ на нуждите за развитие и потенциала на района, първоначалната група обикновено включва допълнителни членове, идващи от различни части на местната общност. Стратегията и партньорството

се изграждат успоредно с постепенното интегриране на нови сектори и измерения в стратегията, подкрепени от прогресивното разширяване на партньорството към представителите на нови сектори, общности и райони. Този повтарящ се процес не трябва да спира, когато стратегията се представи на програмните органи. Партньорството на МГД следва да се разглежда по-скоро като динамичен орган, който се адаптира към местните особености.

- Партньорството отговаря за подбора на проекти на местно ниво и трябва да гарантира, че одобрените проекти са в съответствие със стратегията.
- Процесът на вземане на решения в борда на партньорството на МГД не трябва да бъде доминирано от държавните органи или от конкретна група по интереси.

За да се гарантира това, трябва да се спазват следните правила²:

- първо, нито обществените органи, нито някоя отделна група по интереси могат да имат повече от 49% от правата на глас на ниво вземане на решения в МГД;
- второ, най-малко 50% от гласовете при решенията за подбор на проекти трябва да идват от партньори, които не са от публичния сектор. Това гарантира приобщаващ и прозрачен процес, многообразието в стратегията и определено приемливо разпределение на проектите в обхват от различни сектори.

КАК ДА СЕ ОПРЕДЕЛЯТ СПЕЦИФИЧНИТЕ ПОДРЕГИОНАЛНИ ОБЛАСТИ, КОИТО ДА ГЪДАТ ОБХВАТАТИ ОТ ПОДКРЕПАТА ЗА ВОМР?

Населението на територията на МИГ не трябва да е по-малко от 10 000 и да не надвишава 150 000 жители.

Необходим е баланс между следните критерии:

- **Размер.** Първо, районът трябва да бъде достатъчно голям, за да „предлага достатъчна критична маса по отношение на човешки, финансови и икономически ресурси за поддържане на жизнеспособна стратегия за развитие“, но от друга страна, „той трябва да бъде достатъчно малък, за да позволява местно взаимодействие“. Това се тълкува в смисъл, че населението е не по-малко от 10 000

² Базирайки се на опита от ЛИДЕР, правата на глас трябва да са свързани с членство в МГД.

и не повече от 150 000 жители. В надлежно обосновани случаи, по-специално за рядко или гъсто населени райони, тези граници могат да бъдат съответно занижени или увеличени.

- **Съгласуваност.** Територията трябва да бъде свързана в географски, икономически и социален план, като се вземе предвид естеството на стратегията. Въпреки това, територии, които са свързани от физическа гледна точка, като устие на река или планинска верига, може да нямат подходящ размер или форма за справяне с предизвикателствата, свързани с пазара на труда и с проблеми, пред които са изправени определени клъстери от икономическа дейност (т.е. ако фокусът е предимно върху взаимоотношенията между градските и селските райони, територията вероятно ще трябва да включва както селски, така и градски и / или крайградски райони; подходящата територия за риболов ще зависи от пространственото разпределение на определени видове риболовни дейности и др.) В резултат на това, районът може да не съвпада с националните административни граници. В някои случаи районът на интервенция може да не бъде географски непрекъснат (изолирани рибарски общности по устие на река или ромски квартали в даден мегаполис).

Това означава, че държавите-членки могат да определят вида на районите, в които искат да прилагат водено от общностите местно развитие, но като цяло е по-добре определянето на точни граници да се остави на местно ниво. В някои случаи може да бъде необходимо да се обмислят различни форми на сътрудничество между различни и понякога припокриващи местни територии.

Воденото от общностите местно развитие в действителност може да се използва за по-широк кръг от територии, отколкото често се смята. Например, в градовете най-очевидният вид интервенция е в необлагодетелстваните квартали. Но то може да се използва в промишлени, културно-исторически, академични или централни квартали. Може да се използва за отделни квартали или за няколко махали, изправени пред сходен проблем; за малки градове и околните селски райони; за крайградските райони на големите градове или за функционална област на пазара на труда.

КАКВИ СА МИНИМАЛНИТЕ ЗАДАЧИ НА МЕСТНИТЕ ИНИЦИАТИВНИ ГРУПИ?

Задачите на местните групи за действие включват следното:

- изграждане на капацитета на местните участници за разработване и изпълнение на операции, включително изграждане на способностите им за управление на проекти;

- определяне на недискриминационна и прозрачна процедура за подбор и критерии за подбор на операции, които избягват конфликта на интереси и гарантират, че поне 50 % от гласовете при решения за подбор са от партньори извън публичния сектор, като се предвижда възможност за обжалване на взетите решения за подбор и позволяват подбор чрез писмена процедура;
- гарантиране на съгласуваност със стратегията за водено от общността местно развитие при избора на операции, като същите се приоритизират според техния принос за постигане на целите на стратегиите;
- разработване и публикуване на покани за предложения или текуща процедура за подаване на проекти, включително определяне на критериите за подбор;
- получаване на заявления за подкрепа и оценяване на тези заявления;
- избор на операции и определяне на размера на подкрепата и, където е приложимо, изпращане на тези предложения до отговорната структура за последна проверка на допустимостта преди одобряването им;
- мониторинг на изпълнението на стратегията за водено от общността местно развитие и на подкрепените операции и провеждане на конкретни дейности за оценка предвид тази стратегия.

Инструменти за финансиране: Програмен период 2014-2020

СНЦ „МЕСТНА ИНИЦИАТИВНА ГРУПА АВРЕН-БЕЛОСЛАВ“ С ФИНАНСОВАТА ПОДКРЕПА НА ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА „ИНОВАЦИИ И КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТ 2014-2020“ И В ИЗПЪЛНЕНИЕ НА ПОДХОДА ВОДЕНО ОТ ОБЩНОСТИТЕ МЕСТНО РАЗВИТИЕ ОБЯВЯВА ПРОЦЕДУРА ЗА ПОДБОР НА BG16RFOP002-2.029 МИГ АВРЕН-БЕЛОСЛАВ „РАЗВИТИЕ НА УПРАВЛЕНСКИЯ КАПАЦИТЕТ И РАСТЕЖ НА МСП“

Процедурата за подбор на проекти се реализира с финансовата подкрепа на Европейския съюз чрез Европейския фонд за регионално развитие.

Процедурата за подбор на проекти се обявява в съответствие със стратегията за местно развитие и Приоритетна ос 2 "Предприемачество и капацитет за растеж на МСП", Инвестиционен приоритет „Капацитет за растеж на МСП“.

Целта на процедурата е повишаване на конкурентоспособността на местните икономики чрез възможности за създаване на устойчив бизнес, вкл. чрез диверсификация и алтернативни дейности и подобряване на управленски капацитет на МСП на територията на „МЕСТНА ИНИЦИАТИВНА ГРУПА АВРЕН-БЕЛОСЛАВ“.

Допустими кандидати по процедурата са малки и средни предприятия, регистрирани по Търговския закон или Закона за кооперациите, със седалище и адрес на управление на територията на действие на „МЕСТНА ИНИЦИАТИВНА ГРУПА АВРЕН-БЕЛОСЛАВ“ и отговарящи на изискванията в Условиата за кандидатстване.

Допустими по процедурата са проекти, включващи следните дейности:

1. Подкрепа за специализирани услуги за МСП за развитие и укрепване на управленския капацитет.
2. Дейности за информиране и публичност.

Дейностите по проектите попадат в обхвата на секторите на Националната стратегия за насърчаване на малките и средните предприятия 2014-2020, посочени в Условиата за кандидатстване.

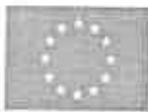
Дейностите по проектите ще се изпълняват на територията на „МЕСТНА ИНИЦИАТИВНА ГРУПА АВРЕН-БЕЛОСЛАВ“.

Процедурата е разработена като схема за минимална помощ съгласно Регламент (ЕС) № 1407/2013 на Комисията от 18 декември 2013 г. относно прилагането на членове 107 и 108 от Договора за функционирането на Европейския съюз към помощта de minimis.

Общият размер на безвъзмездната финансова помощ по процедурата е 391 166,00 лева.

Процедурата за подбор на проекти е с един краен срок за подаване на проектни предложения **10.10.2018 година, 17.00 часа**.

Подаването на проектни предложения по процедурата се осъществява изцяло по електронен път чрез Информационната система за управление и наблюдение на Структурните инструменти на ЕС в България (ИСУН 2020) единствено с използването на Квалифициран електронен подпис (КЕП), чрез модула „Е-кандидатстване“ на следния интернет адрес: <https://eumis2020.government.bg>

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ ФОНД ЗА РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ
ИНВЕСТИРАМЕ ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ!

Пълният пакет документи за кандидатстване е публикуван на сайта на: „МЕСТНА ИНИЦИАТИВНА ГРУПА АВРЕН-БЕЛОСЛАВ“ <http://mig-avren-beloslav.com/> и <https://eumis2020.government.bg>

УПРАВЛЯВАЩИЯТ ОРГАН НА ПРОГРАМА ЗА РАЗВИТИЕ НА СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ ЗА ПЕРИОДА 2014-2020 ОБЯВЯВА СЛЕДНАТА ПРОЦЕДУРА ЧРЕЗ ПОДБОР НА ПРОЕКТНИ ПРЕДЛОЖЕНИЯ ПО ПОДМЯРКА 19.3 „ПОДГОТОВКА И ИЗПЪЛНЕНИЕ НА ДЕЙНОСТИ ЗА СЪТРУДНИЧЕСТВО НА МЕСТНИ ИНИЦИАТИВНИ ГРУПИ“ ОТ МЯРКА 19 „ВОДЕНО ОТ ОБЩНОСТИТЕ МЕСТНО РАЗВИТИЕ“ ОТ ПРОГРАМА ЗА РАЗВИТИЕ НА СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ 2014-2020 Г.:

№ BG06RDNP001-19.083 „Вътрешнотериториално и транснационално сътрудничество“ по подмярка 19.3 „Подготовка и изпълнение на дейности за сътрудничество на местни инициативни групи“ от мярка 19 „Водено от общностите местно развитие“ от Програма за развитие на селските райони 2014-2020 г.

По подмярката се финансират дейности, които допринасят за развитието на териториите, обхванати от МИГ – разработване на съвместен продукт/услуга, включващо придобиване на активи, включително строително-монтажни работи или строително-ремонтни работи на територията на партньорите от Република България за целите на проекта, изследвания и пазарни проучвания, директно свързани със съвместния продукт/услуга, реализиране на промоционални или маркетингови кампании, провеждане на обучения, семинари, съвместни събития, срещи и др., дейности по публичност и информираност и дейности по координация на изпълнението на дейностите по проекта.

Допустими кандидати за предоставяне на финансова помощ по процедурите са местни инициативни групи (МИГ), които са сключили споразумение за изпълнение на стратегия за ВОМР по реда на ПМС № 161 от 2016 г. или на Наредба № 22 от 2015 г. Партньори по проектите за вътрешнотериториално сътрудничество могат да бъдат други МИГ или местни инициативни рибарски групи (МИРГ), които изпълняват стратегии за ВОМР, финансирани от Програмата за морско дело и рибарство. Партньори по проектите за транснационално сътрудничество могат да бъдат освен МИГ и МИРГ от България, така и МИГ, МИРГ, местни групи за действие или други групи от местни публични и частни партньори на определена територия в Европейския съюз или трети страни.

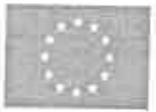
Общият размер на средствата, които могат да бъдат предоставени за всички одобрени проектни предложение по процедура № BG06RDNP001-19.083 „Вътрешнотериториално и транснационално сътрудничество“ по подмярка 19.3 „Подготовка и изпълнение на дейности за сътрудничество на местни инициативни групи“ от мярка 19 „Водено от общностите местно развитие“ от Програма за развитие на селските райони 2014-2020 г.

10

www.interregrobg.eu

Проект съфинансиран от Европейския Съюз чрез Европейския фонд за регионално развитие в рамките на Програма Interreg V-A Румъния-България

възлизат на 1 600 000 лева. Максималният размер на безвъзмездната финансова помощ за проекти за сътрудничество за кандидата и всеки от партньорите е до левовата равностойност на 50 000 евро за вътрешнотериториално сътрудничество и до левовата равностойност на 100 000 евро за транснационално сътрудничество.

Проектните предложения по процедурите могат да бъдат подадени от кандидатите чрез попълването на уеб базиран формуляр за кандидатстване и подаване на формуляра и придружителните документи чрез Информационната система за управление и наблюдение на средствата от Европейските структурни и инвестиционни фондове за периода 2014 – 2020 г. (ИСУН 2020) с използването на Квалифициран електронен подпис (КЕП), на следния интернет адрес: <http://eumis2020.government.bg/>.

Кандидатите могат да задават допълнителни въпроси и да искат разяснения във връзка с Условието за кандидатстване до 3 седмици преди крайния срок за подаване на проектни предложения. Допълнителни въпроси могат да се задават само по електронната поща: rdd@mzh.government.bg, като ясно се посочва наименованието на конкретната процедура за подбор на проекти.

Разясненията се дават по отношение на Условието за кандидатстване, не могат да съдържат становище относно качеството на проектното предложение и са задължителни за всички кандидати.

Пълният пакет документи по процедурите (Условието за кандидатстване, Условието за изпълнение и приложенията към тях) е публикуван на интернет адреса на Министерството на земеделието, храните и горите: www.mzh.government.bg и на Единния информационен портал за обща информация за управлението на Европейските структурни и инвестиционни фондове: www.efunds.bg.

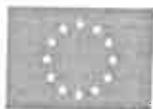
Крайният срок за подаване на проектни предложения е последният ден до 24:00 часа на всеки втори календарен месец след 31 август 2018 г. до 31 декември 2019 г. до изчерпване на наличния финансов ресурс по процедурата.

Крайният срок може да бъде удължен до 31 декември 2021 г. при:

- а) наличие на неусвоен финансов ресурс;
- б) увеличаване на финансовия ресурс по процедурата.

В този случай сроковете за кандидатстване се определят, както следва:

- а) последният ден до 24:00 часа на всеки втори календарен месец след 31 декември 2019 г. до 31 декември на 2021 г., или

б) до изчерпване на финансовия ресурс по процедурата.

УПРАВЛЯВАЩИЯТ ОРГАН НА ПРОГРАМА ЗА РАЗВИТИЕ НА СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ ЗА ПЕРИОДА 2014-2020 ОБЯВЯВА СЛЕДНАТА ПРОЦЕДУРА ЧРЕЗ ПОДБОР НА ПРОЕКТНИ ПРЕДЛОЖЕНИЯ ПО ПОДМЯРКА 19.3 „ПОДГОТОВКА И ИЗПЪЛНЕНИЕ НА ДЕЙНОСТИ ЗА СЪТРУДНИЧЕСТВО НА МЕСТНИ ИНИЦИАТИВНИ ГРУПИ“ ОТ МЯРКА 19 „ВОДЕНО ОТ ОБЩНОСТИТЕ МЕСТНО РАЗВИТИЕ“ ОТ ПРОГРАМА ЗА РАЗВИТИЕ НА СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ 2014-2020 Г.:

№ BG06RDNP001-19.085 „Подготвителни дейности за вътрешнотериториално и транснационално сътрудничество“ по подмярка 19.3 „Подготовка и изпълнение на дейности за сътрудничество на местни инициативни групи“ от мярка 19 „Водено от общностите местно развитие“ от Програма за развитие на селските райони 2014-2020 г.

По процедурите ще се финансират дейности, които допринасят за развитието на териториите, обхванати от МИГ – провеждане на срещи с потенциални партньори, провеждане на заседания и мероприятия за планиране на дейностите по проекта, подготовка и разработване на проект за вътрешнотериториално или транснационално сътрудничество, дейности по публичност и информираност и дейности по координация на изпълнението на подготвителните дейности.

Проектите за подготвителни дейности за вътрешнотериториално и транснационално сътрудничество“ по подмярка 19.3 „Подготовка и изпълнение на дейности за сътрудничество на местни инициативни групи“ имат за цел да стимулират изграждането на капацитет, споделянето на опит, обмена на ноу-хау, които допринасят за устойчивото развитие на местните общности и подпомагат постигането на целите на стратегиите за ВОМР и на ПРСР 2014 – 2020 г.

Допустими кандидати за предоставяне на финансова помощ по процедурата са местни инициативни групи (МИГ), които са сключили споразумение за изпълнение на стратегия за ВОМР по реда на ПМС № 161 от 2016 г. или на Наредба № 22 от 2015 г.

Общият размер на средствата, които могат бъдат предоставени за всички одобрени проектни предложения по процедура № BG06RDNP001-19.085 „Подготвителни дейности за вътрешнотериториално и транснационално сътрудничество“ по подмярка 19.3 „Подготовка и изпълнение на дейности за сътрудничество на местни инициативни групи“ от мярка 19 „Водено от общностите местно развитие“ от Програма за развитие на селските райони 2014-2020 г. възлизат на 400 000 лева. Максималният размер на безвъзмездната финансова помощ за проект за подготвителни дейности е до левовата равностойност на 10

12

www.interregrobg.eu

000 евро за проект за вътрешнотериториално сътрудничество и до левовата равностойност на 25 000 евро за проект за транснационално сътрудничество.

Проектните предложения по процедурите могат да бъдат подадени от кандидатите чрез попълването на уеб базиран формуляр за кандидатстване и подаване на формуляра и придружителните документи чрез Информационната система за управление и наблюдение на средствата от Европейските структурни и инвестиционни фондове за периода 2014 – 2020 г. (ИСУН 2020) с използването на Квалифициран електронен подпис (КЕП), на следния интернет адрес: <http://eumis2020.government.bg/>.

Кандидатите могат да задават допълнителни въпроси и да искат разяснения във връзка с Условието за кандидатстване до 3 седмици преди крайния срок за подаване на проектни предложения. Допълнителни въпроси могат да се задават само по електронната поща: rdd@mzh.government.bg, като ясно се посочва наименованието на конкретната процедура за подбор на проекти.

Разясненията се дават по отношение на Условието за кандидатстване, не могат да съдържат становище относно качеството на проектното предложение и са задължителни за всички кандидати.

Пълният пакет документи по процедурите (Условието за кандидатстване, Условието за изпълнение и приложенията към тях) е публикуван на интернет адреса на Министерството на земеделието, храните и горите: www.mzh.government.bg и на Единния информационен портал за обща информация за управлението на Европейските структурни и инвестиционни фондове: www.eu-funds.bg.

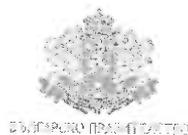
Крайният срок за подаване на проектни предложения е последният ден до 24:00 часа на всеки втори календарен месец след 31 август 2018 г. до 31 декември 2019 г. до изчерпване на финансовия ресурс по процедурата.

Крайният срок може да бъде удължен до 31 декември 2021 г. при:

- а) наличие на неусвоен финансов ресурс;
- б) увеличаване на финансовия ресурс по процедурата.

В този случай сроковете за кандидатстване се определят, както следва:

- а) последният ден до 24:00 часа на всеки втори календарен месец след 31 декември 2019 г. до 31 декември на 2021 г., или
- б) до изчерпване на финансовия ресурс по процедурата.

СДРУЖЕНИЕ „МИГ – ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ – ГЪРМЕН – ХАДЖИДИМОВО“ С ФИНАНСОВАТА ПОДКРЕПА НА ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА „ИНОВАЦИИ И КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТ 2014-2020“ В ИЗПЪЛНЕНИЕ НА ПОДХОДА ВОДЕНО ОТ ОБЩНОСТИТЕ МЕСТНО РАЗВИТИЕ ОБЯВЯВА ПРОЦЕДУРА ЗА ПОДБОР НА BG16RFOP002-2.023 МИГ – ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ – ГЪРМЕН – ХАДЖИДИМОВО – „ТЕХНОЛОГИЧНО ОБНОВЛЕНИЕ И ВНЕДРЯВАНЕ НА СТАНДАРТИ В МСП“

Процедурата за подбор на проекти се реализира с финансовата подкрепа на Европейския съюз чрез Европейския фонд за регионално развитие.

Процедурата за подбор на проекти се обявява в съответствие със стратегията за местно развитие и Приоритетна ос 2 "Предприемачество и капацитет за растеж на МСП", Инвестиционен приоритет „Капацитет за растеж на МСП“.

Целта на процедурата е да спомогне за диверсификацията на местната икономика и развитието на конкурентоспособността на малките и средни предприятия на територията на МИГ – Гоце Делчев – Гърмен – Хаджидимово чрез повишаване на производствения им капацитет и засилване на експортния им потенциал.

Допустими кандидати по процедурата са малки и средни предприятия, регистрирани по Търговския закон или Закона за кооперациите, със седалище и адрес на управление на територията на действие на Сдружение „МИГ – Гоце Делчев – Гърмен – Хаджидимово“ и отговарящи на изискванията в Условието за кандидатстване.

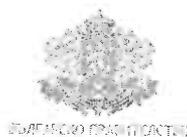
Допустими по процедурата са проекти, включващи следните дейности:

1. Подкрепа за общи производствени инвестиции за подобряване на производствения капацитет за растеж чрез ефективното и ефикасно използване на факторите на производство и чрез изграждането на възможности за възприемане и адаптиране на европейски и международни знания и технологии;
2. Подкрепа за специализирани услуги за МСП за развитие и укрепване на управленския капацитет;
3. Подкрепа за растеж на предприятия чрез подобряване на качеството и насърчаване на използването на ИКТ и услуги.
4. Дейности за информиране и публичност.

Дейностите по проектите попадат в обхвата на Националната стратегия за насърчаване на малките и средните предприятия 2014-2020 в секторите, посочени в Условието за кандидатстване.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ ФОНД ЗА РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ
ИНВЕСТИРАМЕ ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ!

Дейностите по проектите ще се изпълняват на територията на Сдружение „МИГ – Гоце Делчев – Гърмен – Хаджидимово“.

Процедурата е разработена като схема за минимална помощ съгласно Регламент (ЕС) № 1407/2013 на Комисията от 18 декември 2013 г. относно прилагането на членове 107 и 108 от Договора за функционирането на Европейския съюз към помощта de minimis.

Общият размер на безвъзмездната финансова помощ по процедурата е 2 581 695.60 лева.

Процедурата за подбор на проекти е с ДВА КРАЙНИ СРОКА за подаване на проектни предложения, както следва:

Първият краен срок за подаване на проектните предложения е 01.10.2018 г., 17.00 часа с общ размер на безвъзмездната финансова помощ 2 581 695.60 лева;

Вторият краен срок за подаване на проектните предложения е 01.07.2019 г., 17.00 часа (в случай че са налични остатъчни средства от първия краен срок за подаване на проектни предложения);

Подаването на проектни предложения по процедурата се осъществява изцяло по електронен път чрез Информационната система за управление и наблюдение на Структурните инструменти на ЕС в България (ИСУН 2020) единствено с използването на Квалифициран електронен подпис (КЕП), чрез модула „Е-кандидатстване“ на следния интернет адрес: <https://eumis2020.government.bg>

Пълният пакет документи за кандидатстване е публикуван на сайта на: МИГ – Гоце Делчев – Гърмен – Хаджидимово : <http://www.mig-gotsedelchev.com> и <https://eumis2020.government.bg>

СНЦ „МЕСТНА ИНИЦИАТИВНА ГРУПА АВРЕН-БЕЛОСЛАВ“ С ФИНАНСОВАТА ПОДКРЕПА НА ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА „ИНОВАЦИИ И КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТ 2014-2020“ И В ИЗПЪЛНЕНИЕ НА ПОДХОДА ВОДЕНО ОТ ОБЩНОСТИТЕ МЕСТНО РАЗВИТИЕ ОБЯВЯВА ПРОЦЕДУРА ЗА ПОДБОР НА BG16RFOP002-2.027 МИГ АВРЕН-БЕЛОСЛАВ „ПОДОБРЯВАНЕ НА ПРОИЗВОДСТВЕНИЯ КАПАЦИТЕТ В МСП“

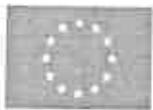
Процедурата за подбор на проекти се реализира с финансовата подкрепа на Европейския съюз чрез Европейския фонд за регионално развитие.

15

www.interregrobg.eu

Проект съфинансиран от Европейския Съюз чрез Европейския фонд за регионално развитие в рамките на Програма Interreg V-A Румъния-България

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ ФОНД ЗА РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ
ИНВЕСТИРАМЕ ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ!

Процедурата за подбор на проекти се обявява в съответствие със стратегията за местно развитие и Приоритетна ос 2 "Предприемачество и капацитет за растеж на МСП", Инвестиционен приоритет „Капацитет за растеж на МСП“.

Целта на процедурата е повишаване на конкурентоспособността на местните икономики чрез възможности за създаване на устойчив бизнес, вкл. чрез диверсификация и алтернативни дейности, повишаване на производителността и експортния потенциал на МСП на територията на „МЕСТНА ИНИЦИАТИВНА ГРУПА АВРЕН-БЕЛОСЛАВ“.

Допустими кандидати по процедурата са малки и средни предприятия, регистрирани по Търговския закон или Закона за кооперациите, със седалище и адрес на управление на територията на действие „МЕСТНА ИНИЦИАТИВНА ГРУПА АВРЕН-БЕЛОСЛАВ“ и отговарящи на изискванията в Условието за кандидатстване.

Допустими по процедурата са проекти, включващи следните дейности:

1. Подкрепа за общи производствени инвестиции за подобряване на производствения капацитет за растеж чрез ефективното и ефикасно използване на факторите на производство и чрез изграждането на възможности за възприемане и адаптиране на европейски и международни знания и технологии;

2. Дейности за информиране и публичност.

Дейностите по проектите попадат в обхвата на Националната стратегия за насърчаване на малките и средните предприятия 2014-2020 в секторите, посочени в Условието за кандидатстване.

Дейностите по проектите ще се изпълняват на територията „МЕСТНА ИНИЦИАТИВНА ГРУПА АВРЕН-БЕЛОСЛАВ“.

Процедурата е разработена като схема за минимална помощ съгласно Регламент (ЕС) № 1407/2013 на Комисията от 18 декември 2013 г. относно прилагането на членове 107 и 108 от Договора за функционирането на Европейския съюз към помощта de minimis.

Общият размер на безвъзмездната финансова помощ по процедурата е 586 749,00 лева.

Процедурата за подбор на проекти е с един краен срок за подаване на проектни предложения 06.10.2018г. 17.00 часа.

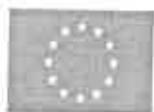
Подаването на проектни предложения по процедурата се осъществява изцяло по електронен път чрез Информационната система за управление и наблюдение на Структурните инструменти на ЕС в България (ИСУН)

16

www.interregobg.eu

Проектът е финансиран от Европейския Съюз чрез Европейския фонд за регионално развитие в рамките на Програма Interreg V-A Румъния-България

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ ФОНД ЗА РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ
ИНВЕСТИРАМЕ ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ!

2020) единствено с използването на Квалифициран електронен подпис (КЕП), чрез модула „Е-кандидатстване“ на следния интернет адрес: <https://eumis2020.government.bg>

Пълният пакет документи за кандидатстване е публикуван на сайта на: „МЕСТНА ИНИЦИАТИВНА ГРУПА АВРЕН-БЕЛОСЛАВ“ <http://mig-avren-beloslav.com/> и <https://eumis2020.government.bg>

СНЦ „МЕСТНА ИНИЦИАТИВНА ГРУПА - КОТЕЛ, СУНГУРЛАРЕ И ВЪРБИЦА“ С ФИНАНСОВАТА ПОДКРЕПА НА ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА „ИНОВАЦИИ И КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТ 2014-2020” И В ИЗПЪЛНЕНИЕ НА ПОДХОДА ВОДЕНО ОТ ОБЩНОСТИТЕ МЕСТНО РАЗВИТИЕ ОБЯВЯВА ПРОЦЕДУРА ЗА ПОДБОР НА ПРОЕКТИ

BG16RFOP002-2.026 МИГ - КОТЕЛ, СУНГУРЛАРЕ И ВЪРБИЦА "ПОВИШАВАНЕ НА ПРОИЗВОДИТЕЛНОСТТА И ЕКСПОРТНИЯ ПОТЕНЦИАЛ НА МСП НА ТЕРИТОРИЯТА НА МИГ"

Процедурата за подбор на проекти се реализира с финансовата подкрепа на Европейския съюз чрез Европейския фонд за регионално развитие.

Процедурата за подбор на проекти се обявява в съответствие със стратегията за местно развитие и Приоритетна ос 2 "Предприемачество и капацитет за растеж на МСП", Инвестиционен приоритет „Капацитет за растеж на МСП“.

Целта на процедурата е да се създадат възможности за повишаване на продуктивността и конкурентоспособността, да се засили участието във веригата на добавена стойност и да се ускори постигането на пазарна устойчивост при условията на силно динамична икономическа и конкурентна пазарна среда на МСП на територията на „МЕСТНА ИНИЦИАТИВНА ГРУПА - КОТЕЛ, СУНГУРЛАРЕ И ВЪРБИЦА“.

Допустими кандидати по процедурата са малки и средни предприятия, регистрирани по Търговския закон или Закона за кооперациите, със седалище и адрес на управление на територията на действие „МЕСТНА ИНИЦИАТИВНА ГРУПА - КОТЕЛ, СУНГУРЛАРЕ И ВЪРБИЦА“ и отговарящи на изискванията в Условията за кандидатстване.

Допустими по процедурата са проекти, включващи следните дейности:

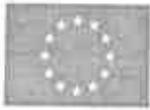
1. Подкрепа за общи производствени инвестиции за подобряване на производствения капацитет за растеж чрез ефективното и ефикасно използване на факторите на производство и чрез изграждането на възможности за възприемане и адаптиране на европейски и международни знания и технологии;

17

www.interregrobg.eu

Проект съфинансиран от Европейския Съюз чрез Европейския фонд за регионално развитие в рамките на Програма Interreg V-A Румъния-България

2. Дейности за информиране и публичност.

Дейностите по проектите попадат в обхвата на Националната стратегия за насърчаване на малките и средните предприятия 2014-2020 в секторите, посочени в Условието за кандидатстване.

Дейностите по проектите ще се изпълняват на територията „МЕСТНА ИНИЦИАТИВНА ГРУПА - КОТЕЛ, СУНГУРЛАРЕ И ВЪРБИЦА“.

Процедурата е разработена като схема за минимална помощ съгласно Регламент (ЕС) № 1407/2013 на Комисията от 18 декември 2013 г. относно прилагането на членове 107 и 108 от Договора за функционирането на Европейския съюз към помощта de minimis.

Общият размер на безвъзмездната финансова помощ по процедурата е 1 300 000,00 лева.

Процедурата за подбор на проекти е с един краен срок за подаване на проектни предложения **26.10.2018г., 17.00 часа.**

Подаването на проектни предложения по процедурата се осъществява изцяло по електронен път чрез Информационната система за управление и наблюдение на Структурните инструменти на ЕС в България (ИСУН 2020) единствено с използването на Квалифициран електронен подпис (КЕП), чрез модула „Е-кандидатстване“ на следния интернет адрес: <https://eumis2020.government.bg>

Пълният пакет документи за кандидатстване е публикуван на сайта на: „МЕСТНА ИНИЦИАТИВНА ГРУПА - КОТЕЛ, СУНГУРЛАРЕ И ВЪРБИЦА“ www.mig-ks.com и <https://eumis2020.government.bg>

МИГ БЕЛОВО, СЕПТЕМВРИ, ВЕЛИНГРАД С ФИНАНСОВАТА ПОДКРЕПА НА ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА: „ИНОВАЦИИ И КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТ 2014-2020“ В ИЗПЪЛНЕНИЕ НА ПОДХОДА ВОДЕНО ОТ ОБЩНОСТИТЕ МЕСТНО РАЗВИТИЕ ОБЯВЯВА ПРОЦЕДУРА ЗА ПОДБОР НА ПРОЕКТИ BG16RFOP002-1.007 МИГ БЕЛОВО, СЕПТЕМВРИ, ВЕЛИНГРАД „ПОДКРЕПА ЗА ВНЕДРЯВАНЕ НА ИНОВАЦИИ В ПРЕДПРИЯТИЯТА“

Процедурата за подбор на проекти се реализира с финансовата подкрепа на Европейския съюз чрез Европейския фонд за регионално развитие.

Процедурата за подбор на проекти се обявява в съответствие със стратегията за местно развитие и Приоритетна ос 1 „Технологично развитие и иновации“, Инвестиционен приоритет „Технологично развитие и иновации“.

Целта на процедурата е подкрепа за въвеждане на иновации в предприятията, свързани с тематичните области на ИСИС, на територията на МИГ Белово, Септември, Велинград.

Допустими кандидати по процедурата са малки и средни предприятия, регистрирани по Търговския закон или Закона за кооперациите, със седалище и адрес на управление на територията на действие МИГ БЕЛОВО, СЕПТЕМВРИ, ВЕЛИНГРАД и отговарящи на изискванията в Условието за кандидатстване.

Допустими по процедурата са проекти, включващи следните дейности:

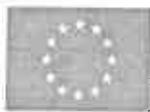
1. Придобиване на ново оборудване, необходимо за внедряване в производството на продуктова и/или производствена иновация.
2. Придобиване на права на интелектуална собственост върху иновациите, които ще бъдат подкрепяни по процедурата.
3. Придобиване/разработване на специализиран софтуер, необходим за внедряването на иновативната продуктова и/или производствена иновация.
4. Консултантски и помощни услуги в подкрепа на иновациите - означава консултиране, подпомагане и обучение в областта на трансфера на знания, придобиването, защитата и експлоатацията на нематериални активи, използването на стандарти и на правилата, които ги уреждат; „помощни услуги в подкрепа на иновациите“ означава осигуряване на бази данни, библиотекни, пазарни проучвания, лаборатории, етикети за качество, изпитване и сертифициране с цел разработване на по-ефективни продукти, процеси или услуги.

Изпълнението на проектите следва да води до внедряване на продуктова и/или производствена иновация, попадаща в обхвата на тематичните области на Иновационната стратегия за интелектуална специализация.

Дейностите по проектите ще се изпълняват на територията на МИГ БЕЛОВО, СЕПТЕМВРИ, ВЕЛИНГРАД.

Процедурата е разработена като схема за минимална помощ съгласно Регламент (ЕС) № 1407/2013 на Комисията от 18 декември 2013 г. относно прилагането на членове 107 и 108 от Договора за функционирането на Европейския съюз към помощта de minimis.

Общият размер на безвъзмездната финансова помощ по процедурата е 400 000,00 лева.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ ФОНД ЗА РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ
ИНВЕСТИРАМЕ ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ!

Процедурата за подбор на проекти е с три крайни срока за подаване на проектни предложения, както следва:

Първият краен срок за подаване на проектните предложения е 31.07.2018г. 17.00 часа, с бюджет 400 000,00 лева;

Вторият краен срок за подаване на проектните предложения е 31.10.2018г. 17.00 часа. (в случай че са налични остатъчни средства от първия краен срок за подаване на проектни предложения);

Третият краен срок за подаване на проектните предложения е 29.03.2019г. 17.00 часа. (в случай че са налични остатъчни средства от първия и втория краен срок за подаване на проектни предложения).

Подаването на проектни предложения по процедурата се осъществява изцяло по електронен път чрез Информационната система за управление и наблюдение на Структурните инструменти на ЕС в България (ИСУН 2020) единствено с използването на Квалифициран електронен подпис (КЕП), чрез модула „Е-кандидатстване“ на следния интернет адрес: <https://eumis2020.government.bg>

Пълният пакет документи за кандидатстване е публикуван на сайта на: МИГ БЕЛОВО, СЕПТЕМВРИ, ВЕЛИНГРАД www.migbs.com и <https://eumis2020.government.bg>

СДРУЖЕНИЕ „МИГ БЕЛЕНЕ-НИКОПОЛ“ С ФИНАНСОВАТА ПОДКРЕПА НА ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА „ИНОВАЦИИ И КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТ 2014-2020“ В ИЗПЪЛНЕНИЕ НА ПОДХОДА ВОДЕНО ОТ ОБЩНОСТИТЕ МЕСТНО РАЗВИТИЕ ОБЯВЯВА ПРОЦЕДУРА ЗА ПОДБОР НА BG16RFOP002-2.022 МИГ БЕЛЕНЕ-НИКОПОЛ "ПОДОБРЯВАНЕ НА ПРОИЗВОДСТВЕНИЯ КАПАЦИТЕТ В МСП НА ТЕРИТОРИЯТА НА МИГ БЕЛЕНЕ-НИКОПОЛ"

Процедурата за подбор на проекти се реализира с финансовата подкрепа на Европейския съюз чрез Европейския фонд за регионално развитие.

Процедурата за подбор на проекти се обявява в съответствие със стратегията за местно развитие и Приоритетна ос 2 "Предприемачество и капацитет за растеж на МСП", Инвестиционен приоритет „Капацитет за растеж на МСП“.

Целта на процедурата е повишаване на конкурентоспособността на местната икономика и възможностите за създаване на местен бизнес, включително чрез диверсификация и

20

www.interregrobg.eu

Проект съфинансиран от Европейския Съюз чрез Европейския фонд за регионално развитие в рамките на Програма Interreg V-A Румъния-България

алтернативни дейности, осигуряващи заетост на местното население и възможности за повишаване на доходите му. Цели се повишаване на производителността и производствения капацитет на МСП на територията на Сдружение „МИГ БЕЛЕНЕ-НИКОПОЛ“ и засилване на експортния потенциал на предприятията.

Допустими кандидати по процедурата са малки и средни предприятия, регистрирани по Търговския закон или Закона за кооперациите, със седалище и адрес на управление на територията на действие на Сдружение „МИГ БЕЛЕНЕ-НИКОПОЛ“ и отговарящи на изискванията в Условието за кандидатстване.

Допустими по процедурата са проекти, включващи следните дейности:

1. Подкрепа за общи производствени инвестиции за подобряване на производствения капацитет за растеж чрез ефективното и ефикасно използване на факторите на производство и чрез изграждането на възможности за възприемане и асимилиране на европейски и международни знания и технологии;
2. Подкрепа за специализирани услуги за МСП за развитие и укрепване на управленския капацитет;
3. Подкрепа за растеж на предприятията чрез подобряване на качеството и насърчаване на използването на ИКТ и услуги.
4. Дейности за информиране и публичност.

Дейностите по проектите попадат в обхвата на Националната стратегия за насърчаване на малките и средните предприятия 2014-2020 в секторите, посочени в Условието за кандидатстване.

Дейностите по проектите ще се изпълняват на територията на Сдружение „МИГ БЕЛЕНЕ-НИКОПОЛ“.

Процедурата е разработена като схема за минимална помощ съгласно Регламент (ЕС) № 1407/2013 на Комисията от 18 декември 2013 г. относно прилагането на членове 107 и 108 от Договора за функционирането на Европейския съюз към помощта de minimis.

Общият размер на безвъзмездната финансова помощ по процедурата е 1 955 830.00 лева.

Процедурата за подбор на проекти е с ТРИ КРАЙНИ СРОКА за подаване на проектни предложения, както следва:

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ ФОНД ЗА РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ
ИНВЕСТИРАМЕ ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ!

Първи краен срок за подаване на проектните предложения - 24.09.2018 г., 16.30 часа с бюджет 800 000.00 лева;

Втори краен срок за подаване на проектните предложения - 24.06.2019 г., 16.30 часа (в случай че са налични остатъчни средства от първия краен срок за подаване на проектни предложения);

Трети краен срок за подаване на проектните предложения - 20.01.2020 г., 16.30 часа (в случай че са налични остатъчни средства от първия краен срок за подаване на проектни предложения).

Подаването на проектни предложения по процедурата се осъществява изцяло по електронен път чрез Информационната система за управление и наблюдение на Структурните инструменти на ЕС в България (ИСУН 2020) единствено с използването на Квалифициран електронен подпис (КЕП), чрез модула „Е-кандидатстване“ на следния интернет адрес: <https://eumis2020.government.bg>

Пълният пакет документи за кандидатстване е публикуван на сайта на: МИГ БЕЛЕНЕ-НИКОПОЛ <http://mig-bn.eu/> и <https://eumis2020.government.bg>

ЗАКЛЮЧИТЕЛЕН ТЕСТ на тема:

„Местни инициативни групи като инструмент за местно устойчиво развитие“

Име Презиме Фамилия :

.....

1. Воденото от общностите местно развитие (ВОМР) е инструмент за

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

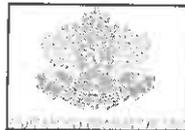
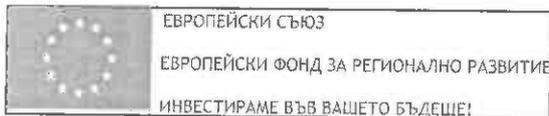
2. Основните предимства на подхода отдолу-нагоре, са следните:

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

3. Връзките и интеграцията могат да бъдат:

.....
.....
.....
.....

Програма Interreg V-A Румъния-България

Център за професионално обучение към „СТИК“ ЕООД

СЕРТИФИКАТ

Рег. № ..... / 2018г.

Издава се на

.....

за завършено обучение на тема: **”Местни инициативни групи като инструмент за местно устойчиво развитие”**

Проект: „Мрежа за зелени работни места - насърчаване на еко-туризма и биологичното земеделие, като иновативни механизми за заетост и устойчиво местно развитие в селските райони в трансграничната област Румъния - България”,

Продължителност: 16 учебни часа

Период на провеждане: .....2018г. – .....2018г.

Управител: Христина Недкова

Проект съфинансиран от Европейския Съюз чрез Европейския фонд за регионално развитие в рамките на Програма Interreg V-A Румъния-България

ДЕКЛАРАЦИЯ
за приемане на условията в проекта на договор

Подписаният/-ата Христина Недкова

чл. 42, ал. 5 от ЗОП

от МВР

данни по документ за самоличност

Варна (номер на лична карта, дата, орган и място на издаването)

в качеството си на управител

(длъжност)

на СТИК ЕООД

(наименование на участника)

с ЕИК/БУЛСТАТ 103913366- участник в процедура „публично състезание“ за възлагане на обществена поръчка с предмет: „Провеждане на професионални и езикови обучения по проект: „Мрежа за зелени работни места - насърчаване на екотуризма и биологичното земеделие, като иновативни механизми за заетост и устойчиво местно развитие в селските райони в трансграничната област Румъния - България“, ОП1

ДЕКЛАРИРАМ:

Приемам условията и клаузите в проекта на договор, неразделна част от настоящата обществена поръчка с предмет: „Провеждане на професионални и езикови обучения по проект: „Мрежа за зелени работни места - насърчаване на екотуризма и биологичното земеделие, като иновативни механизми за заетост и устойчиво местно развитие в селските райони в трансграничната област Румъния - България“, ОП1

Дата: 10.08.2018

чл. 42, ал. 5 от ЗОП и чл. 2 от ЗЗЛД

Име и фамилия: Христина Недкова

Подпис на лицето (и печат): .....

ДЕКЛАРАЦИЯ

от СТИК ЕООД

(наименование на участника)

След като се запознах с условията за възлагане на обществена поръчка с предмет:
„Провеждане на професионални и езикови обучения по проект: „Мрежа за зелени работни места - насърчаване на екотуризма и биологичното земеделие, като иновативни механизми за заетост и устойчиво местно развитие в селските райони в трансграничната област Румъния - България”, ОП1

аз долуподписаният/ната

Христина ^{чл. 42, ал. 5} от ЗОП Недкова качеството си на управител, представляващ СТИК ЕООД, ЕИК 103913366, Ви предлагам следния срок на валидност на нашата оферта: **6 месеца, считано от крайният срок за получаване на офертата.**

Дата, 10.08.2018

ПОДПИС И ПЕЧАТ: ...

чл. 42, ал. 5 от ЗОП и
чл. 2 от ЗЗЛД

ДЕКЛАРАЦИЯ

Подписаният/-ата Христина ^{чл. 42, ал. 5 от ЗОП и} Недкова
(трите имена)

данни по документ за самоличност ^{чл. 42, ал. 5 от ЗОП и чл. 2 от ЗЗЛД} от МВР
Варна (номер на лична карта, дата, орган и място на изоаването)
в качеството си на управител

(длъжност)

на СТИК ЕООД

(наименование на участника)

с ЕИК/БУЛСТАТ 103913366- участник в процедура „публично състезание“ за възлагане на обществена поръчка с предмет: „Провеждане на професионални и езикови обучения по проект: „Мрежа за зелени работни места - насърчаване на екотуризма и биологичното земеделие, като иновативни механизми за заетост и устойчиво местно развитие в селските райони в трансграничната област Румъния - България“, ОП1

ДЕКЛАРИРАМ:

че, при изготвяне на офертата са спазени задълженията свързани с данъци и осигуровки, закрила на заетостта и условията на труд.

Дата: 10.08.2018

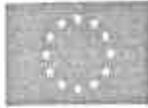
^{чл. 42, ал. 5 от ЗОП и чл. 2 от ЗЗЛД}

Име и фамилия: Христина Недкова

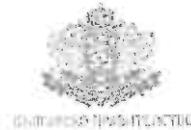
Подпис на лицето (и печат): .....

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ ФОНД ЗА РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ
ИНВЕСТИРАМЕ ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ!

ОБРАЗЕЦ № 3.1.

ЦЕНОВО ПРЕДЛОЖЕНИЕ¹

в процедура „публично състезание”

за възлагане на обществена поръчка с предмет:

„Провеждане на професионални и езикови обучения по проект: „Мрежа за зелени работни места - насърчаване на екотуризма и биологичното земеделие, като иновативни механизми за заетост и устойчиво местно развитие в селските райони в трансграничната област Румъния - България”

Подписаният/-ата Христина ^{чл. 42, ал. 5} от ЗОП Недкова
(трите и ^{чл. 42, ал. 5} от ЗОП и чл. 2 от ЗЗЛД
данни по документ за самоличност лична карта
от МВР гр. Варна
(номер на лична карта, дата, орган и място на издаването)
в качеството си на управител (длъжност)
на СТИК ЕООД
(наименование на участника)
ЕИК/БУЛСТАТ 103913366

УВАЖАЕМИ ГОСПОЖИ И ГОСПОДА,

След запознаване с всички документи и образци от документацията за участие в процедурата „публично състезание” за възлагане на обществена поръчка с предмет: „Провеждане на професионални и езикови обучения по проект: „Мрежа за зелени работни места - насърчаване на екотуризма и биологичното земеделие, като иновативни механизми за заетост и устойчиво местно развитие в селските райони в трансграничната област Румъния - България” по две обособени позиции, представяме следното ценово предложение за изпълнение на обществената поръчка по **Обособена позиция 1. Организиране и провеждане на професионално обучение по определени тематични модули в съответствие с изискванията на възложителя:**

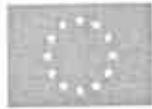
Вид обучение	Предлагана единична цена за един модул без ДДС в лв.	Обща стойност за изпълнение на поръчката по Обособена позиция
--------------	---	--

1

www.interregobg.eu

Проект съфинансиран от Европейския Съюз чрез Европейския фонд за регионално развитие в рамките на Програма Interreg V-A Румъния-България

		1. (за шестте модула)* в лв. без ДДС
Организиране и провеждане на професионално обучение	6800,00	40800,00

*Общата стойност за изпълнение на поръчката по Обособена позиция 1. се получава като предлаганата единична цена за един модул без ДДС се умножи по броя на модулите (6 бр.).

Предлаганата от нас цена за изпълнение на обществената поръчка по Обособена позиция 1. е:

- 40800,00 лв. (четирдесет хиляди и осемстотин лева*) без включен данък върху добавената стойност (ДДС) или
- 48960,00 лв. (четирдесет и осем хиляди деветстотин и шестдесет лева*) с включен ДДС.

* При разлика между сумите, изразени с цифри и думи, за вярно се приема словесното изразение на сумата, в случай, че не са допуснати други грешки.

чл. 42, ал. 5 от ЗОП и чл. 2 от ЗЗЛД

10.08.2018 г.

Подпис и печат

Име и ф

Длъжност:управител

¹ Ценовото предложение (Образец № 3.1.) се поставя в плик с надпис „Предлагани ценови параметри по обособена позиция 1” от офертата на участника.

Забележка:

Общата стойност на поръчката по Обособена позиция 1. Организиране и провеждане на професионални обучения по определени тематични модули не може да надвишава финансовият ресурс за заплащане на обществената поръчка както следва:

- Максимална цена за един модул без ДДС - 7 040,00 лв.
- Максимална обща стойност за изпълнение на поръчката по Обособена позиция 1. (за шестте модула) без ДДС - 42 240,00 лв.
- Максимална обща стойност за изпълнение на поръчката по Обособена позиция 1. (за шестте модула) с ДДС - 50 688,00 лв.

Участник, предложил цена, по-висока от максималната стойност за изпълнение на поръчката по Обособена позиция 1. по шестте модула или от максималната цена за един модул, ще бъде отстранен от участие в процедурата по възлагане на поръчката.

В предлаганата от всеки участник цена трябва да бъдат включени всички разходи, свързани с качествено изпълнение на поръчката в описания вид и обхват съгласно Техническата спецификация (Приложение № 1).

2

www.interregobg.eu

Проект съфинансиран от Европейския Съюз чрез Европейския фонд за регионално развитие в рамките на Програма Interreg V-A Румъния-България

АВИЗО ПРЕВОДНО НАРЕЖДАНЕ

Номер на операцията / Operation number 9 6 3 B 1 0 0 1 8 2 9 8 U D B V		Дата и час на операцията / Operation date time 2 5 . 1 0 . 2 0 1 8 1 1 : 2 5 : 3 5	
Платете на - име на получателя / Beneficiary Name Община Лясковец			
IBAN на получателя / Beneficiary IBAN B G 6 3 S T S A 9 3 0 0 3 3 0 0 1 8 0 0 0 1		BIC на банката на получателя / Beneficiary Bank BIC S T S A B G S F	
При банка - име на банката на получателя / Bank Name БАНКА ДСК		Вид плащане*** / Payment Type 0 0 0 0 0 0	
ПРЕВОДНО НАРЕЖДАНЕ за плащане от/към бюджета PAYMENT ORDER for Budget Payment		Валута / Currency B G N	Сума / Amount 1 2 2 4 . 0 0
Основание за плащане / Details of Payment Г - я за изп. за ОП1 - Орг. и пров. на			
Още пояснения / Additional Details проф. об. по тем. модули - 3 %			
Вид док.* / Type 9	Номер на документа, по който се плаща / Number of Document		Дата на документа / Date
Период, за който се плаща / Period of Payment От дата / From Date		До дата / To Date	
Задължено лице - наименование на юридическото лице или трите имена на физическото лице / Obligated Person - Legal Entity or Individual СТИК ЕООД			
БУЛСТАТ на задълженото лице / BULSTAT 1 0 3 9 1 3 3 6 6	ЕГН на задълженото лице / Personal Number	ЛНЧ на задълженото лице / Personal ID	
Наредител - наименование на юридическото лице или трите имена на физическото лице / Customer СТИК ЕООД			
IBAN на наредителя / Ordering Customer IBAN B G 7 9 U N C R 7 0 0 0 1 5 2 3 1 7 7 6 2 0		BIC на банката на наредителя / Customer Bank BIC U N C R B G S F	
При банка - име на банката на наредителя / Bank Name УНИКРЕДИТ БУЛБАНК АД			
Платежна система / Payment System BISERA	Такси** / Taxes 2	Вид плащане*** / Payment Type	
Дата на регистрация / Payment system registration date 2 5 . 1 0 . 2 0 1 8		Номер на регистрация / Payment system registration number	
Вид документ: 1 - декларация 2 - ревизионен акт 3 - наказ. постановление 4 - авансова вносна 5 - парт. номер на имот 6 - постановление за принудително събиране 9 - други **Такси: 1 - за сметка на наредителя 2 - споделени (стандарт за местни преводи) 3 - за получателя ***Вид плащане - попълва се за сметки на администратори на приходи и на Централния бюджет			

чл. 42, ал. 5 от ЗОП и чл. 2 от ЗЗЛД